

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МАРІЇ КЮРІ-СКЛАДОВСЬКОЇ (ПОЛЬЩА)
ІНСТИТУТ ДОСЛІДЖЕНЬ В ГАЛУЗІ КОРПОРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ
(СЛОВЕНІЯ)
МОЛДАВСЬКА ЕКОНОМІЧНА АКАДЕМІЯ (МОЛДОВА)
ГОМЕЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ФРАНЦІСКА
СКОРИНИ (БІЛОРУСЬ)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОГО І ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

**Матеріали
міжнародної науково-практичної конференції**

29-30 квітня 2015 року
Одеса-Черкаси

Одеса
2015

УДК 33:342.97:341.1(4)
ББК 65-98-67.401.133
К65

*Рекомендовано науковою радою Одеського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 2 від 29квітня 2015 року)*

Редакційна колегія вважає за доцільне повідомити, що не всі положення і висновки окремих авторів є беззаперечними. Разом з тим, вважає можливим їх публікацію з метою обговорення.

Концептуальні засади економічного і правового забезпе-
чення безпеки держави в умовах євроінтеграції : матеріали між-
нар. наук. – практ. конф., Одеса-Черкаси, 28-29 квітня 2015 р. —
Одеса : ОДУВС, 2015. — с.

Матеріали конференції висвітлюють актуальні проблеми управління економічною політикою держави та суб'єктів господарської діяльності в контексті економічної безпеки. Збірник рекомендується для студентів, аспірантів, викладачів, науковців, а також фахівців-практиків, які цікавляться питаннями економічного розвитку держави та суб'єктів господарської діяльності з позицій економічної безпеки.

УДК 33:342.97:341.1(4)
ББК 65-98-67.401.133

ЗМІСТ

<i>Користін О.Є. Вступне слово</i>	5
СЕКЦІЯ 1. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Алхімова Н.О., Кубаєнко А.В. Сучасні проблеми забезпечення економічної безпеки держави</i>	6
<i>Андрощук Г.О., Роль конкурентної розвідки у розробці корпоративних інноваційних стратегій</i>	8
<i>Бабіна Н.О., Економічна безпека підприємства в контексті сучасних інтеграційних процесів</i>	11
<i>Висоцька І.Б., Пришила А.С., Офшорні зони як загроза економічній безпеці держави: проблеми дефініції</i>	15
<i>Гаверський В.В., Реформи в Україні и их экономическая безопасность</i>	17
<i>Галушка О.М., Вплив вільного курсоутворення гривні на економіку України в умовах кризи та військових дій</i>	20
<i>Головченко О.М., Система оцінки економічної безпеки регіонів в сучасних соціально-економічних умовах</i>	22
<i>Жабинець О.Й., Проблеми законодавчого забезпечення інформаційної безпеки страхових компаній</i>	26
<i>Засанський В.В., Шаргут В.І., Брицький Р.М. Забезпечення економічної безпеки європейських держав за умов дії соціально-економічних загроз</i>	29
<i>Ілляшенко О.В., Система економічної безпеки підприємства: сутність та характеристика</i>	31
<i>Ільєва О.В., Гулько Л.Г., Тенденції розвитку фінансового моніторингу в Україні</i>	35
<i>Іщук Б.М., Крижановська О.В., Щодо визначення поняття воєнно - економічної безпеки в сучасній Україні</i>	39
<i>Коцюбинська В.В., Еременко І.О., Мігус І.П., Економічна безпека та антикризова діяльність підприємства</i>	42
<i>Кубаєнко А.В., Напрями діяльності ОВС в забезпеченні економічної безпеки в Україні</i>	45
<i>Куриліна О.В., Теоретико-методологічні засади забезпечення економічної безпеки держави</i>	49
<i>Куриліна О.В., Грицко Р.Р., Кравченко І.В., Підходи до структури та сутності економічної безпеки держави</i>	52
<i>Ліщук В.В., Залучення іноземного капіталу в економіку України: проблеми та перспективи інституційної теорії</i>	55
<i>Мартиненко В.В., Еволюція теоретичних підходів до визначення понять «національна безпека» та «економічна безпека»</i>	56
<i>Марченко О.М., Систалюк І.А., Кіберзлочинність як загроза економічній безпеці банківських установ</i>	59

<i>Міненко М.В., Мігус І.П.,</i> Забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання охоронними підприємствами	62
<i>Москалевич Г.Н.,</i> Место антимонопольного регулирования в системе национальной безопасности республики Беларусь и в условиях евроинтеграции	65
<i>Мусаєва С.С., Андрусенко С.В.,</i> Забезпечення безпеки пасажироперевезень на залізничному транспорті	69
<i>Нагорна І.І., Тимошенко О.І.,</i> Гармонізація інтересів підприємства як елемент його економічної безпеки	72
<i>Охримович М.М.,</i> Комплементарність інвестицій як принцип забезпечення економічної безпеки держави	76
<i>Польовий І.В.,</i> Проблеми безробіття осіб з вищою освітою в Польщі	79
<i>Ревак І.О.,</i> Інтелектуальна безпека України: сутність та загрози	82
<i>Рудой К.М.,</i> Забезпечення національної безпеки як стратегічний напрямок державної політики	87
<i>Смук А.О., Корнієнко М.В.,</i> Економічна безпека України та проблеми її захисту	90
<i>Собко Д.В., Шелехов А.О.,</i> Ознаки рейдерства та причини його розвитку і поширення в Україні	92
<i>Сумський С.А.,</i> Роль і місце малого бізнесу в механізмі забезпечення економічної безпеки України	96
<i>Федосєєнко Г.Л., Крижановська О.В.,</i> Основні проблеми економічної безпеки України	99
<i>Франчук В.І., Мельник С.І.,</i> Безпека як властивість соціальної системи	162
<i>Цікало О.Ю., Поляков А.Є., Черевко О.В.,</i> Кадрова безпека як складова економічної безпеки підприємства	105
<i>Чепурда Г.М.,</i> Основні напрями підвищення рівня внутрішньої безпеки на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу	106
<i>Чередниченко В.В.,</i> Оптимізація заходів державної політики зайнятості у контексті забезпечення соціальної безпеки	109
<i>Чеховська М.М.,</i> Рефінансування банків як загроза економічній безпеці України	113

СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

<i>Аркуша Л.І.,</i> Загальні положення виявлення ознак легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом	116
<i>Егорова-Гудкова Т.И.,</i> Методология проектирования контура операциональной замкнутости системы экономической безопасности государства: аттракторы и инварианты	119
<i>Зверков О. Е., Поп Н.В.,</i> Использование балансового метода в планировании продовольственной безопасности государства	123
<i>Кізіярова А., Шелехов А.О.,</i> Проблема тінізації економіки України та шляхи її вирішення	126
<i>Корчмар М.І., Корнієнко М.В.,</i> Шляхи подолання сучасних проблем тіньової економіки	128

<i>Охрименко С.А., Борта Г.Р.</i> Теневая экономика информационного общества	129
<i>Прокопенко В.Ю.</i> , Інституційна недосконалість системи оподаткування нерухомості – загроза для економічної безпеки національної економіки	132
<i>Процюк Т.Б.</i> , Реформування системи сплати єдиного соціального внеску як спосіб детінізації економіки України	135

СЕКЦІЯ 3. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

<i>Демедюк С.В.</i> , До питання про адміністративну відповідальність в сфері інформаційної безпеки	140
<i>Кавун С.В., Пашкевич М.В.</i> Математична інтерпретація задачі вибору захисту грошових банкнот	142
<i>Корнієнко М.В.</i> Проблеми інформаційної безпеки України в умовах євроінтеграції	145
<i>Коваль О.В., Горячківська І.В., Черевко О.В.</i> , Сучасний стан інформаційної безпеки. проблеми захисту комп'ютерної інформації	147
<i>Літвінова І.М.</i> , Формування інформаційного забезпечення підприємства в сучасній економіці	152
<i>Напора І.Ю., Черевко О.В.</i> , Роль персоналу в організації інформаційної безпеки банківських установ	155
<i>Шелехов А.О.</i> , Сучасні інструментальні засоби дослідження комп'ютерної техніки: програмний комплекс «мобільний криміналіст + passware® kit mobile»	157

СЕКЦІЯ 4. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

<i>Албул С.В.</i> , До питання розроблення концепції кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України	161
<i>Бадюк М.О., Кубаєнко А.В.</i> , Роль правоохоронних органів в забезпеченні фінансової безпеки держави	165
<i>Iryna VLASIUK</i> , Insolvency of banks and financial institutions	169
<i>Гогусь О.В.</i> , Окремі питання державного забезпечення безпеки неповнолітніх суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності на етапі реформування кримінального провадження	170
<i>Коломієць Ю.М.</i> , Спеціальна фізична підготовка як важлива складова частина формування професійно значущих якостей у курсантів учбових закладів МВС України	173
<i>Крижановська О.В.</i> , Проблеми соціального захисту працівників ОВС в сучасних умовах	176
<i>Кузьмін Д.В.</i> , Методи механізму забезпечення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом	179
<i>Лавренчук М.О.</i> , Адміністративно-правове забезпечення економічної безпеки держави в аграрному секторі	183
<i>Переправка Д.О., Форос Г.В.</i> , Діяльність організованих злочинних формувань як загроза економічній безпеці України	186

<i>Ростовецька О.І., Аносенков А.А.,</i> До питання відповідальності за порушення бюджетного законодавства.	189
<i>Тацієнко В.В.,</i> Щодо негативних факторів у царині правового регулювання забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання	191
<i>Шах Тимур, Воронцов А.В.,</i> Міжнародний досвід кримінальної відповідальності за викрадення електричної або теплової енергії	196

СЕКЦІЯ 5. ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

<i>Бисага К.В.,</i> Правове регулювання фінансового моніторингу за політично значущими особами (ПЕП) в Україні та США	199
<i>Внукова Н.М.,</i> Розвиток системи фінансового моніторингу в умовах євроінтеграції	204
<i>Користін О.Є.,</i> Методологічні засади та актуальні напрями запобігання втечі капіталу з України	208
<i>Куліш Т.В., Андрусенко С.В.,</i> Профілактика правопорушень на залізничному транспорті оперативними підрозділами	213
<i>Мукоїда Р.В.,</i> Запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом в Україні	216

ВСТУПНЕ СЛОВО

Однією з актуальних проблем сучасності є проблема економічної безпеки як особистості, так і держави. Ситуація, що має місце у сьогоднішньому світі, та й у нашій країні, породила безліч небезпек та загроз економічним відносинам, що формуються в Україні.

Перехід до нових форм господарювання та державного регулювання в умовах недосконалої правової бази, відсутності науково обґрунтованої концепції реформ, зниження рівня та якості життя людей та інертності мислення спровокували наявність цілої низки проблем, загострення яких висуває на перший план проблему формування стабільної національної економіки.

Безпека – універсальна категорія природних, суспільних та технічних систем. Потреба у безпеці є базовою не лише для конкретного індивіда, сім'ї, а й для об'єднань – підприємств, держави, суспільства у цілому. У той же час сфера безпечного існування у перехідному періоді України настільки звузилась, що масштабне та систематичне незадоволення такої потреби здійснює руйнівний вплив на усі сфери життєдіяльності людини та суспільства. Зокрема, криміналізація економічних відносин у нашій державі набуває все більше загрозливих масштабів.

Разом з тим фундамент будь-якого суспільства складає сукупність економічних відносин у всій своїй різноманітності, саме тому провідною у системі безпеки є безпека економічна, її рівень, характер, тенденції розвитку. Від рівня економічної безпеки багато в чому залежить не лише соціальна та військова, але й національна безпека. У той же час сама економічна безпека значною мірою залежна від соціальної та політичної стабільності у суспільстві, рівня правового та інформаційного забезпечення.

У сучасних умовах економічна безпека країни набуває першочергового значення, так як вона визначає напрями для прийняття основних соціально-економічних рішень. Трансформація будь-якої економічної системи завжди провокує виникнення кризових явищ, що у свою чергу формує низку питань щодо забезпечення економічної безпеки держави.

Економічна безпека як явище та категорія набуває широкого міжнародного визнання як важлива умова існування та розвитку світового співтовариства, окремих країн, а також як предмет наукових досліджень та навчальна дисципліна. Знання природи та сутності економічної безпеки, оволодіння ефективними засобами та способами попередження загроз у всіх сферах життєдіяльності – це ті питання які сьогодні потребують дослідження та вивчення.

*Користін О.Є., доктор юридичних наук, професор
Ректор Одеського державного університету внутрішніх справ*

Секція 1. Сучасні проблеми забезпечення економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності

*Алхімова Н.О., курсант
Кубасенко А.В., к.ю.н., доцент
кафедри адміністративної діяльності ОВС та економічної безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Кожна держава має на меті бути суверенною і незалежною, демократичною, соціальною правовою державою та Україна не є винятком. Для того щоб, держава була сильною, могутньою та мала авторитет серед інших держав, в неї повинен бути достатній рівень національної безпеки, адже це дуже важливо.

Проблемам забезпечення економічної безпеки держави присвячені праці таких дослідників, як В. Білоус, І. Бондаренко, А. Гель, А. Детюк, А. Завальний, М. Мельник, В. Молдован тощо.

Національна безпека — це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам. Отже, якщо ретельно проаналізувати цю дефініцію то можна виділити багато складових національної безпеки. Одна з головних складових є економічна безпека [1].

Економічна безпека — стан економіки, при якому забезпечується досить високе і стійке економічне зростання; ефективне задоволення економічних по-

треб; контроль держави за рухом і використанням національних ресурсів; захист економічних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях. Складова частина національної безпеки, її фундамент і матеріальна основа. Об'єктом економічної безпеки виступає як економічна система узята в цілому, так і її складові елементи: природні багатства, виробничі і невиробничі фонди, нерухомість, фінансові ресурси, людські ресурси, господарські структури, сім'я, особа. Нажаль, сучасний стан економічної безпеки не є досить розвинутий на достатньому рівні [2].

Є ряд проблем забезпечення економічної безпеки держави, а саме:

1) Тіньова економіка – господарська діяльність, яка існує поза державним обліком та контролем. «Тіньові » підприємства приховують свою діяльність, внаслідок чого не сплачують податки державі, через що збільшують власні прибутки. Це дуже підриває стан державної скарбниці, адже через діяльність «тіньових» підприємств , державний бюджет недоотримує приблизно 100 млрд. грн.. За попередніми оцінками, у 2014 році рівень тіньової економіки становив 45% ВВП [3].

2) Військовий конфлікт, який змушує державу виділяти величезні кошти на утримання української армії.

3) Від'ємне сальдо, а саме домінування імпорту над експортом в нашій країні, це призводить до ущемлення інтересів вітчизняного виробництва.

4) Корупція на високому рівні з якою негайно треба боротися. Корупція лобіює інтереси певного кола осіб, а не держави. Це може стосуватися різних сфер життя.

5) Величезний зовнішній борг нашої країни, адже наша держава вимушена брати кредити в інших держав або установ , організацій для подальшого існування. Кредиторами на сьогодні є: Китай, Канада, Японія, Німеччина, Міжнародний Валютний Фонд.

6) Орієнтування вітчизняного виробництва на певні ринки збуту.

7) Витік умів (від англ. Brain drain) - процес масової еміграції, при якій з країни або регіону виїжджають фахівці, вчені та кваліфіковані робітники з політичних, економічних, релігійних чи інших причин. При оцінці цього процесу з нейтральної точки зору можна припустити, що країнам, з яких відбувається витік фахівців, наноситься значний економічний, культурний, а іноді і політичний збиток.

8) Юридична система дуже розвинута фактично, але практично не функціонує належним рівнем.

Отже, забезпечення реалізації економічної безпеки посідає пріоритетне місце і є одним з найголовніших показників, що характеризують розвиток держав. На сьогоднішній день, якщо держава направить свою діяльність на усунення вище вказаних проблем економічної безпеки то розвиток нашої країни буде процвітати. Україна повинна вживати дії на попередження розвитку загроз економічної безпеки. Економічна сфера життя є одною з головніших тому, що від цього залежить рівень життя громадян, суспільства, держави. Фінансування державних органів є також необхідним аспектом, адже діяльність буде насам-

перед ефективнішою та буде сприяти посиленню авторитету , могутності та захищеності держави.

Список використаних джерел:

1. Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс] : закон України від 19.06.2003 № 964-IV із змін., внес. згідно із законами України : за станом на 05.03.2015, 186-19. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua> - Назва з екрана.
2. Користін О. Є. Економічна безпека : навч. посіб. / О. Є. Користін, О. І. Барановський, Л. В. Герасименко. - К. :КНУВС, 2010. - 368 с.
3. Шпрінер Т. В. Вплив тіньової економіки на ринок праці / Т. В. Шпрінер // Управління розвитком . - 2014. - № 11. - С. 35-37.

Андрощук Г.О., к.е.н., доцент,
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

РОЛЬ КОНКУРЕНТНОЇ РОЗВІДКИ У РОЗРОБЦІ КОРПОРАТИВНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ

Конкурентна розвідка (КР) являє собою процес моніторингу підприємницького конкурентного середовища за допомогою безперервного, легального і етичного збору та аналізу різного роду інформації. Розвиток цього напрямку активізувався завдяки широкому впровадженню нових інформаційних технологій і, особливо, Інтернету. За даними аналітиків, частка відкритих джерел інформації в КР в останні роки зросла приблизно до 90-95%, а у фінансово-економічній сфері наближається до 100% [1]. Конкурентну розвідку часто порівнюють з процесами, які позначаються термінами «підприємницька розвідка» (businessintelligence), «маркетингові дослідження» (marketingresearch) і навіть «національна розвідка» (nationalintelligence). Перший різновид діяльності спочатку сфокусував свою увагу на переробці та використанні інформації, необхідної для побудови різних бізнес-моделей, другий - на вивченні потреб та ринків збуту, а третій - на перетворенні інформації в знання, необхідні особам, які приймають відповідальні рішення у сфері національної та міжнародної безпеки. При більш детальному аналізі процесів, що стоять за цими термінами, істотних методологічних відмінностей між ними не виявлено, якщо не вважати на різноманітність цільових установок, використовуваних ресурсів і трактування етичних аспектів отримання даних. Навіть методологічні відмінності між КР і національної розвідкою полягають, в основному, у процесах збору даних і нівелюються на аналітичній стадії. Між тим, саме аналітична стадія грає фундаментальну роль в розвідці, перетворюючи інформаційне сировину в знання. Отже, можна стверджувати, що в широкому сенсі всі порівнювані різновиди інформаційно-аналітичної діяльності займаються все тієї ж розвідкою і здійснюють її майже одними і тими ж аналітичними методами. Конкурентна розвідка дозволяє керівникам усіх рівнів приймати інформаційно обґрунтовані рішення. Процес КР включає в себе етапи ідентифікації конкурентів, визначення складу відомостей, що її стосуються, виявлення джерел необхідної інфор-

мації та вдосконалення методів її вилучення та інтерпретації. Оброблена інформація дозволяє виробляти ефективну тактику завоювання та утримання компанією переважних ринкових позицій. Відповіді на безліч виникаючих в КР питань можна знайти за допомогою аналізу патентних даних [2,3]. Про очікувану на ринку або продукцію, що знімається з продажу, можна судити з патентних заявок, що подаються конкурентом або, навпаки, відмовним патентним заявками, а також за простроченими патентам. Форми взаємодії компаній проявляються у спільній подачі патентних заявок на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та укладанні ліцензійних угод. Корисна інформація про призначення та приналежність винаходу, правовий статус патентного документа та терміни здійснення тих чи інших актів патентного діловодства міститься в бібліографічному описі патентного документа. Однак багато баз даних не містять відомостей про долю виданого патенту: його оскарження, повторну експертизу, відмову у сплаті мита для підтримки терміну його дії або передачі патентних прав. Важливу роль відіграє інформація про патентні сімейства, що відображають патентування одного і того ж винаходу в різних країнах. Перераховані вище патентні характеристики знаходять в КР таке застосування [4]. Визначення технологічної активності. Хорошим індикатором технологічної активності є кількість і насиченість патентних сімейств, що формуються навколо винаходів, що належать компанії. Найбільш надійним джерелом подібних відомостей є база даних Derwent World Patents Index, доступ до якої надається службами Dialog, STN і Questel Orbit. У ній містяться понад 11 млн. винаходів, представлених в патентних документах 40 патентних відомств. Рівень досліджень і розробок компанії відбивається в кількості винаходів, доповнених відомостями про географічне поширення охороняємих їх патентних сімейств. Картування відомостей за кілька років з використанням пріоритетних даних дозволяють відновити і проаналізувати історію і тренди патентної активності компанії, зіставивши її з діяльністю конкурентів. Побудова технологічних профілів. Патенти каталогізуються з використанням спеціальної технологічної класифікації згідно з предметною областю, заявленої в тому чи іншому винаході. З використанням такої класифікації можна побудувати технологічні профілі компаній, що вказують на технологічні сфери, в якій концентруються зусилля конкурентів. Тим самим з'являється можливість зіставити технологічні напрямки розвитку своєї компанії та конкурентів, отримавши інформацію про потенційні можливості угод про їх злиття та придбання, а також налагодження співпраці та формування стратегічних союзів. Оцінка комерційного потенціалу. Відомо, що патент надає охорону тільки в тій країні, де він виданий. Тому компанія прагне охопити охороною безліч країн, але для цього винахід, що охороняється, повинен володіти високими комерційними перевагами. Економічна вартість патентів компанії буде після цього ранжуватися з урахуванням кількості країн, охоплених патентуванням, і відстоювання одержуваних патентів. Адже за багатьма заявками і патентами ховаються запасні технологічні варіанти, які будуть відкинуті, якщо не підтвердиться їхня ринкова привабливість. Вивчення міжнародного ринку. Інформація про патентні сімейства корисна також при виявленні притаманних компанії моделей закордонного патентування протягом певного

відрізка часу. Вивчення цих моделей дозволяє аналітику ідентифікувати ринки, до яких компанія виявляє комерційний інтерес, а також географічні зміни в її ринкових пріоритетах. Значимість або вартість патенту. Дослідження дозволили виявити кореляцію кількості подальшого цитування патенту та кількості іноземних членів патентного сімейства. Відзначена також тісна відповідність кількості цитування патенту та експертного ранжирування його технологічної значимості. До аналізу цитування слід ставитися з обережністю, розрізняючи, наприклад, в заявках США, посилення, зроблені заявником та експертом. Перший воліє посилається на власні винаходи, тому цитування експерта більш об'єктивно. Зіставляючи патенти, слід враховувати, що патенти, видані пізніше, цитуються рідше - навіть якщо технологічно вони більш важливі. Пошук посилення найкраще проводити в базах даних Derwent Patent Citation Index (DPCI), STN, Dialog і Questel Orbit. Перша з них містить також відомості про патентні сімейства і про всі випадки цитування експертом патентних і непатентних джерел, а також посилення на цитовані патенти. Зв'язки між компаніями. У патента може бути кілька власників, які враховуються не у всіх базах даних. Проте пошук у базі даних Derwent WPI дозволяє виявити всіх співвласників своїх патентів, отриманих в різних країнах. Аналіз цих даних дозволяє виявити партнерів компанії та сфери їх взаємодії. Оцінка винахідницького потенціалу. Важливим аспектом аналізу КР є моніторинг діяльності найбільш плідних винахідників конкуруючих компаній Концентрація їх у певній технологічній галузі або переміщення в іншу сферу можуть вказувати на майбутні зміни в їх інноваційній діяльності. За допомогою аналізу складу винахідників в корпоративних патентних активах можна встановити: стабільність колективу дослідників і розробників; присутність винахідників з високою репутацією; наявність зв'язків з університетськими або державними дослідницькими лабораторіями; наявність посилення на авторитетні публікації. Кількість розробників, спрямованих в ту чи іншу предметну область, а також факти перекидання їх на інші ділянки, можуть свідчити про зміну технологічних пріоритетів конкурента.

В даний час в Україні робляться заходи щодо переорієнтації національної економіки на інноваційний шлях розвитку. Цей шлях передбачає нерозривний зв'язок трьох найважливіших чинників розвитку сучасної економіки. 1), в системі ринкового господарства одним з головних показників ефективності сучасного підприємництва є його конкурентоспроможність, що забезпечується за рахунок володіння компанією або країною в цілому конкурентними перевагами. 2), компанія домагається конкурентної переваги найчастіше за рахунок інновацій - як у технологіях, так і в способах ведення справ. При цьому особливу роль набувають економічні та соціальні аспекти інноваційного розвитку. 3), для інноваційного бізнесу важливо вміти перетворювати науково-технічний інноваційний потенціал у виробничий, а потім в комерційний результат. Для цього необхідна надійна правова охорона інтелектуальної власності, роль якої в забезпеченні фінансового успіху заходу стає вирішальною. Використання інтелектуальної власності як одного з головних чинників забезпечення конкурентних переваг передбачає виявлення та аналіз інформації, що забезпечує формування сприятливого конкурентного середовища для своєї організації. Конкурентна

розвідка відіграє ключову роль у розробці корпоративних інноваційних стратегій. Вона забезпечує деталізований аналіз ринку, діючих і потенційних конкурентів, дозволяючи компаніям складати надійні плани протидії суперникам і перебудовуватися з урахуванням розвитку ринкових структур.

Список використаних джерел:

- 1.Кравець Л.Г Патентно-информационное обеспечение конкурентной разведки. Патентная информация сегодня.- 2014, №1
2. Андросчук Г.О. Интеллектуальна власність в наукоємних виробництвах і оборонній сфері в системі національної безпеки // Наука та наукознавство. - 2014.-№4. - С. 88-98.
3. Андросчук Г. Світові показники у промисловій власності: аналіз тенденцій // Интеллектуальна власність в Україні. – 2015 .- №1.-С.24-28.
- 4..Competitive Intelligence – Semantic Analysis Released November 15, 2013 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.worldindustrialreporter.com/competitive-intelligence-semantic-analysis/>

Бабіна Н.О., к.е.н., доцент,
Київський національний університет
технологій та дизайну

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Процеси інтернаціоналізації та глобалізації національних економік свідчать про існування якісно нового економічного середовища функціонування суб'єктів господарської діяльності, базовими ознаками якого є нелінійність розвитку економічного простору, прискорена динаміка економічних відносин, чимала кількість криз, взаємовпливів, підвищення рівня різноманітних загроз.

Інтеграція України у світовий та європейський економічний простір разом з новими можливостями приносить сучасним українським підприємствам цілу низку загроз. До зовнішніх, глобальних загроз відносять: загострення конкуренції в умовах відкритої економіки; вплив на економічні процеси наддержавних систем багатостороннього регулювання (наприклад, СОТ); єдиний підхід до усіх суб'єктів світового ринку; необхідність країнам з транзитивною економікою приймати вже встановлені «правила гри».

До внутрішніх чинників, що складають першочергову небезпеку вітчизняним підприємствам, слід віднести, перш за все, нестабільність ринку та недосконалість законодавства. В умовах підвищення ризиків і загроз, захист економічних інтересів суб'єктів господарювання неможливий без цілісної системи економічної безпеки. Тому питання забезпечення економічної безпеки підприємств в контексті інтеграції України, виявлення в цьому процесі ролі держави та адаптаційних можливостей самого підприємства сформовано для ретельного дослідження.

Зростання невизначеності у глобальному конкурентному середовищі актуалізує також пошук принципово нових підходів до забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств на зовнішніх ринках та зміцнення потенціалу

їх розвитку. Підґрунтям підвищення рівня економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності є формування та розвиток модерної системи економічної безпеки.

У зв'язку з цим необхідно визначити ієрархічність існуючої системи економічної безпеки, виявити та проаналізувати підсистеми нижчих рівнів (з ідентифікацією їх компонентів та специфіки функціонування), розкрити їх взаємозв'язки і взаємовпливи (здійснивши синтез за критерієм узгодженості інтересів кожної підсистеми з економічними інтересами всієї системи).

Традиційно виділяють: глобальну економічну безпеку, міжнародну економічну безпеку, національну економічну безпеку, економічну безпеку регіону, економічну безпеку суб'єкта господарської діяльності та економічну безпеку фізичної особи. Особливо підкреслимо, що всі ієрархічні рівні взаємопов'язані і відбиваються з різним ступенем впливу один на одному, забезпечуючи тим самим баланс системи в цілому.

Система глобальної економічної безпеки породжена інтеграційними процесами в сучасному світовому економічному просторі. Глобалізація призводить до лібералізації міжнародної торгівлі і міжнародної фінансової діяльності, зростання обсягів і розширення географії міжнародних потоків товарів та послуг, інтенсифікації інформаційного обміну й уніфікації соціально-культурного простору.

Глобальна економічна безпека передбачає захищеність світової спільноти від небезпек дестабілізації, криз, збройних конфліктів і війн на основі сталого світового економічного розвитку, ціллю якого є безпека та високий рівень розвитку кожного члена суспільства, збереження світу для майбутніх поколінь.

В умовах інтеграційних процесів посилюється вплив зовнішніх глобальних викликів і загроз на всі елементи глобальної системи економічної безпеки. З іншого боку, функціонування певних систем національної безпеки характеризується посиленням зв'язків в просторі і часі між елементами не лише в межах певної підсистеми одного рівня, а й між елементами різних ієрархічних рівнів. Так, остання фінансово-економічна криза, що розпочалася як криза окремої сфери національної економіки США, призвела до глобальної кризи, що охопила більшу частину світової економіки.

Провідною характеристикою системи економічної безпеки в умовах інтеграції є її адаптивність, оскільки глобалізація не тільки примножує ланцюг різноманітних традиційних загроз, але й суттєво змінює економічний простір, який потребує модерної системи економічної безпеки: багатofункціональної, динамічної, з визначеним комплектом засобів елімінації небезпек національній, міжнародній та глобальній економічній безпеці.

Фундаментальні засади системи міжнародної економічної безпеки (підсистеми першого рівня) визначені Концепцією міжнародної економічної безпеки, прийнятою на засіданні Асамблеї ООН [1]. Система міжнародної економічної безпеки є вагомим знаряддям забезпечення національної економічної безпеки та системи економічної безпеки інших рівнів. Метою системи міжнародної економічної безпеки є стійкий і передбачуваний розвиток світової економіки й

міжнародних економічних відносин на основі відкритого діалогу країн з різним рівнем економічного розвитку.

Міжнародні нормативно-правові акти, що регламентують відносини між країнами у сфері безпеки, повинні враховувати провідний елемент економічної безпеки країни - стабільність національної економіки. Однак інтеграційні процеси посилюють небезпеки економічному суверенітету в площині часткової втрати державою контролювання діяльності суб'єктів національної економіки; люстрації інформаційних й технологічних потоків; кооптації регіонів у світовий економічний простір; модернізації соціальної безпеки; невідповідності інструментів регулювання розподілу вигод і втрат сучасним глобалізаційним тенденціям.

Найбільш вразливими у система міжнародної економічної безпеки є фінансова, інвестиційна й зовнішньоекономічна складові, які першими реагують на пертурбації у світовому економічному просторі і суттєво впливають на системи безпеки нижчих рівнів ієрархії [2]. Так, негативні фактори глобальної фінансової кризи прямо вплинули на стан національних економік, регіональних, галузевих і локальних рівнів економічної безпеки тощо.

Національна система економічної безпеки є відкритою підсистемою другого рівня, зв'язана з підсистемами вищого та нижчого рівнів і відбиває провідне значення держави в механізмі забезпечення економічної безпеки. Національна система економічної безпеки будується на концепції національної безпеки, яка враховує національні інтереси у сфері економіки, створює систему індикаторів загроз економічній безпеці, обчислює граничні значення небезпек, організовує систему економічної безпеки та її правове забезпечення. Характерними показниками системи національної економічної безпеки є життестійкість (здатність залишатися незмінною під впливом загроз систем першого й третього рівнів ієрархії), результативність й ефективність.

Підсистемами третього рівня (багатокомпонентними, зі значною кількістю складових) є системи економічної безпеки регіонів країни, які відіграють центральну роль у забезпеченні економічного потенціалу шляхом втілення регіональних програм економічного розвитку, економічної безпеки та безпеки прикордонного співробітництва. Для системи економічної безпеки регіонів провідною метою є забезпечення належного рівня життя населення і безпечних параметрів стану навколишнього середовища. Такі цілі часто суперечать як реальним (а не декларованим) інтересам національної економіки, так і прагненням комерційних структур. Характерною рисою регіональних систем безпеки (на відміну від систем безпеки вищих рівнів) є існування великої кількості горизонтальних зв'язків і взаємовпливів, які є потенційним джерелом як для розвитку регіонів, так і осередком ймовірних небезпек. В Україні поки що не розроблений до кінця і не реалізований повністю механізм соціального партнерства та відповідальності підприємств як на регіональному рівні, так і між усіма суб'єктами господарської діяльності різних систем ієрархії. Це ускладнює ситуацію і не сприяє швидкому розв'язанню конфліктів на регіональному рівні.

До підсистем четвертого рівня відносять системи економічної безпеки галузей і сфер економічної діяльності. Вагомість цих підсистем визначається їх

близькістю до функціонування підприємств. Дослідження системи економічної безпеки галузі дозволяє на основі аналізу ринків продукції, сировини та матеріалів, техніки й технологій, фінансових ресурсів, ринку праці систематизувати та ранжувати зовнішні небезпеки, потенційні та актуальні негативні фактори з метою формування механізму забезпечення сприятливих економічних умов діяльності господарюючих суб'єктів.

Виділяючи проміжну ланку між системами економічної безпеки мезо- та мікрорівнів - системи економічної безпеки муніципальних утворень [3], вчені зазначають, що більшість муніципальних систем економічної безпеки сьогодні є неефективними, оскільки у суб'єктів управління територіальними громадами немає достатньої автономії в прийнятті рішень, існує скрута з ресурсним забезпеченням. Ситуацію ускладнює недосконалість механізмів державного й регіонального регулювання та низький рівень розвитку громадянського суспільства.

Система економічної безпеки суб'єктів господарювання підпадає під небезпеки та негативні впливи підсистем усіх рівнів. На основі цього судження можна стверджувати, що вона є найбільш вразливою і потребує ретельного дослідження.

Традиційно в системі економічної безпеки виділяють такі складові: концепція економічної безпеки, інтереси у сфері економічної системи, загрози економічній системі, сукупність індикаторів економічної безпеки, організація економічної безпеки й правове забезпечення економічної безпеки.

Забезпечення економічної безпеки підприємства сучасними дослідниками розглядається як сукупність засобів найбільш ефективного використання ресурсів і капіталу з метою відвертання або зниження небезпеки банкрутства. Так, при аналізі безпеки сучасного підприємства досліджується: безпека, пов'язана з типом підприємства; безпека, пов'язана з функціонуванням підприємства; безпека за сферами його діяльності, безпека з позицій стабільності роботи підприємства, його прибутковості, особистої безпеки персоналу [4].

На шляху кооптації до світового економічного простору сучасні українські підприємства стикаються з низкою загальних проблем в зовнішньоекономічній діяльності, а саме: неузгодженості законодавчої бази та державної економічної політики у сфері регулювання експортно-імпортних операцій; невідповідності експортної продукції світовим стандартам; високих митних тарифів, що призводять до зростання ціни при виході на зовнішні ринки; недостатнього забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

В умовах інтеграційного руху України до світового економічного простору актуалізується проблема забезпечення зовнішньоекономічної безпеки: виникає необхідність у протистоянні впливу зовнішніх негативних економічних чинників, мінімізації похідних від них збитків, пошуку чільного місця у міжнародному поділі праці, реалізації інтересів національного виробника, у зовнішньоекономічній діяльності вітчизняних підприємств тощо. Важливим також є аналіз не лише вітчизняних факторів підприємницького простору, але й дослідження глобальних тенденцій з метою прогнозування поведінки українських підприємств на світовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Глобалізація і безпека розвитку: [монографія] / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. – К. : КНЕУ, 2001. – 733 с.
2. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: [монографія] / [О. А. Кириченко, М. П. Денисенко, В. С. Сідак та ін.]. – К. : ІМБ Університету економіки та права «КРОК», 2010. – 412 с.
3. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: [монографія] / Т. Г. Васильців – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
4. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3. – С. 12–19.

Висоцька І.Б. к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів
Пришля А.С., магістрант,

Львівський державний університет внутрішніх справ

ОФШОРНІ ЗОНИ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ: ПРОБЛЕМИ ДЕФІНІЦІЇ

Однією з особливостей економічної безпеки держави є те, що її слід розуміти як стан національної економіки при якому зберігається економічна стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз. В сучасних умовах забезпечення економічної безпеки держави шляхом обмеження впливу щодо неї офшорних зон є чи не найважливішим проявом запобігання зовнішніх загроз, які є особливою формою економічної небезпеки. Ця обставина в першу чергу зумовлює необхідність в з'ясуванні дефініції поняття «офшорні зони».

У зв'язку з тим, що на сьогодні як у вітчизняній так і в зарубіжній науці не існує єдиного підходу вчених щодо розуміння поняття «офшорних зон», виникає потреба в дослідженні дефініції цього поняття.

Варто наголосити на тому, попри різноманітність наукових підходів щодо розуміння поняття «офшорні зони», існують навіть розбіжності щодо написання слова «офшор». Так, перелік окремих назв робіт свідчить, що не досягнуто єдиної позиції щодо написання терміну «офшор», оскільки одна частина вчених використовує термін «офшор» [1], [2], [3], інша — «оффшор» [4], [5], [6], [7], а деякі вчені пропонують навіть писати офф-шор [8].

Перш за все, слід згадати про походження цього терміну. Відтак, термін «офшор» походить від англійського слова «offshore», яке у буквальному перекладі з англійської мови означає «поза берегом» [8, с.8] або «знаходиться поодаль від берега» [9, с. 17]. Однак у переважній більшості нормативних актів використовується термін «офшор» [10], тому його й необхідно вважати загальноприйнятим.

Відносно застосування даного терміну з конкретним змістом, то вважається неможливим використовувати цей термін в контексті діяльності певної країни [11], оскільки його значення зумовлює зовнішні відносини, а не внутрі-

шні, які в англійській мові позначаються on shore — протилежний термін, який означає «на березі» [12].

Як зауважує, Опришко В.Ф., офшорна зона — це держава або її особлива частина, на території якої для нерезидента країни діють особливі правила реєстрації та діяльності, а також занижені або взагалі відсутні податки (замінені на щорічний збір) [13].

На думку Козика В.В., офшорна зона — це юрисдикція, де для суб'єктів економічної активності, зареєстрованих на її території, які здійснюють свої комерційні операції й отримують прибуток поза територією реєстрації, діють спеціальні податкові й інші правила, економічно більш сприятливі, ніж для компаній, зареєстрованих, здійснюючих свої комерційні операції й отримуючих прибуток на цій території [14, с. 230].

Під терміном «офшорні зони» також розуміють фінансові центри, де існує низький режим оподаткування та дотримуються жорсткі умови фінансової конфіденційності. Відповідно до визначення Організації об'єднаних націй (далі — ООН), офшорним інститутом є «будь-який банк, що перебуває в будь-якій частині світу, який приймає депозити або керує рахунком, деномінованим в іноземній валюті на користь фізичної або юридичної особи, зареєстрованої в юрисдикції, відмінній від місця знаходження банку» [15, с. 43].

Характерною особливістю офшорних зон порівняно з багатьма державами, що мають низьку або нульову податкову ставку на всі або певні категорії доходу і забезпечують певний рівень банківської та комерційної секретності, є наявність особливих законодавчих гарантій фінансової секретності, а також можливостей для податкового планування. Офшорні фінансові центри існують у всьому світі, відповідно до оцінок ООН від 60 до 90 держав практикують розвиток офшорної індустрії на своїй території. Держдепартамент США відносить до офшорних зон 56 юрисдикцій, включаючи й самі США. За деякими оцінками, найбільшим офшорним фінансовим центром є Лондон [16, с.23].

Говорячи про тлумачення терміну «офшор», необхідно виділити негативне ставлення до його сприйняття, оскільки воно відчувається в багатьох нормативних актах. Так, за Закону України «Про особливості приватизації підприємств Державної акціонерної компанії «Укррудпром» [17] промисловим інвестором не може бути юридична особа або об'єднання юридичних осіб, зареєстровані в офшорній зоні та ін.

Таким чином, можна стверджувати, що на сьогодні в науковій доктрині не існує єдиного підходу щодо визначення та розуміння поняття «офшорні зони». Зокрема, виявлено те, що термін «офшор» використовується для позначення як юридичної особи, так і зони, в якій створюється пільговий режим обкладання податками. Щодо дефініції поняття «офшорних зон», то попри різноманітність підходів щодо його розуміння, можна зробити висновок, що офшорна зона - це територія іншої країни, яка має певні пільги стосовно оподаткування іноземних капіталів. Окрім цього, термін «офшор» необхідно пов'язувати і з міжнародним його сприйняттям та розуміти як форму зовнішньої загрози, як негативний вплив на економічну безпеку держави.

Список використаних джерел:

1. Касир Л. С. Организация офшорного бизнеса / Л. С. Касир. - М.: Финансы и статистика. - 2002. - 144 с.;
2. Чернявский С. П. Международный офшорный бизнес и банки / С. П. Чернявский. - М.: Финансы и статистика. - 2002. - 144 с.
3. Корнеева Е. Я. Офшорный мир. Видя изнутри / Е. Я. Корнеева. - М.: ЗАО «Издательство «Экономика». - 2001. - 318 с.
4. Зорина О. Й. Офшорная деятельность как институт налогового права / О. Й. Зорина. - Одесса: Латсар. - 2002. - 83 с.
5. Горбунов А. Р. Офшорный бизнес и создание компаний за рубежом. / Под ред. Р. Т. Юлдашева - М.: Издательский центр «Анкил», издательство «Инфра-М». - 1995. - 160 с.
6. Апель А., Гунько В., Соколов Й. Обналичивание и Офшорный бизнес в схемах / А. Апель, В. Гунько, Й. Соколов. - Спб: Питер. - 2002. - 192 с.
7. Ерицян А. В., Азарян Р. Г. Использование офшоров в налоговом планировании / А. В. Ерицян, Р. Г. Азарян. - М.: ЗАО «Издательский Дом «Главбух». - 2003. - 208 с.
8. Стэнли Р., Абубекеров Э. Энциклопедия офф-шорного бизнеса 1996 / Р. Стэнли, Э. Абубекеров. - Практическое руководство.: Ежегодник. - 1995. Лондон-Цюрих-Бостон. - 230 с.
9. Ушаков Д. Л. Офшорные зоны в практике российских налогоплательщиков / Д. Л. Ушаков. - М.: Юрист. - 1999. - С. 17.
10. Про перелік офшорних зон. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. N 77-р. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
11. Рішення Комісії 79/639/ЄЕС, яке формулює докладні правила для імплементації Рішення Ради 77/706/ЄЕС від 15 червня 1979 року. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
12. Про стан виконання Указу Президента України від 18 червня 1994 р. N 319 "Про невідкладні заходи щодо повернення в Україну валютних цінностей, що незаконно знаходяться за її межами". Постанова Кабінету Міністрів України і Національного Банку України від 17 липня 1995 р. N 523. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> .
13. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право: Підручник / В. Ф. Опришко -К.: Наук. думка, 2003.-250 с.
14. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини: Навчальний посібник / Козик В. В., Панкова Л. А., Даниленко Н. Б. - К.: Знання, 2008.- С.230-255.
15. Волкова Ю. О. Розвиток офшорних центрів у системі міжнародного бізнесу / Ю. О. Волкова // Формування ринкових відносин в Україні. - 2008. - № 1.- С. 43-48.
16. Європейська інтеграція та Україна: Навч.-метод. посіб. - К.: ТОВ «Макрос», 2002.-250 с.
17. Закон України Про особливості приватизації підприємств Державної акціонерної компанії «Укргрупром» від 9 квітня 2004 року. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1677->

Гаверский В.В., к.е.н., доцент
кафедры философии и
социально-экономических дисциплин

РЕФОРМЫ В УКРАИНЕ И ИХ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ

Экономическая политика проводимая в стране за годы независимости обеспечила создание национальной денежной системы, системы коммерческих банков и Национального банка страны. За эти годы был приостановлен спад в экономике. Мало того, был обеспечен экономический рост. На этой основе повышался жизненный уровень населения. Но нельзя не заметить, что экономический рост был обеспечен за счет развития таких отраслей хозяйства как металлургия и химическая промышленность, т.е. тех отраслей, которые явля-

ются высоко энергопотребляющими. Это – во-первых. Во-вторых, по сути за годы так называемых экономических реформ были уничтожены целые отрасли хозяйства, к примеру, животноводство, агропромышленный комплекс, кораблестроение, самолетостроение и ряд других отраслей. Фактически уничтожена инфраструктура наукоемких отраслей экономики. Многие высшие учебные заведения готовят кадры высшей квалификации, не востребованных в стране.

В начале экономических реформ ставилась задача изменить структуру экономики, где преобладающее значение будут иметь отрасли, производящие наукоемкие виды товаров и услуг. На самом деле структура национальной экономики из года в год ухудшается, постоянно увеличивается удельный вес отраслей производящих не готовую продукцию, а сырьё и полуфабрикаты. Страна все больше превращается в сырьевой придаток индустриально развитых стран. Научно-технический уровень производства все более ухудшается. 95% основных производственных фондов физически и морально устаревших. Это основная причина не конкурентоспособности экономики Украины.

За годы независимости фактически уничтожено крупное производство. Известно, что современная экономика – это экономика несовершенной экономики, где господствующее положение занимают крупные предприятия во всех отраслях экономики, а мелкие и средние предприятия либо технологически специализированы, либо специализированы на производстве отдельных деталей, узлов и агрегатов. Они технологически и экономически зависят друг от друга и представляют части крупных производственно-хозяйственных комплексов. На рынке несовершенной конкуренции господствующее положение занимают олигополии и естественные монополии. Немногочисленность порождает политику слияния и поглощения, а это, в свою очередь, усиливает рыночную и монопольную власть. Отдельные ТНК по объему продаж более чем в десятки раз превосходят бюджет Украины.

Реформаторы Украины своей экономической политикой все более втягивают страну в средние века, где господствующей формой производства является патриархальщина, примитивные методы производства. В противоположность нашей стране индустриально развитые страны постепенно переходят на новую, более высокую стадию цивилизационного прогресса, где решающее значение имеют знание и информация. Известно, что труд, капитал и земля – решающие факторы производства. В информационном постиндустриальном обществе знание и информация превращаются в решающий фактор производства. Информационно-телекоммуникационные технологии и соответствующая им компьютерная техника изменяют не только сферу производства, но и всю систему управления, науки, образования, медицины и т.д.

В отличие от труда, капитала и земли, знания и информация как экономический ресурс безграничны. Они становятся решающим фактором производства в постиндустриальном обществе и ведут к существенным изменениям в экономической структуре общества. Изменяется соотношение между сферой материального и нематериального производства. Сфера услуг превращается в отрасль, где создается подавляющая часть национального продукта. Труд работника в

новом обществе становится все более творческим, средством развития его как человека.

В Украине разработана программа “Инновационный трамплин: информационно-коммуникационные технологии с целью повышения жизненного уровня в Украине”. В соответствии с этой программой разработана стратегия развития ИКТ(информ.-коммуникац. технологии) и пути её реализации. Украина присоединилась к европейской научно-образовательной сети GENT, которая охватывает около 3000 научно-исследовательских и учебных заведений и 3 млн. индивидуальных пользователей 31 страны Европы. Одесская национальная академия связи реализует проект “Система дистанционного обучения на основе современных телекоммуникационных и информационных технологий в сфере подготовки, переподготовки кадров для стран Европы и СНГ”. На сегодняшний день действует 5 аналогичных центров для Западной и Центральной Африки, Восточной и Южной Африки, Азиатско-Тихоокеанского региону, Америки и Арабского региону. На базе ПАТ “Укртелеком” организован и действует филиал Академии Cusco по вопросам подготовки специалистов в сфере сетевых (цифровых) технологий.

На основе Международного фонда “Відродження” разработана долгосрочная программа “Электронная Украина”. Её суть – развитие Интернет-индустрии и образование на её основе “электронного государства”. В соответствии с этой программой предусмотрено использование ИКТ, в том числе “Интернета” на всех уровнях государственного управления. На жаль, программа “Электронная Украина” так и осталась на бумаге, хотя прошло уже более 6 лет со дня её разработки. Неудивительно, что по данным международных экспертов Украина занимает 70 место по уровню готовности национальных сетей использования ИКТ.

Исходя из изложенного мы считаем, что инвестиционная политика государства должна быть коренным образом преобразована и изменена. Нормативно-правовая база должна соответствовать европейским стандартам и призвана стимулировать, а не сдерживать и разрушать экономику страны. Это – во-первых.

Во-вторых, нормативно-правовая база должна быть сформирована так, чтобы амортизационный фонд предприятий и их чистая прибыль использовались в целях реновации, реконструкции и технического перевооружения производства. Только таким путём можно повысить эффективность производства и обеспечить конкурентоспособность как отдельно взятых предприятий, так и экономики в целом.

В-третьих, налогово-бюджетная, фискальная политика, на наш взгляд, должна быть коренным образом также преобразована. Она должна стимулировать, а не сдерживать экономическое развитие. К предприятиям, которые производят наукоёмкую продукцию, внедряют эффективные технологии, повышают производительность и снижают себестоимость должны применяться налоговые льготы, политика отложенных налоговых платежей. Такова мировая практика хозяйствования.

В-четвёртых, кредитно-денежная политика Национального банка Украины не соответствует требованиям и принципам проведения экономических реформ

в стране. Известно, что одним из основных инструментов осуществления кредитно-денежной политики является учётная ставка. Так, в странах ЕС учётная ставка составляет 0,5%, в США – 0,25%, в Японии – 0,01%. В Украине учётная ставка составляет 19,5%. При таком уровне учётной ставки экономика может быть только уничтожена. И поэтому мы считаем, что экономическая политика Национального банка Украины радикально должна быть изменена и призвана обеспечить функционирование экономики в условиях полной занятости, без инфляционного экономического роста и стабильного уровня цен. Только таким путём можно обеспечить безопасное развитие страны.

*Галушка О.М., аспірант,
Інститут міжнародних відносин,
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка*

ВПЛИВ ВІЛЬНОГО КУРСОУТВОРЕННЯ ГРИВНІ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗИ ТА ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

11 березня 2015 р. Україна підписала меморандум із МВФ, згідно з яким кредитор розпочинає програму Extended Fund Facility, спрямовану на забезпечення фінансової стабільності в Україні, із обсягом фінансування 17,5 млрд. дол. США [1]. Відповідно до зазначеної програми 13 березня 2015 р. Національний банк отримав перший транш на суму близько 5 млрд. доларів США, які було спрямовано на зміцнення міжнародних резервів [2]. Отримання регулятором кредитних коштів для підтримки гривні стабілізувало курс вітчизняної валюти, який 26 лютого досяг історичного мінімуму – 30,01 грн. за долар США, на рівні в межах 21-23,5 грн. за 1 дол. США [3]. НБУ планує до кінця 2015 р. за допомогою кредитних коштів від МВФ збільшити золотовалютні резерви України до 17 млрд. доларів США [2].

Однією із вимог кредитора є забезпечення вільного курсоутворення гривні. Проаналізуємо вплив гнучкого курсоутворення, що діє в Україні з 7 лютого 2014 р., на вітчизняну економіку.

Платіжний баланс України за 2013 р. становив 2,02 млрд. дол. США, баланс поточного рахунку -16,48 млрд дол. США, а рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій 18,5 млрд дол. США [4, ст. 5]. Дефіцит торговельного балансу було покрито припливом інвестицій з-за кордону та залученнями за цінними паперами уряду, що свідчить про переоцінену валюту, яка є привабливим дорогим активом, але не сприяє розвитку вітчизняного експорту.

Підтверджує штучне та неефективне утримання Нацбанком фіксованого курсу до початку 2014 р. і спад обсягу золотовалютних резервів, які станом на 1 січня 2014 р. становили 20,41 млрд дол. США при 35,14 млрд дол. США у січні 2011 р. [5].

З кінця 2009 р. і до початку 2014 р. курс гривні було зафіксовано в межах 7,98-8,02 грн. за дол. США. В день переходу до гнучкого курсоутворення грив-

ня здевальвувала до 8,7 за 1 дол., після чого продовжувала втрачати вартість. Загалом, гривня подешевшала в 2,9 разів станом на 20 березня 2015 р.

Причинами такої нестабільності валютного ринку стали:

- безконтрольне рефінансування комерційних банків, на яке у 2014 р. було витрачено 222,3 млрд. грн. [6];

- відсутність комунікації та роз'яснення Нацбанком власних дій і тенденцій на валютному ринку, внаслідок чого в населення та бізнесу виникли панічні настрої;

- скорочення міжнародних резервів майже втричі – до 7,53 млрд. дол. США станом на 1 січня 2015 р. [5];

- політичні чинники, а саме – анексія Кримського півострова та військова агресія Російської Федерації на Сході, що погіршило умови ведення як місцевого бізнесу, що опинився на анексованій території і в зоні бойових дій, так і бізнесу, залежного від нього.

Велика частка підприємств, які постраждали в Донецькій та Луганській областях, працюють в експортоорієнтованих галузях – вугільній промисловості та металургії. Саме тому обсяги експорту країни впали у 2014 р. на 13,5% - до 53.9 млрд. дол. США [7], навіть незважаючи на здешевлення валюти.

Обсяги імпорту також знизились ще більше, ніж обсяги експорту – на 28,3% в порівнянні із 2013 р. [7], здебільшого через падіння купівельної спроможності населення та, відповідно, зменшення внутрішнього попиту. Обсяг імпорту із Російської Федерації зменшився навіть більшою мірою ще й з політичних мотивів та патріотичних міркувань населення – на 45,1% [7].

Як наслідок, дефіцит балансу рахунку поточних операцій за 2014 р. зменшився до 5,3 млрд. дол. США [8, ст. 1].

У 2014 р. також утворився дефіцит рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій у розмірі 8,0 млрд. дол. США [8, ст. 4]. Причинами його виникнення стали: військові дії, політична нестабільність, ускладнення можливостей залучити як інвестиційні, так і кредитні кошти і бізнесом, і урядом, а також стрімка девальвація гривні та втрата нею привабливості як активу для вкладення коштів.

Як результат, в 2014 р. утворився дефіцит платіжного балансу в розмірі 13,3 млрд. дол. США, який фінансувався переважно за рахунок резервних активів.

На розкручування девальваційної спіралі гривні мають вплив і інші фактори. Серед них варто виділити неефективний енергетичний сектор, на покриття боргів якого йде велика частка наявної готівкової валюти, розбалансований державний бюджет на 2015 р., дефіцит якого, ймовірно, буде покриватись емісією гривні, а також спекулятивна діяльність на «чорному валютному ринку».

З огляду на це, в Україні у 2014-2015 рр. виникла глибока економічна криза. Відпущена у вільне плавання гривня втрачає свою вартість, але через війну на Сході України, фізичне знищення потужностей експортоорієнтованого бізнесу – шахт, заводів, девальвація не посилює експорт України, натомість суттєво підриває купівельну спроможність населення, а також ті галузі, що залежать від імпорту.

Очевидно, що станом на зараз, в умовах війни, економічної кризи і тотальної недовіри до вітчизняної валюти, вільне курсоутворення гривні без вжиття заходів коригування адміністративними методами тільки поглиблюватиме кризові явища. В той же час, в майбутньому перехід до гнучкого курсоутворення країні необхідний, а це неможливо буде зробити без проведення комплексних та системних реформ в інвестиційній сфері, банківському та бюджетно-податковому секторах, сфері публічних фінансів, енергетиці та ін. В іншому випадку, дозволивши гривні продовжувати безконтрольно девальвувати і не вживаючи заходів, спрямованих на урізання видатків держбюджету, забезпечення прозорості використання кредитних коштів, формування ринків енергетики, реструктуризацію НАК «Нафтогаз», розвиток альтернативної енергетики, підтримку та залучення інвестицій до імпортозаміщувальних галузей виробництва та ін., уряд і Нацбанк наближають Україну до дефолту.

Список використаних джерел:

1. *Transcript of a Press Briefing by Gerry Rice, Director, Communications Department, and Thanos Arvanitis, Deputy Director, European Department, International Monetary Fund.* [Електронний ресурс]: International Monetary Fund. - March, 12, 2015. - Режим доступу: <https://www.imf.org/external/np/tr/2015/tr031215.htm>.
2. Національний банк України: валютний ринок упевнено стабілізується. [Електронний ресурс]: Національний банк України. - 13.03.2015. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15422145&cat_id=55838
3. Офіційний курс валют. Національний банк України. [Електронний ресурс]: Національний банк України. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.
4. Платіжний баланс і зовнішній борг України за 2013 р. [Електронний ресурс]: Щоквартальне аналітично-статистичне видання Національного банку України; ред. Гальчинська Т.А. – К. – с. 148. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=7471977>.
5. Стан міжнародних резервів та ліквідність в іноземній валюті. [Електронний ресурс]: Національний банк України. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=72631.
6. Основні тенденції грошово-кредитного ринку України за грудень 2014 року. [Електронний ресурс]: Національний банк України. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=6784334.
7. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами за 2014 р. [Електронний ресурс]: Державна служба статистики України. - Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
8. Про стан платіжного балансу України в 2014 р. [Електронний ресурс]: Національний банк України. – С.5. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=91916>.

Головченко О.М., д.е.н., професор
Міжнародний гуманітарний університет

СИСТЕМА ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ В СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Сьогодні в українській економіці особливо актуально стоїть питання збереження і підтримання належного стану економічної безпеки на всіх рівнях соціального управління: державному, регіональному та рівні окремого

підприємства. Для оцінки існуючих загроз економічній безпеці застосовують багато методів.

Для оцінки економічної безпеки регіону особливої уваги заслуговують наступні методи: моніторинг основних соціально – економічних показників, співставлення їх з граничними значеннями, що мають бути не менші (не більші) за середньосвітові; методи експертної оцінки; метод аналізу і обробки сценаріїв; методи оптимізації; теоретико – ігрові методи; методи багатовимірного статистичного аналізу; методи теорії штучних нейронних мереж; методи теорії нечітких множин.

Для вибору основних факторів з метою моделювання системи оцінки загроз економічній безпеці регіону (та на базі розв’язання моделі - для прийняття превентивних рішень), які більш, ніж на 90% формують економічну безпеку регіону (в стратегічній, а не поточній перспективі) слід виходити з логічної факторної схеми розвитку макроекономічної системи, яка сьогодні є загальноприйнятою в науковій та академічній літературі [2, 3]. Це означає, що основними (фундаментальними, первісними) факторами, що характеризують економічну безпеку є: зміна чисельності населення, науково-технічний прогрес (інноваційна діяльність) та стан фінансового та іпотечного ринку. Всі інші фактори або мають значно меншу вагу, або є похідними від зазначених вище факторів, чи визначаються ними. Це і показало опитування кваліфікованих експертів. Таким чином, принципіальна факторна модель економічних ризиків регіону в її найпростішому (прикладному) варіанті може мати, наприклад, такий вигляд:

$$M = f (Ч, I, P, E, K) \quad (1)$$

де: М – стан економічної безпеки регіону; Ч – соціально-демографічний стан; І – інноваційна активність; Р – стан фінансового та іпотечного ринку регіону; Е – ефективність економіки регіону; К – корумпованість економічних взаємовідносин.

Зрозуміло, що модель подолання економічних загроз економічній безпеці регіону можна побудувати більш багатофакторною, а відтак – більш точною, але менш прикладною та більш суб’єктивною, бо збільшення кількості факторів практично означає, що структура багатофакторної системи в більшій мірі залежить від суб’єктивної думки експерта. Крім того, дуже важливим, але й надзвичайно складним завданням, є визначення взаємного впливу факторів, що входять до багатофакторної моделі подолання загроз економічній безпеці регіону. На основі аналізу та обробки даних експертного опитування керівних кадрів регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування, а також використовуючи результати наукових досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених, принципіальна факторна модель економічної безпеки регіону має врахувати вагу основних факторів (Ч, І, Р, Е, К) та має такий вигляд:

$$M = 0,2 Ч + 0,3 І + 0,1 Р + 0,3Е + 0,1К \quad (2)$$

В зазначеній вище принципіальній факторній моделі важливе значення має визначення взаємного впливу факторів на інтегральний результат розв’язання моделі. Коефіцієнти, які введені в модель, враховують цей взаємний вплив. Слід, однак, зазначити, що показники, які формують модель подо-

лання загроз економічній безпеці регіону, мають різні одиниці виміру, що ставить завдання вирішення проблеми різної розмірності цих показників. Проблема вирішена за рахунок використання положень теорії нечітких множин, проведення експертного опитування, застосування бальної системи оцінки, рядів інтервальних даних та положень теорії ймовірності. Відповідно до бальної системи оцінки за прийнятою шкалою виміру значень показників вони можуть приймати значення від 0 до 33,3 балів. Це дає змогу вирішити проблему розмірності різних показників та врахувати вагу кожного критерію в загальній оцінці того, чи іншого фактору. Крім того, це дає можливість встановити загальний критерій оцінки економічних загроз розвитку регіону, який може знаходитись в межах, наприклад, від 70 – до 100 балів (відмінно), від 50 до 69 балів (задовільно), від 0 до 49 балів –незадовільно.

Для аналізу і відбору показників, за допомогою яких можна було б оцінити загрози економічній безпеці регіону, проведено опитування методом експертного інтерв'ю [1].

Слід зазначити, що спрощення моделі за рахунок вибору 3 –х найбільш вагомих показників із 10-ти не приводить до адекватного зменшення точності моделі. Справа в тому, що певний взаємозв'язок між показниками та їх взаємний вплив, виміряти який надзвичайно складно, дає можливість вибрати такі показники, які по суті є визначальними (генеруючими) для більшості інших показників.

При дослідженні впливу соціально-демографічного фактору більшість респондентів віддала перевагу показникам зміни чисельності населення, середньої заробітної плати та показнику зміни рівня безробіття (середні зважені коефіцієнти по цим показникам склали відповідно: 0,27; 0,18; 0,21).

У межах фактору інноваційної активності, що впливає на економічну безпеку регіону респондентами вибрані, як основні, наступні показники: показник зміни питомої ваги інноваційно-активних підприємств в загальній кількості підприємств регіону з коефіцієнтом вагомості 0,25; показник зміни питомої ваги інноваційної продукції в загальному обсязі продукції, випущеної в регіоні з коефіцієнтом вагомості 0,22; показник зміни кількості отриманих заявок на видачу охоронних документів (винаходів, корисних моделей, промислових зразків) з коефіцієнтом вагомості 0,15.

Для розрахунку ризиків економічної безпеки регіону за фактором «Стан фінансового та іпотечного ринку» вибрані наступні показники: показник зміни обсягу наданих споживчих кредитів з коефіцієнтом вагомості 0,26; показник зміни обсягу наданих іпотечних кредитів з коефіцієнтом вагомості 0,19; показник зміни середньої житлової площі в розрахунку на 1 жителя регіону 0,12.

Для розрахунку загрози економічній безпеці регіону за фактором «Економічна ефективність» вибрані наступні показники: показник зміни ВВП на душу населення регіону з коефіцієнтом вагомості 0,27; показник зміни збитків від звичайної діяльності підприємств - 0,24; показник зміни рентабельності операційної діяльності підприємств -0,12.

На думку експертів найбільш вагомими показниками, які характеризують рівень корумпованості економічних взаємовідносин, є наступні: кількість вияв-

лених організованих угруповань і злочинних організацій з корумпованими зв'язками зі коефіцієнтом вагомості 0,28; кількість виявлених злочинів у сфері службової діяльності з коефіцієнтом вагомості 0,21; кількість фактів хабарництва з коефіцієнтом вагомості 0,21.

Ці показники в повній мірі можуть характеризувати об'єктивний рівень корумпованості економічних зв'язків на регіональному рівні. Таким чином, використання запропонованих вище факторів та показників при побудові моделі оцінки економічної безпеки регіону забезпечує як відносну простоту моделі, так і врахування основних ризиків, які впливають на економічну безпеку регіону. Може виникнути законне питання, чому в перелік небезпек не включені тіньова і неформальна економіка. Безумовно, тіньова та неформальна економіка суттєво впливає на економічний розвиток регіону. Проте, методологія дослідження, що проводиться, така, що тіньова і неформальна економіка не може бути включені в предмет дослідження через відсутність чітких статистичних характеристик даних явищ.

Враховуючи особливості побудови моделі та необхідність врахування думок експертів щодо різного рівня значущості показників, які характеризують рівень факторів, що формують економічну безпеку регіону, доцільно використати єдиний методологічний підхід, за яким: першому показнику (за ранжиrom, визначеним на основі думок експертів) може бути присвоєна оцінка від 0 до 50 балів в залежності від значення цього показника; другому показнику – відповідно від 0 до 30 балів; третьому показнику – відповідно від 0 до 20 балів.

При цьому максимальна кількість балів, які можуть бути присвоєні тому чи іншому фактору в залежності від його вагомості має коливатися в межах: по фактору соціально - демографічному – від 0 до 20 балів; по фактору «інноваційна активність» - від 0 до 30 балів; по фактору «Стан фінансового та іпотечного ринку» - від 0 до 20 балів; по фактору «Ефективність економіки» - від 0 до 30 балів; по фактору «Корумпованість взаємовідносин в економічній сфері» - від 0 до 10 балів. На основі вищевикладеного загальна (інтегральна) оцінка економічної безпеки регіону в балах буде коливатися в межах від 0 до 100 балів і переводитися в лексичну (логічну) оцінку відповідно до градації оцінок, які наведені у таблиці.

Таблиця 1

Шкала лексичної оцінки економічних загроз розвитку регіону

Кількість балів	Лексична оцінка
0 - 19	Небезпечний стан
20 - 39	Незадовільний стан
40 - 59	Задовільний стан
60-79	Добрий стан
80-100	Відмінний стан

Запропоновані підходи до організації оцінки стану економічної безпеки регіону, побудовані на принципах, функціях, методах і механізмах, адекватних сучасній соціально-економічній ситуації, реально можуть сприяти гарантуванню економічній безпеки та стабільного розвитку держави у цілому.

Список використаної літератури:

1. Головченко О.М. Формування механізмів стабільного розвитку регіону. Монографія / О.М. Головченко.- Одеса: Фенікс, 2009.- 424 с.
2. Захарченко В. И., Петренко П. С. Анализ показателей развития регионов Украины / В. И. Захарченко, П. С. Петренко // Механізм регулювання економіки, 2009. № 2.- С.197-200.
3. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство. Монографія / [В.М. Гесць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова та ін.]; за ред. В.М. Гесць. – Харків: ІНЖЕК, 2006. – 240 с.

Жабинець О.Й., к.е.н., доцент,
Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Розвиток високих технологій надає необмежені можливості для ефективного ведення бізнесу, але, в той же час робить будь-яку інформацію доступнішою для шпигунства. Страхові компанії, надаючи страховий захист та виступаючи гарантами безпеки для своїх клієнтів, повинні бути останніми у списку фінансових структур щодо можливостей витоку конфіденційної інформації. З огляду на це всебічного дослідження потребують сьогодні питання формування системи інформаційної безпеки страхових компаній та її належного правового забезпечення.

На рис. 1 подано види витоків конфіденційної інформації та їх частка в загальній величині витоків у світі. До групи «записи клієнтів» належить наступна інформація: інформація з платіжних карт, що складає від 90% до 95% із усіх записів клієнтів, дані страхових полісів, номери соціальних карт, e-mail адреси.

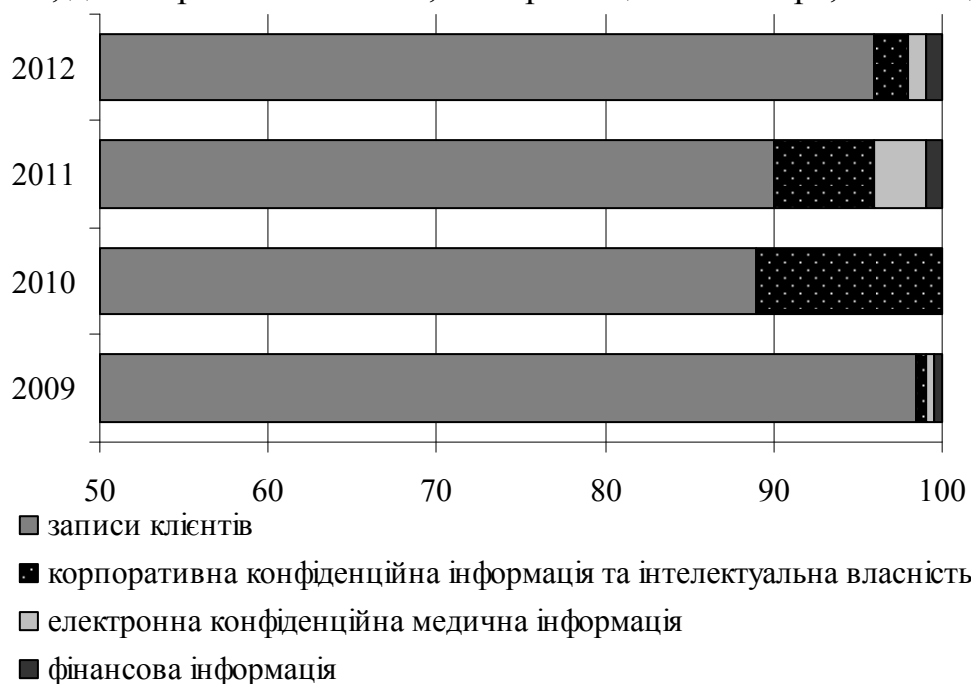


Рис. 1. Видів витоків конфіденційної інформації у світі
протягом 2009-2012 рр., %

Дані рис. 1 вказують на те, що частка інформації, яка може потенційно належати до суто страхової, досить незначна. На жаль, жодне дослідження в галузі інформаційної безпеки не виокремлює витoki конфіденційної інформації, що пов'язані зі страхуванням, а дані страхових полісів, що були втрачені, складають незначний відсоток у «записах клієнтів». З огляду на це, ми можемо лише простежити загальні тенденції у витоках інформації та зробити припущення про можливий їх стан в страхових компаніях.

Так, American International Group (AIG) оголосила про втрату особистих даних, у тому числі імен та номерів соціального страхування, що належали 930 тис. клієнтів, а також про втрату десятків тисяч медичних записів. Виток інформації стався внаслідок викрадення 31 березня 2006 року ноутбука, фотоапарата та комп'ютерного обладнання із офісу страховика в США. Всі 930 тис. клієнтів були співробітниками компаній, які мали корпоративні медичні поліси AIG.

Британське відділення страхової компанії Zurich Insurance зізналося у витоку даних про понад півмільйона своїх клієнтів. Дані були загублені під час транспортування в центр зберігання на території Південної Африки. За це управління з фінансових послуг Великобританії зобов'язало страхову компанію виплатити рекордний штраф в розмірі £ 2,3 млн., найвищий (за даними FSA (Financial Services Authority), за всю історію існування законодавства Великобританії про захист даних.

Один з вендорів компанії Standard Insurance Company визнав, що був випадково розкритий файл у мережевій системі. Для сторонніх осіб у період з 7 по 18 жовтня 2013 року були доступні імена, номери соціального страхування, адреси та дати народження клієнтів.

13 липня 2012 компанія Massachusetts Mutual Life Insurance випадково відправила за допомогою безпечної електронної пошти на неправильну адресу звіт, який містив інформацію з іменами клієнтів, номерами соціального страхування та іншими даними.

На нашу думку, об'єктом зацікавленості злочинців й надалі буде приватна інформація, тому страховим компаніям необхідно використовувати сучасні технології захисту інформації, прописувати правила користування цією інформацією й, найголовніше, стежити за безумовним виконанням цих правил.

Основними законодавчо-нормативними актами у сфері інформаційної безпеки є сьогодні Закони України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації» «Про захист персональних даних», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», а також Указ Президента України «Про положення про технічний захист інформації в Україні». Всі вони стосуються загальних аспектів захисту інформації та персональних даних громадян. Щодо фінансової сфери, то з дня опублікування Постанови НБУ «Про набрання чинності стандартами з управління інформаційною безпекою в банківській системі України» від 28.10.2010 № 474 у банківській діяльності почали діяти такі стандарти:

1) СОУ Н НБУ 65.1 СУІБ 1.0:2010 «Методи захисту в банківській діяльності. Система управління інформаційною безпекою. Вимоги» (ISO/IEC 27001:2005, MOD);

2) СОУ Н НБУ 65.1 СУІБ 2.0:2010 «Методи захисту в банківській діяльності. Звід правил для управління інформаційною безпекою» (ISO/IEC 27002:2005, MOD).

Впровадження в банках України стандартів з управління інформаційною безпекою дозволить, зокрема, розробити ефективну політику інформаційної безпеки та забезпечити її якісне виконання, а також забезпечити підвищення репутації та ринкової привабливості банків.

Для страхових компаній в нашій державі поки що не запроваджено єдиних обов'язкових стандартів інформаційної безпеки, хоча такі стандарти уже давно застосовуються зарубіжними страховиками. З огляду на те, що політика інформаційної безпеки банківськими установами розробляється самостійно, як це зазначено у Методичних рекомендаціях щодо впровадження системи управління інформаційною безпекою та методики оцінки ризиків відповідно до стандартів Національного банку України, то сьогодні вітчизняні страховики, спираючись на зарубіжний досвід та досвід реалізації політики інформаційної безпеки в банківській та інших видах діяльності, а також міжнародні стандарти інформаційної безпеки (зокрема стандарт ISO/IEC 27001:2013, який розроблено Міжнародною організацією стандартизації (ISO) спільно з Міжнародною електротехнічною комісією (IEC)), можуть самостійно розробляти власну політику інформаційної безпеки. Варто зазначити, що ISO/IEC 27001 у багатьох країнах світу є основою для встановлення національних стандартів інформаційної безпеки.

Процес сертифікації за стандартом ISO/IEC 27001 складається із трьох стадій:

- 1) вивчення незалежним аудитором документів системи менеджменту інформаційної безпеки;
- 2) масштабний аудит, оцінка впроваджених заходів та їх ефективності, повне вивчення документів, яких вимагає стандарт;
- 3) завершальна стадія аудиту для підтвердження, що сертифікована організація відповідає вимогам.

Популярність цього стандарту можна пояснити й тим, що він інтегрується з іншими стандартами ISO, які були запроваджені в компаніях, наприклад, ISO 9001 (системи менеджменту якості), ISO/IEC 22301 (системи менеджменту безперервності бізнесу), ISO/IEC 20000 (системи менеджменту IT-послуг).

Страхові компанії для підвищення якості власних послуг намагаються дотримуватися високих міжнародних стандартів, адже сертифікація на відповідність ISO/IEC 27001 демонструє діловим партнерам, інвесторам і клієнтам, що захист даних, інформаційна безпека в страховій компанії є пріоритетним напрямом. Це, безперечно, робить таку компанію більш привабливим партнером. Проте для отримання конкурентних переваг компанії можуть встановлювати для себе додаткові стандарти надання послуг.

Інформація щодо використання стандарту ISO/IEC 27001 страховими компаніями в Україні наразі відсутня. Однак перші кроки до процесу використання міжнародних стандартів інформаційної безпеки уже зроблено одним із лідерів вітчизняного ринку страхування НАСК «Оранта», яка з 2010 року використовує програмні рішення компанії Lumension, впровадження яких, за словами представника компанії, повинно стати одним з послідовних етапів підготовки НАСК «Оранта» до сертифікації за міжнародним стандартом ISO 27001.

Список використаних джерел

1. Жабинець О.Й. Захист інформації та інформаційна безпека страхових компаній / О.Й. Жабинець // Економічний часопис - XXI. – 2014. – №7-8(2). – С. 32–35.
2. Жабинець О.Й. Політика інформаційної безпеки страхових компаній: українські реалії та досвід США / О.Й. Жабинець // Проблеми економіки. – 2014. – № 4. – С. 22–27.
3. Методичні рекомендації щодо впровадження системи управління інформаційною безпекою та методики оцінки ризиків відповідно до стандартів Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0365500-11>
4. Про набрання чинності стандартами з управління інформаційною безпекою в банківській системі України: Постанова НБУ від 28.10.2010 № 474 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0474500-10>

Засанський В.В., д. е. н. професор
Шаргут В.І., Брицький Р.М.
Національний авіаційний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ ЗА УМОВ ДІЇ СОЦІАЛЬНО–ЕКОНОМІЧНИХ ЗАГРОЗ

Євроінтеграція України має вкрай важливе значення для формування ефективного мега економічного простору стабілізаційної європейської економіки. Захист вибору стратегічного напрямку співпраці на мега рівні в за умов формування нової суспільно-економічної структури Європи формування соціально-орієнтованої ринкової економіки потребує кардинальних змін до концепції формування підходів до формування напрямків забезпечення економічної безпеки України так і Євросоюзу на визначених рівнях.

Відповідно до вище зазначеного виникає необхідність розробленні новітніх науково обґрунтованих концепцій щодо забезпеченню економічної безпеки держави та визначення яку долю кожна з європейських держав буде вносити для забезпечення стабілізації економіки мегарівні.

Питанням вивчення цієї проблеми та запобігання поширенню тіньової економіки приділяли увагу такі вчені Л.Абалкін, О.Власюк, А. Гальчинський, В.Геєць, В.Засанський, О.Засанська В. Предборський, О.Користін, В.Франчук, та інші. В основному питання досліджувались враховуючи стабільну суспільну політичну ситуацію як в державі так і в світі в цілому. Дослідження по забезпеченню економічної безпеки держави як основи національної не проводились за умов суспільно - політичної кризи, військових дій

В вітчизняній та зарубіжній науковій літературі у зв'язку з тим що до сих пір не появлялись виклики пов'язані з економічним шантажем та тероризмом питання забезпечення економічної безпеки держави трансформаційного періоду в умовах кризи не досліджувались Також не проводились вони за умов тероризму, підризом економічної стабільності зі сторони інших держав.

Забезпечення безпеки функціонування економіки в перехідний період, шляхом протидії організований злочинності, яка впливає на формування економічної інфраструктури через трансформацію економічної системи, основою якої є процеси роздержавлення та приватизації, як основні макроекономічні інструменти перехідного періоду, має доленосне значення для становлення не тільки економіки України як підґрунтя державності, але й стабільності світогосподарських процесів, національної безпеки європейських держав.

Національна безпека – захищеність життєво-важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [2].

Стабільність ефективного функціонування економік Європейських держав залежить від контролю за відтоком капіталів та осідання їх в офшорних зонах. Для боротьби з даним представники 51 країни підписали угоду, що передбачає щорічний автоматичний обмін даними про рахунки нерезидентів. Рішення відмовитися від банківської таємниці було документально оформлено на проведену в Берліні 28 і 29 жовтня Глобальному форумі з прозорості та обміну інформацією в податкових цілях, Очікується, що перший такий обмін відбудеться у вересні 2017 за підсумками 2016 фінансового року. [3].

Ми підтримуємо позицію міністра фінансів Німеччини Вольфганг Шойбле що «Банківська таємниця в своїй колишній формі зжила себе. Вона більше не вписується в епоху, коли громадяни, натиснувши кнопку в Інтернеті, можуть переміщати свої гроші по всьому світу». [7].

Введення нового механізму значно ускладнює ухилення від податків, а також істотно прискорює процес «деофшоризації».

Як з'ясувало видання, новий стандарт Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) передбачає, що держави можуть подавати запит до місцевих банків на рахунок інформації про рахунки нерезидентів та автоматично переправляти її в податкові органи тих держав, в яких ці іноземці проживають. В документі зазначається, що всі закони про захист особистих даних будуть дотримуватися. Передачі, зокрема, підлягає ім'я та податковий номер власника рахунку, а також інформація, що стосується одержуваного на вклади процентного доходу, дивідендів, доходів від продажу активів і певних видів страховок. Раніше західні ЗМІ повідомляли, що міністри фінансів членів Європейського Союзу дали добро на прийняття закону, який де-факто скасує банківську таємницю. Крім банків, надавати таку інформацію зобов'язали різного роду фінансові компанії, інвестиційні фонди і трасти, які займаються довірчим управлінням капіталу [4].

Економічна безпека є складовою частиною національної безпеки, її фундаментом (базисом). Також економічна безпека є складовою національної без-

пеки держав, економічних міждержавних союзів. Вона є фундаментом економікополітичної стабільності на мегапросторі. Економічна безпека - це складна багаторівнева система, рівні якої перебувають у взаємозв'язку.

Перспективи подальших досліджень полягають у пошуку шляхів удосконалення економічної безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Власюк О. С. *Теорія і практика економічної безпеки в системі наук про економіку* / О. С. Власюк // *Нац. ін.-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України*. – К., 2008. – 48 с.
2. *Про основи національної безпеки України* : Закон України // *Відомості Верховної Ради України* від 19.06.2003 р. № 964-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. – (Законодавча база).
3. *У світі посилюється процес деофшоризації: 51 країна скасовує банківську таємницю* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zik.ua/ua/news/2014/10/30/u_sviti_posylyuietsya_protsey_deofshoryzatsii_51_kraina_skasovui_bankivsku_taiemnytsiyu_536237
4. *51 страна присоединилась к отмене банковской тайны Новое время* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nv.ua/business/finance/51-strana-prisoedinilas-k-otmene-bankovskoy-tayny-18294.html>
5. *В Берлине провозгласили конец банковской тайны* . [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.de>
6. *Spiegel online politik* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.spiegel.de/thema/wolfgang_schaeuble/
7. *FT: Евросоюз решил отказаться от банковской тайны* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nv.ua/business/finance/FT-Evrosoyuz-reshil-otkazatsya-ot-bankovskoy-tayny-16302.html>
8. *Financial mines* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ft.com/home/uk>

Ілляшенко О.В., к.е.н.

*Інститут хімічних технологій (м.Рубіжне)
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк)*

СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА

Економічна безпека підприємства є системним явищем, головною умовою існування, діяльності та розвитку підприємства. Тлумачення сутності економічної безпеки підприємства залежить від вибраного підходу, з числа яких найчастіше звертаються до захисного. У межах захисного підходу економічна безпека підприємства розглядається як його спроможність виявити загрози своїй діяльності, уникнути їх або подолати наслідки реалізації.

Забезпечити достатньою мірою економічну безпеку підприємства можливо з позицій системного підходу, що передбачає створення та подальше підтримування функціонування системи економічної безпеки. Проблематика системотворення сьогодні є надзвичайно актуальною в економічній безпекології. Незважаючи на визнану важливість визначення поняття "система економічної

безпеки підприємства", що є підставою виділення та компонування елементів такої системи, встановлення їхнього взаємозв'язку та принципів взаємодії, загально визнаного тлумачення це поняття ще не отримало.

Поняття "система економічної безпеки підприємства" має визначатися з позицій певного підходу з числа наявних. З позицій захисного підходу систему економічної безпеки підприємства слід розглядати як сукупність організаційних стосунків суб'єктів захисту, які відображають логіку їхньої поведінки при здійсненні взаємопов'язаних цільових дій організаційно-правового та економічного характеру для захисту об'єктів безпеки підприємства відповідно до прийнятої на підприємстві концепції економічної безпеки та відповідної політики, що реалізує її положення.

Виходячи з наданого визначення у загальному вигляді система економічної безпеки підприємства становить собою сукупність об'єктів безпеки, суб'єктів та способів їхнього захисту (подібна думка зустрічається у [4]), а призначенням системи є захист об'єктів безпеки підприємства від різноманітних загроз, реалізація яких може нанести шкоду підприємству (матеріальну або моральну), призвести до збитків, погіршити його стан або результати діяльності.

Отже, у наданому визначенні поняття "система економічної безпеки підприємства" застосовується для позначення сукупності правил, стандартів, процедур, алгоритмів та норм, які використовуються на підприємстві для посилення його спроможності виявляти загрози своїй діяльності, уникати їх або долати наслідки реалізації, тобто комплексного метода забезпечення економічної безпеки підприємства.

Надане визначення поняття "система економічної безпеки підприємства" є конструктивним, оскільки у ньому надано мету цієї системи з точки зору її користувачів. Таке визначення слугує підставою для характеристики особливостей, властивостей такої системи та формулювання вимог до неї, які можуть бути корисними для проектування системи, організації її функціонування та управління нею.

При вивченні системи економічної безпеки підприємства – її властивостей та характеристик – доцільно використати наявну класифікацію систем. Незважаючи на те, що повної класифікації систем дотепер немає, опис системи економічної безпеки підприємства за наявними класифікаціями систем [2] дозволяє отримати достатньо повну характеристику системи.

Система економічної безпеки підприємства є цілеспрямованою системою, оскільки завдяки наявності управління система здатна до вибору поведінки відповідно до поставленої мети. За однорідністю та різноманіттю структурних елементів система економічної безпеки підприємства є гетерогенною системою, оскільки складається з різнорідних елементів, які не мають властивості взаємозамінності.

За походженням система економічної безпеки підприємства є штучною (створюваною, антропогенною), а за об'єктивністю існування – абстрактною, оскільки, по суті, є моделлю реальних дій щодо захисту об'єктів безпеки підприємства. Більш того, можна стверджувати, що система економічної безпеки підприємства є концептуальною системою, оскільки вона виражає принципову

ідею – використання спроможності підприємства виявити загрози своїй діяльності, уникнути їх або подолати наслідки реалізації.

Система економічної безпеки підприємства є організаційною системою, оскільки в ній забезпечується взаємодія основних елементів – об'єктів безпеки, суб'єктів та способів їхнього захисту у вигляді координації дій суб'єктів захисту щодо застосування способів захисту стосовно певних об'єктів безпеки. У системі економічної безпеки підприємства є працівники підприємства, які мають право приймати управлінські рішення щодо взаємодії зі структурними підприємства, щодо дій із запобігання або нейтралізації загроз, щодо витрачання ресурсів на забезпечення економічної безпеки тощо. Зв'язки у системі економічної безпеки підприємства мають інформаційну основу і тому реалізуються завдяки механізмам системи (функціонування та управління).

Система економічної безпеки підприємства належить до описових абстрактних систем і є системою понять та визначень про структуру системи та основні закономірності функціонування. Тому функціонування такої системи слід розглядати як дії людини (працівника підприємства), що виконуються на підставі певних уявлень та образів. Система економічної безпеки підприємства є антропоною системою, причому системою, що є породженням людської думки та праці. А звідси випливає, що у такій системі людина є не просто елементом, а системоутворювальним елементом.

Отже, виходячи з того, що система економічної безпеки підприємства є цілеспрямованою, організаційною і антропоною, то є всі підстави вважати її активною (або, за П. Чеклендом, "м'якою"). Активні системи здатні свідомо надавати недостовірну інформацію і свідомо не виконувати плани або завдання, якщо це їм вигідно [5]. Віднесення системи економічної безпеки підприємства до активних або "м'яких" зумовлено тим, що у складі її параметрів переважають якісні, процеси, що відбуваються у системі, складно описати математично, а в описі результату функціонування системи – стану економічної безпеки підприємства – можуть знайти застосування декілька його інтерпретацій. Розгляд системи економічної безпеки підприємства у суворих термінах системної теорії ("структура – функції", "цілі – засоби") може спотворити реальну ситуацію, адже суб'єкти захисту діють у рамках правил та норм, які розуміють по своєму, по своєму інтерпретують ситуації із забезпеченням економічної безпеки, що призводить до виникнення протиріч, проблемних ситуацій та колізій (від лат. *collisio* – зіткнення).

Колізія притаманна різним сферам людського життя, вона припускає зіткнення протилежних сил, прагнень, інтересів, поглядів, їхнє протиборство і протиріччя. Це поняття зазвичай використовується для характеристики специфічних ситуацій, що виникають в процесі спільної діяльності людей [3]. Системі економічної безпеки підприємства притаманна колізіоність – явище, що виникає при функціонуванні системи. Питання співвідношення важливості об'єктів безпеки, вибору способів захисту та врахування їхніх особливостей, дій суб'єктів захисту у часі та просторі, а також корегування різноманітних процедур у системі мають вирішуватися саме з врахуванням властивості колізіоності системи.

Саме колізіоність системи економічної безпеки підприємства є вагомим аргументом на користь використання у функціонуванні системи методології м'яких систем П. Чекленда, оскільки вона призначена для виявлення різних точок зору і поступового досягнення взаєморозуміння шляхом отримання відповідей на запитання: що і чому необхідно зробити, хто це зробить, хто виграє і програє, які є обмеження [1]. Більш того, в процесі пошуку прийнятного рішення відбувається процес навчання фахівців, завдяки чому поповнюються знання підприємства, тобто зміцнюється його інтелектуальний капітал.

Наявність в системі економічної безпеки підприємства активного елемента – людини, що надає підстави вважати її цілеспрямованою, дозволяє стверджувати, що така система належить до систем, що самоорганізуються. Це твердження зумовлено також наявністю таких ознак. Поведінку системи у конкретних умовах достатньо складно передбачити, адже завдяки наявності активного елемента та обмеженості ресурсів підприємства виникають альтернативи дії із захисту об'єктів безпеки. При цьому система економічної безпеки підприємства зберігає свою цілісність та основні властивості, а також спроможна виконувати свої функції. Система економічної безпеки підприємства здатна протистояти ентропійним тенденціям і адаптуватися до умов, що змінюються.

Виходячи з визнання системи економічної безпеки підприємства системою, що самоорганізується, дозволяє стверджувати, що її складно описати формальною моделлю навіть тоді, коли така система реально працює. А тому в описі системи економічної безпеки підприємства необхідно сполучати формальні методи і методи якісного аналізу. Причому, перевага належить останнім. Відповідно, іншим буде і доказ адекватності моделей системи.

Забезпечення економічної безпеки підприємства є складним процесом внаслідок пов'язаності його окремих одиниць з іншими економічними та управлінськими процесами, що складають діяльність підприємства, процесом, що акумулює велику кількість дій найрізноманітнішого характеру. Більш того, відомі загрози діяльності підприємства (дії конкурентів, опортуністична поведінка постачальників, втрата комерційної таємниці тощо) еволюціонують і змінюються (за ознаками, наслідками реалізації, діями підприємства у відповідь та ін.) як в результаті зміни загальної економічної ситуації, так і позитивних наслідків змін в діяльності підприємства. Тому потрібні постійне удосконалення способів захисту об'єктів безпеки підприємства, періодичний перегляд об'єктів безпеки та їхнього ранжирування за пріоритетністю, перегляд компетенцій фахівців з безпеки та підрозділів підприємства щодо забезпечення економічної безпеки. Виходячи з цього, можна стверджувати, що система економічної безпеки підприємства належить до проблеморозв'язувальних, а тому, за законом У.Ешбі, повинна мати більшу різноманітність, ніж різноманітність розв'язуваної проблеми - забезпечення економічної безпеки підприємства.

Список використаних джерел:

1. Келле В. В. *Переосмысление системной методологии: версия П. Чекленда* / В. В. Келле // Системные исследования. Ежегодник. 1995-1996. — М.: Эдиториал УРСС, 1996. — С. 376-389.

2. Классификация систем [Электронный ресурс] — Режим доступа : <http://e-educ.ru/tsisa15.html>
3. Коллизия – что это? Понятие, виды, примеры и способы разрешения коллизий [Электронный ресурс] — Режим доступа : <http://fb.ru/article/142299/kolliziya---chto-eto-ponyatie-vidyi-primeryi-i-sposobyi-razresheniya-kolliziy>
4. Малимоненко Р. А. Система безопасности предприятия [Электронный ресурс] / Р. А. Малимоненко. — Режим доступа : http://malimonenko.org.ua/sistema_bezopasnosti/
5. Checkland P. Soft Systems Methodology: a Thirty Year Retrospective / P. Checkland // Systems Research and Behavioral Science. — 2000. — №17. — P.11–58. Электронный ресурс] — Режим доступа : https://intranet.cs.aau.dk/fileadmin/user_upload/education/e09/bait5_luf3a.pdf.

Ільєва О.В., магістрант,
Гулько Л.Г., к.е.н., доцент,
Хмельницький національний університет

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Протидія відмиванню (легалізації) незаконно отриманих доходів та фінансуванню тероризму є нагальною сучасною проблемою для усіх країн світу. Також в Україні питання подальшого розвитку та вдосконалення фінансового моніторингу як засобу боротьби зі вказаними явищами актуалізується в контексті поточної економічної та політичної ситуації в країні, коли особливої гостроти набуває потреба протидії фінансуванню терористичної діяльності.

Дослідження питань здійснення фінансового моніторингу як системи протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму проводилося багатьма вченими, зокрема Буткевичем С. А., Дмитровим С. О., Єгоричевою С. Б., Коваленком В. В., Куришко О. О., Левківською К. Д., Петрук О. М., Шияном Д. В. та ін.

Метою даної статті є дослідження розвитку фінансового моніторингу в фінансових і нефінансових установах України.

Фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [3].

В Україні Головним органом державного управління, що здійснює реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, є Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг України – ДСФМУ). ДСФМУ є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу. Відповідно до міжнародних стандартів Державна служба фінансового моніторингу України не є ані правоохоронним, ані контролюючим органом, а функціонує у взаємодії із фінансовим сектором та правоохоронними органами.

В Україні розвиток системи протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму розпочався із прийняттям в 2002 році Закону України «Про запобі-

гання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом». В жовтні 2014 року Верховна Рада України в межах антикорупційних заходів ухвалила новий закон «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Закон спрямований на захист прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави, гарантується національна безпека за допомогою визначення правового механізму протидії легалізації доходів одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також формування загальнодержавної багато джерельної аналітичної бази даних для надання правоохоронним органам України й іноземних держав можливості виявити, перевірити і розслідувати злочини пов'язані з відмиванням грошей та іншими незаконними фінансовими операціями.

Розвиток фінансового моніторингу в Україні передусім відображається динамікою кількості зареєстрованих суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а також характером повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, які надсилаються ними до ДСФМУ. Так, в 2011-2014 роках динаміка кількості суб'єктів первинного фінансового моніторингу, що взяті на облік в ДСФМУ, демонструє тенденцію до зростання (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Динаміка кількості суб'єктів первинного фінансового моніторингу, взятих на облік у ДСФМУ в 2011-2014 рр. (за винятком відокремлених підрозділів)

Тип суб'єкта первинного фінансового моніторингу	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Банківські установи	175	175	179	162
Учасники ринку фінансових послуг	2503	2620	2825	2968
Професійні учасники ринку цінних паперів	1766	1766	1752	1753
Товарні біржі	261	302	306	315
Оператори поштового зв'язку	4	4	6	6
Спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу	6992	7514	7797	7795
Разом	11701	12381	12865	12999

Найбільше зростання загальної кількості суб'єктів первинного фінансового моніторингу, що взяті на облік у ДСФМУ, спостерігається в 2012 р. - 5,8%, тоді як в 2013 р. зростання їх кількості становило 3,9%, а в 2014 р. – 101,0%. При цьому серед окремих суб'єктів первинного фінансового моніторингу найвищу динаміку зростання демонструють спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу – в 2012 році вона складала 7,46%. В наступні роки кількість таких суб'єктів, що стали на облік в ДСФМУ, зростала повільніше. Проте в будь-якому разі зростання чисельності не фінансових установ, що реалізують у своїй діяльності принципи протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, є фактором, що позитивно характеризує діяльність України у цій сфері.

В 2011-2014 роках збільшується також і кількість повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, надісланих суб'єктами

первинного фінансового моніторингу до ДСФМУ. Особливо істотно зросла кількість таких повідомлень в 2014 році, коли Держфінмоніторингом було отримано та оброблено 446 491 повідомлення про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу (рис. 1). Фактично, протягом 2014 року кількість отриманих Держфінмоніторингом повідомлень про фінансові операції збільшилась на 55,30 % у порівнянні з аналогічним періодом минулого року [4].

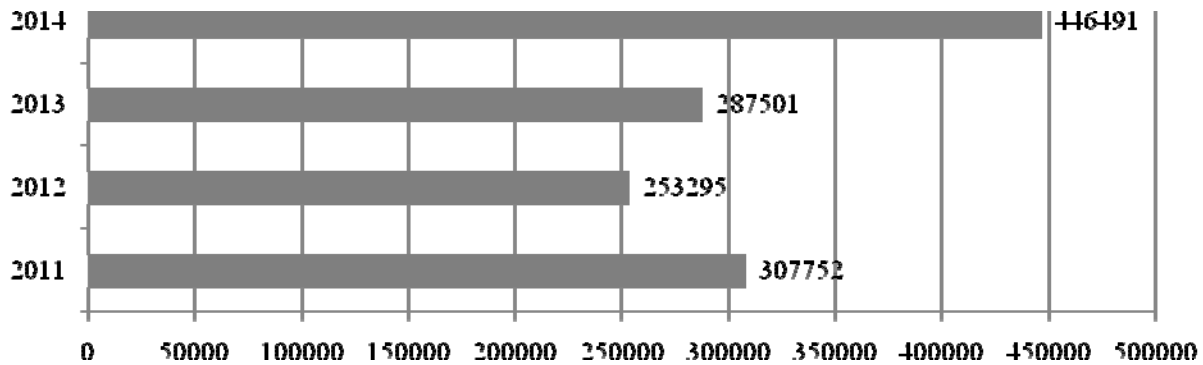


Рис. 1. Динаміка інформування про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, в 2011-2014 рр.

В розрізі суб'єктів первинного фінансового моніторингу найбільш активними в системі звітування є банки, які надсилають основну частину повідомлень про операції, що підлягають фінансовому моніторингу. Так, протягом 2014 року від банків було отримано 97,28 % від загальної кількості повідомлень про фінансові операції (рис. 2). Аналогічне співвідношення між часткою повідомлень від банків та небанківських фінансових установ мало місце і в попередні роки.

Розподіл взятих на облік Держфінмоніторингом протягом 2011-2014 років повідомлень в розрізі ознак фінансового моніторингу має такий вигляд:

- з ознаками обов'язкового фінансового моніторингу – 53,19 %;
- з ознаками внутрішнього фінансового моніторингу – 45,93 %;
- з ознаками обов'язкового та внутрішнього моніторингу – 0,68 %;
- відстеження (моніторинг) фінансових операцій – 0,20 %.

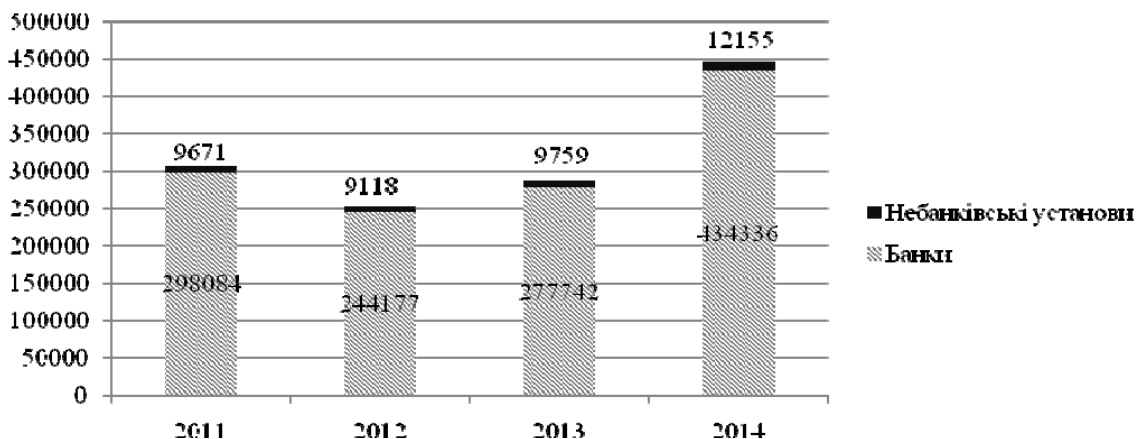


Рис. 2. Динаміка інформування про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, банківськими та небанківськими установами в 2011-2014 рр. [4]

Динаміку співвідношення кількості операцій з ознаками обов'язкового і внутрішнього фінансового моніторингу наведено на рис. 3.

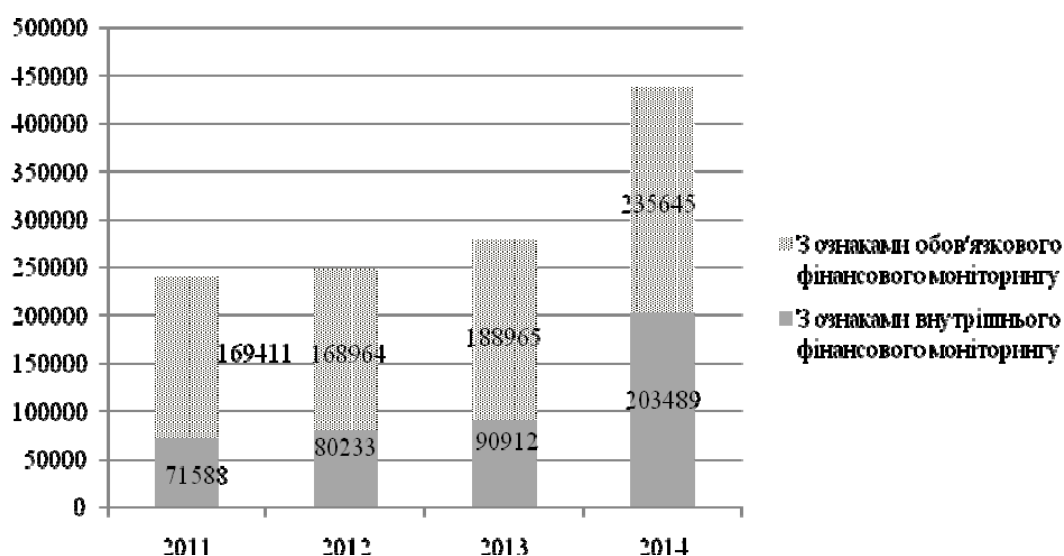


Рис. 3. Динаміка отриманих повідомлень в розрізі ознак фінансового моніторингу в 2011-2014 рр. [4]

Найбільшої актуальності питання розвитку фінансового моніторингу та широкої практичної реалізації його принципів всіма визначеними Законом суб'єктами набуває в даний час, коли боротьба з корупцією, очищення влади та особливо протидія фінансуванню тероризму, без перебільшення, є провідними аспектами національної безпеки країни. Зростання кількості повідомлень про операції, що підлягають фінансовому моніторингу в 2014 р., сьогодні має і практичні результати. Це втілюється у формуванні Держфінмоніторингом на їх основі узагальнених матеріалів про скоєні протиправні дії та їх поданні до правоохоронних органів. Так, протягом 2014 року ДСФМУ підготовлено 774 узагальнених та додаткових узагальнених матеріалів (з них 476 узагальнених та 298 додаткових узагальнених матеріалів), з яких 267,4 млрд. грн. пов'язані з легалізацією коштів та 52,6 млрд. грн. пов'язані з учиненням іншого злочину. За результатами вжитих заходів Держфінмоніторингом виявлено 538 рахунків 93 фізичних та 81 рахунок 32 юридичних осіб, що пов'язані із колишнім керівництвом країни, та заблоковано кошти на суму 1,73 млрд. грн., 194,3 млн. дол. США, 18,1 млн. євро та 21,7 млн. рос. рублів, дорогоцінних металів (золота та срібла) вартістю 3 млн. грн., а також цінні папери вартістю 2,6 млрд. грн. та 1 млрд. дол. США. [4].

Отже, система фінансового моніторингу в Україні розвивається досить активно, що втілюється передусім у зростанні кількості взятих на облік суб'єктів первинного фінансового моніторингу та зростанні кількості повідомлень від них про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу. Проте все ж слід відзначити, що подальшими орієнтирами такого розвитку на основі оновленого законодавства є вдосконалення порядку виявлення операцій, пов'язаних із відмиванням грошей та особливо – з фінансуванням тероризму, контролю фінансових операцій публічних осіб всіх рівнів, а також контроль за

реалізацією принципів фінансового моніторингу якомога більшою кількістю нефінансових суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Список використаних джерел:

1. Єгоричева С. Б. Організація фінансового моніторингу в банках / С. Б. Єгоричева. – К. : ЦУЛ, 2014. – 292 с.
2. Петрук О. М. Особливості розвитку системи фінансового моніторингу / О. М. Петрук, К. Д. Левківська // Вісник ЖДТУ. – 2013. - №2. – С. 288-292.
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України [від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII] : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>. – Назва з екрану.
4. Звіти про діяльність Державної служби фінансового моніторингу України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=88&lang=uk. – Назва з екрану.

Іщук Б.М., курсант
Крижановська О.В., викладач
кафедри адміністративної діяльності
ОВС та економічної безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВОЄННО - ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Актуальність теми полягає в тому, що стан і можливості використання економічного та воєнно-економічного потенціалів для підтримання достатнього рівня обороноздатності держави обумовлюють проблему забезпечення стійкості функціонування економіки в умовах дії дестабілізуючих факторів мирного часу, а також особливо в період війни. Як відомо, однією з складових національної безпеки є економічна безпека. Якщо розглядати воєнну безпеку як одну із важливих складових національної безпеки, необхідно звернути увагу на те, що зв'язок між ними забезпечує воєнно-економічна безпека.

Питання воєнно-економічної безпеки держави досліджували такі вчені, як В.Бегма, А.Качинський, В.Чорний, В.Горбулін, А.Єрмоленко, В.Бойко, А.Берлач та ін.

Поняття «воєнно-економічна безпека» почало вживатися нещодавно. Проблеми цього виду безпеки потребують ретельних досліджень [1]. Під воєнно-економічною безпекою держави і суспільства розуміють такий стан військового сектору економіки, який здатний гарантувати достатній рівень розвитку й функціонування військового сектору в період війн та озброєних конфліктів і забезпечувати задоволення необхідних оборонних потреб в мирний час. Слід звернути увагу на той факт, що розв'язання цієї складної задачі залежить від багатьох чинників, основними з яких є рівень і якість стану національної економіки в цілому [2, с. 201].

В умовах надзвичайно складної соціально-політичної та економічної ситуації, яка склалася в Україні протягом 2014 року з'являються додаткові чинники зовнішнього середовища, більшість з яких мають негативні наслідки, що вимагає рівня підвищення економічної безпеки України.

Для сучасної України в зв'язку з тривалою економічною кризою і трансформацією воєнної сфери, гостро постає проблема забезпечення економічної, в тому числі воєнно-економічної безпеки держави в умовах дії дестабілізуючих факторів: кризових явищ мирного часу, а в період війни - збройного впливу на об'єкти економіки та ускладнення їх функціонування. Під воєнно-економічною безпекою слід розуміти здатність держави в усіх сферах її діяльності створювати найсприятливіші економічні, соціальні, науково-технологічні та інформаційні умови для розвитку воєнно-економічного потенціалу на такому рівні, який би повністю забезпечував і гарантував повноцінну воєнну безпеку України.

Якщо розглянути різні наукові дослідження, щодо найбільш вагомих загроз економічній та воєнно-економічній безпеці, які прямо або опосередковано впливають на обороноздатність держави можна виділити: наявність структурних диспропорцій в економіці і, як наслідок, у воєнній сфері; невирішення воєнно-економічних проблем виробничої, ресурсної, фінансової, технологічної і науково-технічної залежності економіки від інших країн; певна воєнно-економічна ізоляція України в світі економічної системи; неконтрольований відтік за межі України інтелектуальних, матеріальних і фінансових ресурсів, що знижує її воєнно-економічний потенціал; низький рівень життя і соціального захисту значних прошарків населення, наявність значної кількості військово-мобілізаційних ресурсів - громадян працездатного віку, які не зайняті громадсько-корисною діяльністю; зниження рівня та незадовільний стан системи охорони здоров'я тієї частини населення, яка є військово-мобілізаційним ресурсом; науково-технологічне оборонного значення відставання України від розвинутих країн; не контрольовані витoki інформації воєнно-економічного значення; значне антропогенне порушення і технологічне перевантаження тієї частини території України, яка має воєнно-стратегічне і воєнно-економічне значення; неефективне використання тих природних ресурсів, які мають воєнно-економічне значення; негативні економічні наслідки порушення природокористуванням в результаті воєнної діяльності [3, с. 11].

В свою чергу, Бегма В. звертає увагу на те, що фінансування оборони складається з бюджетного асигнування з основного фонду та з бюджетного асигнування із спецфонду, який майже на 100 % фінансується за рахунок прибутків від реалізації товарів спец експорту на закордонні ринки. Таким чином, чим більше часу Україна витрачатиме на погодження контрактів з державними установами, тим більше втрачатиме не лише контрагентів, а й позиції на світових ринках, особливо товарів подвійного використання, та можливість забезпечити новою технікою українську армію [4, с. 102].

Для забезпечення воєнно-економічної безпеки України Семенко О.М. пропонує здійснити наступні заходи :

- створити самодостатній національний воєнно-промисловий комплекс;
- розробити і прийняти Державну програму виробництва озброєнь;

- виробити державну політику в сфері міжнародної торгівлі зброєю;
- розробити і прийняти Закон про експорт зброї;
- створювати замкнені цикли виробництва військової техніки та озброєнь;
- змінити концепцію конверсії ВПК і проводити її на науковій основі згідно з національними інтересами України;
- проводити постійну модернізацію Збройних Сил України та інших військових формувань з метою досягнення технічної переваги над імовірним противником;
- створити єдину інфраструктуру тилового і технічного забезпечення воєнної організації України.

Також необхідно створити методiku для визначення основних цілей і напрямків становлення та розвитку воєнно-економічної безпеки на майбутнє: методика складається із двох етапів: перший етап – це етап визначення необхідного рівня економічної складової воєнної безпеки держави та відповідних показників його ресурсної забезпеченості; другий етап – це етап оцінювання рівня економічної складової воєнної безпеки держави на основі оцінок її ресурсної забезпеченості [5, 160].

Отже, сучасний стан вирішення науково-технічних проблем забезпечення воєнно-економічної безпеки України не відповідає вимогам сьогодення. Через жорстокі обмеження фінансування помітно знизилася технічна готовність військ, зменшилися нормативні запаси матеріально-технічних засобів у Збройних Силах України, майже вичерпала свій ресурс більша кількість технічно складних комплексів та зразків озброєння.

Для забезпечення та вирішення проблем воєнно-економічної безпеки України необхідно розробити та прийняти низку нормативно-правових актів, зокрема Державну цільову програму виробництва озброєнь та технічного переоснащення збройних сил та правоохоронних органів України, внести певні доцільні корективи до Бюджетного кодексу, де має бути визначено мінімальний відсоток коштів загального фонду бюджету, які повинні спрямовуватися на фінансування сектору безпеки і оборони, також найголовніше контролювати рівень державних витрат у сфері оборони. В сучасних умовах актуально розробити Закон України «Про економічну безпеку України» та відповідне правове забезпечення для регулювання, узаконення та покращення рівня економічної безпеки країни.

Список використаних джерел:

1. Срібний В.І. Економічна безпека як складова національної безпеки [Електронний ресурс] / Срібний В.І. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/155/knp155_59-61.pdf.
2. Крикавський Є.В. Логістичне забезпечення економічної безпеки України / Є. Крикавський, О. І. Дриль // Праці І наук-практ семінару "Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення". – К., 2009. – С. 201–203
3. Жаліло Я.А. Економічна безпека країни як інтегральна характеристика стану економічної системи // Вісник Українського Будинку економічних та науково-технічних знань. - 2008. - № 6. - С. 10-14.
4. Бегма В. М. Ризики експортного контролю та воєнно-економічна безпека держави [Електронний ресурс] / В. М. Бегма, Н. М. Скляр // Стратегічні пріоритети . - 2014. - № 2. - С. 98-104. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/spa_2014_2_16.pdf

5. Семененко О. М. Методичний підхід щодо оцінювання рівня воєнно-економічної безпеки держави на основі оцінок рівнів забезпеченості ресурсами [Електронний ресурс] / О. М. Семененко, Р. В. Бойко, О. Г. Водчиць, О. М. Остапець, О. І. Кремешиный // Системи озброєння і військова техніка . - 2013. - № 4. - С. 156-162. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/soivt_2013_4_35.pdf

Коцюбинська В.В., магістрант,
Еременко І.О., магістрант,
Мігус І.П., д.е.н., професор,
завідувач кафедри менеджменту
та економічної безпеки,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА АНТИКРИЗОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Економічна безпека фірми (підприємства, організації) - це такий стан корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективно їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливів (загроз). Необхідність постійного дотримання економічної безпеки зумовлюється об'єктивною потребою кожного суб'єкта господарювання у забезпеченні стабільного функціонування та досягненні цілей діяльності.

Джерелами негативних впливів на економічну безпеку підприємства (організації) можуть бути:

- 1) свідомі чи несвідомі дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання (Органів державної влади, міжнародних організацій, конкурентів);
- 2) збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури на ринках даного підприємства, наукові відкриття та технологічні розробки, форс-мажорні обставини і т. п.).

В залежності від суб'єктної обумовленості негативні впливи на економічну безпеку можуть бути об'єктивними і суб'єктивними. Об'єктивними вважаються такі негативні впливи, які виникають не з вини самого підприємства або його окремих працівників. Суб'єктивні впливи мають місце внаслідок неефективної роботи підприємства в цілому або його окремих працівників (перш всього керівників і функціональних менеджерів).

Головна мета економічної безпеки підприємства - забезпечення його тривалого і максимально ефективного функціонування сьогодні і високого потенціалу розвитку в майбутньому.

З цієї мети випливають функціональні цілі економічної безпеки підприємства:

1) забезпечення високої фінансової ефективності, стійкості та незалежності підприємства;

2) забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності його технічного потенціалу;

3) висока ефективність менеджменту, оптимальність і ефективність його організаційної структури;

4) високий рівень кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, ефективність корпоративних НДДКР;

5) мінімізація руйнівного впливу результатів виробничої діяльності на стан навколишнього середовища;

6) якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;

7) забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів;

8) забезпечення безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, комерційних інтересів.

Рівень економічної безпеки підприємства пропонується оцінювати на підставі визначення сукупного критерію за допомогою зважування й підсумовування окремих функціональних критеріїв, що розраховуються за допомогою порівняння (зіставлення) величини загрози економічній безпеці та ефективності заходів щодо її запобігання.

Оцінка рівня економічної безпеки здійснюється порівнянням розрахункових значень показника з реальними величинами, отриманими раніше щодо підприємства, а також (коли це можливо) щодо аналогічних суб'єктів господарювання відповідних областей економіки.

Після розрахунку впливу функціональних складових на зміну сукупного критерію економічної безпеки здійснюється функціональний аналіз заходів з організації необхідного рівня економічної безпеки підприємства (Організації) за окремими складовими в такій послідовності:

1.Визначення структури негативних впливів за функціональними складовими економічної безпеки. Розподіл об'єктивних і суб'єктивних негативних впливів.

2.Фіксація прийнятих превентивних заходів щодо запобігання негативного впливу за всіма функціональними складовими економічної безпеки.

3.Оцінка ефективності вжитих заходів з погляду нейтралізації конкретних негативних впливів за кожною складовою економічної безпеки.

4.Визначення причин недостатньої ефективності заходів, вжитих для подолання вже наявних і можливих негативних впливів на економічну безпеку.

5.Виявлення НЕ усунених та очікуваних негативних впливів на рівень економічної безпеки, а також тих, що можуть з'явитися в майбутньому.

6.Обработка рекомендацій щодо усунення існуючих негативних впливів на економічну безпеку і запобігання можливої появи нових.

7.Оцінка вартості кожного з пропонованих заходів щодо усунення негативних впливів на рівень економічної безпеки та визначення відповідальних за реалізацію таких заходів.

Антикризова програма. Український союз промисловців і підприємців (УСПП) пропонує владі свою програму антикризових заходів. Вони охоплюють п'ять основних проблем: реформування податкової політики; подолання платіжної кризи; фінансово-кредитна система; удосконалення ринкової інфраструктури та інвестиційних механізмів; підтримка підприємництва.

Пропонована УСПП реформа податкової політики, крім того, передбачає звільнення від податку на додану вартість "критичного" імпорту для виробничих потреб; скорочення до двох місяців терміну повернення з бюджету переплаченого ПДВ платникам цього податку і застосування кримінальної відповідальності до посадових осіб, які збільшують ці терміни; оподаткування бартерних операцій ПДВ за принципом, коли податкові зобов'язання настають за фактом відвантаження продукції, а податковий кредит - за фактом її отримання; звільнення від оподаткування операцій по списанню основних фондів у разі їх ліквідації; істотне спрощення чинної системи податкового обліку, здійснення його на основі первинних бухгалтерських документів з ліквідацією податкових накладних та книг обліку; прийняття Податкового кодексу та впровадження п'ятирічного мораторію на зміни до нього; відміна дорожнього збору, зборів до Державного інноваційного фонду і фонду соціального захисту інвалідів; відміна нині діючого порядку про акумуляції 10% амортизаційних відрахувань у державному бюджеті; звільнення від оподаткування податком на прибуток приросту експорту продукції, передусім, наукомісткої та технічно складної; зменшення ставки ПДВ до 15%.

Для подолання платіжної кризи Український союз промисловців і підприємців пропонує реструктуризувати на прийнятний термін основну суму заборгованості підприємств перед бюджетом по сплаті податків; повністю списати пеню на цю заборгованість; ліквідувати механізм безакцептного списання коштів з розрахункових рахунків підприємств і картотеку № 2; привести у порядок і розширити можливості вексельного обігу в Україні; відпрацювати нормативні акти, які дозволяли б конвертувати боргові зобов'язання підприємств в корпоративні права (тобто давали б можливість державі, недержавним кредиторам, трудовому колективу збільшувати свою частку в статутному фонді боржника пропорційно величині списання його заборгованості); дозволити погашати борг з невиплачених зарплат за рахунок погашення боргів населення за комунальні послуги.

Для зміцнення фінансово-кредитної системи держави УСГЩ пропонує створити Український національний інвестиційний банк, а також Фонд страхування експортних кредитів; направити не менше 70% поточної первинної грошової емісії Національного банку на рефінансування комерційних банків, які реалізують пріоритетні інвестиційні проекти та ведуть санацію стратегічно важливих промислових підприємств; ввести систему економічного обґрунтування критеріїв допустимого відхилення розміру облікової ставки НБУ в залежності від реальних темпів інфляції в Україні і довколишніх державах, насамперед, Росії; лібералізувати валютний ринок, забезпечивши вільний доступ банків до купівлі валюти, знявши обмеження на передоплату імпортних контрактів, знизивши, а в майбутньому і ліквідувавши норму обов'язкового продажу валютних

надходжень резидентів; встановити диференційовані строки повернення валютної виручки для підприємств з різними технологічними циклами, різної специфікою експортно-імпортних операцій і фінансових ризиків.

Крім того, антикризовими заходами УСПГТ передбачено встановити десятирічний мораторій на зміни в інвестиційному законодавстві; законодавчо визнати землю товаром; надати можливість суб'єктам господарювання відкривати спеціальні інвестиційні рахунки з відповідним цільовим використанням накопичених на них коштів; зменшити розмір оподатковуваної прибутку комерційних банків на суму прибутку, отриманого внаслідок пільгового довго-та середньострокового кредитування підприємств (при цьому ставка таких кредитів не може перевищувати облікову ставку НБУ і не може змінюватися навіть в випадку подальшої зміни облікової ставки Нацбанку); здійснити випуск і розміщення на фондових біржах додаткових 20-30-відсоткових емісій акцій стратегічно важливих підприємств України (суто на пред'явника), всі засоби від яких спрямувати на розвиток емітентів; передавати державні пакети акцій в управління тому інвестору, який придбає не менше 50% акцій такої додаткової емісії відповідного підприємства; вивести прямі інвестиції під оподаткування.

З метою підтримання підприємництва УСПП вважає за доцільне терміново скасувати урядова постанова про застосування непрямих методів визначення обсягу операцій, які обкладаються ПДВ; підвищити ценз річного обсягу реалізації товарів і послуг для малих підприємств, які оподатковуються за спрощеною схемою, з 250 тис. грн до 1 млн грн; ввести для суб'єктів малого підприємництва звітний податковий період, що дорівнює 1 року; передбачити кримінальну відповідальність представників контрольних та інших державних органів за збитки, завдані підприємцю; скоротити перелік продукції, яка підлягає обов'язковій сертифікації, та суттєво знизити вартість таких сертифікаційних послуг; зменшити ставку держмита за подання майнового позову проти арбітражного суду до 1% від суми, щодо якої представлений позов.

Список використаних джерел:

1. Економіка підприємства. (Навчальний посібник) Жіделева В.В., Каптейн Ю.М. (2010р., 133с.)
2. "Економіка підприємства ", Титов В.І. (2008р., 416с.)
3. Економіка підприємства (фірми): Практикум. Під ред. Позднякова В.Я., Пруднікова В.М. (2008р., 2-е изд., 319с.)

***Кубасенко А.В., к.ю.н., доцент
кафедри адміністративної діяльності ОВС та економічної безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ***

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОВС В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Найважливішим завданням органів державної влади, місцевого самоврядування, інших органів і організацій є забезпечення економічної безпеки осо-

бистості, суспільства та держав, оскільки вони покликані гарантувати такі відносини в суспільстві, при яких здійснюється їх захищеність і прогресивний розвиток. Забезпечення цих завдань покладається на всі державні органи.

Особлива роль у практичному забезпеченні економічної безпеки, захисту економічних відносин належить органам внутрішніх справ, які є невід'ємною частиною державного механізму, складовою ланкою системи виконавчих органів державної влади.

Органи внутрішніх справ посідають важливе місце в правоохоронній системі держави щодо забезпечення економічної безпеки. Сьогодні в державі функціонують економічні та правові інститути, спрямовані на протидію злочинам, що вчиняються в економічній сфері та економічній злочинності в цілому, особливе місце серед яких належить органам внутрішніх справ. Сьогодні залишаються малодослідженими проблеми організаційно-правових характеру діяльності органів внутрішніх справ у системі забезпечення економічної безпеки України як суб'єкта економічної безпеки.

Проблемам в діяльності ОВС по забезпеченню економічної безпеки присвячені праці таких дослідників, як В. Білоус, І. Бондаренко, А. Гель, А. Детюк, А. Завальний, М. Мельник, В. Молдован тощо.

Особливе місце в діяльності щодо забезпечення економічної безпеки в сфері протидії криміналізації відведено МВС України. Це обумовлено різними причинами.

На думку Детюк А. це зумовлюється: різноманіттям правоохоронних та інших функцій, реалізованих органами та установами даного міністерства (фактично МВС в тому чи іншому обов'язі виконує всі правоохоронні функції, включаючи юридичний захист своїх працівників); наявністю виняткових сфер правоохоронної діяльності, віднесених до його компетенції; наявністю організаційних структур на всіх рівнях державно-територіального устрою України; істотним обсягом повноважень працівників, у тому числі виключних, включаючи застосування заходів примусу, фізичної сили і зброї; особливим порядком комплектування та проходження служби; традиційним сприйняттям МВС України основною масою населення як головної правоохоронної сили держави [1, с.34].

Мірошниченко О.В. звертає увагу на інші докази центрального місця МВС в системі протидії криміналізації суспільства як загрози економічній безпеці: практично на всіх етапах і у всіх службах правоохоронної діяльності МВС України присутні в тій чи іншій мірі економічні аспекти; МВС України через свої правоохоронні функції активно впливає на збереження і більш ефективно використання економічних ресурсів і, тим самим, на розвиток в потрібному напрямку суспільних відносин; незважаючи на те, що при переході до ринкової економіки господарюючі суб'єкти, передусім, самі перед собою несуть відповідальність за збереження і примноження своєї власності і, тому, самі зобов'язані і зацікавлені її охороняти [2]. Завдання забезпечення економічної безпеки з точки зору декриміналізації економіки покладені на різні правоохоронні органи. Однак основне навантаження щодо забезпечення економічної безпеки покладене на органи внутрішніх справ. Також не можна не врахувати, що МВС України є найчи-

сленнішим суб'єктом забезпечення національної безпеки. Теза про те, що охорона правопорядку і законності, захист прав і свобод людини, прав і законних інтересів юридичних осіб усіх форм власності від протиправних посягань повинні бути предметом першочергової турботи нашої держави, що прямо впливає з Конституції України, також обґрунтовує центральне місце МВС у системі органів, що реалізують функції щодо забезпечення економічної безпеки.

Таке місце МВС у сфері правоохоронного забезпечення економічної безпеки обумовлено об'єктивно цілим рядом наступних чинників: всі злочини у сфері економічної діяльності скоюються в єдиному загальному економічному просторі; багато злочинів в економічній сфері тісно пов'язані між собою кримінологічно (загальні принципи та умови) і криміналістично (способи вчинення). Особливо тісний зв'язок простежується з податковими злочинами; організація правоохоронної діяльності щодо виявлення та розкриття всіх цих злочинів, незалежно від їх виду, пов'язана з обслуговуванням одних і тих самих господарюючих об'єктів.

Також необхідно підкреслити і управлінські переваги зосередження правоохоронних функцій у сфері економічної безпеки в МВС України. Це дозволяє істотно підвищити ефективність організаційного забезпечення за рахунок: розширення можливості формування ефективних інформаційних систем з повноцінними банками даних; збільшення рівня якості та обґрунтованості прийнятих управлінських рішень, включаючи такі їх форми, як плани та цільові програми, за рахунок підвищення можливостей і якості аналітичних і прогностичних оцінок; зростання можливості відстеження процесів, що відбуваються в економічній сфері і, пов'язаної з нею кримінальному середовищі, своєчасного виявлення протиправних дій і прийняття відповідних необхідних заходів; формування кваліфікованих кадрів, що включають як фахівців, що виконують власне правоохоронні функції в різних галузях економіки, так і фахівців управлінського профілю [3].

Основними напрямками діяльності МВС України в сфері забезпечення економічної безпеки є: боротьба з економічною злочинністю, корупцією, боротьба з наркоманією, алкоголізмом, дитячою бездоглядністю і безпритульністю. Органам внутрішніх справ належить особлива роль у боротьбі з економічними злочинами. Це обумовлено тим, що: ОВС здійснюють практично всі види правоохоронної діяльності: оперативно-розшукову роботу, слідство, охорону громадського порядку, боротьбу з адміністративними правопорушеннями; глибше інших вивчають ті явища, на тлі яких формується кримінальна злочинність, і які зазвичай супроводжують економічну, в тому числі і організовану злочинність. Така різнобічна діяльність найбільше відповідає цілям боротьби з економічною злочинністю, оскільки ця діяльність охоплює широке коло життєво важливих суспільних відносин.

Необхідно зазначити, що органи внутрішніх справ займають важливе місце у правоохоронній системі забезпечення економічної безпеки. Діяльність таких правоохоронних органів, як прокуратура і суди, що розслідують та розглядають кримінальні провадження про злочини у сфері економіки залежать

саме від органів внутрішніх справ в тому сенсі, що вихідний матеріал для роботи останніх відомств і служб збирається саме ними.

Тобто, повномасштабне здійснення правоохоронних функцій, включаючи попередження, виявлення, припинення і розкриття злочинів у сфері економіки, в системі органів виконавчої влади покладається на органи внутрішніх справ. Якщо розглядати місце ОВС у системі протидії криміналізації соціально-економічної сфери суспільства через призму використовуваних інструментів, то можна сказати, що ОВС - є органами правоохоронного забезпечення економічної безпеки, які в значній мірі використовують спеціальні інструменти протидії криміналізації соціально-економічної сфери суспільства. Проте, в цілому, вплив ОВС на економіку країни є одним із загальних соціально- економічних інструментів держави щодо забезпечення економічної безпеки, тому як результати діяльності ОВС безпосередньо впливають на ту економічну і соціальну політику, яке проводить держава.

Органи внутрішніх справ реально можуть впливати на забезпечення економічної безпеки як безпосередньо, так і опосередковано. Безпосередній вплив виявляється в ході боротьби і розслідування економічної злочинності, охорони власності тощо, а опосередкована - при забезпеченні громадського порядку, боротьбі з порушеннями громадського порядку, розслідуванні злочинів, що заподіюють матеріальний збиток державі і господарюючим суб'єктам. У сучасних економічних умовах , докорінної зміни всієї системи майнових відносин роль органів внутрішніх справ щодо протидії економічній злочинності об'єктивно зростає.

У висновку визначимо основні завдання, вирішення яких державою є важливою складовою у підвищенні ефективності діяльності органів внутрішніх справ на сучасному етапі: підвищення ролі органів внутрішніх справ у попередженні, виявленні, припиненні та розслідуванні економічних злочинів; забезпечення цих органів кваліфікованими фахівцями за допомогою розвитку і вдосконалення відомчої системи професійної підготовки кадрів; оснащення цих органів сучасними технічними та інформаційними засобами, що реалізують досягнення в галузі високих технологій, з метою забезпечення інтенсифікації та підвищення ефективності їх діяльності та адекватної протидії добре оснащеним і підготовленим злочинним елементам та організованій злочинності; створення законодавчих , нормативно-правових , організаційних та фінансових умов для забезпечення ефективної діяльності по боротьбі з економічними злочинами; оптимізація організаційно-штатної структури системи органів з економічних злочинів; розвиток і вдосконалення форм взаємодії з законодавчими, виконавчими та іншими державними органами з метою вирішення проблем забезпечення економічної безпеки країни; розширення організаційних, економічних і правових повноважень органів внутрішніх справ по взаємодії з правоохоронними органами іноземних держав, правове забезпечення прямих контактів з ними; розвиток і вдосконалення форм взаємодії з громадськістю та засобами масової інформації з метою проведення активної роз'яснювальної роботи, підвищення правової культури населення у сфері економічної діяльності; розробка науково обґрунтованих методів аналізу та прогнозування оперативної обстано-

вки у сфері оперативної зацікавленості, у сфері діяльності органів по боротьбі з економічними злочинами, організації їх оперативно-службової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Детюк А. Правоохоронні органи як суб'єкти системи забезпечення економічної безпеки України / А. Детюк // Підприємництво, господарство і право. - 2009. - № 12 (168). С. 33-37.
2. Мірошниченко О.В. Теоретичні аспекти дослідження питання національної економічної безпеки / О.В. Мірошниченко // Вісник економічної науки України. - 2007. - №2(12). - С. 110-115.
3. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк. - К.: Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при РНБО України, 2008. - 48 с.

Куриліна О.В., к.е.н., доцент
Національної академії внутрішніх справ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

В основному питання забезпечення економічної безпеки держави розглядаються на мікроекономічному рівні, увага приділяється сегментному, галузевому підходу, при дослідженні даної проблеми що в свою чергу не дає змоги всебічно підготуватися до наявних загроз економікам європейських держав. Що в свою чергу зумовлює необхідність в подальшому дослідженні даного питання особливо в контексті макроекономіки як сегменту мега європейської економічної системи.

Питання досліджувались враховуючи стабільну суспільну політичну ситуацію як в державі так і в світі в цілому. Дослідження по забезпеченню економічної безпеки держави як основи національної не проводились за умов суспільно - політичної кризи, військових дій.

Зокрема вивчення цієї проблеми приділяли увагу такі вчені Л.Абалкін, О.Власюк, А. Гальчинський, В.Геєць, В.Засанський, О.Засанська, С.Пирожков, В. Предборський, О.Користін, В.Франчук, та інші.

Люба легальна діяльність зокрема і економічна здійснюється в рамках правового поля який регламентується законодавством держави так у Законі України «Про основи національної безпеки України» під «національною безпекою» розуміється захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр,

земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам. [2, с. 116].

Поняття економічної безпеки розглядались з різних точок зору одні вчені розглядали це питання з управлінської сторони. Зокрема Минаев Г. А., під безпекою розуміють філософію сучасного менеджменту (управління), цінність та складову корпоративної культури. Сутність такого сприйняття безпеки зводиться до того, щоб навчитися управляти соціально-економічними системами через призму безпеки, розуміти її як функцію буття та життєдіяльності людини і її первинної потреби [7, с. 25].

Він виходить з того, що найважливішими функціями життєдіяльності соціально-економічної системи є розвиток і безпека. Це дві взаємопов'язані сторони одного процесу і одночасно діалектично протилежні. Кожна з них має власні методи і засоби забезпечення. Розвиток є первинною функцією, а безпека другорядною та призначена забезпечити розвиток шляхом протидії загрозам. Однак другорядний характер не зменшує її ролі, оскільки без забезпечення безпеки будь-яка людська діяльність виявляється позбавленою сенсу [8, с. 41-48].

Економічну безпеку в умовах глобалізації розглядають економічну безпеку відносно ступеня загроз розглядає О. Ільєнко зокрема вона пише «для суб'єкта життєдіяльності жити та діяти в безпеці не означає існувати без небезпеки, оскільки остання є однією з головних причин необхідної активності людини і присутня в її життєдіяльності постійно, а нерідко може мати позитивний вплив. Крім того загрози та небезпеки забезпечують мобілізацію діяльності необхідних співвідношень індивідуумів як членів соціуму. Тому асоціювати «безпеку» з відсутністю небезпеки неможливо, оскільки для людини, яка існує в соціумі, безпека—є захист від небезпеки, загроз тощо.

Отже при формуванні поняття «безпека» необхідно не лише забезпечувати повну відсутність будь яких загроз та забезпечити умови існування суб'єкта в безризиковій зоні, а навпаки – слід виявляти межу виправданого ризику при забезпеченні постійного розвитку, саморозвитку суб'єкта» [10, с. 15].

Розглядають економічну безпеку відносно ступеня захищеності її економічної системи так Г.В.Козаченко, В.П.Пономарьов, О. М. Ляшенко під безпекою розуміється комплексне поняття: економічна безпека – це конкретний стан і ступінь захищеності будь-якого суб'єкта та його спроможність протистояти змінам умов існування [6, с. 10].

Послідовно розглядає проблему професор Власюк. Він вважає, що складовою частиною національної безпеки є економічна, яка за своєю сутністю є її базисом. Одночасно це відносно самостійна система, котра має свою структуру, внутрішню логіку розвитку та функціонування, засоби дії на всі інші аспекти безпечного існування особистості, суспільства і держави [1, с. 7]. Разом з тим слід відзначити, що у чинному законодавстві України немає чіткого визначення поняття «економічна безпека держави» чи «національна економічна безпека», що породжує невизначеність у діях державного управлінського апарату і при-

зводить до помилок при формуванні економічного розвитку як країни в цілому, так і її регіонів” [1, с. 34].

З позицій первинності виробництва та фінансово-грошової системи досліджує її Павловський, він пише що фундаментом, основою економічної системи є її власне виробництво, а найважливішою складовою національної безпеки є її економічна безпека [9, с. 11], України - це такий стан та рівень розвитку всіх сфер економічної системи суспільства, власного виробництва, (грошово-фінансової системи, сфери управління, соціальної сфери та екологічної), такий стан системи продуктивних сил, за яких держава здатна залучити свої ресурси та свій інтелектуальний потенціал на забезпечення національних інтересів, на досягнення економічної, науково-технічної, технологічної і духовної могутності, забезпечити злагоду в суспільстві, достатній рівень економічної та політичної незалежності, виробничої самодостатності, спираючись на власні сили, на стратегію технологічного лідерства або, принаймні, технологічної незалежності, на патріотизм своїх громадян, незалежність у мисленні і прийнятті рішень лідерами держави, що дає змогу досягнути політичної, економічної, військово-стратегічної і соціальної мети заради створення умов для гідного життя широких верств населення, їх добробуту, духовної і моральної єдності, розвитку культури, науки, мови та величі народу України.[9, с. 12].

Михалкин Н.В. в свою чергу: безпека – це потреба та інтерес. У реальному житті неможливо знайти ситуацію, коли стосовно будь-якого суб’єкта відсутня будь-яка небезпека [3, с. 13]. В той же час Короткий Ю.Ф. визначає дану проблему як реакцію на небезпеку, бо потреба в ній виникає виключно тоді, коли існує небезпека [4, с. 51].

Молчановский В. Ф. розглядає безпеку як властивість системи. Існування будь-якої системи передбачає її захищеність від руйнівних впливів. Своїй руйнації протидіють всі системи [5, с. 104].

Г.В.Козаченко, В.П.Пономарьов, О. М. Ляшенко під безпекою розуміють комплексне поняття: економічна безпека – це конкретний стан і ступінь захищеності будь-якого суб’єкта та його спроможність протистояти змінам умов існування [6, с. 10].

Усі розглянуті точки зору не охоплюють суттєвості поняття економічної безпеки за умов глобалізації економіки її забезпечення в особливих умовах зокрема при проведенні бойових дій. Так як економічна безпека є складовою частиною національної безпеки, її фундаментом (базисом). Також економічна безпека є складовою національної безпеки держав, економічних міждержавних союзів. Вона є фундаментом економікополітичної стабільності на мегапросторі. Це створення умов для безпечного функціонування економічного середовища на мега, макро, мікро економічних рівнях. Економічна безпека - це складна багаторівнева система, рівні якої перебувають у взаємозв’язку.

Список використаних джерел:

1. Власюк О. С. *Теорія і практика економічної безпеки в системі наук про економіку* / О. С. Власюк // *Нац. ін.-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України*. – К., 2008. – 48 с.

2. Про основи національної безпеки України : Закон України // Відомості Верховної Ради України від 19.06.2003 р. № 964-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. – (Законодавча база).
3. Михалкин Н. В. Безопасность Российской Федерации. Вопросы теории и практики / Н. В. Михалкин. – М., 1993. – С. 13.
4. Короткий Ю. Ф. К вопросу о понятии безопасности / Ю. Ф. Короткий // Социально-политические аспекты обеспечения государственной безопасности в современных условиях : сб. статей. – М. : Граница, 1994. – С. 51.
5. Молчановский В. Ф. Безопасность – атрибут социальной системы / В. Ф. Молчановский // Социально-политические аспекты обеспечения государственной безопасности в современных условиях : сб. статей. – М. : Граница, 1994. – 368 с.
6. Економічна безпека підприємства : сутність та механізм забезпечення : монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
7. Минаев Г. А. Безопасность-менеджмент организации / Г. А. Минаев // Best of Security. – № 4 (26). – 2008. – С. 23–31.
8. Минаев Г. А. Безопасность организации : учебник / Г. А. Минаев. – К. : КНТ, 2009. – 440 с.
9. Павловський М.А. Макроекономіка перехідного періоду : Український контекст.-К.: Техніка. 1999.-С.284.
10. Ільєнко О.В. Стратегії міжнародної економічної безпеки в умовах глобалізації (маркетинговий аспект).К -Національний авіаційний університет, 2013.-358 с.

Куриліна О.В., к.е.н., доцент
Національної академії внутрішніх справ
Грицько Р.Р.
Національна академія внутрішніх справ
Кравченко І.В.
Національна академія внутрішніх справ

ПІДХОДИ ДО СТРУКТУРИ ТА СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Глобалізація суспільно-економічних відносин захист вибору стратегічного напрямку співпраці на мега рівні в період розвитку суспільно-економічної структури держави на етапі формування соціально-орієнтованої ринкової економіки вимагає новітніх підходів до формування напрямків забезпечення економічної безпеки України на різних рівнях.

Тому сьогодні нагальною є потреба в дослідженні та розробленні новітніх науково обґрунтованих методик щодо забезпеченню економічної безпеки держави.

Питанням вивчення цієї проблеми та запобігання поширенню тіньової економіки приділяли увагу такі вчені Л.Абалкін, О.Власюк, А. Гальчинський, В.Геєць, В.Засанський, О.Засанська, С.Пирожков, В.Предборський, О.Користін, В.Франчук, та інші. В основному питання досліджувались враховуючи стабільну суспільну політичну ситуацію як в державі так і в світі в цілому. Дослідження по забезпеченню економічної безпеки держави як основи національної не проводились за умов суспільно - політичної кризи, військових дій.

В вітчизняній та зарубіжній науковій літературі немає чіткого визначення економічна безпека держави трансформаційного періоду що в свою чергу призводить до вироблення мало ефективних засобів забезпечення стабілізації економіки. Не досліджувались питання національної безпеки за умов економічного тероризму, підривом економічної стабільності зі сторони інших держав.

Глобалізація суспільно-економічних відносин несе як великі переваги так і загрози економічній стабільності держави. Особливо це проявляється в умовах функціонування економіки у перехідний період на етапі переформатування власності шляхом роздержавлення та приватизації з однієї сторони з іншої націоналізації власності як двох сторін макроекономічного регулювання економіки, має доленосне значення для становлення не тільки економіки України як підґрунтя державності, але й стабільності світогосподарських процесів, національної безпеки європейських держав.

Відповідно цьому набуває в край важливої значущості вироблення правильних ефективних підходів до визначення теоретичної сутності економічної безпеки держави

В економічній літературі в основному розглядають дане питання сегментно відповідно до сфер контролів забезпечення тощо. Зокрема Ю.Потернак розглядає економічну безпеку з позиції податкового контролю розглядаючи його як елемент її забезпечення. Податкова система включена в систему економічної безпеки, по-перше як ресурсна складова, що перебуває в розпорядженні держави, по друге як інструмент впливу на економічні та соціальні процеси, по третє, як чинник зворотного зв'язку і залежності держави від платників податків[4, с. 7]. Л.Яремко розглядає її з позицій забезпечення зовнішньоекономічної безпеки прикордонного регіону в умовах глобалізації. Забезпечення зовнішньоекономічної безпеки регіону, порівняно з країною має свої особливості. Воля полягають у коротшому часовому вимірі планування заходів із гарантування безпеки. [5, с. 11]. Дані підходи можна класифікувати як сегментарні вони не дозволяють всебічно розглянути дану проблему.

Також є такі підходи до структури сутності і змісту категорії «безпека». Зокрема один з них передбачає, що безпека включає в себе ряд елементів, у тому числі й розвиток. Саме через них вона проявляється як властивість системи, як її функція і є основою життєдіяльності соціально-економічної системи. За такого підходу будь-яка діяльність може розглядатися як складова забезпечення економічної безпеки, наприклад, інвестиційна діяльність і виявлення економічних злочинів. Перша спрямована на збільшення виробництва, зміцнення цілісності економічної системи тощо, тобто спрямована на задоволення економічних інтересів держави чи підприємства, а інша – навпаки, виступає у формі загрози цим інтересам. Отже, процес забезпечення економічної безпеки поєднує в собі два принципово різні предмети діяльності, які неможливо поєднати. Крім того, сьогодні економічна безпека у науковому світі визнається як наука і виокремлена в окрему наукову галузь, у зв'язку з чим має власний предмет дослідження. За такого підходу зробити це також складно.

Другий підхід передбачає практичну рівноправність функцій розвитку і безпеки у життєдіяльності соціально-економічної системи. За таких умов, не-

зважаючи на те, що авторами цього підходу не розкрито внутрішньої структури цих понять, економічна безпека як діяльність і як наукова галузь має власний предмет досліджень.

Зокрема професор О. С Власюк також виділяє концептуальних підходи в наукових дослідженнях сутності і змісту категорії «економічна безпека».

Сутність першого підходу полягає у тому, що економічна безпека розглядається як найважливіша всеохоплююча характеристика економіки і як один із проявів самої економіки. Метою розвитку економіки у цьому разі є забезпечення її безпеки. Це суперечить основним законам суспільного розвитку, оскільки за такого підходу функціонування будь-якої господарської системи неминуче повинно набути збиткового, згасаючого характеру.

Другий підхід зводиться до того, що економічна безпека будь-якої господарської системи є однією з найважливіших мінімально необхідних умов стійкого прогресивного розвитку такої системи поряд, наприклад, з її забезпеченістю кадрами або наявністю капіталовкладень. У цьому випадку економічна безпека стає необхідною ознакою економічно розвинених країн, а категорії «економічна безпека» та «економічний розвиток» розглядаються як цілком рівноправні [1, с. 35-36].

Ми підтримуємо думку проф. В. Засанського що економічна безпека є складовою частиною національної безпеки, її фундаментом (базисом). Також економічна безпека є складовою національної безпеки держав, економічних міждержавних союзів. Вона є фундаментом економікополітичної стабільності на мегапросторі. Це створення умов для безпечного функціонування економічного середовища на мега, макро, мікро економічних рівнях. Економічна безпека - це складна багаторівнева система, рівні якої перебувають у взаємозв'язку. [2, с. 54].

Провівши аналіз деяких підходів поняття «економічна безпека», ми прийшли до висновку що економічна безпека має багатогранну структуру відповідно до цього повинні і сформуватись підходи до визначення її сутності та змісту.

Список використаних джерел:

1. Власюк О. С. *Теорія і практика економічної безпеки в системі наук про економіку* / О. С. Власюк // *Нац. ін.-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України*. – К., 2008. – 48 с
2. Засанський В.В. *Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки держави* В.В. Засанський // *Поліцейська освіта і практика*. – 2012. – №1 (2). – С.69-92
3. *Про основи національної безпеки України* : Закон України // *Відомості Верховної Ради України* від 19.06.2003 р. № 964-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. – (Законодавча база).
4. Потернак Ю.П. *Податковий контроль у системі забезпечення економічної безпеки держави: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: спец 21.04.01- економічна безпека держави* / Ю.П.Потернак , Київ 2014 [1] с.
5. Яремко Л.А. *Забезпечення зовнішньоекономічної безпеки прикордонного регіону в умовах глобалізації. : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня докт. екон. наук: спец 21.04.01- економічна безпека держави* / Л.А. Яремко, Київ 2010 [1] с.

ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ТЕОРІЇ

Подолання стагнації виробничого потенціалу України не є можливим без залучення іноземного капіталу, водночас іноземні інвестори бажають вкладати капітал в таку економіку країни яка може забезпечити приріст останнього. Сьогодні проведення ряду реформ, які в першу чергу втілюють інституційні зміни є критично важливим та невідворотнім процесом.

На наше переконання, конструкція економічного зростання України, що включає й процес залучення іноземного капіталу вбачається в дотриманні підходів інституційної теорії. Сутність якої полягає у визнанні того факту, що інвестор вкладаючи капітал погоджується з правилами, згідно з якими він може провадити діяльність, саме такі правила і є інститутами. Роль інститутів як правил або норм людської діяльності, проявляється через обмеження, створення умов для взаємовигідного обміну та розподілу, а також визначення пов'язаних з цим витрат. Вчені-інституціоналісти дотримуються поглядів, що в процесі обміну правами власності чи правами на певну діяльність виникають істотні трансакційні витрати на розмір яких впливають також наявні інституційні бар'єри або інституційні пастки. Полтерович М.Ф. характеризує останні як неефективну, але стійку норму інституту господарських відносин [1]. Ми ж під бар'єрами розуміємо будь-які обставини, що заважають новому господарюючому суб'єкту на рівні конкурувати з вже існуючими на даному ринку суб'єктами. До таких слід віднести: неплатежі, корупція, «тіньова економіка», порушення норм чинного законодавства, відсутність дієвих механізмів фінансово-кредитної підтримки, податковий тиск, громіздка система звітності, відсутність судового забезпечення підприємницької діяльності та ін.

Серед основних бар'єрів як для іноземних інвесторів, так і для вітчизняних¹ є адміністративні обмеження. Адміністративні бар'єри, пов'язані з органами контролю, серед яких мають місце: надмірна кількість контролюючих організацій і об'єктів нагляду; заплутаність і суперечливість нормативної бази, що регламентує взаємовідносини підприємців і контролюючих їх організацій, складність отримання відомостей про повноваження контролюючих організацій; відсутність ефективної системи контролю над діяльністю державних службовців з боку держави і громадськості.

Іноземні інвестори не в змозі боротись із бюрократичними органами та заплутаними юридичними нормами і мають ґрунтовні причини відмовлятись від провадження діяльності. В свою чергу вітчизняні суб'єкти господарювання пристосувались до негативних норм інституційного середовища обирають власні дії виходячи з такого раціонального порівняння: якщо витрати відмови від слідування правилам перевищуватимуть величину вигоди від порушення

пропонованих формальних інститутів, то вирішальним фактором при цьому вважається вірогідність застосування санкцій та їхня вагомість.

Зазначене є не припустимим, особливо на шляху до європейського суспільства, адже, збільшує простір для існування тіньової економіки і асиметрії інформації між індивідами та ін.

Щоб призупинити дію даної негативної тенденції й надалі уникнути ще більш серйозних наслідків, необхідно розробити комплекс організаційних, регулюючих і стимулюючих заходів, реалізація яких дозволить підвищити ефективність залучення та управління іноземним капіталом в нових економічних умовах. Тож, велике значення в процесі залучення іноземного капіталу в економіку України має створення оптимальних інституційних умов і передумов, які допоможуть максимально використовувати можливості ефективної віддачі функцій інститутів в економічному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Полтерович В.М. Институциональные ловушки: есть ли выход? // *Общественные науки и современность*. – 2004. № 3. – С. 5-16.

Мартиненко В.В., к.е.н.,
Національний університет
Державної податкової служби України

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА» ТА «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА»

Як і інші економічні категорії, поняття «національна безпека» і «економічна безпека» мають свою історію. Тому для з'ясування сутності значення категорій «національна безпека» та «економічна безпека», необхідно схарактеризувати базове поняття «безпека», яке вперше було зафіксовано в 1190 році у словнику Робера та означало спокійний стан духу людини, яка вважає себе захищеною від будь-якої небезпеки. Однак, у цьому значенні термін не закріпився у лексиці народів Західної Європи і до XVII століття використовувався рідко [1, с. 9].

І лише у XVII – XVIII століттях практично в усіх країнах було визначено головну мету держави – забезпечення загального блага та безпеки суспільства. У зв'язку з цим термін «безпека» набув нового значення і означав “стан, ситуацію спокою, що виникає в результаті відсутності реальної небезпеки (як фізичної, так і моральної), а також наявність матеріальних, економічних, політичних умов, відповідних органів та організацій, що сприяють створенню такої ситуації” [1, с. 10].

У тлумачному словнику В.І. Даля поняття «безпека» трактується більш загально та визначається як “відсутність небезпеки, схоронність, надійність” [2]. У спеціалізованій літературі XX століття безпека трактується, як: “такий стан суб'єкта, за якого вірогідність зміни властивих цьому суб'єктові якостей і параметрів його зовнішнього середовища незначна і триває менше певного ін-

тервалу” [3, с. 45]; “стан об’єкта в системі його зв’язків з точки зору здатності до виживання та розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, а також її непередбачених та важко прогнозованих факторів” [4, с. 98]; “стан, тенденції розвитку (у тому числі латентні) і умови життєдіяльності соціуму, його структур і установ, за яких забезпечується зберігання його якості з об’єктивно обумовленими інноваціями та визначеним вільним функціонуванням, яке відповідає власній природі” [5].

Узагальнюючи бачення вчених щодо визначення поняття «безпека» в історичній ретроспективі, можна зробити висновок, що безпека – це певний стан захищеності суспільства від факторів внутрішнього та зовнішнього характеру, які загрожують нормальним умовам його функціонування. Враховуючи, що безпека є багатофакторною категорією, в якості її об’єкта може розглядатись особа, суспільство, держава. У свою чергу, зміцнення безпеки національної економіки держави є пріоритетним напрямом державної внутрішньої та зовнішньої політики.

У Радянському Уряді визначення поняття «державна безпека» було законодавчо закріплено у 1934 р. [1, с. 10]. У загальному розумінні державна безпека – це захищеність підвалин існування держави, тобто державна безпека є вищим зрізом національної безпеки [6, с. 56].

З появою України як незалежної суверенної держави, разом із загальноприйнятими категоріями, які характеризували стан суспільства та держави, особливого значення набуває поняття «національна безпека». Трансформаційні процеси в Україні, що були викликані отриманням нею незалежності та переходом економіки до ринкових відносин, призвели до корінних змін усієї суспільно-економічної системи. Суспільство вимагало нових орієнтирів, методів та способів формування принципово нової моделі економічної безпеки національної економіки. Тому в цей час проблемі зміцнення національної безпеки України почала приділятися значна увага: у 1996 р. було створено Раду національної безпеки і оборони України та у 1997 р. прийнято Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України, в якій було закріплено положення, що “національна безпека України як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей” [7].

Концепція втратила чинність з прийняттям у 2003 році Закону України «Про основи національної безпеки України», в якому визначення поняття «національна безпека» було подано в такій редакції: “національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам” [8].

Прагнення до формування ефективної державної політики щодо зміцнення національної безпеки обумовило розробку та затвердження Стратегії національної безпеки України, в якій зазначено, що “подальший розвиток і захист найвагоміших здобутків України потребує чіткої визначеності держави у стратегічних пріоритетах і цілях, які мають відповідати викликам і загрозам ХХІ

ст., її взаємодії з сучасними системами міжнародної і регіональної безпеки". У Стратегії визначено принципи, пріоритетні цілі, завдання та механізм забезпечення життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави від зовнішніх і внутрішніх загроз; конкретизовано засади політики держави у сфері національної безпеки, зокрема, щодо забезпечення прийнятого рівня безпеки [9].

Отже, національну безпеку слід розглядати як надскладну багаторівневу систему, яка має свою структуру, складові якої знаходяться у тісному взаємозв'язку. Забезпечення національної безпеки можливе за умови, якщо кожна її складова здатна ефективно виконувати свої функції. До основних складових національної безпеки можна віднести: політичну, економічну, соціальну, інтелектуально-інноваційну, інформаційну, військову, екологічну, технологічну та енергетичну.

Економічну безпеку, як складову національної безпеки, доцільно визначити як стан національної економіки, за якого забезпечується захищеність національних інтересів держави від реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього походження, а також здатність економічної системи до розширеного відтворення та відкритості й інтегрованості у наддержавні структури для ефективної протидії світовим кризовим явищам та негативним глобалізаційним факторам.

Список використаних джерел:

1. Основы экономической безопасности: (Государство, регион, предприятие, личность) : [учебно-практическое пособие] / В.И. Видяпин [и др.] ; ред. Е.А Олейников ; Российская экономическая академия им. Г.В. Плеханова (М.). – М. : Бизнес-школа Интел-Синтез, 1997. – 279 с.
2. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка / В.И. Даль. – Санкт-Петербург – Москва : Издание книгопродавца-типографа М. О. Вольфа, 1882. – Т.1 – 723 с.
3. Тамбовцев В.Л. Объект экономической безопасности России / В.Л. Тамбовцев // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 45–53.
4. Сенчагов В.К. О сущности и основах стратегии экономической безопасности России / В.К. Сенчагов // Вопросы экономики. – 1995. – № 1. – С. 98–101.
5. Бельков О.А. Понятийно-категориальный аппарат концепции национальной безопасности / О.А. Бельков // Безопасность: Информационный сборник. – 1994. – № 3 (19). – С. 91–94.
6. Кириченко О.А. Методологічні основи економічної безпеки суб'єктів господарювання в трансформаційній економіці / О.А. Кириченко, Ю.Г. Кім // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 12. – С. 53–65.
7. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України / Постанова Верховної Ради України № 3/97-ВР від 16 січня 1997 р. (остання редакція від 22.07.2003 р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Про основи національної безпеки України / Закон України № 964-IV від 19.06.2003 р. (із змінами та доповненнями станом на 18.05.2013 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/npro%20основи%20національної%20безпеки%20україни>.
9. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється» / Указ Президента України № 105 від 12 лютого 2007 року (в редакції від 8 червня 2012 року). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

*Марченко О.М., к.е.н, доцент,
Систалюк І.А., слухач магістратури
спеціальності «Управління фінансово-економічною безпекою»
Львівський державний університет внутрішніх справ*

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

За даними досліджень міжнародної консалтингової компанії PwC, кіберзлочини є одними з найнебезпечніших в економіці. Кіберзлочинність вже давно увійшла у п'ятірку найпоширеніших економічних злочинів в Україні [3].

Серед суб'єктів господарювання рейтинг потерпілих від кібератак очолюють банки. Суттєво зростає кількість злочинів у банківській сфері з використанням мережі Інтернет, що пов'язано з постійним збільшенням кількості інтернет-користувачів банківських послуг.

У загальному, кіберзлочинність розуміють як злочинність в, так званому, віртуальному (кібер) просторі або як суспільно небезпечні діяння, для скоєння та розслідування яких застосовуються комп'ютерні технології та (або) використовується глобальна мережа Інтернет. Кіберпростір є модельованим за допомогою комп'ютера інформаційним простором, в якому знаходяться певні відомості (про осіб, предмети, факти, події, явища і процеси) в математичному, символічному або будь-якому іншому вигляді і знаходяться в процесі руху по локальних і глобальних комп'ютерних мережах, або відомості, що зберігаються в пам'яті будь-якого фізичного або віртуального пристрою, а також іншого носія, спеціально призначеного для їх зберігання, обробки і передачі.

Прикро, що Україну вже давно вважають одним з лідерів кіберзлочинності. Статистика МВС та Генеральної прокуратури свідчить, що у нашій державі спостерігається тенденція до збільшення «офіційної» кількості злочинів у сфері використання ЕОМ (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку: у 2010 р. їх було зареєстровано 190, а вже у 2013 р. – обліковано 568. У 2014 р. ця кількість дещо зменшилася і склала 418 правопорушень [2, 4]. Причому, за різними оцінками, 50-70 % кіберзлочинів в нашій країні не реєструються. Найбільше таких злочинів скоюють у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській, Миколаївській, Одеській областях Фактично половина облікованих кіберзлочинів є тяжкими.

У 2013-2014 рр. 70-77 % кіберзлочинів припадало на несанкціоноване втручання в роботу комп'ютерів, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, ще 20-25 % - на несанкціоновані дії з інформацією, яка в них обробляється [4].

За інформацією Національного банку України, в банківській системі України найбільш розповсюдженими є наступні види кібершахрайств: банкоматне (скімінг; використання «білого пластику» для «клонування» (підробки) платіжної картки та зняття готівки в банкоматах; Transaction Reversal Fraud; Cash Trapping); в торгівельно-сервісних мережах; в мережі Інтернет (розпо-

всюдження комп'ютерних вірусів для отримання реквізитів персональних комп'ютерів при розрахунках в мережі Інтернет, що дає можливість для отримання паролів, логінів та ключів користувачів систем дистанційного банківського обслуговування); в системах дистанційного банківського обслуговування.

За оцінками Інтерполу, прибутки від кіберзлочинів у банківській сфері на третьому місці у світі після доходів від обігу наркотиків та нелегального постачання зброї.

Результати опитування банків-членів Незалежної асоціації банків України свідчать, що головними причинами здійснення шахрайських дій для отримання несанкціонованого доступу до рахунків клієнтів є: неналежна організація роботи системи захисту інформації; наявність незахищеного з'єднання з публічними мережами; відсутність або недостатність вимог безпеки в угодах з провайдерами зв'язку; генерація ключів криптографічного захисту інформації без паролю.

Проте, дослідження проблем боротьби з кіберзлочинністю показало, що орієнтація тільки на технічні та технологічні засоби профілактики кіберзлочинів не має значного успіху. Якщо ще декілька років тому більшість кіберзлочинів припадала на махінації з пластиковими картками, то на сьогодні найбільш поширеними є злочини у сфері онлайн-платежів. За даними Управління по боротьбі з кіберзлочинністю, в Україні у 2013 році було зафіксовано 139 таких випадків, і лише за 1 квартал 2014 року – 127.

Вирішення проблем розкриття й розслідування кіберзлочинів є надзвичайно складним завданням для правоохоронних органів, що визначається такими чинниками: латентність; доволі довгий термін приховування факту скоєння злочину, пізні звернення до правоохоронних органів; відсутність єдиних стандартів у вирішенні даної проблеми; віддаленість злочинця від об'єкту посягань та можливість його скоєння практично з будь-якої точки земної кулі; складність виявлення, фіксації, вилучення криміналістично-значущої інформації при виконанні слідчих дій для використання її в якості речового доказу; анонімність, неперсоніфікованість, транснаціональний характер дій злочинців. Рівень латентності комп'ютерних злочинів в Україні становить 90 %, із залишку 10 % виявлених комп'ютерних злочинів розкривається тільки 1 %, ще менше закінчується обвинувальним вироком суду [1, с.76]. За даними Генеральної прокуратури України у 55,3 % облікованих у 2013 р. правопорушень до кінця року рішення не прийнято.

Проблема захисту від кіберзлочинів ускладнюється відсутністю відповідної політики та механізмів реагування на кібератаки в українських організаціях. Зовнішніх консультантів, як правило, залучають за фактом виникнення інциденту (57 % організацій), рідко – у попереджувальних цілях (21 % організацій) [3].

Ефективна боротьба проти кіберзлочинності зумовлює насамперед, вдосконалення відповідної правової бази. До основних нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері слід віднести: Кримінальний кодекс України; закони України «Про інформацію» № 2657-ХІІ від 02.10.1992, «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»

№ 80/94-ВР від 05.07.1994, «Про основи національної безпеки України» № 964-IV від 19.06.2003.

Можна констатувати, що законодавство України є недосконалим у сфері боротьби з кіберзлочинністю, зокрема, відсутні визначення головних термінів. Крім того, боротьба з кіберзлочинністю зумовлює необхідність узагальнення головних положень відповідних нормативно-правових актів у спеціальному законодавстві. Відрадно, що перші кроки у цьому напрямі вже зроблені: розроблений проект закону України «Про кібернетичну безпеку України», який визначає основні засади державної політики, спрямованої на захист життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави, реалізація яких залежить від належного функціонування інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем.

Головними напрямками запобігання кіберзлочинності у банківській сфері мають стати: розвиток єдиної інформаційної бази банків з метою обміну відповідною інформацією про шахраїв; розроблення нормативно-правових засад регламенту взаємодії банків і силових структур у разі виявлення кіберзлочинів; спеціальне навчання банківських фахівців банків з метою отримання практичних навичок правильного реагування на інциденти кіберзлочинів; поширення роз'яснювальної роботи серед населення – користувачів банківських послуг;

Для протидії кіберзлочинності необхідне міжнародне співробітництво у напрямі: гармонізації кримінального законодавства про кіберзлочини; розробки процесуальних стандартів, що дозволяють ефективно розслідувати злочини в глобальних інформаційних мережах, отримувати, досліджувати і представляти електронні докази з урахуванням транскордонного проблеми; взаємодії правоохоронних органів при розслідуванні кіберзлочинів на оперативному рівні; механізмів вирішення юрисдикційних питань у кіберпросторі.

Проблеми протидії кіберзлочинності набувають все більшої актуальності: з кожним роком зростають збитки вітчизняних банків та їх клієнтів від даного виду злочинів. Особливої уваги заслуговують високотехнологічні злочини з використанням новітньої техніки та програмного забезпечення. Тому подальших досліджень потребують методи попередження кіберзлочинності в банківській сфері. І в цьому напрямі важливим є організаційне та кадрове забезпечення боротьби з кіберзлочинами. У цьому напрямі також є позитивні зрушення, зокрема у освітніх закладах МВС України розпочали у 2013 р. підготовку слідчих, що спеціалізуються на розслідуванні кіберзлочинів та оперативних працівники для підрозділів боротьби з кіберзлочинністю. На наш погляд, такі освітні програми слід розвивати.

Список використаних джерел:

1. Колесник В. А. Розслідування комп'ютерних злочинів: наук.-метод. посіб. / [В.А.Колесник, І.В.Гора, М.І.Костін та ін.]. – К. : Вид-во НА СБ України, 2003. – 124 с.
2. Статистика МВС. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua>
3. Україна. Всесвітній огляд економічних злочинів. Кіберзлочинці в центрі уваги. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.pwc.com/ua/uk/press-room/assets/GECS_Ukraine_ua.pdf
4. Статистична інформація Генеральної прокуратури України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua>

*Міненко М.В., аспірант,
Мігус І.П., д.е.н., професор,
завідувач кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ОХОРОННИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Постановка проблеми. Головні завдання управління системою економічної безпеки підприємства, що стоять перед охоронними підприємствами – передбачення та випередження можливих загроз, що призводять до кризового стану, а також проведення антикризового управління, яке спрямоване на виведення підприємства з кризового стану; мінімізація зовнішніх і внутрішніх загроз економічному стану суб'єкта підприємництва, зокрема його фінансовим, матеріальним, інформаційним, кадровим ресурсам на основі розробленого комплексу заходів економіко-правового та організаційного характеру.

Аналіз та напрями дослідження. Система забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання охоронними підприємствами – комплексне поняття, до складу якого входять суб'єкти, об'єкти та механізм реалізації безпеки на підприємстві. Система економічної безпеки кожного підприємства є індивідуальною, її повнота і дієвість залежать від чинної в державі законодавчої бази; від обсягу матеріально-технічних і фінансових ресурсів, виділених керівниками підприємств; від розуміння кожним з працівників важливості гарантування безпеки бізнесу; а також від досвіду роботи керівників служб безпеки охоронних підприємств.

Головною метою забезпечення економічної безпеки підприємства є досягнення максимальної стабільності його функціонування, а також створення основи для подальшого зростання його економіки навіть за наявності об'єктивних та суб'єктивних факторів, що несуть загрози. В умовах непередбачуваної цінової кон'юнктури це особливо актуально.

Для досягнення високого рівня економічної безпеки охоронне підприємство повинно проводити роботу із забезпечення стабільності та ефективності функціонування всіх основних її складових:

- фінансової;
- інформаційної;
- техніко-технологічної;
- кадрової;
- правової.

Фінансова складова є найбільш важливою, оскільки фінансова стабільність свідчить про забезпеченість підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень їх використання, напрямки розміщення. До того ж, фінансова стабільність має тісний взаємозв'язок з ефективністю виробництва, а також з кінцевими результатами діяльності підприємства.

Фінансова безпека підприємства – це захист від можливих фінансових втрат і попередження банкрутства підприємства, шлях до досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів. Саме вона, на її думку, є провідною і вирішальною, оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є рушієм будь-якої економічної системи [1, с.22]. З цією точкою зору важко не погодитись. Це твердження є справедливим для будь-якого суб'єкта господарювання – для підприємства чи фінансової установи.

Фінансова нестабільність призводить до погіршення умов фінансування і діяльності всіх інших складових економічної безпеки, до неефективного функціонування всієї системи.

Тож першочергова задача менеджменту підприємств на етапі кризи та виходу із неї полягає у побудові оптимальної структури капіталу для забезпечення фінансової стійкості, забезпечення платоспроможності та фінансової незалежності підприємства.

Важливою складовою економічної безпеки підприємства є інформація. Інформація, щодо різних сторін діяльності підприємства є в теперішній час найбільш цінним та важливим з ресурсів підприємства. Інформація щодо зміни політичної, соціальної, економічної ситуації, новизни в методах організації та управлінні підприємством дозволить йому адекватно реагувати на будь-які зміни зовнішнього середовища, ефективно планувати та вчасно коригувати свою господарську діяльність. Ризик втрати конфіденційної інформації для компаній суттєво зростає саме в період фінансових криз.

Кожен суб'єкт господарювання характеризується набором технологій матеріального або інтелектуального виробництва, що використовуються в їх діяльності. Якість даних технологій та їх відповідність новим світовим стандартам суттєвим чином впливають на ефективність діяльності суб'єкта господарювання та на перспективи його подальшого розвитку, а відповідно, і на забезпечення економічної безпеки.

Важливою складовою економічної безпеки є кадровий склад. Професійна, кваліфікована група менеджерів здатна реорганізувати збиткове підприємство а некваліфіковане управління, погане виконання службових обов'язків, відсутність трудової дисципліни можуть привести прибуткове підприємство до банкрутства. Належний рівень економічної безпеки значною мірою залежить від інтелекту та професіоналізму кадрів, що працюють на підприємстві. Вітчизняні вчені [2, с. 24] наголошують, що факторами, які негативно впливають на цю складову є:

- звільнення провідних висококваліфікованих працівників, що призводить до ослаблення інтелектуального потенціалу;
- зниження освітнього рівня працівників;
- невідповідність кваліфікації працівників вимогам до них з боку підприємства;
- слабка організація системи управління персоналом;
- неефективна система мотивації кадрів;
- відсутність корпоративної політики;
- неякісні перевірки кандидатів в процесі приймання на роботу.

Значення правової складової економічної безпеки підприємства полягає в ефективному правовому забезпеченні діяльності суб'єкта господарювання, чіткому дотриманні співробітниками усіх правових норм чинного законодавства при оптимізації витрат ресурсів на досягнення даних цілей корпорації.

Таким чином, головною метою економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності охоронними підприємствами є забезпечення їх стійкого функціонування в даний час та високого потенціалу розвитку в майбутньому.

Напрямами посилення охоронними підприємствами економічної безпеки господарюючих суб'єктів мають стати:

- підвищення їх фінансової стійкості та незалежності;
- посилення конкурентоспроможності технологічного потенціалу;
- раціоналізація системи управління фінансами,;
- підвищення рівня кваліфікації персоналу та повноцінне використання його інтелектуального потенціалу;
- високий рівень екологічності роботи, мінімізація руйнівного впливу результатів діяльності на стан навколишнього середовища;
- поліпшення правової захищеності усіх аспектів діяльності;
- надійний захист інформаційного середовища суб'єкта, його комерційної таємниці та досягнення високого рівня інформаційного забезпечення роботи усіх його служб;
- забезпечення безпеки персоналу, капіталу, майна та комерційних інтересів.

Виконання кожної із перерахованих задач дає можливість досягнути мети економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності та найбільш ефективно використовувати її елементи.

Слід зазначити, що інформаційно-аналітична робота є однією з найважливіших складових управлінської діяльності кожного керівника служби безпеки і здійснюється з метою отримання та оцінки інформації, необхідної для підготовки пропозицій та рекомендацій при прийнятті рішень керівництвом підприємства. Пріоритетне значення при проведенні інформаційно-аналітичної роботи має якість та достовірність інформації. Якість інформації – це властивості інформації, що визначають ступінь її практичної придатності для діяльності підприємства та його системи економічної безпеки. При цьому якість інформації залежить від наступних її характеристик: актуальності, своєчасності, достовірності, повноти, значимості.

Оскільки в Україні в даний час в сфері виробництва та торгівлі спостерігається зростання несумлінних підприємств посередників, фізичних осіб боржників та шахраїв, що користуючись недосконалим законодавством, відсутністю дієвого впливу правоохоронної системи, виконавчих органів та судів, наносять підприємствам значні збитки, виникає необхідність в отриманні та аналізі актуальної інформації про контрагентів та осіб, що виступають як посадові особи різних в тому числі і «фіктивних» СГД.

Висновки. Український недержавний сектор економіки в даний час абсолютно не захищений, всупереч тому, ним формується близько 90% ВВП. При-

чин такого стану речей декілька, але головною є законодавча неврегульованість діяльності служб безпеки СГД в Україні.

В свою чергу невирішеними залишаються питання інформаційного забезпечення діяльності недержавних органів забезпечення безпеки суб'єктів господарювання та як наслідок неефективна система упередження злочинності в економіці. Вирішенню всіх цих проблем сприяла б розробка та прийняття закону, що передбачав би не тільки статус, права та обов'язки недержавних структур безпеки, а і порядок отримання та обміну інформації між службами безпеки та МВС, ДПА та організація єдиного банку даних про осіб та підприємства.

Список використаних джерел:

1. Гнилицька Л.В., Захаров О.І., Пригунов П.Я. Теоретико- методологічні та прикладні основи забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності: Монографія.- К.:Дорадо-Друк.2011.-154с.
2. Ляшенко О.М., Погорєлов Ю.С., Безбожний В.Л. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: Монографія.-в 3 т. Т.1: Елтон –2.2010.-181с.
3. Захаров О.І. Інформація в управлінні системою економічної безпеки підприємства/О.І.Захаров//Вчені записки Університету «Крок».- 2009.-№19.-С.177-186
4. Офіційний сайт Координаційної наради ГУ МВС Росії по Новосибірській області по взаємодії з охоронно-розишковими структурами. Відображення охоронної діяльності в ЗМІ. 16.07.2008 <http://www.ksnso.ru/catnews/kategoriya-2/20080716/otrazhenie-ohrannoiy-deyatelnosti-v-smina-period-s-23-iyunya-po-6-iyulya>

Москалевич Г.Н., к.ю.н, доцент,
Белорусский государственный экономический университет

МЕСТО АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В СИСТЕМЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Национальная безопасность – это состояние защищенности национальных интересов Республики Беларусь от внутренних и внешних угроз (ст. 4 Концепции национальной безопасности Республики Беларусь) [4].

Экономическая безопасность как составная часть национальной безопасности традиционно рассматривается в качестве характерной черты экономической системы государства, определяющей, способна ли эта система поддерживать достаточный уровень жизни населения, устойчивое обеспечение ресурсами народного хозяйства, обеспечение социально-политической безопасности общества, сохранение основ конституционного строя государства, формирование устойчивой системы национальных ценностей, последовательную реализацию национально-государственных интересов.

Следовательно, экономическая безопасность государства выступает и в качестве критерия эффективности экономической политики государства [2].

Экономические угрозы нарушают нормальный ход общественного воспроизводства, создавая тем самым непосредственную опасность экономическим интересам населения и государства.

Таким образом, экономическая безопасность - это совокупность условий и факторов, обеспечивающих независимость национальной экономики, ее стабильность и устойчивость, способность к постоянному обновлению и самосовершенствованию.

Экономическая безопасность может подвергаться угрозам, которые условно делятся на две группы: внутренние и внешние угрозы.

Сама экономическая безопасность имеет достаточно сложную внутреннюю структуру.

К внутренним факторам, представляющим угрозу экономической безопасности, в числе других относятся:

- низкая конкурентоспособность национальной экономики, вызванная отсталостью технологической базы большинства отраслей, высокой энергоемкостью и ресурсоемкостью;

- вытеснение отечественных товаропроизводителей, особенно потребительских товаров, с внутреннего рынка зарубежными фирмами;

- несовершенство правового законодательства, монопольное положение и недобросовестность действий ряда экономических субъектов на внутреннем и внешнем рынке, их низкая правовая дисциплина.

Сложность проблемы обеспечения экономической безопасности связана с тем, что она носит комплексный характер и должна решаться не только экономическими, но и правовыми средствами, в том числе в рамках международного права [3].

Экономическая безопасность может быть обеспечена только при условии эффективного правового и государственного регулирования.

Экономическая безопасность признана приоритетным направлением деятельности государства и общества.

Отметим, что сущность экономической безопасности реализуется в системе критериев и показателей. Критерий экономической безопасности - это оценка состояния национальной экономики с позиций важнейших процессов, отражающих сущность экономической безопасности.

Конкурентоспособность экономики и экономических субъектов является одной из критериальных оценок экономической безопасности.

Под экономической безопасностью согласно Концепции национальной безопасности Республики Беларусь понимается состояние экономики, при котором гарантированно обеспечивается защищенность национальных интересов Республики Беларусь от внутренних и внешних угроз (ст. 4) [4].

Следует подчеркнуть, что законодатель ограничился правовым понятием «угроза национальной безопасности» (потенциальная или реально существующая возможность нанесения ущерба национальным интересам Республики Беларусь – ст. 4), проигнорировав правовое понятие «угроза экономической безопасности», которое отсутствует в национальном законодательстве Республики Беларусь.

Антимонопольное регулирование относится к одной из функций, выполняемых государством, - создание и регулирование правовой основы функционирования экономики. В реальной практике все выполняемые государством

функции взаимосвязаны и действуют в комплексе. Так, антимонопольная деятельность предполагает наличие соответствующего законодательства, а ее результаты будут сказываться и на размещении ресурсов, и на распределении доходов.

Последствия, связанные с несовершенством конкуренции, могут представлять определенную угрозу экономической безопасности страны. Для предотвращения угрозы подобного рода государство, на основе антимонопольного законодательства, использует меры государственного регулирования монополистической деятельности, устанавливая контроль над ценами, прибегая к разделению крупных фирм, препятствуя их слиянию. Государство может изымать в судебном порядке незаконно полученную прибыль и осуществлять другие меры, направленные на защиту добросовестной конкуренции.

Роль конкуренции заключается в выполнении функции регулирования, мотивации, распределения и контроля, а также обеспечения безопасности. Защита конкуренции – это основа функционирования рыночной экономики.

Одним из важнейших условий создания конкурентной среды является наличие достоверной информации о ситуации на рынке и состоянии экономики в целом.

Антимонопольное законодательство – это совокупность нормативных актов (правовых норм), регулирующих деятельность хозяйствующих субъектов, направленных на создание, развитие, поддержание конкурентной среды, предупреждение, пресечение антиконкурентной практики [1].

Антимонопольное законодательство признано самостоятельной отраслью права, содержащей нормы административного права, а также включающей конституционные, гражданско-правовые, уголовно-правовые нормы.

Подавляющее большинство государств в качестве основных целей антимонопольного законодательства выдвигают защиту и поощрение конкуренции, контроль над хозяйствующими субъектами, занимающими доминирующее положение на рынке, контроль за процессом концентрации производства и капитала, контроль над ценообразованием, содействие мелкому и среднему предпринимательству и защиту его интересов, защиту интересов потребителей.

Для Республики Беларусь как для государства с переходной экономической системой характерны законодательные акты, содержащие нормы о пресечении недобросовестной конкуренции и монополистической деятельности, направленные против нечестных методов конкурентной борьбы на рынках. Основным из них является Закон Республики Беларусь «О противодействии монополистической деятельности и развитии конкуренции» от 12.12.2013г. № 94-З [5].

В случае нарушения антимонопольного закона налагаются денежные штрафы, предусмотренные законодательством, а также применяется значительная уголовная и гражданская ответственность. Суть административных мер, воздействующих на поведение субъектов на рынке, заключается в регламентации либо запрещении поведения хозяйствующего субъекта, использующего свое доминирующее положение для проявления рыночной власти с целью ограничения конкуренции.

Для государств, входящих в состав Европейского союза (ЕС), где источником права являются также судебные решения, характерно принятие более широкой концепции антимонопольного права - картельное право ЕС.

В ЕС антимонопольный контроль, как и в Республике Беларусь, также играет важную роль в реализации государственной экономической политики и в системе экономической безопасности. В ЕС антимонопольная политика проводится в жизнь главным образом через судебную систему. Роль конкуренции заключается в выполнении функции регулирования, мотивации, распределения и контроля, а также обеспечения безопасности.

Согласно европейским законам законность не измеряется балансом конкуренции и эффективности их действия. Действия, препятствующие конкуренции или являющиеся нарушением экономических свобод, обычно рассматриваются как незаконные.

Контроль над деятельностью монополий введен в ЕС на общеевропейском уровне. Антимонопольное правовое регулирование в Европейском союзе ведется, по крайней мере, на двух уровнях - национальном и наднациональном - на которых предпринимаются конкретные законодательные, конвенционные и правоприменительные меры.

Европейская интеграция основана, в первую очередь, на экономических предпосылках, важнейшей из которых является функционирование свободного рынка в Европейском Союзе. В связи с этим особую актуальность приобретает понимание значимости эффективной конкурентной политики и антимонопольного права в государствах-членах ЕС.

В условиях глобализации и интеграции, когда Республика Беларусь стала членом международного объединения «Евразийский экономический союз», который начал функционировать с 1 января 2015 г., в этих условиях особое значение имеет изучение и анализ многолетнего опыта ЕС в антимонопольной деятельности. Данная деятельность в рамках ЕС имеет свои специфические проблемы и трудности. Так, неоднозначное понимание конкуренции в государствах-членах ЕС обуславливает многообразие правовых моделей, закрепленных в антимонопольном праве ЕС.

Отношение к антимонопольному правовому регулированию в государствах-членах ЕС далеко не единодушно, о чем свидетельствует целый ряд научно-практических дискуссий относительно его результативности.

В каждой стране антимонопольное законодательство имеет свои особенности, конкретный характер и содержание, однако можно выделить основы этого законодательства, общие для всех стран: охрана и поощрение конкуренции, контроль над фирмами, занимающими господствующее положение на рынке, контроль над ценами, защита интересов потребителей, защита интересов и содействие развитию среднего и мелкого бизнеса.

На современном этапе развития антимонопольное законодательство имеет два принципиальных направления: контроль над ценами и контроль за слияниями компаний. Антимонопольное законодательство в первую очередь запрещает соглашение по ценам. Незаконным является сговор между фирмами в целях установления цен.

Республика Беларусь сотрудничает с Европейским союзом в части вопросов конкуренции в рамках проекта «Восточное партнерство». Основная цель Восточного партнерства состоит в создании необходимых условий для ускорения политической связи и дальнейшей экономической интеграции между Европейским союзом и заинтересованными странами-партнерами. С этой целью «Восточное партнерство» содействует и поддерживает социально-экономические реформы в странах-партнерах, которые способствуют сближению с Европейским Союзом.

Республика Беларусь участвует в семинарах по конкурентной политике и антимонопольному регулированию, организованных Европейской Комиссией в рамках Восточного партнерства.

Полагаем, что плодотворный характер сотрудничества антимонопольных органов Республики Беларусь с Европейским союзом в части вопросов конкуренции, с Еврокомиссией и национальными антимонопольными ведомствами государств-членов ЕС в сфере антимонопольной деятельности и совершенствования антимонопольного законодательства окажет благоприятное воздействие и на усиление экономической безопасности Беларуси.

Список использованных источников:

1. Антимонопольное законодательство // Словари и энциклопедии на Академике. Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_law
2. Забродский В.А., Кизим Н.А. Собственность, экономическая безопасность и государство. Х., 1997. С. 54-55.
3. Игнатов, Ю.В. Экономическая безопасность государства и проблемы ее международно-правового обеспечения в современных условиях: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. / Ю.В. Игнатов. - М., 2005. - 24 с.
4. Концепция национальной безопасности Республики Беларусь: Утв. Указом Президента Республики Беларусь 9 ноября 2010 г. №575 (с изм. и доп.): Указ Президента Респ. Беларусь от 30 дек. 2011 г. № 621 / Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь, 2012 г., № 8, 1/13223); Указ Президента Респ. Беларусь от 24 янв. 2014 г. № 49 // Нац. правовой Интернет-портал Респ. Беларусь. - 30.01.2014. - 1/14788.
5. О противодействии монополистической деятельности и развитии конкуренции: Закон Республики Беларусь от 12.12.2013г., № 94-3, вступил в силу 1.07.2014г. Принят Палатой представителей 22 ноября 2013 г.; Одобрен Советом Республики 27 ноября 2013 г. // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. – 19.12.2013. – 2/2092.

**Мусаєва С.С., курсант,
Андрусенко С.В., к.ю.н., професор
кафедри діяльності ОВС на транспорті
ФПФПТМ ОДУВС**

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПАСАЖИРОПЕРЕВЕЗЕНЬ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

Залізничний транспорт України є однією з провідних галузей народного господарства, який за своєю роллю та потенціалом виступає як одна з найважливіших ланок в системі вітчизняної економіки. Пов'язано це не лише з тим, що

він зв'язує між собою різні підприємства, галузі та регіони, а головним чином забезпечує порядок та безпеку у сфері пасажироперевезень.

Контроль та забезпечення безпеки пасажироперевезень регулюється рядом нормативно-правових актів, серед яких: Конституція України, Закон України «Про міліцію», Закон України «Про транспорт», Закон України «Про залізничний транспорт» та іншими нормативно-правовими актами чинного законодавства.

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 19.03.1997 № 252 «Про Порядок обслуговування громадян залізничним транспортом», в розділі «Контроль. Охорона громадського порядку», пунктами 66-68 визначено, що охорона громадського порядку та безпеки пасажирів на залізничному транспорті здійснюється працівниками транспортної міліції [2].

Транспортна міліція України успішно виконує покладені на неї завдання вже майже століття. Головна увага приділяється забезпеченню охорони пасажироперевезень та вантажів, пропускному режиму на важливих об'єктах життєзабезпечення залізничного транспорту, контролю в місцях масового скупчення пасажирів, захист особистих і майнових інтересів громадян від протиправних посягань.

Одним із нормативних актів за яким здійснюють свою діяльність підрозділи транспортної міліції при виконанні покладених на них завдань та обов'язків, є положення Закону України «Про залізничний транспорт» від 1990 р., в якому згідно статті 11, визначені основні обов'язки підрозділів транспортної міліції у забезпеченні безпеки життя та здоров'я громадян, які користуються послугами залізничного транспорту, а також забезпечення безпеки руху поїздів, охорони навколишнього природного середовища згідно з чинним законодавством України[5].

Забезпечення безпеки на залізничному транспорті визначається якістю виконання завдань у ряді відносно самостійних складових, а саме:

- Підвищення в рамках антитерористичної безпеки роботи з технічного оснащення засобами спостереження і контролю в місцях масового скупчення пасажирів, що дозволяє в режимі реального часу контролювати обстановку і своєчасно вживати заходи у випадках виникнення надзвичайних ситуацій.
- Підвищення рівня професійної підготовки спеціалістів, задіяних в роботі охорони об'єктів транспорту.
- Протидію спробам проведення терористичних актів та несанкціонованого втручання в транспортну діяльність, тощо.

У зв'язку з подіями, які ми спостерігаємо сьогодні, в системі транспортної міліції України спостерігається надзвичайне посилення щодо забезпечення охорони громадського порядку як самих об'єктів транспорту так і безпеки пасажирів від протиправних посягань.

Згідно статистичних даних МВС України за січень-вересень 2014 року про злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту, загальна кількість складає 19479, з них, злочини проти безпеки руху або експлуатації залізничного, водного та повітряного транспорту складає 201 правопорушення, пошко-

дження шляхів сполучення і транспортних засобів – 366, випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів або інше порушення їх експлуатації – 34, порушення чинних на транспорті правил – 71 та ін. [6].

Співробітники ОВС на транспорті спільно із представниками громадськості, щоденно проводять рейди з метою недопущення правопорушень та забезпечення громадського порядку на території залізничних вокзалів. Так, за даними Управління Міністерства внутрішніх справ України на Південно-Західній залізниці 01 вересня 2014 року було повідомлення щодо замінування Центрального залізничного вокзалу м. Києва, в якому правоохоронці з метою забезпечення безпеки громадян евакуювали близько 600 пасажирів[1].

На вокзалах та станціях правоохоронці несуть службу цілодобово – у бронежилетах та зі зброєю в руках, відпрацьовуючи при цьому потяги, що слідують зі Сходу країни з метою недопущення проникнення на територію обслуговування радикально налаштованих людей, а також тих, хто незаконно перевозить зброю та вибухові речовини. Крім того, постійно здійснюється моніторинг обстановки у вантажних парках, переходах тощо[3]. Кожного дня працівниками лінійних відділень проводяться перевірки пасажирських потягів та громадян, які курсують із східних регіонів держави. Ретельний огляд пасажирів проводиться з метою недопущення перевезення зброї, вибухових речовин, боєприпасів та заборонених предметів. Додаткові заходи, що вживаються правоохоронцями, направлені перш за все на забезпечення безпеки перебування громадян на вокзалах, станціях, у рухомому складі та недопущення терористичних проявів. Разом із нарядами міліції патрулюють також й представники громадськості, проводяться перевірки документів у підозрілих громадян [3]. Прикладом цього є створення фільтраційних груп на ЛВ ст. Одеса-Головна, ЛВ на ст. Конотоп, та ін., з метою посилення заходів безпеки на залізничних станціях та у потягах аби запобігти тероризму та диверсіям. У лінійному відділі на станції Конотоп сформувались спеціальні групи, які виявляють та перевіряють підозрілих осіб та багажі[3].

Для відстеження можливих переміщень підозрілих осіб відбувається обмін інформацією з прикордонною службою, Службою безпеки України та іншими правоохоронними органами. «З огляду на поточну ситуацію в країні посилено патрульні наряди та слідчо-оперативні групи. Вони мають право перевіряти документи, а також, в присутності власників, оглядати багаж» – начальник ЛВ на ст. Конотоп Олександр Васильченко[4].

Беручи до уваги криміногенну обстановку, яка склалася на залізничному транспорті, значно посилились крадіжки деталей з рухомого складу, одним з прикладів є подія 23 жовтня 2014 року на станції Миколаїв, де двоє раніше судимих місцевих жителів, з чотирьох вагонів вантажного потягу скоїли крадіжку деталей гальмівної системи, що могло спричинити аварію потягу, створити небезпеку для життя людей чи настання інших тяжких наслідків, вплинути на безпеку руху потягів, або порушити нормальну роботу залізничного транспорту [7]. Така ж тенденція спостерігається і на Придніпровській залізниці, де щоденно співробітниками транспортної міліції затримуються особи, що скоюють злочини з розкрадання деталей, розбирання колій, биття світлофорів,

пошкодження сигналізації, що може призвести до виходу з ладу транспортного засобу та призвести до загибелі пасажирів.

Отже, діяльність підрозділів транспортної міліції України перш за все направлена на забезпечення підтримки належного порядку на об'єктах транспортної галузі України, безпеку пасажирських перевезень, захист особистих і майнових інтересів громадян від протиправних посягань, надання допомоги особам у надзвичайних та екстремальних ситуаціях, встановлення, розшук та затримання осіб, винних у вчиненні правопорушень на об'єктах транспорту.

Список використаних джерел:

1. Замінування залізничного вокзалу у Києві // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/pzz/uk/publish/article/86168>
2. «Про Порядок обслуговування громадян залізничним транспортом»: Постанова КМУ від 19.03.1997 № 252 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/252-97-%D0%BF>
3. УМВС на Південно-Західній залізниці // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/pzz/uk/publish/article/85945>
4. «Про залізничний транспорт»: Закон від 04.07.1996 № 273/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80>
5. МВС України: стан та структура злочинності в Україні: статистична інформація 2014 «Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482
6. Міліціонери-транспортники запобігли аварії на залізниці // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/oz/uk/publish/article/106405>
7. «Про затвердження Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України»: Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 27.12.2006 N 1196 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0310-07>

Нагорна І.І., к.е.н., доцент
доцент кафедри менеджменту безпеки підприємства
ПВНЗ «Європейський університет»
Тимошенко О.І., д.ф.н.
проректор ПВНЗ «Європейський університет»

ГАРМОНІЗАЦІЯ ІНТЕРЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Актуальність проблеми. Відкритість вітчизняної економіки зумовлює складність, динамічність і невизначеність зовнішнього середовища підприємств. Це зміщує акценти при формуванні стратегії підприємства з оптимізації економіко-фінансових і виробничих показників на забезпечення гнучкості, оперативності та адаптивності в умовах підвищеної невизначеності. В умовах глобальної кризи діяльність підприємств потребує не лише забезпечення їх ефективного функціонування, але й розробки такої системи безпеки, при якій зміна факторів зовнішнього середовища істотно не впливала б на реалізацію економічних інтересів суб'єктів господарювання. Недостатня увага до проблем

забезпечення економічної безпеки підприємств призводить до не усвідомлення керівниками головних чинників і джерел загроз економічним інтересам підприємства і як правило неадекватну реакцію на них. Тому дослідження визначених питань є своєчасним, важливим та актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенням проблем забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання займаються багато вчених. Серед них можна визначити Е.А. Олійника, який під забезпеченням економічної безпеки підприємства розуміє [1, с. 141] процес реалізації функціональних складових економічної безпеки з метою запобігання можливих втрат і досягнення максимального рівня економічної безпеки підприємства як зараз, так і в майбутньому. Такий підхід до забезпечення економічної безпеки підприємства, на жаль, враховує тільки реалізацію складових з погляду мінімізації їх втрат. Проте стійка економічна безпека повинна мати не тільки набір заходів, а й систему організації їх виконання та контролю, що дозволить досягнути найбільш високих показників рівня економічної безпеки підприємства як в поточний період, так і на перспективу. О.В. Арєф'єва [2, с. 99] розглядає планування економічної безпеки підприємства як складовий елемент системи управління підприємством, що містить забезпечувальну та функціональну складові. Функціональна складова поєднує функції формування прогнозів і планів, а також комплекс економічних та організаційних методів, які сприятимуть вирішенню завдань контролю за станом підприємства і своєчасної діагностики. Найбільш реальні умови діяльності підприємства відображені в механізмі авторів А.В. Козаченко, В.П. Пономарьова, А.Н. Ляшенко [3, с. 18], який складається з декількох блоків, одночасна дія яких покликана забезпечити достатній для розширеного відтворення капіталу підприємства прибуток, що одержується в результаті дотримання інтересів підприємства, тобто в результаті взаємодії підприємства з суб'єктами зовнішнього середовища.

Разом з тим, загальновідомі підходи, щодо забезпечення економічної безпеки підприємства не розглядають системно економічні умови, які дозволять збалансувати інтереси взаємодіючих суб'єктів, і завдяки цьому підвищити рівень взаємної економічної безпеки.

Мета роботи є визначення умов гармонізації інтересів підприємства як елемент його економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сформульоване в роботі [4, с.84] поняття економічної безпеки підприємства дозволяє стверджувати, що підприємство знаходиться в економічній безпеці, якщо його економічні інтереси гармонізовані з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища – споживачів, постачальників, конкурентів, інвесторів, держави та суспільства в цілому.

Гармонізація інтересів підприємства з інтересами взаємодіючих з ним суб'єктів зовнішнього середовища досягається за рахунок узгодження інтересів.

Забезпечення гармонізації економічних інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища в умовах інформаційної економіки дозволить підприємству безпечно функціонувати. Будь-який з суб'єктів управління повинен керуватися алгоритмом, у результаті чого в нього буде сформовано набір інтересів, що дозволить забезпечити стійку економічну без-

пеку. Взаємодію та взаємозв'язок економічних інтересів підприємства і суб'єктів зовнішнього середовища в умовах інформаційної економіки схематично подано на рис. 1.

Для безпечного функціонування, підприємству необхідно оцінити вплив потенційних змін зовнішнього середовища на майбутні результати діяльності промислового підприємства в цілому та його структурних підрозділів, тобто виявити, як динаміка зовнішнього середовища впливає на внутрішнє.

Наслідки можуть бути позитивними, тобто досягаються поставлені цілі і поліпшується результат його діяльності, або негативними, тобто збільшуються витрати, погіршуються результати, або те й інше (рис. 2).

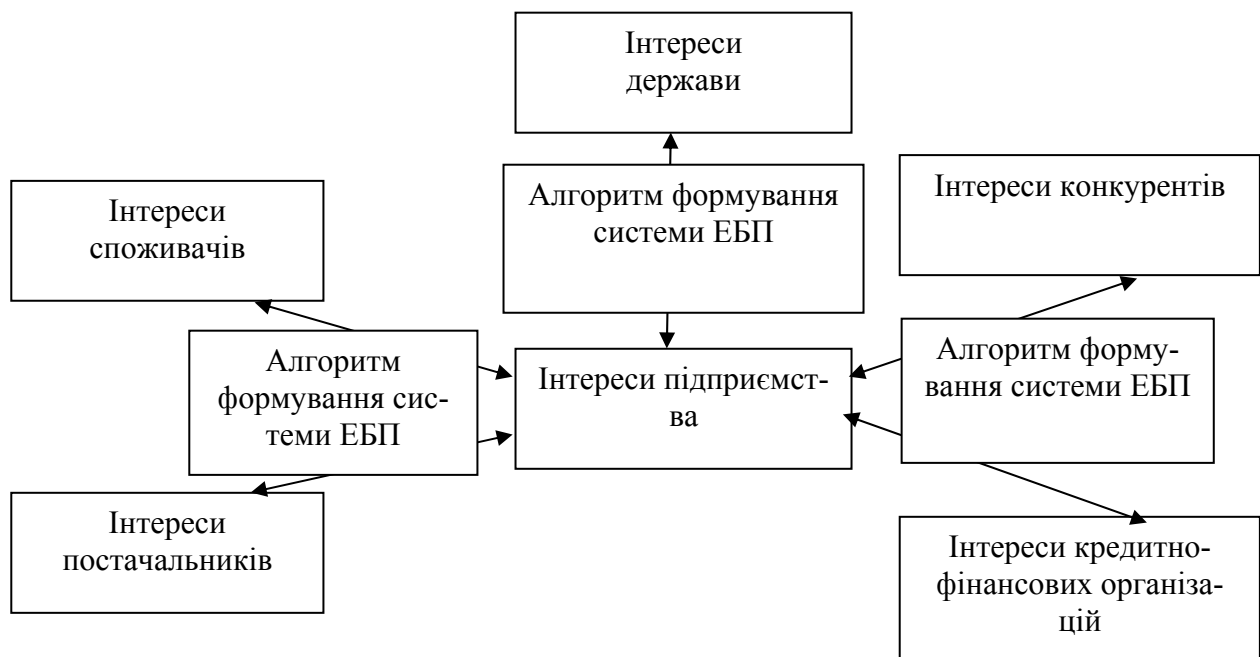


Рис. 1. Взаємозв'язок економічних інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища

Після цього для кожного можливого варіанта розвитку подій, пов'язаного з виявом дії того або іншого зовнішнього чи внутрішнього чинника, потрібно дати оцінку швидкості ухвалення рішень і часу отримання результату.

Висновки. Таким чином, сформульований у роботі алгоритм формування стійкої системи забезпечення економічної безпеки підприємства, розгляд умов взаємозв'язку внутрішнього та зовнішнього середовища, їх економічні інтереси є важливою умовою в умовах інформаційної економіки.

Разом з тим залишаються не повністю визначеними питання розробки адекватного організаційно-економічного механізму забезпечення стійкої економічної безпеки, без якого неможливо досягти виходу з кризи, стабілізувати економічне становище українських підприємств. Вони можуть бути предметом подальших наукових досліджень.

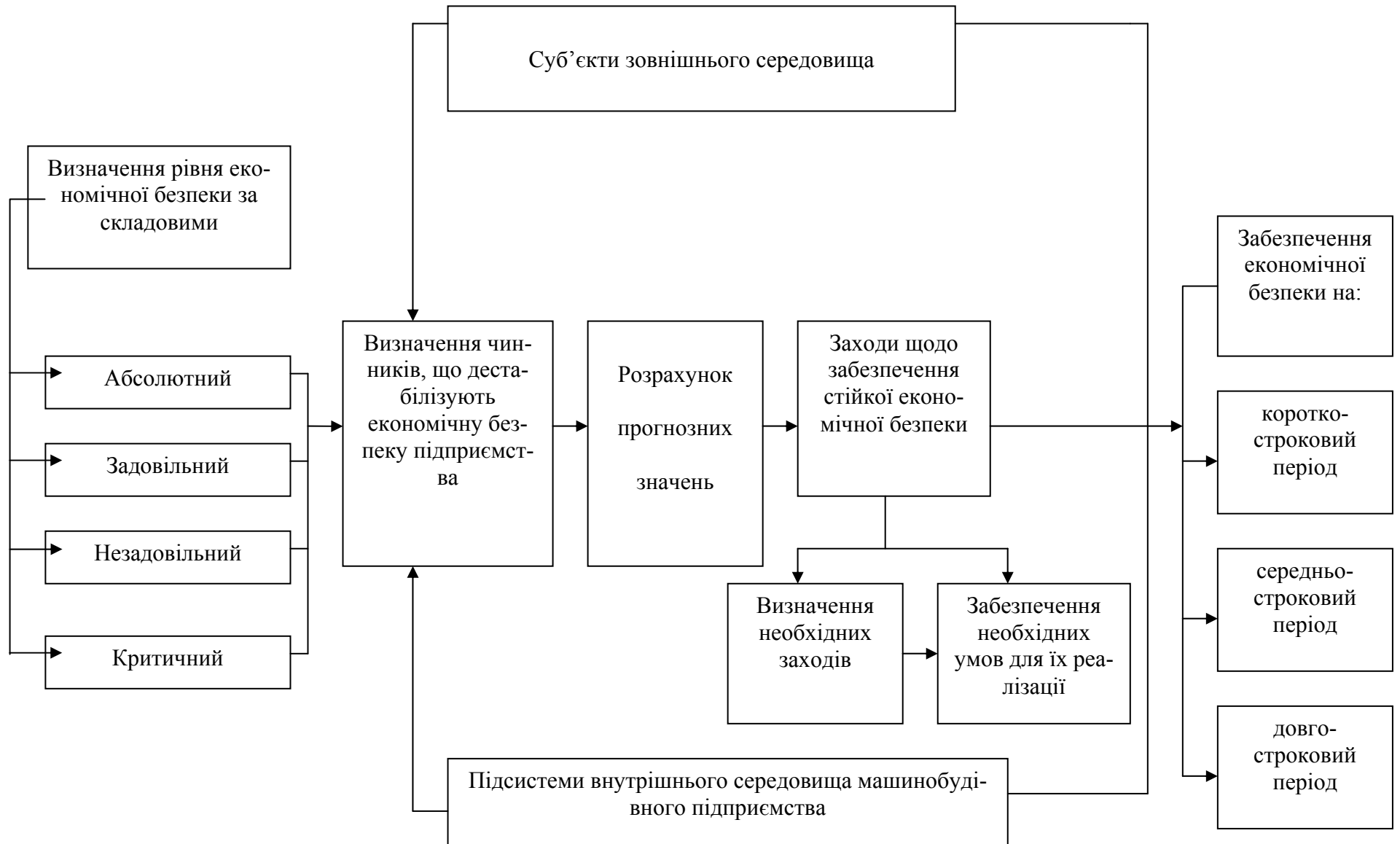


Рис. 2. Алгоритм формування системи забезпечення стійкої економічної безпеки підприємства

Список використаних джерел:

1. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е.А. Олейникова. – М., 1997. – 288 с.
2. Планування економічної безпеки підприємств / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко. - К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 170с. –Бібліогр.: с. 160-169.
3. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. Монографія. – К.: Лібра, 2003. – 280с.
4. Нагорна І.І. Організаційно-економічний механізм у забезпеченні стійкої економічної безпеки промислових підприємств: Дис. кандидата економічних наук: 08.00.04; - Захищена 23.01.2009; Затв. 07.08.2009. – О., 2009. – 233 с.
5. Судакова О. І. Формування системи управління економічною безпекою підприємництва // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. пр.: Вип. 231: В 9 т. Том VIII. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 1652 – 1661.

Охримович М.М., аспірант
Львівського державного
університету внутрішніх справ

КОМПЛЕМЕНТАРНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ПРИНЦИП ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Економічна безпека держави, як певний вид стану економіки країни залежить від ряду факторів - її складових, у тому числі, інвестиційної безпеки. Самостійність інвестиційної безпеки викликає багато суперечок у сучасних дослідників, одні трактують її як складову фінансової безпеки, інші об'єднують її з інноваційною.

На захист першої позиції стає Барановський О.І., який стверджує, що фінансова безпека держави залежить від сприятливості інвестиційного клімату, тобто сукупності політичних, правових, економічних та соціальних умов, що забезпечують інвестиційну діяльність вітчизняних і закордонних інвесторів [1, с. 712].

Друга позиція посилюється чинними нормативно правовими актами, а саме наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013, яким затверджено Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки держави.

У згаданих рекомендаціях фінансова безпека - це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни, її складовими є: банківська безпека, безпека небанківського фінансового сектору, боргова, бюджетна безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека.

Інвестиційна безпека об'єднана з інноваційною і визначається, як стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку

високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості [5].

Об'єктивність індикаторів стану інвестиційно-інноваційної безпеки, перелічені зазначеною Методикою, підлягають великому сумніву, вони спрямовані на визначення сприятливості інвестиційного клімату та впливу його стану на результативність у інноваційній сфері, хоча його вплив не опосередковується лише на втілення інновацій у пріоритетні галузі економіки держави.

Варто зауважити, що вказаний підхід не знаходить підтримки серед всіх науковців. Зокрема на думку Гонти О.І. відносити інвестиційну політику суб'єктів господарювання до державної інвестиційної політики є недоцільним. Оскільки говорячи про державну інвестиційну політику, ми, насамперед, маємо на увазі ті заходи, які здійснює держава щодо активізації інвестиційних процесів в країні. Однак, самі суб'єкти господарювання також мають змогу приймати рішення на основі напрямків інвестиційної політики свого підприємства і не обов'язково вони будуть корелювати з заходами державної інвестиційної політики [1, с. 15].

На нашу думку, інвестиційну безпеку потрібно розглядати самостійно, відокремлено від інноваційної, оскільки в ієрархічному контексті, вона переважає.

У своїх дослідженнях Макух А. підтримує позицію самостійності інвестиційної безпеки та визначає її як процес забезпечення такого стану інвестиційної сфери, за якого економіка здатна зберігати і підтримувати достатній рівень інвестиційних ресурсів в умовах дії внутрішніх і зовнішніх загроз, що є необхідним для забезпечення стійкого розвитку і соціально-економічної стабільності країни, зростання конкурентоспроможності національної економіки та добробуту населення [3].

Таке трактування було закріплене попередньою Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженої наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007 року. Згідно її положень інвестиційна безпека розглядалась, як самостійна складова економічної безпеки і визначалась як рівень національних та іноземних інвестицій (за умови їх оптимального співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку при належному рівні фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів [6].

На нашу думку, інвестиційна безпека є повноцінною складовою економічної безпеки, її самостійність пояснюється наступним:

- показники інвестиційної безпеки мають безпосередній вплив на економічну безпеку, однак «ефект» стану інвестиційного клімату, як її основного індикатора, знаходить своє відображення у всіх соціально-економічних сферах, чим викликає необхідність самостійного відокремлення інвестиційної безпеки;
- предмет оцінки інвестиційної безпеки – умови залучення нагромаджень, визначення джерела їх надходження та впливу застосування цих нагромаджень на стан економічної безпеки держави;

- підтримка інвестиційної безпеки на належному рівні свідчить про подальшу перспективу підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки, розширене відтворення.

Забезпечення інвестиційної безпеки повинно здійснюватись за рахунок гармонічного поєднання та взаємозалежності (комплементарності) її основних складових – національних та іноземних надходжень.

Поняття комплементарності, у переважній більшості вживається у контексті гуманітарних дисциплін, у економічній науці термін визначається як взаємозалежність компонентів, де потреба у одному визначає необхідність у наявності другого. Відповідно до цього сформовано два підходи: лінійний (коли компоненти рівні між собою) та ієрархічний (коли один компонент переживає у своїй значущості над іншим).

Тема комплементарності як категорії інвестиційної безпеки станом на сьогодні не є достатньо дослідженою, відсутність відповідних методик не дозволяє визначити «ідеальної» пропорції внутрішніх та зовнішніх надходжень, за якої забезпечуватиметься інвестиційна безпека держави.

Сутність комплементарності інвестицій полягає у ефективному поєднанні різних джерел формування інвестиційних ресурсів, для розвитку національної економіки. На думку Кабанова В.Г., основним елементом комплементарного зв'язку є внутрішні джерела фінансово інвестування, а додатковим компонентом є зовнішні надходження [4].

Відповідно до цього підходу комплементарність інвестицій як принцип забезпечення інвестиційної безпеки держави повинна реалізовуватись за ієрархічним підходом, тобто доповненням національних надходжень повинні бути – іноземні. Згідно позиції Гонти О.І., - якщо в країні не створено привабливого клімату для активізації насамперед, внутрішніх джерел інвестиційних ресурсів, то залучення іноземних інвестицій також не може відбуватись ефективно [1, с. 29].

У випадку України, що має потужний природно-ресурсний потенціал, дуже важливо створювати привабливу політику для внутрішнього інвестування, адже ряд негативних факторів та явищ характерних для сучасного періоду, зокрема таких як корупція, недосконалість законодавства, низький рівень працевлаштування населення сприяють залученню іноземних інвестицій, високий рівень тінізації економіки, суто для використання ресурсних можливостей країни, що у майбутньому може призвести до негативних наслідків: вичерпання природних ресурсів до рівня неможливості забезпечення інтересів та потреб держави, витіснення внутрішніх капіталовкладень іноземними інвестиціями, і дестабілізації економічної безпеки.

Пріоритет залучення внутрішніх інвестицій пояснюється недопущенням відтоку капіталу; скороченням імпортного продукту; стимулюванням розширення асортименту вітчизняної продукції; стабілізацією фінансового стану; якісне перетворення інвестиційного потенціалу у ресурси; здійснення міжнародного співробітництва.

Разом з тим зовнішнє інвестування стимулює інноваційний розвиток, без нього унеможлиблюється економічне зростання країни. Гармонічне поєднання двох складових сприятиме забезпеченню інвестиційної безпеки держави.

Враховуючи вище наведене, можна підсумувати, що комплементарність інвестицій як принцип забезпечення інвестиційної безпеки держави – це стан взаємозв'язку інвестиційних ресурсів за джерелами надходження, у якому переважає складова внутрішніх інвестицій у пріоритетні галузі держави, за яких реалізується і забезпечується належний стан інвестиційної безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Барановський О. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : [монографія]. – К.: КНТЕУ, 2004. – 759 с. – Бібліогр.: с. 712–733.
2. Гонта О.І. Формування комплементарної інвестиційної політики України: виклики глобалізації та вимоги економічної безпеки: Монографія / Гонта О.І., Дубина М.В., Пілевич Д.С. – Чернігів: 2013. – 184 с.
3. Макух А., Руснак Л. Інвестиційна безпека України в системі світової економічної безпеки. 07.12. 2012 [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://www.nauka.kushnir.mk.ua/?p=57503>.
4. Кабанов В.Г. Активізація фінансових інвестицій як складова стратегії стабілізації та зростання економіки / В.Г. Кабанов // Фінанси України. – 2010. – № 5. – С. 39-47.
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року N 1277 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_6s/pg_gewqwi/index.htm.
6. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Затверджена Наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60 [Електронний ресурс]. Режим доступу http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738.

Польовий І.В., магістр
державного управління,
докторант(аспірант) Szkoła Główna
Handlowa w Warszawie
(Warsaw school of economics)

ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ ОСІБ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ В ПОЛЬЩІ

Сучасний світ трудно уявити без вищої освіти. Випускники вишів є лідерами суспільства, креаторами нових трендів, активними діячами різних галузей.

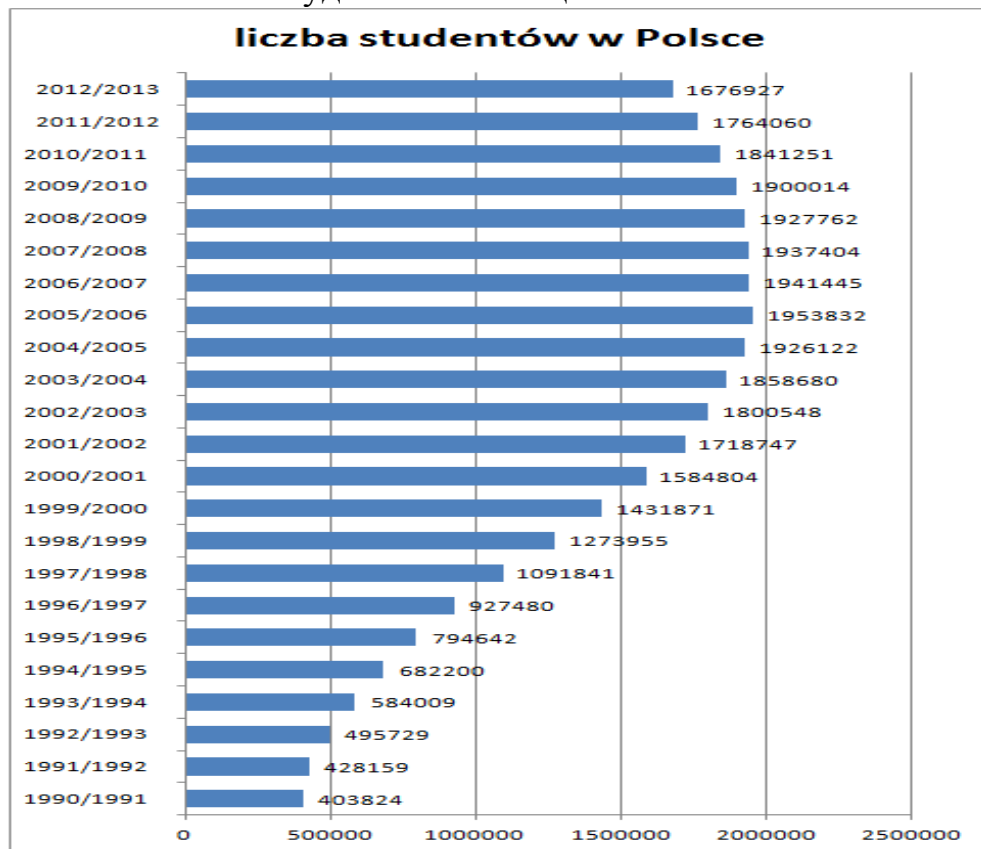
Проте завжди буде актуальним питання – для чого потрібна вища освіта, його цілях (особливо коли вона фінансується з бюджетних коштів). Відповідю на дане питання може служити Рапорт «Місія, бачення та стратегічні цілі вищої освіти в Польщі в перспективі 2020 року» приготований Ernst & Young Business Advisory і Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. В ньому говориться, що «... місією вищої освіти є долучення до підвищення якості життя поляків через творення, поширення та розповсюдження знання, розвиток вмінь її використання на індивідуальний та суспільний пожиток та вплив на підвищення якості послуг. Місією вищої освіти є також створення зв'язків національного академічного середовища з світовим академічним та інтелектуальним середовищем, а також національними та закордонними підприємствами та державними структурами. Досягнення польських вчених повинно позитивно впливати на вигляд

Польщі в світі. Вищі заклади повинні служити подоланню кордонів, будові позитивних стосунків між людьми різних національностей, релігій та поглядів».

Від перебудови польської економіки на початку 90-х років XX століття за 20 років збільшилася кількість польських студентів майже в 4-5 разів. Динаміку wzrostu можна проаналізувати з рис.1.

З іншого боку з погляду суспільства є важлива проблема бюджетного фінансування вищої освіти і менш важливою, коли студенти здобувають освіту на власний рахунок, проте з іншого боку безробіття осіб з вищою освітою дорого виходить пізніше економіці країни (допомоги для безробітних), де вже все рівно хто – держава чи громадяни – брали на себе ризик не знаходження праці випускниками вищої школи.

Рис 1. Кількість студентів в Польщі



Аналізуючи розходи бюджету Польщі (таблиця 1) на вищу освіту можна побачити невеликий зріст розходів в роках 2009 – 2014, але також можна побачити, що особи з вищою освітою становлять 10-15% від всіх безробітних. Чи є то результат поганого навчання випускників чи то вища освіта не приготовлена до майбутньому і не дає відповідних і сучасних знань?

Таблиця 1. Розходи бюджету на вищу освіту (згідно з планами Міністерства науки та вищої освіти) – власне опрацювання

Рік	Бюджет, млрд.злотих
2014	11 656 497 000
2013	10 471 390 000
2012	10 339 292 000
2011	10 215 788 000
2010	9 759 328 000
2009	9 451 656 000

Проаналізуємо кількість безробітних з вищою освітою за останніх два роки (таблиця 2)

Таблиця 2 Зареєстровані безробітні в тис.осіб – власне опрацювання)

Рік	Безробітні, загалом	Рівень без- робіття	Безробітні з вищою освітою
2014	2079,0	13,0	254
2013	2255,7	14,0	266,6

До розходів бюджету на вищу світу варто додати ще розходи на підтримку безробітних. В 2013 році Міністерство праці і соціальної політики направило на ці цілі 3,3 млрд.злотих. Ця квота використана на підтримку 461 тис. безробітних. То на 33 тис. більше ніж в 2012 р. Постає питання, чому частину грошей не включено в Програми навчання в вищій школі? Чи ефективно діє вища освіта і чи єальтернативи?

Каха Бендукідзе, один з авторів реформ в Грузії та засновник Вільного Університету Тбілісі вважав, що вища освіта бізнесом, а втручання держави в вищу освіту тільки псує її.

Дослідниця Інституту Суспільних справ Варшавського Університету Марія Пацуска говорить про актуальність показників для вишів, які би вказували на якість освіти. Серед них – показник зайнятості, середнього часу пошуку роботи, відповідності зайнятості до освіти, високості платні і зайнятості випускників в довгій перспективі.

До того поставив би питання відповідальності вишу перед ризиком безробіття випускника. Однак над такою проблемою варто робити спільні дослідження економістів, соціологів та психологів. Зараз стверджу тільки актуальність даної проблеми.

Для осіб з вищою освітою є бар'єром (психологічним і соціальним) робота на нижчих посадах. Вони створюють інші проблеми.

Соціальні проблеми безробітних осіб можна класифікувати по таких групах:

- основні проблеми знаходження засобів на їжу та комунальні послуги – часто такі проблеми розв'язуються спільним проживанням з батьками та невеликими (часто нелегальними) доходами з репетиторства, опіки над дітьми, різні одноразові роботи;
- проблеми пов'язані з закладанням сім'ї – де проживати, спільні цілі на життя – такі проблеми збільшують кількість розведених сімей, сім'ї обмежують кількість дітей або люди взагалі не закладають родин;
- проблеми стилю життя – круг осіб з якими підтримуються контакти, рівень проведення вільного часу;
- девіація поведінки безробітних, зміна культурних норм суспільства, збільшення агресії мієйого частинами

Список використаних джерел:

1. McDoell L . *Divides Nation: Social and Cultural Change in Britain*. London, Hodder and Stoughton, 1989
2. Hidebrandt A. *Koniec z pracq. Warszawa. Difin.2013*
3. *Pamiętniki bezrobotnych. T. II - III. Warszawa 2003*

4. Szaban J. Rynek pracy w Polsce i w Unii Europejskiej. Warszawa. Difin. 2013
5. Лазутін В. Людина і економіка. Соціоекономіка. Київ. Просвіта. 1996
6. Радаев В. Экономическая социология. Москва. Аспект пресс. 1998
7. http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/9b9413575c0e968c236bbd1d1f0a64db.pdf
Raport "Misja, wizja i cele strategiczne szkolnictwa wyższego w Polsce w perspektywie 2020 roku" przygotowany przez Ernst & Young Business Advisory i Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową
8. <http://www.studenckamarka.pl/serwis.php?pok=1909&s=73> Liczba studentów w Polsce
9. <http://www.nauka.gov.pl/budzet-szkolnictwa-wyzszego/> Budżet szkolnictwa wyższego
10. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/opracowania-zbiorcze/inne-opracowania-zbiorcze/biuletyn-statystyczny-nr-42014,1.html> Biuletyn Statystyczny nr 4/2014
11. <http://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/zatrudnienie-i-przeciwdzialanie-bezrobociu/art,6743,skuteczniejsze-urzed-y-pracy.html> Zatrudnienie i przeciwdziałanie bezrobociu
12. <http://forbes.ua/nation/1350373-kaha-bendukidze-diplomy-o-vysshem-obrazovanii-nikomune-nuzhny> Каха Бендукидзе : Дипломы о высшем образовании никому не нужны
13. <http://www.e-mentor.edu.pl/arttykul/index/numer/53/id/1071> Zatrudnialność absolwentów szkół wyższych - przegląd wyników badań losów absolwentów pod kątem zastosowanych wskaźników

Ревак І.О., к.е.н., доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ ТА ЗАГРОЗИ

В умовах сучасних трансформаційних перетворень особливий інтерес викликає інтелектуальна безпека як одна з найважливіших складових економічної безпеки. Інтелектуальна безпека, з одного боку, здатна надто швидко підвищити рівень гарантування екосистеми, або економічної безпеки держави через трансфер технологій, впровадження винаходів, застосування новітніх технологій тощо, а з іншого – потребує значних фінансових вкладень для підготовки висококваліфікованих фахівців з подальшим їх залученням у новітні інноваційні процеси.

Тлумачення сутності інтелектуальної безпеки є неоднозначним. На думку одних дослідників інтелектуальна безпека розглядається як захист продуктів інтелектуальної діяльності, інші прирівнюють її до інтелектуальної власності та механізмів її захисту, треті – відносять до інтелектуальної безпеки не тільки захист продуктів інтелектуальної праці, а й раціональне використання, відтворення й підвищення якості розумових здібностей людей, які визначають їх діяльність [1; 2; 3].

Окрім цього в науковій літературі зустрічаємо й такі визначення інтелектуальної безпеки: це захищеність інтелектуальних ресурсів соціально-економічного розвитку, їх продукування, обміну, використання на макро- та макрорівнях [4, с. 278]; стан внутрішніх і зовнішніх умов існування чи діяльності будь-якої особи (фізичної чи юридичної), при якому виключаються можливості погіршення умов існування й втрати носіїв інтелекту та об'єктів інтелектуальної власності [5]. Мосов В.П. зазначає, що при зростаючому усві-

домленні світовою спільнотою прихованої цінності інтелектуальної власності компаній, актуалізуються питання гарантування інтелектуальної безпеки.

На нашу думку, поява цього поняття в сучасному науковому лексиконі є наслідком поступового усвідомлення суспільством важливості інтелекту для гармонійного розвитку держави та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Інтелектуальна безпека є структурно відокремленою одиницею економічної безпеки, що:

- виражає інтелектуальні інтереси особи, суспільства та держави;
- створює належні передумови для зміни економічного вектору в бік інтелектуального прориву з наступним формуванням національної економіки інноваційного типу;
- слугує джерелом конкурентних переваг на основі динамічного розвитку інновацій та підприємництва, освіти та науки, інфраструктури інформації та розповсюдження знань;
- виступає важливим фактором збереження та примноження інтелекту нації;
- гарантує недопущення інтелектуальної кризи, яка може виявитися надзвичайно небезпечною порівняно з соціальною чи військовою, і подолання якої затягнеться на десятиліття або й століття.

Вважаємо, що багатоаспектність проблеми збереження та розвитку інтелектуального потенціалу виводить питання гарантування інтелектуальної безпеки на рівень найактуальніших проблем сьогодення. Звісно, інтелектуальна безпека передбачає створення необхідних умов для формування, використання та відтворення інтелектуального потенціалу, що віддзеркалює освітньо-наукове та культурно-духовне надбання нації, гарантує безпеку інтелектуального розвитку людини, захищає знання як найцінніший інтелектуальний ресурс та його носія – людину, що створює інтелектуальні продукти. Інтелектуальна безпека є не менш важливою для успішного розвитку будь-якого соціуму, особливо в період сучасного державотворення. Тому нехтування інтелектуальною безпекою сьогодні може спричинити викривлення не лише політичного, а й суспільного простору, а її недооцінювання – призвести до наслідків, виправляти які доведеться титанічними зусиллями не одному поколінню українців.

Основу інтелектуальної безпеки становить інтелектуальний потенціал, що, на нашу думку, є інтегрованою динамічною сукупністю взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих складових – освіти, науки, культури та духовності, взаємодія між якими зумовлює синергетичний ефект, який повинен бути спрямований на зміцнення економічної безпеки держави.

Будь-яка нація, яка не хоче бути самознищеною або підкореною сильнішою, на думку В. Врублевського, О. Мороза, Ю. Наєнка, повинна передусім піклуватися про інтелектуальну безпеку, що включає:

- інформаційний самозахист;
- психологічну “оборону”;
- фізичний захист (беруться до уваги фізичні чинники, які визначають інтелектуальне здоров'я народу) [6].

Проблема гарантування інтелектуальної безпеки України повинна розглядатися науковцями та практиками як першочерговий стратегічний напрям подолання технологічного відставання України від розвинутих країн, щоб не потрапити у категорію країн, які вже втратили шанс наздогнати економічно розвинені держави світу.

Переконані, інтелектуальний потенціал, з одного боку, виступає об'єктом інтелектуальної безпеки, тобто предметом, що перебуває під постійним впливом деструктивних чинників, або загроз. Загрози інтелектуальній безпеці України мають різну природу походження та джерела виникнення, характеризуються різноманітними формами прояву та багаторівневою структурою. Наголосимо, що процесу ідентифікації загроз передують етапи їх структурування. Ґрунтовний аналіз наявних передумов та чинників, здатних активізувати дестабілізуючі дії у сфері інтелектуальної безпеки, дав можливість структурувати загрози інтелектуальній безпеці України за кількома ознаками. Так, окремий блок загроз інтелектуальній безпеці України формують загрози нормативно-правового характеру, що зумовлені відсутністю законодавчих ініціатив з питань регулювання відносин у сфері інтелектуальної безпеки України. Найнебезпечнішими з них є:

- недосконалість національного законодавства щодо гарантування національної економічної безпеки та інтелектуальної зокрема;
- брак нормативно-правового забезпечення системи державного регулювання інтелектуальної безпеки України;
- відсутність Концепції інтелектуальної безпеки України, реалізація положень якої дасть можливість мінімізувати новітні загрози інтелектуальній безпеці України, запобігти виникненню інтелектуальної прірви (катастрофи) внаслідок ігнорування національних інтересів у цій сфері та відсутності ефективного управлінського механізму.

Значний дестабілізуючий вплив на стан інтелектуальної безпеки України завдають загрози інституційного характеру, серед яких:

- відсутність державного інституту чи мережі інститутів, які б займалися питаннями розробки та реалізації Стратегії інтелектуального прориву України у XXI ст.;
- недостатній розвиток національної інноваційної системи за слабого взаємозв'язку освіти, науки і бізнесу. Головним важелем переходу вітчизняної економіки в режим інтенсивного нарощування суспільного виробництва є прискорення інноваційних процесів. Функцію генерації нових ідей та їх подальшу комерціалізацію повинна виконувати інноваційна система з розгалуженою організаційно-функціональною структурою. На жаль, процеси розбудови національної інноваційної системи і досі перебувають на початковій стадії;
- дисбаланс повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування, неузгодженість міжбюджетних відносин щодо встановлення та розмежування бюджетних повноважень, фінансових ресурсів, прав, обов'язків та відповідальності в ході бюджетного процесу;
- корупційна лояльність, що стає підґрунтям системної корупції в усіх гілках влади;

- незацікавленість інститутів влади у встановленні «прозорих» правил для суб'єктів ринкових відносин у процесі регулювання господарських відносин між державними інституціями, фірмами і домогосподарствами, бюрократична тяганина з реєстрацію прав власності на об'єкти інтелектуальної та промислової власності.

Низка загроз інтелектуальній безпеці України пов'язана з недостатнім рівнем організації та прийняття організаційно-управлінських рішень через:

- низьку ефективність державного управління, некомпетентність органів державної влади, перетворення корупції на базовий соціальний механізм вирішення суспільних справ, виконання багатьма урядовцями і політиками функцій агентів зовнішнього впливу, наслідком чого є масова недовіра до існуючих державних інститутів [7, с. 52];

- низький інтелектуальний рівень прийняття державних рішень; недостатній рівень кваліфікації осіб, які приймають рішення у сфері державних повноважень; високий ступінь впливу лобістський угруповань на прийняття державних рішень [8, с. 372];

- відсутність ефективної системи відтворення, а відтак нарощування та розвитку інтелектуального потенціалу держави з метою зміцнення інтелектуальної безпеки держави;

- брак дієвих організаційно-управлінських механізмів стимулювання інтелектуальної діяльності на мікро- та макрорівнях;

- неефективність системи контролю за витрачанням бюджетних коштів, особливо на наукові цілі, фінансування науково-технічних розробок тощо.

Особливе занепокоєння викликають внутрішні загрози економічного характеру, що є результатом неефективної макроекономічної політики. Підсилюють негативні тенденції такі деструктивні чинники, як:

- зростання економічних злочинів інтелектуального змісту, тінізація національної економіки в частині несанкціонованого доступу до джерел інформації, піратського виготовлення та розповсюдження творів авторського та суміжних прав;

- відсутність достатніх інвестиційних ресурсів і, як наслідок, обмеженість інноваційного розвитку як гарантії зміцнення інтелектуальної безпеки України;

- неконтрольований та нелегальний відплив за межі України інтелектуального та людського капіталу, зниження рівня «інтелектуалізації» експорту, що супроводжується зростанням імпортої залежності країни від високотехнологічних товарів;

- відсутність політики інтелектуальної безпеки.

Серед реальних загроз інтелектуальній безпеці України, що викликають особливу тривогу, можна виокремити загрози, спричинені усвідомленими діями окремих осіб або груп осіб з метою нанесення значної шкоди суспільству та державі. До таких загроз належать:

- часткова інтелектуальна деградація суспільства, що проявляється в нівелюванні високих морально-етичних норм, культурно-духовних цінностей,

пропагуванні асоціальної поведінки окремих індивідів або їх груп, зневажливого ставлення до людей інтелектуальної праці тощо;

- виїзд висококваліфікованих фахівців за кордон на постійне місце проживання, що може спричинити згортання цілих галузей промисловості, які потребують застосування знань спеціального людського капіталу [9, с. 165];

- активізація діяльності інтелектуальних антиеліт, які внаслідок відсутності мотивації до інтелектуальної праці утворюють інтелектуальний антиресурс, що реалізовується у нелегальному кримінальному середовищі. Наявність інтелектуальних антиеліт є одним із чинників зниження конкурентоспроможності суб'єктів господарювання і серйозною загрозою їх економічній безпеці та основою для розвитку інтелектуальної злочинності [10, с. 196];

- інтелектуальний терор, що є одним із негативних аспектів інформаційного розвитку сучасного суспільства та різновидом інтелектуальних злочинів. Без сумніву, інтелект, який не використовується у конструктивних цілях, або є незатребуваним у державі чи суспільстві може стати найважливішою загрозою світової цивілізації. Про два різновиди інтелектуальних злочинів – інтелектуальний терор та інтелектуальні диверсії – наголошує Галиця І.О, які в глобально-постіндустріальну епоху набувають особливого значення. На думку науковця, одним з центральних парадоксів нашого часу є парадокс посилення ролі індивідуальності в умовах глобалізації, коли один або група індивідумів, використовуючи свій інтелект і сучасні інформаційно-комунікаційні технології може істотно вплинути на функціонування тих чи інших великих соціально-економічних систем, причому як у позитивному, так і негативному напрямках [11, с. 55]. Ще однією загрозою інтелектуальній, а відтак і економічній, національній та міжнародній безпеці є можливість зрощування інтелекту та криміналу, якщо з тих чи інших причин індивідум не має можливості ефективно реалізувати власний інтелектуальний потенціал у легальному середовищі;

Особливу небезпеку становлять загрози, що є результатом неефективної соціально-економічної політики, посилення різкого розшарування суспільства за майновим і соціальним статусом. Загрози соціального характеру, на нашу думку, зумовлені:

- поглибленням соціально-демографічної кризи, скороченням чисельності населення, зменшенням тривалості життя, зростанням смертності та захворюваності;

- падінням престижу наукової праці внаслідок незатребуваності молодих спеціалістів у новітніх наукових дослідженнях та розробках; втратою мотивації до продуктивної праці, недосконалістю системи оплати праці, соціальною незахищеністю працівників освіти, науки та культури;

- віковою та кваліфікаційною деформація кадрового потенціалу, зростанням «негативного» людського капіталу з його основними складовими – злочинністю й, особливо, – корумпованістю, аномією соціуму, алкоголізмом і наркоманією [7, с. 50];

- низьким рівнем довіри до державної влади, що викликаний непрозорістю прийняття управлінських рішень на усіх щаблях законодавчої, виконавчої та судової влади.

Отже, інтелектуальна безпека є невід'ємною складовою національної економічної безпеки, що піддається впливові численних загроз та потребує надійного захисту з боку суб'єктів безпеки, зокрема державних інституцій. Інтелектуальний потенціал як об'єкт інтелектуальної безпеки виступає, з одного боку, джерелом поповнення наукової і виробничої сфер висококваліфікованими кадрами, а з іншого – визначальним елементом у забезпеченні інтелектуальної безпеки держави. Інтелектуальний потенціал є тим фундаментом національної економіки, від реалізації якого залежать не лише позитивні зміни у процесах структурної трансформації національної економіки, а й високий ступінь гарантування економічної безпеки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Лебедько В.Г. и др. Прогнозная оценка изменения геополитической картины мира в районах "дальнего зарубежья" // *Геополитика и безопасность*. – 1993. – № 1. – С. 18-75.
2. Пирумов В.С. Некоторые аспекты методологии и исследования проблем национальной безопасности России в современных условиях // *Геополитика и безопасность*. – 1993. – № 1. – С. 7-17.
3. Чернявский Г.С. и др. К вопросу исследования проблем безопасности России // *Военная мысль*. – 1994. – № 9. – С. 2-8.
4. Марченко О.С. Інтелектуальна безпека у вимірі економіки знань // *Вісник НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. – 2012 – № 1 (8). – С. 278-279.
5. Мосов С.П. Інтелектуальна безпека як складова національної безпеки України: реалії сьогодення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nationalsecurity.org.ua/.../kruglijj-stil-19-02-2013-derzhavna-politika-zabe...
6. Врублевський В., Мороз О., Саєнко Ю. Інтелектуальний капітал як головна продуктивна сила // www.universum.org.ua/journal/2001/intl1112.html
7. Хвесик М.А. Антикризисное управління економічною безпекою в умовах викликів фінансово-економічної глобалізації (державний і регіональний виміри): монографія / М.А. Хвесик, А.В. Степаненко, О.М. Ральчук, Й.М. Дорош. – Донецьк: Юго-Восток, 2010. – 324 с.
8. Новікова О.Ф., Покотилєнко Р.В. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення: Монографія / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2006. – 408 с.
9. Система економічної безпеки держави / Під заг. ред. д.е.н., проф., заслуженого економіста України Сухорукова А.І. / Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. – К.: ВД «Стилос», 2009. – 685 с.
10. Галиця І.А. Интеллектуальные антиэлиты как угроза экономической безопасности // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. Збірник наук. праць*. – Львів, 2012. – Випуск 1. – С. – 193-197.
11. Галиця І.О. Інтелектуальний терор і соціально-економічні методи боротьби з ним // *Економіка України*. – 2009. – № 9. – С. 53-57.

Рудой К.М., к.ю.н., доцент,
професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ**

Відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, реформування

системи національної безпеки та оборони є головним пріоритетом держави. Серед головних заходів реалізації цієї реформи визначено оновлення доктринальних та концептуальних підходів до забезпечення національної безпеки.

Тому, особлива увага має приділятися удосконаленню базового закону, який має визначати принципи і особливості функціонування системи забезпечення національної безпеки. В Україні таким законом є Закон «Про основи національної безпеки України», прийнятий у 2003 р.

У чинній редакції Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 8 червня 2012 р. № 389/2012, зазначено, що «ухвалена вперше у 2007 році Стратегія національної безпеки України не стала керівним документом для практичної діяльності органів державної влади, чому завадили їхня зосередженість на досягненні короткострокових політичних і економічних цілей, нехтування потребами стратегічного розвитку суспільства і держави. Внаслідок цього посилюються загрози національній безпеці, послабилася спроможність України захищати свої національні інтереси».

На сьогодні практично відсутній зв'язок між цілями розвитку системи забезпечення національної безпеки та соціально-економічними пріоритетами держави. В умовах обмежених ресурсних можливостей держави це посилює ризики невиконання поставлених завдань у сфері забезпечення національної безпеки.

Ефективність закону є важливим показником його соціальної корисності і необхідності. Вона залежить від змісту закону та його відповідності реальній соціально-політичній і правовій ситуації в країні. Надуманий закон не відображає об'єктивних обставин, реальних потреб суспільства і держави, не має ніякого впливу на правові відносини. Ефективна стратегія національної безпеки має базуватися на чіткій і логічній законодавчій базі, а також на забезпеченні належного рівня її виконання.

Рамковим законом, що регулює питання національної безпеки, має стати Закон України «Про основи національної безпеки України». У ньому мають бути закладені не абстрактні загальнотеоретичні поняття, а чітко визначені підходи до формування системи забезпечення національної безпеки, механізм її функціонування, повноваження і схема взаємодії суб'єктів забезпечення національної безпеки.

Таким чином, нова редакція Закону України «Про основи національної безпеки України» повинна визначати основні терміни; правову основу національної безпеки; основні елементи системи забезпечення національної безпеки та особливості їх взаємодії: суб'єкти і об'єкти національної безпеки, завдання і функції державних органів у сфері забезпечення національної безпеки і оборони, порядок їх взаємодії між собою, з інститутами громадянського суспільства і громадянами, а також координації дій у мирний час і у кризові періоди; роль Ради національної безпеки і оборони України у системі забезпечення національної безпеки; порядок формування допоміжних структур, консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, що утворюються Президентом України, Радою національної безпеки і оборони України та Кабінетом Міністрів України з метою забезпечення національної безпеки; механізм управління сек-

тором безпеки і оборони у мирний час і у кризові періоди, порядок проведення комплексного огляду у секторі безпеки і оборони та прийняття нормативних документів за його результатами; контроль за здійсненням заходів щодо забезпечення національної безпеки, зокрема:

- інформування Верховної Ради України про діяльність у сфері національної безпеки;
- демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони держави;
- механізм контролю за виконанням актів у сфері національної безпеки.

Основні терміни, які необхідно зазначити у проекті Закону:

національна безпека – захищеність національних інтересів і національних цінностей від зовнішніх і внутрішніх загроз;

національні інтереси – життєво важливі потреби людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет і добробут України, її прогресивний демократичний розвиток;

національні цінності - основоположні матеріальні, інтелектуальні і духовні надбання народу України, визначальні умови існування і розвитку людини, суспільства і держави;

загрози національній безпеці – наявні та потенційно можливі явища, тенденції і чинники, які перешкоджають збереженню і зміцненню національних цінностей та ефективній реалізації національних інтересів у всіх сферах державного управління;

система забезпечення національної безпеки – сукупність суб'єктів національної безпеки, сил, засобів, методів, чинників, цілеспрямованих дій, які гарантують збереження і зміцнення національних цінностей, захист і прогресивний розвиток національних інтересів шляхом своєчасного виявлення, упередження, локалізації, нейтралізації, подолання внутрішніх і зовнішніх загроз, а також забезпечення ефективного функціонування самої системи забезпечення національної безпеки України та її складових;

сектор безпеки і оборони – охоплена єдиним керівництвом сукупність органів державної влади, утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та спеціальних органів і служб, діяльність яких відповідно до Конституції та законів України спрямована на захист національних цінностей й інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз шляхом проведення спеціальних заходів, правового примусу або застосування зброї у межах наданих їм повноважень.

Об'єкти національної безпеки – людина, суспільство, держава.

Суб'єкти національної безпеки – органи державної влади, інститути громадянського суспільства, громадяни.

До правових основ забезпечення національної безпеки відносяться: Закони України «Про організацію оборонного планування», «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про оборону України», «Про державне оборонне замовлення», «Про правовий режим воєнного стану», «Про правовий режим надзвичайного стану» та ін..

Отже, стратегія національної безпеки України є основою для комплексного планування діяльності органів державної влади у сфері національної безпеки і оборони, а також розробки інших документів, якими визначаються цілі, напрями і механізми діяльності органів державної влади у сфері забезпечення національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020": Указ Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015 // Електронний ресурс: режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>
2. Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 серпня 2014 року, введеним в дію Указом Президента № 744/2014 від 24.09.2014 р. // Електронний ресурс: режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18125.html>
3. Висновки і рекомендації щодо внесення змін до Закону України «Про основи національної безпеки України». Аналітична записка // Електронний ресурс: режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1775/>

Смук А.О., курсант,
Корнієнко М.В., к.ю.н., доцент
кафедри адміністративної діяльності та
економічної безпеки ОВС ОДУВС

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ЗАХИСТУ

Зі здобуттям незалежності, Україна отримала статус суб'єкта міжнародних відносин, здобула можливість безпосереднього спілкування з іншими державами та отримала можливість вирішення глобальних питань на міжнародній арені. Але реалізація таких можливостей не є автоматичною, тому нашій державі необхідно обирати пріоритети у сучасній світовій інтеграції та у процесах, які є важливою передумовою у визначенні політико-соціальної та економічної стратегій щодо перспектив розвитку України. Але для цього наша держава повинна бути і цілковитій безпеці у всіх аспектах. Безпеку нашої держави забезпечує низка нормативно-правових актів, у тому числі і Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України», Закон України «Про основи національної безпеки України» та ін.

Безпекою загалом є система або певна характеристика об'єкта, яка здатна існувати та розвиватись, а також здатна захищати різних суб'єктів, у тому числі і нашу державу, від внутрішніх та зовнішніх подразників або загроз. Безпеці у кожній державі притаманно захищати всі сфери нашого життя, у тому числі сфери різних галузей життєдіяльності, розвиток суспільства, держави, природи та країни загалом. Кожен елемент безпеки залежить від певних обставин або певної ситуації. Ці обставини можуть виникати на певний проміжок часу як в середині об'єкта, так і ззовні.

Економічною безпекою держави є стан рівноваги та соціально-орієнтованого розвитку національної економічної системи, що досягається реалізацією сукупності форм та методів економічної політики [1, с. 48].

З точки зору економіки, економічною безпекою є стан, який забезпечує захист національних інтересів, протидія зовнішнім та внутрішнім «подразникам», здатність до розвитку та захисту життєво важливих інтересів, людини, суспільства та держави в цілому.

Основою науки про економічну безпеку національної економіки вважають теорію потенційних конфліктів, яка набула загального поширення за останні роки. Спираючись на положення даної теорії можна зробити умовивід, що із появою нової незалежної держави на світовій арені, одночасно народжується і її конфліктність з іншими незалежними державами.

Аналізуючи економічну безпеку, науковці виділяють три основні складові:

1. Економічна незалежність, що означає насамперед можливість здійснення державного контролю над національними ресурсами, спроможність використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення рівноправної участі у міжнародній торгівлі;

2. Стійкість і стабільність національної економіки передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування дестабілізуючих факторів;

3. Здатність до саморозвитку і прогресу, тобто спроможність самостійно реалізовувати і захищати національні економічні інтереси, здійснювати постійну модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал країни [3, с. 85].

Основними проблемами забезпечення економічної безпеки вважають відстеження та оцінку рівня загрози національним інтересам.

Загрозами економічної безпеки нашої країни можна вважати фактори, які негайно або ж у майбутньому перешкоджають або ж ускладнюють реалізацію національних економічних інтересів і своїми діями створюють перешкоду для нормального розвитку економіки та роблять небезпечним незалежне державне існування та добробут суспільства.

Наразі в економічній безпеці України існують загрози, які мають постійний характер та які визначають ряд критеріїв, які провокують як внутрішні, так і зовнішні загрози для економіки України. Так, наприклад, Г. Пастернак - Таранушенко визначає зовнішні загрози економічній безпеці як загрози з боку будь-якої іншої держави, а внутрішні – загрози від будь-якого громадянина або об'єднання людей [2, с. 26].

В економічній безпеці разом з загрозою виникають і різні види ризику. Кожна загроза має свій ступінь ризику. Визначивши ступінь ризику, збільшується рівень безпеки. Вимірюючи кількість різних видів загроз за рахунок визначення рівнів ризику дає науковцям можливість порівнювати між собою такі загрози та визначати рівень безпеки, тобто, ступінь їх захищеності.

Тому, на нашу думку, на законодавчому рівні в Україні повинно приділятися більше уваги питанням економічної безпеки також своєчасному виявленню, попередженню та нейтралізації зовнішніх та внутрішніх загроз в економічній сфері. Також, доцільним буде удосконалення нормативно-правової

бази нашої держави щодо економічної безпеки, тобто розроблення законопроекту щодо забезпечення безпеки та протидія економічній безпеці.

Такими напрямками зазвичай передбачається забезпечення умов для сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки, прискорення прогресивних та структурних змін в економіці, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення ефективності інвестиційних процесів, подолання «тінізації» економіки через реформування податкової системи, оздоровлення фінансово-кредитної сфери та припинення впливу капіталів за кордон, зменшення позабанківського обігу грошової маси, забезпечення збалансованого розвитку бюджетної сфери, внутрішньої і зовнішньої захищеності національної валюти, її стабільності, захисту інтересів вкладників, фінансового ринку, створення економічних і суспільно-політичних умов для підвищення соціального статусу наукової та технічної інтелігенції та низка інших чинників.

Так як економічна безпека є складовою національної безпеки, то доцільним є не лише покращення захисту економіки України, а і захист держави та політичних інститутів, захист людини та суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. *Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Ринкова економіка: Основні поняття і категорії: Навч. посіб. — К.: Знання, 2006. — 263 с.*
2. *Пастернак-Таранушенко Г. Результаты исследования путей обеспечения экономической безопасности Украины / Г. Пастернак-Таранушенко // Экономика Украины. — 1999. — № 2. — С. 26-28.*
3. *Єщенко П. С. Сучасна економіка: Навч. посіб. — К.: Вища школа, 2005. — 325 с.*

**Собко Д.В., студент,
Шелехов А.О., к.ю.н., доцент,
начальник кафедри адміністративної діяльності ОВС
та економічної безпеки ФПФПМГБ ОДУВС**

ОЗНАКИ РЕЙДЕРСТВА ТА ПРИЧИНИ ЙОГО РОЗВИТКУ І ПОШИРЕННЯ В УКРАЇНІ

У 1990-х роках Україна зіткнулася зі значною кількістю загроз економічній безпеці, які не були відомі до цього часу. Рейдерство становить одну із найнебезпечніших загроз економічній безпеці держави, яка виникла та набула свого масового поширення нині. Зазначимо, що основною причиною такого стану справ є недосконалість ринкових інструментів перерозподілу власності, відсутність регуляторної ринкової оцінки ліквідних активів підприємств, нечітка та непрозора система реєстрації прав власності, низька інформаційна транспарентність українських підприємств, зростання корпоративних конфліктів, пов'язаних із недосконалістю корпоративного законодавства, порушення різноманітними формальними та неформальними групами прав та інтересів інших суб'єктів економіки.

Рейдерство – це протиправний перерозподіл власності. Навіть цілком законна операція з поглинання активів стає рейдерським актом, якщо хоча б на одному з її етапів застосовуються незаконні методи. Рейдерство має свій історичний розвиток. Саме рейдерство стало підґрунтям подальшого розвитку організованої злочинної діяльності і створює певні умови для легалізації отриманих від неї доходів.

Основними ознаками рейдерства в нашій країні є незаконне заволодіння майном підприємства, використання прибутку в своїх інтересах, підтримка рейдерів всілякими методами і органами місцевої влади, закріплення домінуючих позицій, упередженість при ухваленні ухвал або рішень суду в інтересах рейдера.

Основна мета рейдерів – земля, на якій розташовані підприємства, нерухомість і основні фонди, в окремих випадках – бізнес з великим наявним оборотом, що вимагає великих капітальних вкладень. Основна мета захоплень – ціна активів, які будуть одержані в результаті атаки на підприємство, в десятки разів менша їх ринкової вартості. Адже основною передумовою корпоративних конфліктів і боротьби за контроль над підприємствами є той факт, що в умовах українських реалій особи, що контролюють активи підприємства (а це не тільки власники контрольних пакетів, але іноді і керівники), мають достатньо нагоди штучно зменшувати прибуток і привласнювати доходи і майно по поширених і загальновідомих схемах.

Рейдерство в Україні – це черговий післяприватизаційний етап побудови нової ринкової економіки. Рейдерство вважають видом корпоративного беззаконня, пов'язаного з переділом власності і влади. Збільшення числа корпоративних конфліктів слід чекати і надалі, оскільки у деяких фінансово-промислових груп, які мають своїх представників в новій виконавчій владі, панують незадоволені амбіції і превеликі плани. Наявність могутніх адміністративних важелів впливу на суди і відсутність істотних змін у вдосконаленні вітчизняного законодавства лише сприяє збільшенню кількості корпоративних конфліктів в Україні.

Причин виникнення і існування українського рейдерства безліч, головними серед яких є: а виникнення економічних передумов до перерозподілу власності; недосконалість законодавства, у тому числі корпоративного; відсутність спеціалізованого закону про рейдерство; недосконала судова система, використання замовлених рішень, винесення ухвал судами не за місцем знаходження відповідача; можливість ухвалення суддями необґрунтованих рішень на користь зацікавленої сторони; вплив на суддів з боку вищестоящих інстанцій; відсутність окремо сформульованої кримінальної відповідальності за рейдерство; відсутність строгої відповідальності судців за ухвалення неправомірних рішень; неправильне оформлення прав власності на активи; висока рентабельність незаконних захоплень; відсутність депозитарної системи, як гаранта права власності; відсутність закону про захист прав міноритарних акціонерів; широке вживання судами забезпечувальних заходів по відношенню до юридичних осіб, що не є стороною у справі; не виконання закону про територіальну підсудність справ про корпоративні суперечки по місцю розташуванню

відповідача; відсутність єдиного реєстру винесення рішень і ухвал по справах; недоліки виконавчого виробництва і незадовільна робота виконавчої служби; участь правоохоронних органів або відсутність активних дій із сторони правоохоронних органів, спрямованих на залучення рейдерів до відповідної відповідальності; повний правовий нігілізм з боку всіх учасників конфліктів; низька корпоративна культура на підприємствах; непрозора діяльність підприємств; обіг акцій більшості підприємств ззовні організованого ринку; помилки при складанні засновницьких документів підприємств; можливість ухвалення рішень судами і здійснення дій на підставі сфальсифікованих документів; участь реєстраторів в рейдерських схемах, у тому числі ведення подвійних реєстрів акціонерів підприємства; політична нестабільність, що створила умови для безкарної діяльності рейдерів; відсутність пошани до приватної власності; можливість уникнути відповідальності за порушення законних прав інших осіб; відсутність на практиці принципу невідкладності покарання.

Як свідчить практика, рейдерство характерне для країн з перехідною економікою, в яких відкривається можливість стати мільярдером, за безцінь «приватизувавши» стратегічне підприємство або цілу галузь. Рейдер не може здійснити захоплення об'єкту, якщо його корпоративна історія бездоганна і в ній немає щонайменшого приводу для судового позову. Рейдер також не зможе атакувати об'єкт, власники або менеджмент якого консолідували більше 75% акцій.

Сприятливе середовище українському рейдерству, крім недосконалості законодавства, створюють: високий ступінь корумпованості державних урядовців; високий ступінь корумпованості правоохоронних органів і суддів; відсутність в країні нормально працюючого фондового ринку; непублічність більшості власників; непрозорість фінансових потоків підприємств; податкова система, що примушує приховувати прибуток за рахунок виплати зарплати у конвертах; незаконний (прихований) розподіл реальних доходів між мажоритарними власниками і відсутність нарахування і виплати дивідендів міноритарним власникам акцій.

При діючих ставках податків, відрахувань у пенсійний і інші фонди, корупції у виконавчих і контролюючих органах не кожне підприємство здатне вести прозору фінансово-господарську діяльність, оплачувати послуги висококваліфікованих адвокатів і піар-менеджерів для захисту своїх інтересів в судах і вміло протистояти рейдерському атакуванню. Рейдери здійснюють захоплення, в більшості випадків, ослаблених підприємств або тих, що тимчасово переживають певні труднощі, а не тих, які мають достатню кількість фінансових ресурсів і високе політичне заступництво.

Як правило, наслідком захоплення підприємства є: розпродаж активів підприємства; перепродаж підприємства; перерозподіл прибутку з успішно працюючого підприємства; звільнення працівників.

Для рейдерів найбільш цікавими є об'єкти, що мають на балансі недооцінені активи, об'єкти нерухомості, які можуть стати ефективними, земельні ділянки підприємства, що можуть приносити хороший прибуток, будь-які ліквідні прибуткові об'єкти, захоплення яких обійдеться значно дешевше, ніж

отримання вигоди від їх експлуатації, модернізації, перепрофілювання або продажу. Витрати на захоплення підприємства і на протидію цьому захопленню приблизно рівні. При цьому рейдер керується тим, що захопити бізнес, що цікавить його, значно дешевше, ніж купити. Це серйозно ускладнює боротьбу з рейдерством і зменшує можливість підприємства надавати тривалий ефективний опір рейдерському атакуванню.

Враховуючи вище викладене, ми бачимо, що власник фактично оплачує протистояння рейдеру з прибутку або з оборотних коштів підприємства. Причому його витрати, в більшості випадків, оподатковуються. У рейдера подібних проблем не має, він може виплачувати великі хабарі урядовцям і суддям і, отже, у нього не виникають проблеми з купівлею потрібних йому рішень і ухвал. Саме тому, рейдери можуть довше витримувати протистояння без видимих фінансових проблем. Рейдер може відмовитися від запланованого захоплення тільки у тому випадку, коли атакування стає нерентабельним, тобто витрати перевищують потенційний дохід від бізнесу, що став об'єктом захоплення.

Аналізуючи вище викладене, ми бачимо, що поширення рейдерських захоплень робить негативний вплив на інвестиційний клімат країни, оскільки в Україні не завжди дотримуються гарантії прав власності і можливі ситуації захоплення підприємств у їх законних власників. Як наслідок, підприємствам доводиться докладати більше зусиль для залучення капіталу, продавати активи, відкладати або скорочувати плани капітальних інвестицій. Без створення відповідних гарантій забезпечення права власності активність вітчизняних і зарубіжних інвесторів буде дуже обмеженою в Україні.

Негативний наслідок швидкого розповсюдження рейдерства – незаконні захоплення підприємств – стали серйозною перешкодою для розвитку цивілізованого ринку злиття і поглинань в Україні. Результатом рейдерства, за відсутності дієвої реакції державних органів, є також зниження ефективності діяльності підприємства через необхідність концентрації зусиль на створенні «непробивного» захисту від рейдерів – падіння доходів – зниження надходжень до бюджету у вигляді податків, уповільнення зростання оплати праці, порушення виробничих зв'язків через побоювання вступити у взаємостосунки з «підставним» контрагентом (через постійні сумніви хто свій, а хто чужий). Як результат цього, ми бачимо картину – зниження промислового виробництва, товарообігу тощо.

«Недружнє поглинання», «корпоративний конфлікт», «незаконне встановлення контролю над підприємством» – ось лише небагато синонімів рейдерства, які увійшли в наш сучасний лексикон. Скуповування акцій, ініціація банкрутства, реприватизація – це рейдерство. Силowe захоплення, підроблення документів, шахрайство – це теж рейдерство.

Проте, на нашу думку, ці поняття потрібно розмежовувати, зокрема «рейдерство» і «недружнє поглинання» не можна ототожнювати.

Критерій простий – законність дій сторони, зацікавленої в контролі над активами підприємства-жертви. Дотримання законодавства – ось той вододіл, що розмежовує вороже поглинання, виною якого є помилки в управлінні ком-

панією, і рейдерство, утворене на ґрунті корупції, підкупу і використанні фізичної сили.

У підсумку слід зазначити, що рейдерство – це протиправний перерозподіл власності. Навіть цілком законна операція з поглинання активів стає рейдерським актом, якщо хоча б на одному з її етапів застосовуються незаконні методи. Саме рейдерство стало підґрунтям подальшого розвитку організованої злочинної діяльності і створює певні умови для легалізації отриманих від неї доходів.

Список використаних джерел:

1. Варналій З. Основні передумови та шляхи подолання рейдерства в Україні [Електронний ресурс] / З. Варналій, І. Мазур. – Режим доступу: : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/juli/1.htm>.
2. Берназ П. В. Рейдерство в Україні: визначення поняття / П. В. Берназ, О. О. Середа / Проблеми цивільного та господарського права. – 2008. – № 1. – С. 82-84.
3. Беліков О. Рейдерство в Україні – реалії сьогодення [Електронний ресурс] / О. Беліков // Юридичний журнал. – 2007. – № 4. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2638>.
4. Ростоцька Ю. Рейдерство: прогресуюча хвороба української економіки [Електронний ресурс] / Ю. Ростоцька. – Режим доступу: <http://www.anti-crime.org/articles.php?ni=16482>.

Сумський С.А., к.ю.н., доцент
кафедри адміністративної діяльності ОВС
та економічної безпеки ФПФПМГБ ОДУВС

РОЛЬ І МІСЦЕ МАЛОГО БІЗНЕСУ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Вагомого значення для забезпечення економічної безпеки України в сучасних умовах набуває розвиток малого бізнесу як важливе джерело економічного зростання суспільства, за рівнем розвитку якого можна зробити висновок про масштаби і якість ринкових відносин, про ефективність виробництва в цілому. Із зміною соціально-економічних факторів і потреб суспільства, розвитком продуктивних сил критично переоцінювались погляди щодо суті і значення малого бізнесу. Аналіз історичного досвіду становлення і розвитку малого бізнесу доводить, що він є соціально-економічною основою ринкової економіки, необхідною і достатньою умовою для її виникнення і розвитку.

Значний внесок у дослідження проблеми економічної безпеки підприємництва зробили сучасні вчені М.М. Єрмошенко, В.Є. Духов, А.В. Кірієнко, О.Є. Кузьмін, Я.Й. Малик, С.В. Мочерний, Г.А. Пастернак-Таранушенко, В.І. Мунтіян, О.В. Плотніков, А.С. Соснін, Н.Й. Реверчук, В.К. Черняк.

Роль і місце малого бізнесу в механізмі забезпечення економічної безпеки України найкраще проявляється в притаманних йому функціях. Розглядаючи функції малого бізнесу у стабільній ринковій економіці, слід наголосити на наступному:

По-перше, неоцінений внесок малого бізнесу в справу формування конкурентного середовища. Відомо, що в умовах вільної ринкової економіки кон-

куренція є відображенням відносин змагання між господарськими елементами, коли їх самостійна діяльність ефективно обмежує можливості кожного з них вплинути на загальні умови обігу товарів на даному ринку, а також стимулює виробництво тих товарів, яких потребує споживач. Тоді діяльність учасників ринкових відносин набуває динамічного характеру, вона пов'язана з економічною відповідальністю та ризиком підприємця, що перетворює його в своєрідний соціальний двигун економічного розвитку. Малий бізнес допомагає утвердженню конкурентних відносин, бо він є антимонопольним по самій своїй природі, що проявляється в різноманітних аспектах його функціонування. З одного боку, малий бізнес, внаслідок багаточисельності елементів, що його складають, та їх високого динамізму в значно меншій мірі піддається монополізації, ніж великі підприємства. З іншого боку, за умов вузької спеціалізації й використання новітньої техніки він виступає як дійовий конкурент, що підриває монополіні позиції великих корпорацій. Саме ця риса малого бізнесу відіграла суттєву роль в послабленні, а іноді й в подоланні розвинутими країнами притаманній великому капіталу тенденції до монополізації та затримці технічного прогресу [2].

По-друге, малий бізнес, оперативно реагуючи на зміни кон'юнктури ринку, надає ринковій економіці необхідної гнучкості. Ця його риса здобула в сучасних умовах особливого значення внаслідок швидкої індивідуалізації та диференціації споживчого попиту, прискорення науково-технічного прогресу (НТП), зростання номенклатури промислових товарів та послуг [1].

По-третє, величезним є внесок малого бізнесу в здійснення прориву по ряду важливих напрямків НТП, передусім в галузі електроніки, кібернетики, інформатики. Сприяючи прискоренню реалізації новітніх технічних і комерційних ідей, випуску наукоємної продукції, малий бізнес тим самим виступає провідником НТП. Наприклад, більшість дрібних фірм, що з'явилися наприкінці 80-х років у Великобританії, є найбільш технічно оснащеними. А у США на сектор малого бізнесу припадає близько 50% науково-технічних розробок.

По-четверте, малий бізнес робить вагомий внесок у вирішення проблеми зайнятості. Ця функція проявляється у здатності малого бізнесу створювати нові робочі місця й поглинати надлишкову робочу силу під час циклічних спадів та структурних зрушень економіки. В розвинутих країнах на малий бізнес припадає в середньому 50% всіх зайнятих та до 70-80% нових робочих місць. Якщо у період криз 70-80-х років в розвинутих країнах йшов процес скорочення робочих місць на великих підприємствах, то дрібні фірми їх не тільки зберігали, але й навіть створювали нові.

По-п'яте, важлива функція малого бізнесу полягає в пом'якшенні соціальної напруги і демократизації ринкових відносин, бо саме він є фундаментальною основою формування середнього класу. Отже, він виконує функцію послаблення притаманній ринковій економіці тенденції до соціальної диференціації та розширення соціальної бази реформ, що здійснюються на даному етапі. Без орієнтації на таку соціальну базу ринкового середовища, яким є середній клас, запроваджені реформи приречені на провал [3].

Отже, роль та функції малого бізнесу з точки зору загальноекономічних позицій полягають не тільки у тому, що він є одним з найважливіших дійових факторів економічного розвитку суспільства, яке опирається на ринкові методи господарювання. Його важливою функцією є сприяння забезпеченню економічної безпеки держави та соціально-політичній стабільності суспільства, тобто він відкриває простір вільному вибору шляхів і методів роботи на користь держави та суспільства і забезпечення власного добробуту.

За умов дестабілізації економіки, обмеження фінансових ресурсів саме суб'єкти малого бізнесу, які не вимагають великих стартових інвестицій, мають швидке обертання ресурсів, спроможні при певній підтримці найбільш швидко і економічно доцільно вирішувати проблеми демонополізації, стимулювати розвиток економічної конкуренції [5].

Таким чином, малий бізнес є невід'ємною рисою будь-якої ринкової господарської системи, без чого така економіка і суспільство в цілому не можуть не тільки розвиватися, але навіть й існувати. Великий капітал, безумовно, визначає рівень науково-технічного і виробничого потенціалу, але основою розвитку країн з ринковою системою господарювання є мале підприємництво як найбільш масова, динамічна та гнучка форма ділового життя.

Саме в секторі малого підприємництва створюється і функціонує чимала маса національних ресурсів, яка є живильним середовищем для середнього та великого підприємництва [4].

Отже, відродження і розвиток малого бізнесу в Україні вкрай необхідні. Становлення значної кількості суб'єктів малого бізнесу має, безперечно, позитивне значення для забезпечення економічної безпеки держави, стабільності національної економіки, що в значній мірі обумовить створення сучасної ринкової системи з соціальною спрямованістю.

Список використаних джерел:

1. Блинов А. О. Теневая экономика и административные барьеры на пути развития малого предпринимательства / Блинов Андрей Олегович // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций : региональный аспект : сб. науч. тр. ДонНУ. – Донецк : Изд-во ДонНУ, 2007. – С. 916–924.
2. Васильців Т. Г. Механізми підвищення рівня конкурентоспроможності сектора малого підприємництва регіону / Васильців Тарас Григорович // Вісн. Львів. комерц. акад. Сер. екон. – Л., 2007. – С. 69-74.
3. Гаврилов М. В. Социально-политические регуляторы в сфере малого предпринимательства : автореф. дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02 «политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии» / Максим Валентинович Гаврилов ; [Северо-Западная акад. гос. службы]. – СПб., 2006. – 28 с.
4. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. С.Ф. Покропивного. – 3-тє вид., [без змін]. – К. : Вид-во КНЕУ, 2006. – 528 с.
5. Економічна безпека [Текст]: навч. посіб. / [за ред. О.М. Джужі; О.Є. Користін, О.І. Барановський, Л.В. Герасименко та ін.] - К.: Алерта; КНТ; Центр; Центр учбової літератури, 2010.-368

*Федосєєнко Г.Л., курсант,
Крижановська О.В., викладач
кафедри адміністративної діяльності
ОВС та економічної безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

З часів проголошення незалежності України докорінних змін у сфері економіки не відбулося. Це в умовах не завжди послідовного реформування законодавства зумовило деформацію ринкових відносин, унаслідок чого почалося зростання тіньового сектора економіки, зокрема, збільшилася частка капіталів кримінального походження, власники яких постійно намагаються їх легалізувати. В сучасному житті людина дуже тісно пов'язана з економікою. Тому дуже важливим завданням держави є забезпечення економічної безпеки.

Економічну безпеку можна визначити як стан захищеності економіки, коли сукупність державних і суспільних гарантій забезпечує її сталий розвиток, захист пріоритетних інтересів народу, джерел його матеріального і духовного розвитку від внутрішніх і зовнішніх загроз, ризиків і небезпек [1, с. 38].

Однак, на сьогоднішній день слід відзначити те, що приділяється недостатня увага проблемам економічної безпеки України, зокрема аналізу ефектів впливу зовнішньоекономічних чинників на національну безпеку, предмету та структури, визначення суб'єктів та об'єктів зовнішньоекономічної безпеки, методики оцінки критеріїв, індикаторів та граничних рівнів безпеки.

Теоретичним дослідженням проблеми забезпечення економічної безпеки займалися наступні вчені та практики: О. Барановський, І. Бінько, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, С. Головін, Г. Дарнопих, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Кіреєв, С. Мочерний, В. Мунтіян та інші.

За двадцять чотири роки існування України як незалежної держави не сталося бажаного оздоровлення соціально-економічної ситуації. Стан поточних економічних показників свідчить, що проблеми економічної безпеки в державі загострилися. Отже, на сучасному етапі Україні необхідно вирішити комплекс непростих питань, найгострішими з яких є проблема економічної безпеки країни та її громадян, тому ця проблема має постійно перебувати у центрі уваги держави.

Головною метою економічної безпеки нашої країни є забезпечення такого економічного розвитку, при якому можливо було б створити умови для розвитку соціально – економічних інтересів громадян України, забезпечення макроекономічної стабілізації, зберігання цілісності держави, що й забезпечать її економічну незалежність. Без забезпечення економічної безпеки неможливо вирішити жодної задачі як у внутрідержавному так і в зовнішньополітичному плані.

Серед першочергових проблем забезпечення економічної безпеки є відстеження й оцінка рівня загроз пріоритетних національних інтересів, а отже їх

взаємозалежність: розрахунок сумарного потенціалу, розкриття закономірностей в системі «пріоритети національних інтересів - загрози» [2, с. 65].

Загрозами економічній безпеці України слід вважати фактори, що безпосередньо чи у перспективі унеможливають або ускладнюють реалізацію національних економічних інтересів, створюючи перешкоди на шляху нормального розвитку економіки і небезпеку незалежному державному існуванню та добробуту народу.

Загрози економічній безпеці України набули, на жаль, перманентного характеру і провокують її критичний стан за цілим рядом основних критеріїв. Тому завдання всіх суб'єктів безпеки національної економіки полягає у створенні надійної системи блокування і упередження економічних загроз, яка б забезпечувала її стабільність та розвиток.

Основними проблемами економічної безпеки України є: - розвиток тіньової економіки, яка охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства. З кожним роком виникають нові шляхи, методи, схеми накопичення тіньового капіталу; - тенденція зростання доларизації економіки, яка говорить про високу залежність монетарної складової економіки країни від коливання валютних курсів на світових фінансових ринках та економічної ситуації країни ЄС та США, що безперечно призводить до загрози фінансової безпеки країни; - зростання зовнішньої та внутрішньої заборгованості держави; - збільшення диференціації доходів населення, приховування та вивезення значних обсягів капіталів за кордон; - відсутність на державному рівні розробленої концепції та системи економічної безпеки; - високий рівень корупції у державно-управлінській сфері; - відмивання «брудних» грошей - в Україні відмивання коштів здебільшого здійснюється через фіктивні компанії за фіктивними зовнішньоекономічними контрактами з офшорними компаніями або через офшорні банки. Такі кошти часто реінвестуються в Україну через приватизацію або як іноземні інвестиції; - залежність забезпечення України від імпорту продовольчих товарів, товарів повсякденного попиту, технологічної продукції стратегічного значення; - скуповування іноземними фірмами підприємств України з метою усунення їх як з зовнішніх, так і внутрішніх ринків збуту [3, с. 35].

На сьогоднішній день необхідно приділити значну увагу одній із глобальних проблем для нашої держави, як доларизація економіки та розвиток тіньової сфери бізнесу. Причини доларизації економіки України, а також інших країн пов'язані як із зовнішніми, так і з внутрішніми чинниками. Зовнішні – розширення й розвиток міжнародної торгівлі, залучення іноземних інвестицій, розширення міжнародного туризму тощо. Внутрішні – нестача національної валюти для здійснення розрахунків в умовах жорсткої монетарної політики уряду, високий рівень інфляції, що спонукає тримати кошти у вільно конвертованій валюті, найдоступнішою з яких є долар США, тощо.

Значною мірою доларизація економіки пов'язана з діяльністю в Україні таких міжнародних фінансових організацій, як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції і розвитку. З одного боку, кредити, які надають ці організації Україні переважно в доларах США, сприяють зростанню обсягу доларової маси, в т.ч. й готівкової. З іншого боку, ці ор-

ганізації, насамперед МВФ, вимагають проведення жорсткої емісійної політики, що спричиняє нестачу у внутрішньому обігу національної валюти.

Доларизація економіки призводить до таких негативних наслідків: знижується роль національної валюти, вартість національної валюти пов'язується не з існуючою товарною масою, а із співвідношенням її з кількістю доларової маси, інфляційні процеси в країні пов'язуються з інфляцією долара США та інших валют, втрачається довіра до національної грошової та фінансової системи, що гальмує формування розвинутих ринкових відносин і сприяє розширенню тіньової економіки.

Тінізація економічних відносин є однією з найбільш істотних перешкод щодо забезпечення стійкого економічного розвитку, підвищення добробуту, рівня і якості життя населення та зміцнення національної безпеки держави. Проблема тінізації існує у всіх без винятку країнах світу. Крім того, у глобальному масштабі ця проблема, як негативне соціально-економічне явище, має тенденцію до загострення.

З метою відвернення економічної небезпеки, що загрожує державному суверенітету України, необхідно здійснити комплекс заходів по її виходу з глибокої економічної кризи. Слід також враховувати те, що економічна безпека, як і національна повинна відігравати провідну роль в діяльності уряду.

Напрямки забезпечення належної економічної безпеки України:

- створення самодостатньої, конкурентоспроможної, соціально спрямованої, потужної національної економіки;
- здійснення державою протекціоністських заходів, спрямованих на підтримку національного товаровиробника;
- істотне зменшення енергомісткості і матеріаломісткості ВВП;
- створення замкнених циклів виробництва стратегічно важливої продукції, зокрема, військової техніки та озброєння;
- пошук і освоєння родовищ нафти, газу, вугілля, золота, алмазів тощо;
- створення достатніх запасів державних золотовалютних резервів;
- здійснення реформи агропромислового комплексу, відродження села;
- залучення внутрішніх інвестиційних ресурсів до розвитку національної економіки;
- проведення рішучої боротьби з «тіньовою» економікою;
- підтримка вітчизняних експортерів, сприяння виробникам імпортозамінної продукції, особливо критичного імпорту;
- забезпечення максимальної конвертованості національної валюти, з метою зменшення тиску від доларизації економіки.

Безпосередньо дотримання даних заходів допоможе підняти рівень економічної безпеки України. Забезпечення належної економічної безпеки – це забезпечення ефективної та стабільної національної економіки країни [4, с. 25].

Отже, проведений аналіз дозволяє стверджувати: в Україні не вдалося створити національну економічну систему, яка б забезпечувала прогресивний розвиток держави, її незалежність у формуванні й здійсненні внутрішньої та зовнішньої політики, у будові громадського суспільства, яке б відповідало сучасним світовим стандартам. За умов, що нині склалися в Україні та світі, зрос-

тає роль стратегії національної безпеки, яка має полягати не так у захисті держави та її політичних інститутів, як - людини і суспільства. Основним принципом стратегії національної безпеки має бути принцип балансу інтересів людини, суспільства та держави. Необхідно правильно вибирати заходи та методи необхідні при усуненні проблем економічної безпеки та забезпеченні її ефективного розвитку для країни.

Список використаних джерел:

1. Біленчук П. Д. Економічна безпека України в контексті небезпек, ризиків і загроз національним інтересам України: політико-правові та соціально-психологічні засади /П. Д. Біленчук, Ф. М. Ведмідь// Економіка. Фінанси. Право. – 2009. - №5. – С. 38 – 39.
2. Дегтяр І. М. Шляхи подолання тіньової економіки - забезпечення економічної безпеки країни [Текст] / І. М. Дегтяр // Формування ринкових відносин в Україні. - 2010. - № 4. - С. 64-67.
3. Шпрінер Т. В. Вплив тіньової економіки на ринок праці / Т.В.Шпрінер // Управління розвитком . - 2014. - № 11. - С. 35-37.
4. Користін О. Є. Економічна безпека : навч. посіб. / О. Є. Користін, О. І. Барановський, Л. В. Герасименко. - К. :КНУВС, 2010. - 368 с.

Франчук В.І., д.е.н, професор,
проректор Львівського державного
університету внутрішніх справ

Мельник С.І., к.е.н, доцент,
старший методист-викладач

Львівського державного університету внутрішніх справ

БЕЗПЕКА ЯК ВЛАСТИВІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Дослідженню поняття «економічна безпека» присвячено численну кількість наукових публікацій. Учені по-різному розглядають його сутність. Це свідчить про те, що безпека як явище має структуру, якій притаманні комплексність і багатoeлементність (рис. 1).

Змістовно безпеку соціальної системи слід розуміти так: безпека – це потреба системи у безпечності функціонування, специфічна діяльність її структурних елементів, спрямованих на протидію загрозам, спосіб управлінського мислення і складова корпоративної культури, наука і мистецтво одночасно, а також стан системи в межах граничних значень та її властивість. З точки зору системного підходу, ці поняття взаємопов'язані і становлять єдине ціле. Безпечний стан системи і безпека як її властивість (якість) є результатом управління (через призму безпеки), формування корпоративної культури та виконання видових функцій безпеки. Своєю чергою, їх ефективність залежить від якості системи безпеки. Комплексно це зумовлює нову якість соціальної системи – її самодостатність і стійкість, на основі цих елементів здатність, з одного боку, попереджувати і припиняти дію (протидіяти) загроз, а з іншого, – через це створювати необхідні умови для реалізації корпоративних чи національних інтересів, зокрема безпекових інтересів і забезпечення цілісності процесів,

об'єктів та системи загалом. Саме це і становить основний зміст безпеки і предмет діяльності суб'єкта безпеки.

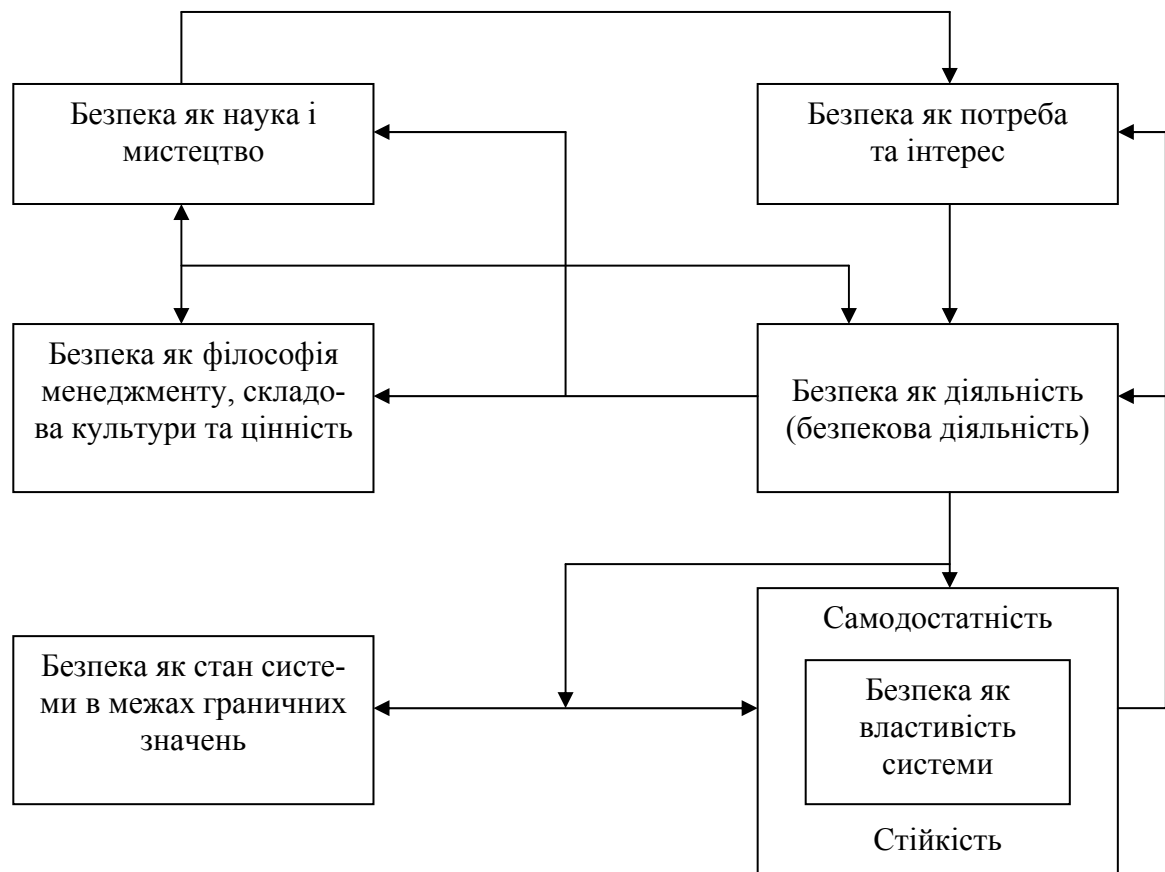


Рис. 1. Зв'язок елементів між структурними елементами поняття «безпека соціальної системи»

У наведеній моделі структури поняття «безпека соціальної системи» важливе місце посідають такі основні її внутрішні елементи, як стійкість і самодостатність. Через них соціальна система проявляє власні безпекові властивості.

Властивості – це здатність соціальної системи виявлятися через певні параметри. Саме до таких параметрів, на думку вчених, належать стійкість і самодостатність соціальної системи, які у наукових джерелах [1; 2; с. 40; 3; 5] розглядаються в основному з точки зору розвитку, а не безпеки. З цієї моделі зрозуміло, що, з одного боку, вони є результатом безпекової діяльності, а з іншого, – від них певною мірою залежить рівень безпеки соціальної системи чи окремих її підсистем, а також результативність безпекової діяльності та рівень реалізації безпекових потреб, інтересів суб'єктів безпеки та інших учасників соціально-економічних відносин. Крім того, означені параметри та їх показники характеризують стан соціальної системи, найперше з точки зору її безпеки.

З огляду на універсальність, важливість і безпекову роль зазначених параметрів соціальної системи, варто їх дослідити.

Самодостатність як поняття – багатовимірне, містить не тільки безпековий, а й економічний, соціальний, психологічний, політичний та інші аспекти, є чутливе до людського чинника. Особливо, психологічно-політичний вимір по-

няття «самодостатність» певною мірою визначальний для українців, водночас сягає корінням у давнину.

Упродовж 750 років українці повністю залежали від сусідніх держав – Польщі та Московії. Багато поколінь, щонайменше 30, з байдужістю жили в рабському становищі, служили іншим державам, націям, культурам, творили чужу історію, вважаючи її своєю [4, с. 4].

Подібна ситуація продовжувалася донедавна. В таких умовах формування самодостатньої особистості, а відтак самодостатньої соціально-економічної системи України, коли є певні обмеження країни в тих чи інших ресурсах, здійснюється політичний вплив влади іншої країни чи країн, – завдання надскладне. У таких умовах залежність України від постачання ресурсів ззовні та політичних рішень влади, наприклад Росії, зростає. Чим вищий рівень залежності, тим нижчі показники самодостатності соціально-економічної системи країни, відтак рівень її безпеки знижується. Для контролю над цим процесом використовуються індикатори безпеки.

Отже, самодостатність соціальної системи – це наявність у розпорядженні суб'єктів управління відповідних ресурсів та уникнення залежності від джерел їх походження, що може становити загрозу, а також їх використання на рівні, необхідному для збереження параметрів життєдіяльності системи.

Стійкість соціально-економічної системи також є комплексним параметром, через який вона проявляє власні безпекові властивості, з одного боку, а з іншого, – відображає стан її безпеки, для чого також використовуються відповідні індикатори безпеки.

Стійкість економічної системи відображає міць і надійність її елементів, здатність витримувати внутрішні й зовнішні навантаження. Чим стійкіша економічна система, тим життєздатніша економіка, відтак і оцінка її безпеки буде вища. Порушення пропорцій і зв'язків між різними компонентами системи призводить до її дестабілізації і є сигналом переходу економіки від безпечного стану до небезпечного [1].

Отже, стійкість соціальної системи – це наявність необхідних умов, елементів і системних зв'язків між ними на рівні, достатньому для стримування дії дестабілізуючих факторів.

Підсумовуючи розгляд понять «самодостатність» і «стійкість», їх ролі у структурі поняття «безпека соціальної системи», можна зробити висновок про те, що це комплексні параметри з універсальними характеристиками, що, з одного боку, відображають результат безпекової діяльності та стан безпеки системи, а з іншого, – проявляються як її безпекові властивості, що, своєю чергою, впливають на діяльність, пов'язану із забезпеченням безпеки, створення умов для реалізації потреб та інтересів у сфері безпеки.

Список використаних джерел:

1. *Безпека суб'єктів підприємницької діяльності: курс лекцій.* – К.: КНТ, 2005. – 320 с.
2. Власюк О. С. *Теорія і практика економічної безпеки в системі наук про економіку* / О. С. Власюк // *Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України.* – К., 2008. – 48 с.
3. *Економічна безпека в Україні: держави, фірми, особи: навч. посібник* / А. Я. Реверчук, Я. Й. Малик, І. І. Кульчицький, С. К. Реверчук. – Львів: ЛФ МАУП, 2000. – 192 с.

4. Панасюк Б. Я. *Збувається надія (Прощай, немытая Россия)* / Б. Я. Панасюк. – К., 2015. – 48 с.
5. Сенчагов В. К. *Экономическая безопасность России. Общий курс* / под ред. В. К. Сенчагова. – М.: Дело, 2005. – 896 с.

Цікало О.Ю., магістрант,
Поляков А.Є., магістрант,
Черевко О.В., д.е.н., доцент,
професор кафедри менеджменту
та економічної безпеки,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

КАДРОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Кадрова безпека — це процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства через ризики і погрози, пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом. Кадрова безпека відіграє домінуючу роль у системі безпеки компанії, оскільки це робота з персоналом, кадрами, а вони в будь-якій організації первинні.

Завданням кадрової безпеки є: забезпечення підприємства необхідними співробітниками, заповнення вакансій; утримання співробітників, їх розвиток; розробка мотиваційних схем і схем оплати праці; усунення збитку у зв'язку з трудовими суперечками; підвищення лояльності співробітників; аналіз ситуації у конкурентів; робота із сайтами вакансій, кадровими агентствами; аналіз ситуації на ринку праці в регіоні; оцінювання підприємства як працедавця (погляд з боку співробітника); способи проектування кар'єри (також погляд з боку співробітника).

До основних груп ризику відносяться члени релігійних новоутворень, алкоголіки, наркомани, гравці, учасники фінансових пірамід.

Концепції і стратегії економічної безпеки практично реалізуються через систему конкретних заходів і механізмів, які, розробляються на основі аналізу результатів моніторингу якісних критеріїв і їх кількісних параметрів.

Найвищого ступеня безпеки досягають за умови, що весь комплекс показників перебуває в допустимих межах своїх порогових значень.

Головними групами критеріїв безпосередньо в кадровій безпеці є показники: чисельного складу персоналу та його динаміки; кваліфікації й інтелектуального потенціалу; ефективності використання персоналу; якості мотиваційної системи.

Ця теза підтверджується тим, що персонал може бути чинником стабільності економічної безпеки і водночас джерелом негативних впливів на неї. По-перше, помилкові дії окремих співробітників фірми – від кур'єра до керівника найвищої ланки, по-друге, вплив посадових осіб органів державної влади та управління, в тому числі (правоохоронних, податкових та інших контролюючих структур), по-третє, дії різних суб'єктів господарювання, особливо підприємств

– конкурентів (економічні, розвідувальні, вплив на окремі ланки діяльності), по-четверте, ланцюжки неефективних рішень персоналу підприємства через недостатню кваліфікацію, недбалість керівників, менеджерів, логістів, аналітиків. Для недопущення цього необхідно налагодити ефективну систему управління персоналом. Система управління персоналом – це сукупність взаємозалежних заходів для створення умов нормального функціонування персоналу в організації.

Як об'єкт управління кадрова безпека підприємства володіє специфічними, властивими тільки їй особливостями. Її забезпечення і постійна підтримка є достатньо складним процесом в управлінні підприємством. Проте, не зважаючи на складність забезпечення кадрової безпеки, на новизну даного чинника для більшості українських підприємств, кадрова безпека підприємств є тим новим елементом сучасного менеджменту підприємств, без реалізації якого не можна забезпечити надійність персоналу та стійкий розвиток підприємств. Тому необхідним є індивідуальний підхід до оцінювання кадрової безпеки, зважаючи на видові особливості, а також для формування найбільш повної інформації про кадрову безпеку підприємства слід дотримуватися комплексних комбінованих рішень, стосується це і критерію кадрової безпеки, що може розглядатися і як показник рівня реалізації трудового потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : моногр. / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. — К. : Лібра, 2003. — 280 с.
2. Швець Н. К. Методи виявлення і збереження кадрової безпеки, або як перемогти зловживання персоналу / Н. К. Швець // Персонал. — 2006. — № 5. — С. 31-36.
3. Кириченко О. А. Менеджмент зовнішньо-економічної діяльності : навч. посіб. / О. А. Кириченко. — [3-тє вид., переробл. і доп.]. — К. : Знання-Прес, 2002. — 384 с.
4. Чумарин И.Г. Кадры предприятия / И.Чумарин // Агентство исследования и предотвращения потерь. - №2, 2003 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.sec4all.net/kadrov-secur.html>
5. Логінова Н. І. Місце кадрової безпеки в економічній безпеці підприємства / Н. І. Логінова // Коммунальное хозяйство городов : Научнотехнический сборник. - 2009. - № 87. - С. 371-376.
6. Менеджмент персоналу : навч. посіб. / В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк та ін. ; за заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. — К.: КНЕУ, 2004. — 398 с.
- Живко З.Б. Аналіз підходів до визначення поняття «кадрова безпека» / З.Б. Живко, О.З. Сліпа, Х.З. Босак // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. Випуск 8. — Кам'янець-Подільський: Абетка, 2013. — С. 28-3

Чепурда Г.М., к.філол.н., доцент

Черкаський державний технологічний університет

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

На сьогодні світове готельне господарство нараховує біля 350 тис. комфортабельних готелів більш ніж на 14 млн. номерів (26 млн. місць). При цьому кількість номерів за останні 20 років щорічно збільшується у середньому на 3-4

%, що свідчить про значну динаміку зростання засобів розміщення туристів. Більш того, структура світового готельного господарства адекватно відбиває туристські потоки і за регіональним принципом: чим більше внутрішніх туристів і іноземних відвідувачів в тому чи іншому регіоні світу, тим більше засобів розміщення має цей регіон [1].

Навіть незважаючи на те, що числові дані у різних джерелах не збігаються, наведені вище приблизні дані говорять самі про себе: грандіозність готельної індустрії, стабільність її положення і зростання у часі висувають дану індустрію на одне з передових місць сьогодні і у майбутньому і саме тому до підприємств готельно-ресторанного бізнесу пред'являються все більш високі вимоги що до внутрішньої безпеки клієнтів.

Пріоритетними напрямками забезпечення безпеки сучасного готелю технічними засобами є: контроль доступу в готель, комплекс заходів для протипожежного захисту, охоронна сигналізація і відеоспостереження.

Встановлюваний комплекс засобів і систем захисту має бути адекватним можливій загрозі, тобто засоби і системи мають бути самодостатні. Немоżliво, та й недоцільно, виключити можливість нанесення збитку насамперед з економічних міркувань. Засоби забезпечення безпеки досить дорогі, і їхній вибір має визначатися дійсно розумним аналізом найвищих ризиків і збитку. Крім того, використовувана апаратура не повинна створювати додаткових перешкод для нормального функціонування готелю як для існуючого персоналу, так і для гостей. Зайва таємничість і режим, постійна демонстрація збройної охорони і підозрілості може відлякати частину клієнтів і позбавити готель статусу «відкритого будинку» [2].

Система повинна бути збалансованою, тобто засоби захисту повинні розподілятися по можливості рівномірно у відповідності і зі значимістю зон, що захищаються.

Усі застосовувані заходи і засоби не повинні створювати будь-якої небезпеки здоров'ю і життю гостей та співробітників готелю стосується в першу чергу забезпечення екстреної дії в надзвичайній ситуації.

Першорядним у забезпеченні безпеки клієнта під час перебування його її готелі є обмеження і контроль доступу в номер.

Кожен готельний номер має обладнуватися міні-сейфом, що управляється (закривається і відкривається) персональним кодом клієнта. Розмір сейфа визначається типом номера, однак, варто надавати перевагу сейфам, що дозволяють зберігати в них переносний комп'ютер. Для надання уповноваженими особами допомоги клієнтам у відкриванні сейфів в екстрених випадках має бути передбачений майстер-пристрій, що управляється спеціальним кодом, встановлюваним охороною готелю.

Дуже корисна наявність у сейфах енергонезалежної пам'яті подій, що знімає всі претензії і питання постояльців щодо несанкціонованого відкриття сейфів службовцями готелю.

Централізоване сховище цінностей клієнтів – депозитні скриньки – розташовуються поблизу стійки реєстрації. Клієнти можуть використовувати

скриньку (або сейфи) у такому сховищі для зберігання важливих і невеликих речей, як, наприклад, вогнепальна зброя, туби, тощо.

Кожен осередок сховища повинен відкриватися двома ключами: майстер-ключем, що зберігається у обслуговуючого персоналу й особистим ключем, переданим клієнтові. Центральне сховище цінностей клієнтів обслуговує персонал служби прийому.

Централізована система охоронної сигналізації в готелі є центром забезпечення безпеки зон життєзабезпечення готелю, запобігання неконтрольованого проникнення усередину приміщення й окремих кімнат.

Для забезпечення постійного моніторингу сигналів тривоги приймально-контрольний прилад розташовується в місці постійної присутності персоналу (це може бути диспетчерське приміщення охорони, прийомна стійка готелю або комутатор).

Повинні бути оснащені охоронними оповісниками на відкриття: аварійні виходи з готелю, зовнішні двері, що звичайно закриті, двері службових приміщень з обладнанням, що звичайно працює без обслуговуючого персоналу (дизельна, трансформаторна, котельня, АТС тощо), двері ряду критичних приміщень готелю, захист яких має забезпечуватися в той час, коли вони активно не використовуються. Це комори спиртних напоїв, кімнати з електронним обладнанням (телецентр, сервер і т.п.), бухгалтерія.

Скрізь, де це є можливо, оповіщувачі мають бути потайними або врізаними.

У тих місцях, де потрібні особливі запобіжні заходи, через предмети, що там знаходяться, (що представляють інтерес для зловмисників), необхідно встановлювати оповісники руху.

Для схованої передачі сигналу тривоги оповісники тривожної сигналізації встановлюються в таких місцях: стійка адміністратора, каса прийому грошей у зоні реєстрації, каса готелю, інші приміщення, де може накопичуватися готівка, офіс керівництва.

Система охоронної сигналізації повинна бути обладнана пристроями звукової і візуальної сигналізації (зумер, сирена, строб-сигналізатори), що повинні привернути увагу персоналу до ситуації тривоги.

Необхідно передбачити централізовану систему відеоспостереження. Система повинна забезпечувати можливість спостереження в реальному масштабі часу і запис того, що відбувається для подальшого вивчення. У ліфтових холах і на сходових клітках (на житлових поверхах) відеокамери варто розміщувати таким чином, щоб двері номерів не потрапляли в поле зору камер. Необхідно забезпечити запис усіх відеокамер на відеомагнітофон. Головні монітори спостереження, комутаційне обладнання і записуючі пристрої слід встановлювати в приміщенні служби безпеки або чергового адміністратора.

Система повинна бути збалансованою, тобто засоби захисту повинні розподілятися по можливості рівномірно у відповідності зі значимістю зон, що захищаються.

Усі застосовувані заходи і засоби не повинні створювати додаткової небезпеки здоров'ю і життю гостей і співробітників готелю [3].

Таким чином, до основних тенденцій розвитку підприємств індустрії гостинності, що набули розвитку за останні десятиліття, належать: поглиблення спеціалізації готельної та ресторанної пропозиції, утворення міжнародних готельних та ресторанних ланцюгів, розвиток мережі готельних підприємств, упровадження в індустрію гостинності нових комп'ютерних технологій та розробка заходів підвищення рівня внутрішньої безпеки підприємств індустрії гостинності.

Список використаних джерел:

1. *Современные тенденции в гостиничном бизнесе. Материалы зарубежной периодики. // Гостиничный и ресторанный бизнес. – 2014. – С. 29 – 30.*
2. Федорченко В.К. Уніфіковані технології готельних послуг / В.К. Федорченко. – К.: Вища Школа, 2014. – 236 с.
3. Чуйко В. Безопасность в гостинице. // *Гостиничный и ресторанный бизнес. – 2014. № 1. – С. 38 – 40.*

Чередниченко В.В., к.е.н., доцент
кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаський Національний Університет
імені Богдана Хмельницького

ОПТИМІЗАЦІЯ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАЙНЯТОСТІ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Невідповідність темпів зростання кількісних макроекономічних показників та якісних ознак підвищення рівня життя населення України потребує постійного аналізу й оцінювання ризиків і загроз у контексті забезпечення національної безпеки держави у соціальній сфері. Відставання України за рівнем соціального розвитку навіть порівняно з іншими державами, що утворилися на пострадянському просторі, неефективність використання робочої сили у минулому й відсутність економічних умов, які дали б змогу населенню застосовувати свої навички у продуктивній роботі за пристойну оплату, призвели до виникнення негативного соціально-економічного явища – безробіття. У зв'язку з цим на особливу увагу в сучасних умовах заслуговує питання реформування політики зайнятості у контексті забезпечення соціальної безпеки держави.

Незважаючи на те, що протягом періоду незалежності в Україні створено систему правового регулювання сфери зайнятості та праці населення, яка відповідає принципам та основним положенням відповідних міжнародних правових актів, ситуація у сфері зайнятості населення різко погіршується. Поряд із внутрішніми чинниками значний вплив на поширення безробіття мають і зовнішні, зокрема світова фінансова криза, та, як наслідок, збільшення кількості безробітних у країнах Євросоюзу: Іспанії, Греції, Італії та інших.

Із набуттям чинності Закону України «Про зайнятість населення» з 1 січня 2013 р. змінився статус служби зайнятості. Центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, який здійснює свої повноваження безпосередньо й через територіальні органи, є служба зайнятості.

До позитивних змін у законодавстві України у контексті підвищення соціальної безпеки правомірно віднести заходи щодо реформування політики зайнятості за рахунок оптимізації активних і пасивних заходів її здійснення; визначення прав та обов'язків безробітних (стаття 44); наявність пропозицій підходящої роботи без урахування виду попередньої діяльності громадянина та його віку. Уперше законодавством передбачено надання допомоги по частковому безробіттю (стаття 47); запроваджено поняття «масове вивільнення працівників з ініціативи роботодавця» та запропоновано переглянути порядок і розміри матеріальних виплат, виходячи із середньої зарплати за 12 місяців [8].

Політика зайнятості в Україні здійснюється через розроблення законодавства, Державної програми економічного та соціального розвитку, програми зайнятості населення, які містять комплекс взаємопов'язаних заходів щодо забезпечення повної продуктивної зайнятості населення та посилення мотивації до праці за виваженого державного регулювання цих процесів.

Аналіз структури заходів здійснення політики зайнятості дозволив зробити висновок, що активна політика на ринку праці передбачає методи і заходи, націлені на сприяння найшвидшому поверненню безробітних до активної праці. При пасивній політиці в країні формується «ринковий» державний патерналізм, в умовах якого держава бере на себе відповідальність за стан працівників і роботодавців на ринку праці. В умовах зростання безробіття й переростання його в деяких регіонах і галузях народного господарства у масове важливим засобом активної політики держави на ринку праці є подальше розширення переліку оплачуваних громадських робіт, що сприятиме використанню робочої сили зі створенням тимчасової зайнятості безробітного населення.

Зарубіжний досвід свідчить про те, що за допомогою громадських робіт деякі розвинуті країни перебороли 30–40-відсотковий рівень безробіття. Одночасно, правомірно зауважити, що в таких країнах, значна частка цих робіт мала загальнодержавний характер (побудова магістралей, трубопровідного транспорту, мостів тощо), що давало змогу залучити до них не тільки некваліфіковану робочу силу, а й висококваліфікованих робітників і спеціалістів [11]. Таким чином, громадські роботи правомірно розглядати як вимушений, проте необхідний засіб боротьби з безробіттям.

Безробіття – це соціальне явище, за якого кількість бажаючих отримати роботу є більшою, ніж кількість робочих місць (перевага пропозиції робочої сили над її попитом).

Рівень безробіття в Україні у вересні 2014 застиг на позначці 1,6%, не змінившись у порівнянні з липнем-серпнем.

З початку року показники скоротилися на 0,3%, стартувавши в січні в районі 1,9%. Офіційні дані по зайнятості населення, виключаючи тимчасово окуповані території Криму та Севастополя.

У вересні 2014 року зареєстрованих в Державній службі зайнятості безробітних було 418,1 тисяч чоловік замість 426,1 тисяч місяцем раніше. При цьому 323,3 тисяч громадян без особливого місця роботи отримують допомогу. Середній розмір допомоги по безробіттю в Україні у вересні 2014 року дорівнював 1 тисячу 154 гривні, це на 31 гривню менше, ніж у серпні поточного року.

Цікаво порівняти ці дані з інформацією, опублікованою в серпні Євростатом про становище з працевлаштуванням у країнах Євросоюзу (28 країн), в зоні євро (18 країн) та інших державах.

За підрахунками статистичної служби Європейського союзу, безробітними до серпня 2014 року в країнах ЄС були визнані 24 мільйони 642 тисяч чоловіків і жінок, з них 18 мільйонів 326 тисяч перебували в зоні євро. У середньому рівень безробіття в 18-ти країнах євро був на рівні 11,5%, а в державах Євросоюзу - 10,2%.

У країнах Євросоюзу, округляючи, безробітним є кожен 10-й громадянин. Двоє з 20.

Найнижчі показники вимушено відпочиваючих були зареєстровані в Австрії - 4,7% та Німеччини - 4,9%, а найвищі в Греції - 27% (червень 2014) і Іспанії - 24,4%. Для порівняння, рівень безробіття в США у вересні склав 6,1%.

В Україні, округляючи, безробітними офіційно вважаються три людини з 200.

Чим вище економічний рівень в країні, чим благополучніше політична обстановка, тим нижче показник безробіття. Звідси виникає питання, чому в стабільній Австрії, в досить благополучній Німеччині і в економічно розвинутих Сполучених Штатах показники безробіття набагато вище, ніж в Україні.

У країні, яка розірвана на шматки війною. У державі з неухильно знижуваним курсом національної валюти, з поганим інвестиційним кліматом, з довгою, заплутаною і навіть трагічною кредитною історією. На землі, де тисячі людей не просто втратили роботу, але стали біженцями з гарячих точок Донбасу. Де багато навесні і влітку були відправлені у безстрокову відпустку без збереження зарплати на невідомий термін. Крім того, тільки в травні за рішенням Кабміну одночасно звільнили 25 тисяч чиновників, а пізніше тисячі міліціонерів та інших працівників держсектора.

Одним з негативних явищ на ринку праці України є поширення довготривалого безробіття (відношення чисельності безробітних понад шість місяців до загальної чисельності безробітних). Так, вимушена перерва в роботі протягом тривалого часу породжує професійну декваліфікацію та знецінення людського капіталу, послаблення мотивації до праці, часткове відсторонення від ринку праці, зниження продуктивності праці незайнятих осіб, що в сукупності негативно позначається на якості робочої сили.

Довготривале безробіття тісно пов'язане з проблемами поширення бідності, наростання деструктивних настроїв та соціальної нестабільності, криміналізації суспільства, що становить загрозу національній безпеці у соціальній сфері.

Незважаючи на позитивну динаміку зменшення безробіття, правомірно констатувати існуючі проблеми щодо статистики безробіття в Україні, які не дозволяють об'єктивно оцінювати це явище. Так, зокрема, статистичними даними не враховано часткову зайнятість населення, працівників, що знаходяться у відпустках з ініціативи адміністрації.

Визначений Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» термін отримання матеріального забезпечення 360 днів пояснює відсутність мотивації безробітних до подальшого обліку в службах зайнятості. Водночас велика кількість працівників працюють

без офіційного оформлення, що унеможливило перевірку тих, хто отримує виплати по безробіттю й задіяних у тіньовій економіці. Цілком очевидним є той факт, що фінансова стабілізація, не підкріплена стабілізацією виробництва, призводить до зростання безробіття. У зв'язку із цим, ключовим елементом політики зайнятості повинна стати економічна політика, спрямована на пожвавлення ділової активності, оновлення основних фондів, їх ефективне використання.

У структурі безробітного населення велику частку займають безробітні з вищою освітою, що потребує постійного моніторингу попиту та пропозиції на ринку праці з метою раціонального державного фінансування підготовки спеціалістів окремих напрямів підготовки. Останнім часом загострюється також ситуація з молодіжною зайнятістю в Україні, про що свідчить зростання питомої ваги молоді у загальній кількості безробітних до 30% [3]. Молодь становить окрему частину ринку праці й розвивається не так, як увесь ринок. З точки зору забезпечення соціальної безпеки важливе значення має оптимізація активних і пасивних заходів політики зайнятості.

Цілком закономірним у ринкових умовах є збільшення частини активних заходів, які повинні включати створення додаткових робочих місць, перепідготовку і підвищення кваліфікації незайнятого населення, сприяння розвитку малого та середнього бізнесу.. Виплати матеріального забезпечення здійснюються за рахунок збалансування дохідної та видаткової частин бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Аналіз дохідної й видаткової частин бюджету Фонду загальнообов'язкового соціального страхування на випадок безробіття у 2013 р. виявив їх зростання порівняно з 2012 р. Разом із цим має місце перевищення видаткової частини бюджету фонду у 2013 році над дохідною на 509089,2 тис. грн, що свідчить про його дефіцит. Збільшення резерву Фонду загальнообов'язкового соціального страхування на випадок безробіття пояснюється збільшенням кількості безробітних у 2013 порівняно із 2012 роком, що призвело до збільшення виплат по безробіттю. Бездефіцитність бюджету фонду потребує здійснення заходів щодо збільшення надходжень за рахунок детінізації виробництва, його розширення, легалізації заробітних плат, зменшення тіньової зайнятості. Разом із цим забезпечення соціальної безпеки передбачає реформування політики зайнятості та ефективність її реалізації.

Отже, виходячи з вищевикладеного, доцільно констатувати, що проблема безробіття в Україні набуває особливої актуальності й потребує наукового аналізу з метою визначення заходів реформування політики зайнятості у контексті забезпечення національної безпеки у соціальній сфері. До пріоритетних напрямів реформування політики зайнятості щодо забезпечення соціальної безпеки правомірно віднести поліпшення фінансово-економічної ситуації в державі; розширення сфери застосування праці, що сприятиме зменшенню безробіття; розширення форм і методів роботи Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття; оптимізацію активних та пасивних заходів державної політики зайнятості.

Список використаних джерел:

1. Давидюк О.О. Соціальна безпека: проблеми теоретичного аналізу та побудови показників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=12:2010-06-10-20-35-51&catid=16:2010-06-10-20-23-45&Itemid=23
2. Офіційний веб-сайт Державної служби зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua>.
3. Уровень безработицы в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/people/unemploy.php>

Чеховська М.М., д.е.н., доцент

Національна академія Служби безпеки України

РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

На сьогодні вже стало прийнятним, що звичайні норми можуть застосовуватися як передумова для скоєння дій, які матимуть негативні наслідки, зокрема для національної економіки. Так, поширення набуло застосування можливостей рефінансування банків, у тому числі, для отримання коштів без наміру їх повернення. Зважаючи на необхідність забезпечення макроекономічної стабільності, гарантій якнайшвидшого повернення кредитів рефінансування неодноразово вимагала від Національного банку України місія Міжнародного валютного фонду. Саме негативні аспекти рефінансування є предметом нашого дослідження.

Нормативно-правову базу для рефінансування Національним банком України комерційних банків складають, зокрема, Закони України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні», «Про обіг векселів в Україні», «Про іпотеку», «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати», «Про іпотечні облігації», Постанова Національного банку України «Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України».

Зокрема, чинним законодавством передбачається, що рефінансування полягає у проведенні операцій з надання Національним банком України кредитів комерційним банкам з метою регулювання ліквідності банків. Крім того, Національний банк, виконуючи функції кредитора останньої інстанції, враховуючи поточну ситуацію на грошово-кредитному ринку, застосовує такі інструменти, як безпосередньо операції з рефінансування, а саме постійно діючу лінію рефінансування для надання банкам кредитів овернайт, кредити рефінансування; операції репо (операції прямого репо, зворотного репо); операції з власними борговими зобов'язаннями (деPOSITNІ сертифікати овернайт та до 90 днів); операції з державними облігаціями України [5].

Разом з цим, для отримання державними або комерційними банками рефінансування, вони мають відповідати певним вимогам, зокрема строк діяльності має бути не меншим, ніж один рік після отримання банківської ліцензії; наявність банківської ліцензії та генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій; наявність активів, що можуть бути прийняті Національним банком України у заставу; відсутність простроченої заборгованості за кредитами Національного банку; платоспроможність.

Варто зазначити, що донедавна відомості щодо рефінансування банків були недоступні для широкого загалу. Лише на початку року було реалізовано право щодо оприлюднення інформації стосовно елементів системи рефінансування. Так, відповідно до статті 68 Закону України «Про Національний банк України» Національний банк має оприлюднювати відомості про надані банкам кредити на строк більше 30 календарних днів з обов'язковим зазначенням найменування банку, суми та виду кредиту, типу наданого забезпечення та дати відповідного рішення Національного банку України [4]. Однак, на порталі регулятора відсутня інформація щодо ставок та строках повернення боргу.

Нажаль, іноді механізм рефінансування застосовується банками або для виведення отриманих коштів за кордон, або для спекуляції на валютному ринку. Саме тому важливим є оприлюднення Національним банком інформації щодо мети залучення державних коштів банками.

В умовах військової агресії Російської Федерації проти України банки з переважною часткою російського капіталу також отримують рефінансування, зокрема, у минулому році вони отримали 6 млрд. грн. Крім того, загрозливою є ситуація із рефінансуванням комерційних банків, в яких діють тимчасові адміністрації. Так, близько 13,2 млрд. грн. надано VAB банку, Брокбізнесбанку, Всеукраїнському банку розвитку, Укрбізнесбанку, Імексбанку тощо [1]. Особливу небезпеку викликає той факт, що подекуди рефінансування банків відбувається напередодні введення тимчасової адміністрації, як це сталося з Імексбанком.

Іншими словами, гуманна ідея рефінансування набула в умовах відсутності механізму повернення коштів загрозливих для економічної безпеки держави форм. Зокрема, як звітувалася перед депутатами Верховної Ради України Голова Національного банку України В. Гонтарева, на початок 2015 року загальна заборгованість за всіма кредитами рефінансування, наданими Національним банком України, складає 110 млрд. грн. [2].

Загалом, за даними Національного банку України, у 2014 році було надано 20 кредитів рефінансування на суму 45,1 млрд. грн., 75 кредити для підтримки ліквідності на суму 23,04 млрд. грн., проведено 52 операції репо на суму 19,28 млрд. грн. та надано 45 стабілізаційних кредити на суму 28,17 млрд. грн. [3].

На сьогодні важко оцінити динаміку рефінансування вітчизняної банківської системи саме через закритість інформації з цієї проблеми. Джерелом інформації у даному випадку можуть виступати народні депутати, які отримують її у відповідь на депутатські запити, або Голова Національного банку України. Так, на початку березня поточного року було анонсовано, що у кризові 2008-

2009 роки банки не повернули 77 млрд. грн. кредитів рефінансування [2]. Таким чином, протягом 5 років, а саме від однієї кризи до іншої, загальний борг за наданим рефінансуванням збільшився приблизно на 30 %.

Зважаючи на складну соціально-економічну ситуацію в країні, високий рівень соціальної активності громадян тощо, можна прогнозувати підвищену увагу суспільства до прихованих аспектів підтримки переважно комерційних банків з боку Національного банку України державними фінансовими ресурсами. Таким чином, має бути вироблений прозорий механізм як рефінансування банків, так і його мети та кінцевого результату, тобто факту повернення кредитів.

Зокрема, серед напрямів запобігання неповерненню кредитів рефінансування можна зазначити: розкриття Національним банком інформації щодо цільового використання банками кредитів, отриманих під рефінансування та розкриття критеріїв рефінансування; встановлення механізму контролю за використанням наданих фінансових ресурсів; прозорість як у процесі прийняття рішення про рефінансування, так і про факти невиконання банками своїх зобов'язань; обов'язкове звітування керівництва Національного банку України про факти неповернення наданих коштів та заходи, що були ними вжиті щодо повернення кредитів; встановлення персональної відповідальності особи, що приймає рішення щодо рефінансування банку; нагляд з боку Державної служби фінансового моніторингу України за станом та строками повернення коштів; у разі нанесення збитків державі встановлення кримінальної відповідальності для особи чи групи осіб, що прийняли позитивне для банку рішення про рефінансування; створення системи комунікаційних зв'язків, зокрема між Національним банком України, Службою безпеки України, Національним антикорупційним бюро України щодо контролю етапів реалізації процесу рефінансування банків.

Список використаних джерел:

1. *Билоусова Н. Схему рефинансирования надо менять / Н. Билоусова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/ru/article/ekonomika/shemu-refinansirovaniya-nado-menyat>.*
2. *ГПУ має розслідувати заяву В.Гонтаревої про неповернення 77 млрд кредитів рефінансування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unn.com.ua/uk/news/1446191-gpu-maye-rozsliduvati-zayavu-v-gontarevoyi-pro-nerovernennya-77-mlrd-kreditiv-refinansuvannya-a-gritsenko>.*
3. *Інформація про надані Національним банком України банкам України та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб кредити на строк більше 30 календарних днів у 2014 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=98788&cat_id=14043087.*
4. *Національний банк оприлюднюватиме інформацію про надані банкам кредити рефінансування на строк більше 30 днів http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=14075359.*
5. *Постанова Національного банку України «Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України» від 30.04.2009 р. № 259 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0410-09>.*

СЕКЦІЯ 2. Актуальні питання детінізації економіки України

*Аркуша Л.І., д.ю.н., професор,
професор кафедри криміналістики
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

На ефективність виявлення ознак легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, певним чином впливає зміст чинного кримінально-процесуального та оперативно-розшукового законодавства, яке регламентує діяльність щодо збору первинних матеріалів, початку кримінального провадження, застосування окремих оперативно-розшукових заходів і слідчих (розшукових) дій.

На формування тактики виявлення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, впливають наступні фактори:

- тип учиненого предикатного злочину, що передував легалізації (відмиванню) доходів, залежно від якого визначаються пріоритетні напрямки пошуку;
- використана правопорушниками модель злочинної діяльності (трифазова, чотирифазова та ін.);
- результати використання при моделюванні механізму злочинної діяльності методу експертних оцінок, який дає можливість переходу від якісних елементів криміналістичної характеристики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, до кількісних показників;
- характер взаємозв'язку між елементами механізму легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- формування типових версій, необхідних для перевірки їхнього оптимального вибору. Для цього потрібні спеціальні індикатори – ознаки для всіх сфер одержання злочинних доходів (торговельно-промислової, фінансово-кредитної, загально кримінальної та ін.);
- існуючі сучасні методики виявлення, які є в розпорядженні правоохоронних органів.

Головними компонентами у структурі тактики виявлення зазначеного злочину є [1, с. 50]:

- встановлення складу злочину (завершується відтворенням картини злочину);
- збирання і використання доказів (завершується виявленням всього злочинного формування чи однієї особи з його складу).

Діяльність оперативних підрозділів з виявлення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, повинна містити в собі взаємозалежні між собою системи:

обґрунтовану систему ознак, які вказують на наявність даного виду злочину;

систему гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, які дозволяють виявити кримінальні правопорушення в даній сфері.

Виявлення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, означає: установити, зафіксувати, визначити факт та обставини вчинення даного виду злочину, а саме:

обставини накопичення злочинних доходів (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину);

джерело їхнього незаконного походження і маскування, переміщення та використання в легальній економіці;

місце приховування та зберігання;

виявлення та встановлення осіб які є організаторами, а також інших осіб які брали участь або можуть бути причетні у підготовці або у вчиненні даного виду злочину;

характер і розмір шкоди заподіяної злочином.

Для здійснення зазначених вище цілей необхідно провести комплекс оперативно-розшукових і контрольно-перевірочних заходів (документальна ревізія, документальна перевірка, зустрічна перевірка) щодо організації одержання первинної інформації про ознаки, які свідчать про можливе вчинення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [2, с. 142].

Крім того необхідно здійснення економічного аналізу діяльності підприємства (установи, організації), який включає вивчення таких питань:

1) аналіз руху грошових коштів на розрахунковому рахунку. Найбільш вагомою ознакою можливої незаконної діяльності суб'єкта господарювання є:

- операції по зарахуванню грошей на кореспондентські рахунки банків-нерезидентів. Вказану інформацію можна отримати у комерційному банку, що відкрив рахунок суб'єкту господарювання, або в розрахунковій палаті НБУ.

- значний обіг грошових коштів по розрахунковому рахунку з моменту його відкриття у банку.

- регулярне зняття готівкових коштів з розрахункових рахунків у великих розмірах.

2) звірення реквізитів СГД (суб'єкта господарської діяльності), у тому числі ЄДРПОУ, з базою даних платників податків у ДФС (Державній фіскальній службі).

Також з'ясовується, чи не надавалися до ДФС відомості про відсутність будь-якої діяльності за вказаний звітний період і т. ін. (за наявності даних про рух значних грошових коштів по розрахункових рахунках). Відсутність таких відомостей в ДФС або їх суперечливий характер потребує більш поглибленої перевірки фінансово-господарської діяльності цього СГД.

3) аналіз:

- назви СГД (як правило, «фіктивні фірми» мають назву, співзвучну з назвами державних структур («Техмонтаж». «Промавтоматика», «Укрспецмонтажналадка») або назва суб'єкта господарювання вказує на конкретний вид діяльності - зовнішньоекономічна, виробнича, науково-дослідна тощо);

- податкової адреси СГД: ряд «конвертаційних фірм» вказують одну і ту ж саму адресу для різних суб'єктів господарювання (адреси масової реєстрації СГД); не існуючу адресу, або ж адресу за якою реально СГД не знаходиться;

- наявності виробничих потужностей, складських приміщень, автотранспорту (автоспецтехніки), а також іншого рухомого та нерухомого майна яке б могло свідчити про те, що суб'єкт господарювання в реальності здійснює фінансово-господарську діяльність, а не тільки на папері;

- діяльності СГД, яка відображена в бухгалтерській та податковій звітності, відповідно до виду фінансово-господарської діяльності передбаченої в установчих документах суб'єкта господарювання згідно з КВЕД (класифікатором видів економічної діяльності);

- кількості осіб які працюють на підприємстві (установі, організації), розміру сукупного доходу СГД та нарахованих (сплачених) податків, зборів та інших платежів;

4) перевірка наявності характерних ознак, які свідчать про протиправну фінансову діяльність «конвертаційних центрів» та/або «фіктивних фірм»:

- причетності посадових осіб (службових осіб) та засновників до здійснення фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання (так звана реєстрація СГД на підставних осіб);

- новостворених суб'єктів господарювання з великими показниками фінансово-господарської діяльності за короткий період часу з моменту реєстрації;

- нетривалого існування СГД з великими показниками фінансово-господарської діяльності;

- реєстрація значної кількості суб'єктів господарювання з великими показниками фінансово-господарської діяльності на одну особу (фізичну чи юридичну), а також перебування на керівних посадах (директора/бухгалтера) таких СГД однієї й тієї ж особи;

- надходження чи витрачання грошових коштів у великих розмірах (як правило від значної кількості підприємств, установ, організацій) під виглядом «оплати» різноманітних товарів, послуг тощо.

- використання кореспондентських рахунків для взаєморозрахунків з іноземними комерційними структурами (як правило, під виглядом оплати виконаних робіт та послуг, великих партій паливно-мастильних матеріалів, техніки тощо).

Аналізуючи ці та інші відомості про СГД можна із значною мірою вірогідності зробити висновок про те, чи є він «фіктивним», чи «реальним» (таким яке дійсно здійснює фінансово-господарську діяльність, має відповідну кількість найманих працівників, відповідні виробничі потужності, сплачує податки і т. ін.).

Саме ретельний аналіз сукупності вказаних ознак дозволяє (із значною мірою відповідності) зробити висновок про фіктивний характер існування суб'єкта підприємницької діяльності та припустити наявність вчинення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Список використаних джерел:

1. Журавель В.А. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : наук.-практ. посібник / В.А. Журавель. – Х. : Одіссей, 2005. – С.50
2. Овчинников М.А. Проблемы выявления факта легализации преступных доходов / М.А. Овчинников // Вестник Саратовской государственной академии права : научный журнал. – 2009. – № 3. – С. 142.

Егорова-Гудкова Т.И.,

к.э.н., доцент

Института математики, экономики, механики

Одесского национального университета,

им. И.И. Мечникова

МЕТОДОЛОГИЯ ПРОЕКТИРОВАНИЯ КОНТУРА ОПЕРАЦИОНАЛЬНОЙ ЗАМКНУТОСТИ СИСТЕМЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА: АТТРАКТОРЫ И ИНВАРИАНТЫ

Сложная экономическая система является открытой, неравновесной, нелинейной, эмерджентной и находится в условиях постоянных изменений, происходящих под влиянием внешней и внутренней среды [1]. Возможные состояния сложной системы и траектории её характеристик обусловлены механизмом бифуркаций. Бифуркация представляет собой «разделение решения на несколько ветвей при изменении параметра системы» [2].

Согласно теории структурной гармонии систем - структура системы может быть представлена при помощи инвариант и вариаций [3]. «Инвариант - структурное отношение, обобщенный количественный либо качественный индикатор, сохраняющийся в ходе неких преобразований, превращений, изменений той системы, которую характеризует. Вариации – изменяющиеся элементы системы» [4].

Опереляющим устойчивость и возможность самоорганизации системы является такое свойство как операциональная замкнутость.

«Выход зачастую определяется внутренним состоянием, недоступным наблюдению, и не является реакцией на входной стимул. Это свойство называется операциональной замкнутостью. Система воспринимает и усиливает что-то незначимое с нашей точки зрения и игнорирует то, что мы считали входным сигналом, проявляет внутреннюю детерминацию, следует собственным законам. Входной толчок может запустить цепь рекурсивных изменений, но их итог зависит не от входа, а от внутренних связей и свойств системы, которые тоже могут меняться. А внешние воздействия, среда лишь модулируют эту рекурсию. Таким рекурсивным путем "от достигнутого", по видимому, реализуются самоорганизующиеся системы» [5].

Рассмотрим, что представляет собой рекурсия. Рекурсия предполагает, что:

- Каждая новая структура, поддерживающая старую, сохраняется, если последующая структура с ней согласована.

- Возникает рекуррентная цепочка самосогласованных выживающих структур.
- Уравнение рекурсии приводит к золотой пропорции.
- Золотая пропорция – это модель равновесия трех частей и целого [6].

То есть, в системе имеет место такое явление, как Мера, характеризующееся инвариантом золотого сечения. (Деление целого на части в естественных системах всегда происходит с постоянным шагом «золотой пропорции», равным 0,618).

Рассмотрим пример. Наличие свойства операциональной замкнутости сложной экономической системы, например системы экономической безопасности государства взаимосвязано с такими экономическими явлениями как частный и государственный капитал, частная и государственная собственность и их соотношение, государственные расходы, внутренний рынок, вертикальная интеграция, добавленная стоимость, внешний долг, устойчивость к кризисным возмущениям, трансфер кризиса. Очевидно, что должны существовать и индикаторы, характеризующие качественное состояние системы, оценка соответствия которых пороговым значениям позволит делать выводы об устойчивости и надёжности системы.

С точки зрения воспроизводственного подхода необходимый уровень экономической безопасности в экономике должен обеспечивать возможности осуществления расширенного воспроизводства. В этой связи актуализируется проблема сырьевой экономики и сырьевого экспорта страны, а следовательно – наличие недостатков в проектировании цепочек добавленной стоимости (по методологии проф. Губанова С.С.) или полное его отсутствие. Об этом непосредственно свидетельствует уровень вертикальной интегрированности производства или доля вертикально-интегрированных компаний в ВВП страны.

Как же соотносятся вертикально - интегрированный бизнес и свойство операциональной замкнутости экономической системы и устойчивость экономики в целом?

В соответствии с расчётами проф. Губанова С.С. после кризиса 2008 года США восстановили лишь 49% рабочих мест докризисного уровня. Такая же тенденция в странах G7 в России и в Украине.

В условиях интегрированного бизнеса картина иная: пример ТНК. На подразделения ТНК за пределами стран регистрации приходится около 10,3% мирового ВВП и треть мирового экспорта. По сравнению с предкризисным уровнем 2005–2007 гг., численность занятых на подразделениях ТНК за пределами стран базирования выросла на 33,9%, объем продаж – почти на 35%, объем экспорта – на 47,1% [7].

Низкий уровень вертикально интегрированного бизнеса в экономике страны на фоне сырьевого экспорта, деиндустриализация экономики является одними из главных угроз экономической безопасности и обуславливает низкие темпы экономического роста, а также формирует условия для трансфера кризиса (проф. Сухоруков А.И.) с целью деформации экономического цикла в стране, куда осуществляется этот трансфер.

В последние 100 лет исследователи отмечают сокращение интервалов между кризисами. В 2003 г. российский учёный А.Д. Панов открыл явление сингулярности в процессе исторического развития человечества; аналогичный результат получил австралийский учёный Г.Д. Снукс.

Исходя из этого открытия следует ряд выводов мировоззренческого масштаба: «Планетарная система ведет себя так, как будто после возмущений она всегда стремится вернуться к масштабно-инвариантному режиму эволюции с показателем ускорения $a \sim 2,67$ »; «вместе с концом масштабно-инвариантного аттрактора весь характер эволюции планетарной системы, включая, быть может, и её движущие силы, должен глубочайшим образом измениться. История должна пройти через точку сингулярности и пойти по совершенно новому руслу» [8].

Учёные вводят понятие постсингулярной цивилизации. Очевидно, что технологический уклад постсингулярной цивилизации будет основан на смене мировоззрения, действующих методологий и, в первую очередь – использовании нового понятийного аппарата, т.е. он будет мировоззренческо-методологическим.

Согласно теории П. Сорокина в основе смены суперсистем лежит смена господствующей истины [9].

Наиболее полное описание понятие «суперсистема» даёт (ДОТУ – достаточно общая теория управления). «Мирозданье в целом представляет собой суперсистему. Мирозданье является объемлющей суперсистемой по отношению ко всему множеству всех суперсистем, входящих в состав Мироздания» [10; 11].

Очевидно, что любая система имеет присущие ей метрические характеристики. Самой распространённой математической константой, встречающейся в Природе, является число Фидия или золотое сечение. Структурные параметры любого живого организма, включая Человека, характеризуются кратным присутствием числа Фидия, будь-то генетический код, ритмы сердца, пропорции тела и др.

Мера является важнейшей характеристикой, без учёта которой любое знание, описание процессов и явлений будет некорректным.

Автор придерживается точки зрения, что закон золотого сечения является Законом Меры, установленным самим Создателем и математически описывает метрические характеристики Мироздания.

Так, П.А. Флоренский отмечает: «Закон золотого сечения действительно осуществлен в природе. Но сфер или планов его осуществления много, и тогда встает вопрос об общем начале этих осуществлений. Это начало есть бытие в своем явлении. Другими словами, золотое сечение есть закон ОНТОЛОГИЧЕСКИЙ, и именно, как уяснено ранее, выражает строение ЦЕЛОГО как такового. Этим устанавливается смысл занимающего нас закона [12 с. 485].

Автор считает, что при проектировании экономических, технических суперсистем и систем их составляющих следует руководствоваться пропорциями золотого сечения и его производными как составляющими закона Меры (Золотое сечение, рекуррентный ряд золотых сечений, вурфы, «металлические» про-

порции). Несоблюдение этого правила приводит к нарушению принципов устойчивости искусственных суперсистем, возникновению макроэкономических диспропорций, созданию условий для трансфера кризиса.

Константа золотого сечения и её математические производные относятся к структурным инвариантам, аттракторам, на которые следует ориентироваться при проектировании искусственных суперсистем и их составляющих [13].

Данная идея может быть применена при разработке методологии проектирования устойчивых искусственных систем.

Составляющие методологии перепроектирования /проектирования экономических систем на основе новой мировоззренческой парадигмы, закона структурной гармонии систем и ценологического подхода:

- Оценка статуса экономической системы (например – система экономической безопасности государства).
- Оценка временного интервала между возникновением и удовлетворением потребности в системе;
- Оценка структурно-функционального состояния системы.
- Оценка уровня вертикальной интегрированности бизнеса в разрезе отраслей и секторов экономики;
- Оценка доли добавленной стоимости в ВВП;
- Диагностика состояния экономического ценоза;
- Сравнение результатов оценки с аттракторами – представляющими рекуррентный ряд золотых сечений: 0,500...; 0,618...; 0,682...; 0,725 ...1,0.
- Энтропийное тестирование системы (расчёт информационной энтропии)
- Формулирование проекта реструктуризации (реинжиниринга) системы
- Реализация проекта.
- Оценка соответствия перепроектированной /спроектированной системы на структурно-функциональное соответствие аттракторам золотого сечения [13; 14].

Несовершенство существующей мировоззренческо-методологической парадигмы, игнорирование математических констант Мироздания при проектировании искусственных суперсистем как целостных распределённых систем со сложной динамикой, - подобно естественным системам - является основной причиной неспособности минимизировать структурно-функциональную неустойчивость экономической суперсистемы государства, в том числе и системы экономической безопасности государства,

Список використаних джерел:

1. Пригожин И., Стенгерс И. // *Время, хаос, квант. К решению парадокса времени.* – М.: 2000 – 240 с.
2. Пригожин И. *Конец неопределенности. Время, хаос и новые законы природы.* — Ижевск: НИЦ «Регулярная и хаотическая динамика», 2001. — С. 181.
3. Сороко Э.М. *Структурная гармония систем.* — Мн.; Наука и техника, 1984. – 287 с.
4. Сороко Э.М. *Золотые сечения, процессы самоорганизации и эволюции систем: Введение в общую теорию гармонии систем. Изд 4-е.* — М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 264 с.
5. Хиценко В.Е. *Несколько шагов к новой системной методологии.*- [электронный ресурс] - режим доступа: <http://www.certicom.kiev.ua/hitzenko.html>

6. Харитонов А.С. Структурное описание сложных систем. Прикладная физика №1, 2007, с.5-10.
7. С.Афонцев. «Джунгли» транснационального бизнеса. - [электронный ресурс] - режим доступа
http://news.putc.org/news/budushhee_tnk_tendencii_i_scenarii_dlja_mirovoj_politiki/2012-08-22-1283
8. Панов А.Д. Сингулярная точка эволюции? [электронный ресурс] - режим доступа:
<http://www.rusphysics.ru/files/Panov.Sing.tochka.pdf>
9. Сорокин П. А. Социокультурная динамика // Человек. Цивилизация. Общество. М., 1992. – 542 с.
10. Суперсистемы и тайна автосинхронизации [электронный ресурс] - режим доступа:
<http://tainy-upravleniya-chelovechestvom.ru/supersistemy-i-tajna-avtosinxronizaciya>
11. Тайны суперсистем- тайны человечества (процессы, протекающие в суперсистемах) [электронный ресурс] - режим доступа: <http://tainy-upravleniya-chelovechestvom.ru/tajny-supersistem-tajny-chelovechestva>
12. Флоренский П.А. Сочинения. В 4 т. Т 3 (1): У водоразделов мысли. // П.А. Флоренский М.: Мысль, 1999. с. 400 с. Кудрин Б.И. Самодостаточность общей и прикладной ценологии / Техногенная самоорганизация и математический аппарат ценологических исследований. Вып. 28. «Ценологические исследования». - М.: Центр системных исследований, 2005.-516с.
13. Сидак В.С. Егорова-Гудкова Т.И., Карабанов А.В. Возможности применения ценологического подхода при проектировании системы экономической безопасности государства [электронный ресурс] - режим доступа:
http://ekonomika.by/downloads/National_economy_Minsk_December_13_2013.pdf
14. Yegorova-Gudkova Tatyana. Projecting of steady complexity economic systems on self-organizing principles as a component of anti-crisis strategy / Tatyana Yegorova-Gudkova // Abstract of 2012 International Conference on Trends and Cycles in Global Dynamics and Perspectives of World Development October 13–15, 2012, Chengdu, China, P.40 -41 Кавун С.В., к.т.н., доцент, Ph.D.

Зверков О. Е.,
 аспирант кафедры менеджмента
 и математического моделирования рыночных процессов
 Института математики, экономики, механики
 Одесского Национального Университета
 им. И.И. Мечникова;

Поп Н.В.,
 аспирант кафедры менеджмента
 и математического моделирования рыночных процессов
 Института математики, экономики, механики
 Одесского Национального Университета
 им. И.И. Мечникова

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ БАЛАНСОВОГО МЕТОДА В ПЛАНИРОВАНИИ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

В обеспечении как национальной, так и экономической безопасности государства продовольственная безопасность занимает особое место. По существу –

возможность самостоятельно обеспечивать потребности страны в продовольствии является стратегическим приоритетом [1] .

Продовольственная безопасность государства зависит, во-первых, от возможности обеспечить предложение продовольствия собственного производства для населения в достаточном количестве, качестве и ассортименте (физическая доступность); во-вторых, от возможности разных групп населения приобрести необходимое количество продовольствия (экономическая доступность), в-третьих - от безопасного состава самих готовых продуктов и продовольственного сырья в аспекте присутствия или отсутствия ГМО – генетически модифицированных объектов (биологическая безопасность).

Планирование условий обеспечения продовольственной безопасности государства и его регионов имеет системную сущность и многоцелевое назначение: оно может рассматриваться и как условие формирования продовольственной безопасности государства в целом, и как инструмент усовершенствования государственного регулирования по вопросам обеспечения продовольственной безопасности как государства, так и отдельных регионов на основании планирования и проектирования необходимых условий и разработки продовольственных балансов.

Использование балансового метода в планировании продовольственной безопасности региона обеспечит формирование состояния операциональной замкнутости системы экономической безопасности, повышение устойчивости экономической системы государства в целом.

Проблема обеспечения продовольственной безопасности страны (населения) связана не только с уровнем экономического развития и бедностью значительной части населения, но и неразвитостью аграрного сектора, что делает необходимым импорт или сдерживает возможности экспорта той или иной продукции АПК.

В соответствии с определением, принятым Римской декларацией 1996 г. по всемирной продовольственной безопасности - продовольственная безопасность определена как – “состояние экономики, при котором населению страны в целом и каждому гражданину в отдельности гарантируется обеспечение доступа к продуктам питания, питьевой воде и другим пищевым продуктам в качестве, ассортименте и объемах необходимых и достаточных для физического и социального развития личности, обеспечения здоровья и расширенного воспроизводства населения страны”.

Очевидно, что уровень продовольственной безопасности обусловлен не только макроэкономической ситуацией в стране, эффективностью общественного производства и доходами населения, но и состоянием системы планирования, а именно – полнотой и качеством составления продовольственных балансов.

Использование балансового метода в планировании продовольственной безопасности даст возможность минимизировать угрозы продовольственной безопасности. Угрозы продовольственной безопасности могут иметь как внутренний, так и внешний характер, относительно стратегического сырья или продуктов питания, которые не изготавливаются (выращиваются) в Украине, особенно в условиях постоянных действий со стороны разных стран в плане

трансфера кризиса в Украину, с целью как улучшения условий экономического цикла в собственных странах, [2] так и решения некоторых политических вопросов под давлением создания угроз продовольственной безопасности вследствие ограничения или прекращения снабжения некоторыми видами продуктов или сырья.

На протяжении многих лет аграрный сектор Украины находился в состоянии реформирования и адаптации к рыночным условиям. Это сопровождалось развитием отношений конкуренции и ростом конкурентоспособности отдельных сельскохозяйственных предприятий. До начала трансформационных процессов значительная часть продукции аграрного сектора производилась крупными производителями. Одновременно с ними, уже тогда, личные подсобные хозяйства вносили существенный вклад в производство. В современный период роль фермерских хозяйств значительно возрасла, что также обуславливает возникновение особенностей при составлении продовольственных балансов.

В АПК появились аграрные кластеры и вертикально-интегрированные компании. Агрокластер представляет собой инновационно направленную, территориально локализованную интегрированную структуру с элементами сетевой организации, организованную на основе сельскохозяйственного производства, включающую различные сферы АПК, входящие в технологическую цепочку создания добавленной стоимости [3]. В развитие этой точки зрения можно предположить, что при условии проектирования цепочек добавленной стоимости и организации вертикально интегрированного бизнеса формируется контур операциональной замкнутости экономической системы государства, с присущим ему свойством самоорганизации. Организованные подобным образом экономические системы образуют экономический ценоз, как целостную сложную систему [4].

Именно формирование цепочек добавленной стоимости оказывает влияние на особенности составления и качество продовольственных балансов.

Наиболее перспективным, с нашей точки зрения, при составлении продовольственных балансов является прогноз уровня доходов населения. Первоначально должен быть составлен прогноз совокупного спроса населения, а на его основе - объем и структура потребления продукции АПК.

Базовым показателем может выступать уровень покупательной способности населения.

Список використаних джерел:

1. Косецов В. О. Національна безпека України: теорія, реальність, прогноз. - К.: Центр міжнар. безпеки та стратег. студій, 2000. - 79 с.
2. Сухоруков А.І. Проблеми інноваційної безпеки України // Стратегічна панорама. - 2002. - № 2. - С. 75-81.
3. Цихан Т.В. Кластерная теория экономического развития / Т.В. Цихан // Теория и практика управления Теория и практика управления. - 2003. - №5. - С.40.
4. Сидак В.С., Егорова-Гудкова Т.И., Карабанов А.В. Возможности применения ценологического подхода при проектировании системы экономической безопасности государства [электронный ресурс] - режим доступа: http://ekonomika.by/downloads/National_economy_Minsk_December_13_2013.pdf

*Кізіярова А., курсант
Шелехов А.О. к.ю.н.,
Начальник кафедри адміністративної
діяльності ОВС та економічної безпеки*

ПРОБЛЕМА ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Найактуальнішою проблемою сучасного суспільства є проблема тінізації економіки - основа для корупції, хабарництва в економічній, політичній та соціальній сферах, криміналізації. Поширення тінізації економіки зумовлює до деформації структури суспільно – економічного розвитку, як наслідок простежується різке зниження ефективності державної політики, визнання тіньової економіки однією з загроз національним інтересам країни та національній безпеці економічній сфері.

Як суспільне явище «тіньова» економіка притаманна усім країнам незалежно від людей та рівня їх соціально-економічного розвитку. Проблема тіньової економіки є досить болючим питанням сучасності. Якщо проаналізувати, то можна дійти до висновку, що тіньовий сектор наявний майже у всіх сферах економічної діяльності. Економічні проблеми в Україні призвели до такого переліку проблем як зростання рівня безробіття, все більшого розшарування населення на класи за рівнем їхніх доходів та поширення нелегальної трудової діяльності [1, с. 78].

Взагалі, можна визначити ряд чинників, які зумовлюють та поширюють існування «тіньової» економіки:

- соціально - економічна криза в країні;
- неврегульованість суспільно – економічних відносин;
- непослідовність реформ в економічній та соціальній сфері;
- поширення прихованої зайнятості;
- високий рівень корупції та некомпетентності державних службовців.

Цей ряд чинників можна продовжувати і продовжувати, але головною причиною є нестабільність податкового законодавства та складна система оподаткування. Підрахунки показують, що ухилення від плати податків, оподаткування та інші економічні злочини є лише окремими частинами серед численних джерел тіньової економіки. Як показує практика, що існує безліч способів ухилення від сплати податків.

Як що ми розглянемо цю проблему в іншому ракурсі, то побачимо ряд негативних наслідків впливу тіньового сектору на нормальний розвиток усіх сфер суспільного життя держави:

- 1) криміналізація суспільства та недовіра до державної влади;
- 2) скорочення податкових доходів до бюджетів усіх рівнів;
- 3) несправедливий розподіл національного доходу;
- 4) втрата промислового та інтелектуального потенціалу нації [2, с. 15].

Також, цікавим є питання щодо співвідношення тіньової економіки та корупції, а також того, замінює чи доповнює остання офіційний сектор. Іншими словами, чи витісняє економічна діяльність в межах тіньової економіки, чи навпаки розвиває економічну діяльність в офіційному секторі, і що відбувається тоді, коли державні посадовці прагнуть використати офіційний сектор економіки в якості джерела для досягнення своїх приватних цілей [3, с. 72].

Усе вищенаведене дає змогу визначити проблему подолання навантаження податків як важливу умову зменшення тіньового сектору. В нашій країні через високі податки вигоди від відхилення їх сплати для підприємств досить суттєві. Присутність корупції мінімізує своєчасність виявлення ухилення від сплати податків, а казуси у законодавчих актах – зменшити податкові зобов'язання.

У пошуках вирішення питання тіньової економіки, доречним буде поділити на групи, в залежності впливу на суспільство:

- формування нелегальних підприємницьких структур;
- ухилення від податків;
- заборонені чинним законодавством види підприємницької діяльності.

Але все ж при цьому потрібно також враховувати функції корисності і впливу на розвиток суспільства кожної групи. Отже, детінізація ринку має стати першочерговою задачею уряду. Науковці вносять свої пропозиції щодо рішення питання таким чином - поліпшення якості державних послуг, зменшення кількості податкових пільг, зменшення відрахувань до соціальних фондів, заборона внесення змін до податного законодавства на тривалий час. Ці заходи мають позитивно вплинути на, досить важливе, вирішення питання тіньової економіки і, як мінімум призведе до рівномірного розподілу податкового тягара, поліпшення якості послуг, а також певної стабільності для підприємців, які зможуть скласти план своєї бізнес діяльності [4, с. 59].

Отже, проаналізувавши питання можна дійти до висновку, що негативними наслідками існування тіньової економіки є: скорочення обсягів офіційного виробництва, зменшення податкових надходжень до бюджету, спад міжнародного престижу, звільнення працівників, погіршення умов праці та існування соціального сектору країни, розшарування населення на рівні в залежності від матеріального забезпечення. Завдання легалізувати зайнятість та заробітну плату повинно бути одним із пріоритетів соціально-економічної політики держави.

Список використаної літератури:

1. Засанська О. А. Теоретичні основи боротьби з тіньовою економікою / О.А. Засанська // *Актуальні проблеми економіки* - 2009. - №5. - С. 76-84.
2. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин України: Авто-реф. дис. д-ра екон. наук: 08.04.01 / Інститут економічного прогнозування НАН України. - К. - 2001. - 60 с.
3. Мазур І. Корупція як інститут тіньової економіки /І. Мазур // *Економіка України*. - 2005. - № 5. - С. 71-75.
4. Прокопик О. І. Шляхи детінізації економіки України та її особливості / О.І. Прокопик // *Банківська справа*. - 2008. - №2. - С. 56 - 66.

*Корчмар М.І., курсант
Корнієнко М.В., к.ю.н., доцент
кафедри адміністративної діяльності
та економічної безпеки ОВС ОДУВС*

ШЛЯХИ ПОЛОЛАННЯ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тіньова економіка на даному етапі відіграє досить вагому роль в соціально – економічному розвитку суспільства, як позитивну так і негативну. Від швидкого розвитку вона почала загрожувати не лише економічній, а й національній безпеці держави. Саме тому в органах державної влади України, ці проблеми посіли провідне місце [1]. Сьогодні в Україні та в інших країнах з трансформаційною економікою чітко усвідомлюється необхідність забезпечення економічної безпеки держави. Ефективність розвитку інститутів економічної безпеки досить на низькому рівні.

Однією з ключових проблем соціально-економічного розвитку, залишається поширення тіньової економіки в Україні, яка тягне за собою колосальні втрати бюджету. Окреслюючи нинішній стан «тіньового» сектору, з'ясовано, що основним джерелом отримання нелегальних доходів є ухилення від оподаткування [2].

Забезпечення «тіньового сектору» в економіці держави призводить до:

- ускладнення виконання фінансових зобов'язань держави, втрати податкових надходжень до бюджету держави;
- відсутності повної та об'єктивної інформації про розвиток економічних процесів, тим самим управлінські рішення недієві;
- скорочення внутрішніх інвестиційних ресурсів через неможливість відкритого витрачання тіньовими структурами прихованих від оподаткування доходів та їх вплив за кордоном;
- зменшення інтересу потенційних стратегічних інвесторів до українських підприємств, що значно гальмує процеси приватизації, фінансового оздоровлення виробництва та приплив іноземних інвестицій [3].

Вченими пропонується перелік заходів, введення яких, на їх думку сприятиме легалізації тіньової економіки:

- запровадити на певний перехідний період політику амністії щодо тіньового капіталу через відкриття йому шляхів для легального інвестування за одночасної протидії його поверненню в тінь. На мій погляд, застосування даного заходу сприятиме безкарності особи за вчинені протиправні діяння;
- посилити контроль над капіталом, який перевозиться за межі України [4];
- сформувати спеціальний реєстр та загальний перелік декларацій із заявленими до відшкодування сумами ПДВ, які вважаються малоюмовірними;
- налагоджуючи відносини в системі платник податку – податковий орган, розробити механізми, котрі стимулюватимуть застосування підприємствами податкового планування замість застосування ними тіньових схем від

сплати податків, так як податкове планування відповідає стратегії функціонування підприємства і суспільства;

- розширити та удосконалити розвиток фінансової системи в частині цільового використання бюджетних коштів;
- забезпечити транспарентність бюджетної системи;
- структуризації загального фонду державного бюджету;
- перенесення податкового навантаження в п'яти вимірах: з бідних на заможних, з активних доходів на пасивні, з прямих податків на непрямі, з технологічних галузей економіки на суб'єктів господарської діяльності, пов'язаних з експлуатацією природних ресурсів, у сфері соціального страхування – з юридичних осіб на фізичних.

Враховуючи все вищевикладене, можна дійти до висновку, що тіньовий сектор економіки України поки що негативно впливає на розвиток економічних процесів, як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівнях. Реалізація вищезазначених заходів щодо легалізації тіньової економіки сприятиме формуванню ринкового середовища, функціонуванню економіки, процесу демократизації суспільства загалом.

Список використаних джерел:

1. Мазур І. І. Детінізація економіки в контексті економічної безпеки України / Теоретичні та прикладні питання економіки: Зб. наук. праць. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. – Вип. № 4. – С. 292
2. Варналій З. Шляхи детінізації економіки України та її особливості / З.Варналій // Банківська справа. – 2007. – №2. – С. 56-66.
3. Харнола Х. Боротьба органів податкової служби з тіньовою сферою економіки України / Х. Харнола // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 477-482.
4. Мазур І. І. Вплив тіньової економіки на капіталізацію економіки в Україні: мат-ли методол. семінару від 22 березня 2006 р. // Економічна теорія. – 2006. – № 2. – С. 104–106.

Охрименко С.А., д.е.н., професор
Молдавская Экономическая Академия
Лаборатория информационной безопасности
Борта Г.Р.
Национальный Банк Молдовы

ТЕНЕВАЯ ЭКОНОМИКА ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

В последнее время теневая экономика привлекает пристальный интерес исследователей. Выделяются попытки ученых, связанные не только с выделением особенностей теневых отношений в отдельных отраслях промышленности и услуг, но и превращения и перевода «достижений» теневой экономики на благо общества. Но, к сожалению, за рамками научных исследований и практических рекомендаций остаются проблемы функционирования «теневой информационной экономики», как порождения информационного общества и информационно-коммуникационных технологий. Что представляет собой «теневая информационная экономика», какой смысл и содержание вкладывают в

эту категорию, ее наполнение, истоки, составные части – все это представляет интерес с теоретической и практической точек зрения.

В экономической литературе данную отрасль принято обозначать следующими категориями: «вторая экономика», «эксплуатационная экономика», «теневая экономика – подпольный капитализм», «как элемент нетократии», «способность капитализировать негативные знания» и др. Одновременно, исследователи используют и дополнительные характеристики – «криминальная», «противоправная», «подпольная», «неосязаемая», «нелегальная», «скрытая», «фиктивная», «черная», «серая», «параллельная экономика» и др. Достаточно хорошо известно, что наряду с официальным рынком информационно-коммуникационных технологий, продуктов и услуг параллельно функционирует и постоянно развивается многомиллиардный теневой рынок продуктов и услуг. С учетом того, что информационно-коммуникационная отрасль во всем мире развивается опережающими темпами и привлекает огромные по объемам инвестиции, не следует пренебрегать негативными последствиями реализации теневых информационных технологий.

Предпримем попытку дать определение ТИЭ, основываясь на ее специфике с точки зрения производства продуктов и услуг, жизненного цикла производства и т.д.

Теневая информационная экономика (ТИЭ) – специфическая сфера экономической деятельности современного общества с присущими ей структурой и системой экономических отношений. Специфичность задается нелегальностью, неофициальностью, а также криминальным характером экономической деятельности и сокрытия доходов.

ТИЭ – сектор экономических отношений, охватывающих все виды производственно-хозяйственной деятельности, которые по своей направленности, содержанию, характеру и форме противоречат требованиям существующего законодательства и осуществляются вопреки государственному регулированию экономики и в обход контроля над ней.

Основу ТИЭ составляет теневая предпринимательская деятельность, общими чертами которой являются:

- скрытый, латентный (тайный) характер, то есть та деятельность, которая не регистрируется государственными органами и не находит отражение в официальной отчетности;
- охват всех фаз процесса общественного воспроизводства (производство, распределение, обмен и потребление).

Основными элементами «теневой экономики» и «теневой информационной экономики», в частности, являются:

- незаконные экономические отношения, скрытая экономика, сфера нелегального бизнеса, связанного с производством, реализацией и потреблением запрещенных товаров и услуг;

- сфера нелегальной занятости и сфера уголовного промысла, в рамках которых криминальные доходы извлекаются путем систематического совершения преступлений в киберпространстве.

Другими словами, ТИЭ объединяет «скрытые, неформальные и нелегальные» виды деятельности, может быть представлена как управляемая сложная система, в которой выделяются специализированные группы «по интересам».

Представляется возможным выделить следующие компоненты ТИЭ:

- противоправное производство компонентов вычислительной техники и программного обеспечения;
- противоправный экономический обмен специальными средствами вычислительной техники, коммуникационным оборудованием и компонентами программного обеспечения;
- противоправное потребление и удовлетворение деструктивных и асоциальных потребностей;
- реализация киберпреступлений.

Таким образом, можно предложить следующее определение: теневая информационная экономика — это индивидуальная и коллективная деятельность, являющаяся незаконной и противоправной, связанная с проектированием, разработкой, распространением, поддержкой и использованием компонентов информационных и коммуникационных технологий, скрывающаяся от общества.

Рассмотрим структуру и наполнение рынка ТИЭ. Традиционно рынок информационных и коммуникационных технологий объединяет компоненты вычислительной техники, коммуникационное оборудование, программное обеспечение и информационные ресурсы.

Наиболее типичными представителями товаров теневой информационной экономики выступают следующие: специализированное программное обеспечение; шпионское аппаратное обеспечение; материалы, нарушающие авторские права, пиратство; аппаратура и инструментарий для мошенничества с платежными картами, кардинг; уязвимости программного и аппаратного обеспечения; персональные данные; кибероружие и прочее. В свою очередь, основными услугами выступают: кража личных данных; спам; фишинг; фарминг; комплекс услуг (Software-as-a-Service, Crime-as-a-Service); отмывание денег и многие другие.

Необходима разработка комплекса мер по противостоянию, включая правовое обеспечение, стандарты и технические регламенты, организационную деятельность по объединению усилий научных работников и практиков и др.

Представленный материал не исчерпывает всего многообразия проблем теневых информационных технологий. Поставленная задача — изучение теневой информационной экономики может считаться выполненной только при одном, но важном условии — необходимы комплексные исследования всех сегментов ТИЭ, начиная с анализа действий, обеспечивающих поиск уязвимостей в системном и прикладном программном обеспечении, организации атак на информационные сайты и ресурсы государственных и коммерческих информационных систем, и заканчивая формированием условий для создания и функционирования, так называемого, «офшорного терроризма».

Список использованных источников:

1. Ohrimenco S., Borta G. *Informal Economics of Information Threats.*// 3rd International Conference on Application of Information and Communication Technology and Statistics in Economy and Education (ICAICTSEE – 2013), December 6-7th, 2013, UNWE, Sofia, Bulgaria. P. 27-34.

2. Serghei Ohrimenco, Agop Sarkisian, Grigory Borta. Price Policy Model at the Modern Shadow Market of Information Technologies. International Conference on Application of Information and Communication Technology and Statistics in Economy and Education (ICAICTSEE – 2012), October 5-6 th, 2012, UNWE, Sofia, Bulgaria. p. 167-176.

*Прокопенко В.Ю., к.е.н, доцент,
професор кафедри соціально-економічних дисциплін,
Харківський національний університет внутрішніх справ*

ІНСТИТУЦІЙНА НЕДОСКОНАЛІСТЬ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ НЕРУХОМОСТІ – ЗАГРОЗА ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сьогодні над вітчизняною економікою через інституційні прогалини та колізії в її устрої нависають загрози колапсу. До проблемних питань з цього приводу можна віднести і побудову та дієвість системи оподаткування нерухомості.

Відповідно до чинного законодавства оподаткування транзакцій з нерухомістю відбувається, якщо дохід, отриманий платником податку-продавцем від продажу житлової нерухомості частіше одного разу протягом звітного податкового року житлової нерухомості (включаючи земельну ділянку, на якій розташовані такі об'єкти, а також господарсько-побутові споруди та будівлі, розташовані на такій земельній ділянці), а також земельної ділянки, що перевищує норми безоплатної передачі, або дохід від продажу (обміну) об'єкта незавершеного будівництва здійснюється за ставкою в розмірі 5 % від бази оподаткування такого доходу, без врахування років володіння.

Дохід, отриманий платником податку-продавцем від продажу зазначених об'єктів нерухомості, визначається виходячи з ціни, вказаної в угоді купівлі-продажу, але не нижче, ніж їх оціночна вартість.

При цьому в законодавстві зазначено: „дохід, від продажу об'єкта нерухомості визначається виходячи з ціни, вказаної в договорі, але не нижче оціночної вартості такого об'єкта, що розраховується органом, уповноваженим здійснювати таку оцінку згідно законодавства”. Однак, насправді відбувається наступна практика: учасники транзакції – продавець та покупець розраховуються між собою за реальною ринковою вартістю, а в договорі купівлі-продажу нерухомості зазначають оціночну вартість, яку розраховують незалежні експерти; податки та інші платежі справляються від суми зазначеної в договорі. Тут варто враховувати, що через опортуністичну поведінку учасників транзакції сума угод відчуження нерухомості свідомо занижується.

На сьогодні існує практика свідомого заниження незалежним експертом вартості об'єкта нерухомості у висновку (близько на 50–70 % від реальної ринкової вартості): зазначена у висновку вартість нерухомості не відповідає реальній ринковій вартості на момент здійснення транзакції. Але саме вона (занижена вартість об'єкта нерухомості) є базою для встановлення ціни на нерухомість при транзакції з купівлі-продажу нерухомості.

Звернемося до суми транзакції, і відповідно до сум обов'язкових платежів та податків, що мають бути сплачені продавцем та покупцем нерухомості до бюджетів різних рівнів.

На практиці є дві вартості нерухомості, а значить і ціни нерухомості: перша – це, так би мовити, неформальна (прихована), проте реальна ціна, за якою і відбувається транзакція. В нашому випадку – це 720 тис. грн (90 тис. дол США); друга – формальна, що вказується в угоді та з якої сплачуються податки та інші обов'язкові платежі.

В сучасних умовах в ході транзакцій з нерухомістю сторони угоди сплачують наступні обов'язкові платежі: державне мито – 1 %; збір на обов'язкове державне пенсійне страхування – 1 % (сплачує покупець); 1,5% — військовий збір (з 01.01.2015р); податок на дохід від продажу нерухомості – 5 % (сплачує продавець), якщо продаж нерухомості відбувається частіше, ніж один раз на рік або продавець володіє нерухомістю менше трьох років.

У той самий час від реальної вартості нерухомості, тобто прихованої ціни, сплачується в розмірі 1–5 % агентству нерухомості або ріелтору окремо. До речі, далеко не всі доходи, отримані ріелторами/агентами від наданих послуг, оподатковуються, а як часто буває – залишаються в тіні. Оскільки, як правило, ріелтори/агенти не укладають угоди з потенційними покупцями або укладають, однак без відповідної реєстрації і обліку. Тобто, фактично ці суми залишаються в тіні.

У даному випадку, інтерес представляють суми несплати до бюджету внаслідок існування формальної та неформальної вартості нерухомості та формальної і неформальної ціни нерухомості.

За однією транзакцією купівлі-продажу нерухомості не надходять до бюджетів різних рівнів надходження приблизно в сумі 15 тис. грн (при умові, якщо продаж нерухомості відбувається рідше, ніж один раз рік або продавець володіє нерухомістю більше трьох років).

Таким чином, поза державного та місцевого бюджетів проходять великі обсяги необлікованих грошових потоків, підрахувати які важко через прихованість та не прозорість інформації щодо реальної вартості нерухомості.

На практиці всі обов'язкові платежі з транзакцій щодо відчуження нерухомості є значно заниженими і не сплачуються в повному обсязі. Це відбувається через відображення в угодах неправдивої інформації про оціночну вартість нерухомості, тобто, реально є дві вартості нерухомості, а, отже, і її ціни: неформальна та формальна, що вказується в угоді, і з якої сплачуються податки та інші обов'язкові платежі. Внаслідок існування інституційних прогалин та опортуністичної поведінки економічних агентів від транзакцій по відчуженню нерухомості до бюджетів різних рівнів не надходять великі обсяги необлікованих грошових коштів, підрахувати які важко через прихованість та непрозорість інформації щодо реальної ціни нерухомості, що відчужується. На основі даних Міністерства юстиції України і архівних даних нотаріату були визначені вартісні показники здійснюваних транзакцій в сегменті житлової нерухомості ринку. Встановлено, що середня реальна сума транзакції коливається в межах 700–750 тис. грн. При середній сумі реальної ціни житлової нерухомості

за угодою близько 720 тис. грн до бюджетів не сплачено близько 15 тис. грн, за досліджувані сім років не надійшло 25,7 млн грн (табл. 1). Подібну практику з подвійними стандартами посилюють також ріелтори нерухомості та незалежні експерти-оцінювачі. Така негативна практика на ринку нерухомості посилюється й внаслідок відсутності інституту відповідальності (професійної та особистої). Ні ріелтори, ні оцінювачі, ні безпосередні учасники транзакції покупець/продавець не несуть відповідальності за неправдиву інформацію, що наносить шкоду державі, суспільству, економіці.

Отже, можна стверджувати, що такій практиці сприяє існуюча непрозорість на вітчизняному ринку нерухомості, що обумовлена проблемами в інституційному забезпеченні функціонування ринку.

Таблиця 1

Обсяги несплачених сум податків (обов'язкових платежів) до бюджетів різних рівнів при транзакціях купівлі-продажу житлової нерухомості в Україні

Рік	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Всього
Кількість транзакцій, (од.)	369 536	303 642	225 000	224 920	254 586	182 950	152 088	1 712 722
Несплачені обов'язкові платежі млрд. грн	5,5	4,6	3,4	3,4	3,8	2,7	2,3	25,7

Джерело. Розраховано автором

Ріелтори/агенти з нерухомості проводять „роз'яснювальну роботу” з учасниками транзакції купівлі-продажу і пояснюють, як найкраще мінімізувати витрати, тобто не сплатити значну частину суми обов'язкових платежів. Це відбувається тому, що чинне законодавство „допускає” проведення транзакцій у двох цінах: формальній і неформальній. Ріелтор з оцінювачем нерухомості рекомендують розраховуватися за неформальною ціною, а в угоді прописується формальна. Разом з тим, ріелтор отримує 1–5 % від неформальної ціни, і не несе відповідальності ні за неправдиву інформацію, ні за чистоту транзакції.

Світова практика переконує, що агентства нерухомості несуть відповідальність за чистоту транзакції, за вірність та вчасність справляння податків та обов'язкових платежів.

Зазначені практики трапляються на ринку нерухомості ще і тому, що відсутній інститут відповідальності (відповідальності професійної і відповідальності особистої). Ні ріелтори/агенти нерухомості, ні оцінщики, ні безпосередні учасники транзакції покупець/продавець не несуть відповідальності за неправдиву інформацію, за несправжню оцінку, за „роз'яснювальну роботу”, що наносить шкоду суспільству, економіці, державі.

З метою активізації розвитку ринку нерухомості і в межах його інституційного вдосконалення необхідно реорганізувати існуючі інститути ДП “Центр державного земельного кадастру”, ДП “Інформаційний центр” та Державну реєстраційну службу України та створити на їх основі новий інститут Єдиний реєстраційний центр нерухомості (ЄРЦН), який здійснюватиме реєстрацію та облік нерухомості в чотирьох вимірах (правовому – реєстрація прав, економічному – економічна оцінка, фізичному – фізичний, хімічний, екологічний стан

об'єкта нерухомості, соціальному – історія створення та існування). Це надасть прозорості ринковим транзакціям, скоротить їх часову і грошову витратність та забезпечить економічну безпеку економічним агентам.

*Процюк Т.Б., к.е.н., доцент,
Національна академія внутрішніх справ*

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СПЛАТИ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ ЯК СПОСІБ ДЕТИНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Передумовами виведення заробітної плати з «тіні» стала необхідність реформування системи оподаткування, що стягуються із заробітної плати. Прийняття Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» дозволило створити умови для уникнення дублювання цільовими позабюджетними фондами функцій, пов'язаних із формуванням страхових коштів: скорочення обсягу роботи, пов'язаної з постановкою на облік страхувальників, збором коштів, формуванням та веденням інформаційної системи відомостей про застрахованих осіб, забезпеченням звітності, здійсненням контролю за повнотою та своєчасністю справляння внесків, зменшення кількості перевірок щодо сплати внесків до цільових фондів, скорочення адміністративних витрат позабюджетних фондів на виконання цих функцій, забезпечення більш широкого охоплення системою суб'єктів соціального страхування, зростання доходів страхових фондів та більш ефективного використання коштів соціального страхування. Відповідно до зазначеного Закону замість страхових внесків до кожного з чотирьох цільових позабюджетних фондів було запроваджено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі — єдиний внесок, ЄСВ) — консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб та членів їхніх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [1].

Облік платників єдиного внеску ведеться в порядку, встановленому органами доходів і зборів (центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику), за погодженням з Пенсійним фондом та фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування, а щодо застрахованих осіб, які є учасниками накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, — з національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, та Пенсійним фондом.

Відповідно до положень Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» створено Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування (далі — Державний реєстр) — організаційно технічна система, призначена для накопичення, зберігання та використання інформації про збір та ведення обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, його платників та застрахованих осіб, що складається з реєстру страхувальників та реєстру застрахованих осіб [1].

Джерелами формування Державного реєстру є відомості, що надходять до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, та Пенсійного фонду від:

- державних реєстраторів юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців;
- платників єдиного внеску;
- застрахованих осіб;
- фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, виконавчих органів сільських, селищних, міських (крім міст обласного значення) рад;
- органів доходів і зборів та уповноважених суб'єктів для обліку даних Єдиного державного демографічного реєстру;
- центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики;
- державної служби зайнятості;
- інших підприємств, установ, організацій та військових частин;
- центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів;
- територіальних органів Пенсійного фонду за результатами перевірок платників єдиного внеску;
- інших джерел, передбачених законодавством.

Таким чином, централізовані позабюджетні цільові фонди стали потужними фінансовими інститутами України, що консолідують значні фінансові ресурси, що не включаються до Державно Бюджету України.

Однак на сьогоднішній день в умовах кризових явищ України зростає питання щодо переосмислення податкового навантаження на суб'єктів господарювання. Саме розмір ставок єдиного внеску відбиває непосильний тягар не лише для юридичних осіб, що провадять підприємницьку діяльність, а й для фізичних осіб суб'єктів підприємницької діяльності.

Спроба реформувати систему сплати єдиного податку була запропонована в Концепції реформування податкової системи України (див. Рис. 1.) [2].

Практичні зміни внесені Законом України від 28.12.2014 р. №77-VIII, а саме створено **єдиний Фонд соціального страхування** шляхом об'єднання Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань і Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.



Рис. 1. Варіанти реформування сплати єдиного соціального внеску

Фонд соціального страхування України здійснюватиме керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням, провадитиме акумуляцію страхових внесків, контролюватиме за використанням коштів, забезпечуватиме фінансування виплат за цими видами соціального страхування та здійснюватиме інші функції згідно з затвердженим статутом.

Утримання Фонду здійснюватиметься за рахунок коштів, що надійшли від єдиного внеску, а не за рахунок держбюджету. Кабмін вважає, що це підвищить ефективність управління в сфері зайнятості та соцстрахування, скоротить й оптимізує витрати на управління та спростить обслуговування застрахованих осіб і роботодавців.

Крім того, Закон вносить суттєві зміни до Податкового кодексу України та Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», зокрема:

1. Члени сімей фізичних осіб-підприємців, які беруть участь у провадженні підприємницької діяльності, виключаються з переліку платників єдиного внеску;

2. Підприємці, і на загальній системі і на єдиному податку, зобов'язані платити мінімальний ЄСВ навіть за місяці, в яких вони взагалі не отримували доходів. Саме такою є вимога в разі визначення розміру ЄСВ самотійно за місяці, в яких не отримано дохід.

3. Збільшуються розміри штрафів:

- за несплату (несвоєчасну сплату) єдиного внеску - з 10% до 20% від своєчасно не сплачених сум;

- за донарахування податковою своєчасно не нарахованого ЄСВ - з 5% до 10% від донарахованої суми за кожний повний або не повний звітний період, але не більше 50% від донарахованого ЄСВ.

Крім того встановлено штраф за неподання звіту з ЄСВ - 170 грн (10 н.м.д.г.) і 1020 грн (60 н.м.д.г) за повторне порушення.

4. Роботодавці тепер зобов'язані платити ЄСВ не менше мінімального (розрахований з мінімальної зарплати встановленої законодавством), не залежно від суми нарахованої зарплати. Це, щоправда, не стосується виплат за неосновним місцем роботи.

5. Роботодавці - підприємства та підприємці, які виплачують зарплату або винагороду за договором ЦПХ, - мають право платити ЄСВ (нарахування на ФОП) за ставками з урахуванням понижуючого коефіцієнту (не менш 0,4 для 2015 року), якщо роботодавець дотримується наступних умов:

- база ЄСВ за період, за який проводиться нарахування, як мінімум в 2,5 рази більше середньомісячної бази нарахування ЄСВ за 2014;

- середня зарплата по підприємству збільшилася не менше як на 30% порівняно з середньою зарплатою за 2014;

- середній платіж за працівника (іншу застраховану особу) після застосування коефіцієнта) становить не менше 700 грн;

- середня зарплата по підприємству становить не менше ніж 3-х кратний розмір мінімальної зарплати.

Реформування єдиного соціального внеску спрямоване на збільшення дохідної частини Пенсійного фонду. Вітчизняне законодавство передбачає впровадження трирівневої пенсійної системи. Досі її так і не створили, застрягши на етапі солідарного пенсійного страхування. Перехід на накопичувальний рівень (був запланований на 2013 р.) і вже тим більше на недержавне пенсійне забезпечення неможливий через хронічний дефіцит Пенсійного фонду. На сьогоднішній день так і не можуть здійснити намічені кроки в цьому напрямі.

Мінсоцполітики немає ні законодавчо визначеної моделі накопичувальної системи, ні тим більше технічної бази для її запровадження. Але акцент саме на реформуванні пенсійної системи міг би покласти край усім непорозумінням навколо єдиного соціального внеску. А перехід на накопичувальну систему був би найкращим стимулом для виведення зарплат із "тіні". Оскільки в такому разі саме співробітник зацікавлений в одержанні легальної зарплати і просто не погоджуватиметься на "конверт", розуміючи, що прирікає себе на мінімальні пенсійні виплати. І сама по собі необхідність реформи ЄСВ втратить свою актуальність.

Список використаних джерел:

1. *Фінансове право : Навч. посібн. / за ред. А.Г. Чубенка, Д.М. Павлова. – К.: КНТ, 2014. – 600 с.*
2. *Концепція реформування податкової системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/data/files/22855.pdf>*
3. *Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи : Закон України від 28.12.2014 № 71-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/71-19/conv/para2#n2>*
4. *Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI. Редакція від 13.03.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**2464-17.*

СЕКЦІЯ 3. Інформаційне забезпечення економічної безпеки держави

*Демедюк С.В., здобувач,
кафедра адміністративного права ОДУВС*

ДО ПИТАННЯ ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Закон України «Про основи національної безпеки України» визначає наступні сфери національної безпеки: зовнішньополітичну, державну безпеку, воєнну та сферу безпеки державного кордону України, внутрішньополітичну, економічну, соціальну та гуманітарну, науково-технологічну, цивільного захисту, екологічну, інформаційну [1]. Отже, інформаційна безпека є складовою національної безпеки.

Проблематика інформаційної безпеки є актуальною в теорії та практиці багатьох галузей права, зокрема й в адміністративному праві. Відповідно до ст.17 Конституції України забезпечення інформаційної безпеки є однією з найважливіших функцій держави, справою всього Українського народу [2].

До основних загроз національним інтересам і національній безпеці України в інформаційній сфері відносяться: прояви обмеження свободи слова та доступу до публічної інформації; поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії; комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм; розголошення інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації.

Основними напрямками державної політики з питань національної безпеки в інформаційній сфері є: забезпечення інформаційного суверенітету України; вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну; активне залучення засобів масової інформації до запобігання і протидії корупції, зловживанням службовим становищем, іншим явищам, які загрожують національній безпеці України; забезпечення неухильного дотримання конституційних прав на свободу слова, доступ до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації та журналістів, заборони цензури, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції, за вико-

нання професійних обов'язків, за критику; вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України.

Одним із засобів реалізації зазначених напрямів державної політики з питань національної безпеки в інформаційній сфері є удосконалення адміністративно-правового регулювання інформаційної безпеки України, зокрема адміністративно-деліктного законодавства у сфері інформаційної безпеки. Слід зазначити, що з кожним роком Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) зазнає змін та доповнень у зв'язку з динамічним розвитком суспільних відносин у інформаційній сфері, та, як наслідок, необхідності їх захисту від порушень. З огляду на постійний процес прийняття нових нормативно-правових актів, які стосуються правових та організаційних засад в інформаційній сфері, виникає необхідність ретельного та своєчасного узгодження їх положень з уже існуючими.

Слід погодитись з думкою авторів, які наголошують на необхідності виокремлення в межах КУпАП окремого розділу, об'єктом адміністративних правопорушень яких є інформаційна безпека людини (громадянина), суспільства та держави [3, 4], адже в чинному КУпАП адміністративні правопорушення інформаційного характеру хаотично містяться в різних главах. Такий підхід спричиняє коло проблем щодо правового регулювання інформаційних відносин, тому вимагає якомога скорішого вирішення.

Крім того в межах удосконалення адміністративно-деліктного законодавства у сфері інформаційної безпеки слід звернути увагу на адекватність санкцій за правопорушення в даній сфері з огляду на їх загрозу національній безпеці. На сьогодні здебільшого передбачені такі види адміністративних стягнень як штраф, конфіскація засобів вчинення правопорушення чи продукції отриманої внаслідок порушення норм права, а також у поодиноких випадках виправні чи громадські роботи. До того ж санкції окремих адміністративно-деліктних норм у сфері інформаційної безпеки установлюють досить широкі мінімальні та максимальні межі впливу на поведінку правопорушника одних і тих же обмежень та заборон в інформаційній сфері, що може призвести до виникнення додаткових корупційних ризиків.

Особливу увагу слід звернути на адміністративну відповідальність юридичних осіб, адже останнім часом у законодавстві з'явилося чимало норм, які передбачають накладення стягнень на юридичних осіб за правопорушення в інформаційній сфері. Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 18 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 р. у разі поширення відомостей, розголошення яких забороняється Законом України «Про інформацію», суд має припинити випуск видання. Однак, механізм притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності майже не врегульований, немає системності й у видах санкцій, що застосовуються до юридичних осіб [5].

Сфера інформаційної безпеки є однією із найбільш динамічніших і має своєчасно реагувати на появу нових правопорушень інформаційного характеру та забезпечувати оперативне встановлення адекватної відповідальності за них.

Так, всі країни-члени ЄС на сьогодні надзвичайно стурбовані розповсюдженням кіберхуліганства (кібер-булінга), що полягає у використанні інформаційно-комунікаційних технологій окремими особами чи групами осіб, та направлене на нанесення шкоди честі і гідності людини в соціальних мережах. Найбільш розповсюдженими формами даного правопорушення є направлення зневажливих повідомлень, образливі дзвінки на мобільні телефони, поширення образ в соціальних мережах тощо. Травля в кіберпросторі призводить до збільшення рівня суїцидів, зокрема серед підлітків. Ураховуючи актуальність та суспільну шкідливість кіберхуліганства, вважаємо за доцільне доповнити КУпАП статтею, що передбачатиме адміністративну відповідальність за кібербулінг, тобто вчинення в соціальних мережах діянь, направлених на нанесення шкоди честі, гідності, здоров'ю людини шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, необхідність удосконалення адміністративно-деліктного законодавства в сфері інформаційної безпеки України є безперечною і вимагає особливої уваги з боку органів влади та подальшого наукового дослідження.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
2. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
3. Линник Г.М. Деякі напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання інформаційної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://goal-int.org/deyaki-napryami-udoshkonalennya-administrativno-pravovogo-regulyuvannya-informacijnoi-bezpeki-ukraini/>.
4. Баскаков В.Ю. Тенденції адміністративної відповідальності у сфері інформаційної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://goal-int.org/tendencii-administrativnoi-vidpovidalnosti-u-sferi-informacijnoi-bezpeki/>.
5. Адміністративне право України / Ю. П. Битяк, В. М. Паращук, О. В. Дьяченко та ін. / За ред. Ю. П. Битяка. – К., 2005. – 544 с.

Пашкевич М.В.

*Харківський інститут банківської справи
Університету банківської справи
Національного банку України (м. Київ)*

МАТЕМАТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЗАДАЧІ ВИБОРУ ЗАХИСТУ ГРОШОВИХ БАНКНОТ

Ще з часів появи перших підробок грошей, експерти хотіли дізнатися якими способами їх краще захищати. Для цього експерти удосконалювали свої навички, що призводило до появи різних способів захисту паперових грошей (причина вибору паперових банкнот ґрунтувалася на низькій складності їх підробки), які ставало підробляти все складніше. З часом, розробники та дизайнери різних грошових банкнот (купюр) стали порівнювати результати досягнень, забезпечуючи найкращий захист, що і призвело до розробки найбільш захищених

купюр, які мають самий практичний дизайн. Саме це і створило передумови до детального вивчення механізмів і підходів, які без розробки математичної моделі є неможливими для виведення формули "найкращою банківської купюри".

Звичайно, всі математичні моделі різні між собою, так як кожен вважає саме свій спосіб розрахунку раціональним. Аналіз доступних джерел показав, що вчені ще не прийшли до єдиної математичної моделі розрахунку, тому наведено кілька прикладів розрахунків, які використовуються сучасними вченими [1; 2, с. 39; 3]. Можливо, розроблені моделі не є оптимальними для вирішення задачі вибору захисту грошових банкнот. Оскільки враховується не повна множина параметрів і характеристик (не мають єдиних параметрів) дуже складно обирати найбільш важливі елементи тому, що з'єднуючись між собою, ці елементи утворюють єдину множину, яка і стає повним захистом для купюри.

Була розроблена новаторська модель при використанні математичного апарату, що пропонується використовуватися для визначення найкращої банкноти за рівнем ступеню її захисту. Була розроблена така модель, що дозволяє врахувати кожен елемент захисту і його використовуваність кожної з досліджуваних нами купюр. Це дозволить провести аналіз на основі нашої моделі і виявити найкращу з обраних нами грошових банкнот.

Для формулювання математичної моделі вибору оптимального захисту обраних нами грошових банкнот введемо наступні позначення та інтегруємо позначену задачу у наступний вигляд:

1. позначимо змінною i – кількість механізмів захисту, які створюють множину $\{PM_i\}$ – protecting mechanisms;

2. позначимо змінною j – кількість видів банкнот, які створюють множину $\{CB_j\}$ – currency banknotes, причому $i \neq j$ (випадок $i = j$ будемо вважати виключенням у даній постановці задачі).

Можна стверджувати, якщо $V\{CB_j\}_{j=k} = \emptyset$, то для поточної задачі її постановка взагалі відсутня, оскільки не має жодного об'єкту дослідження.

Припущення 1: мінімальний обсяг кількості механізмів захисту $V\{PM_i\} = 1$, в іншому випадку вважаємо, що грошова банкнота є не захищеною.

Припущення 2: мінімальний обсяг кількості типів банкнот, що захищаються, повинен бути сформульований при мінімальній кількості об'єктів дослідження: $V\{CB_j\}_{j=k} = 2$.

Тоді, для подальшої інтерпретації задачі застосуємо теорію графів [4; 5, с. 21, 35, 60], за допомогою якої був отриманий граф C_R наведений на рис. 1.

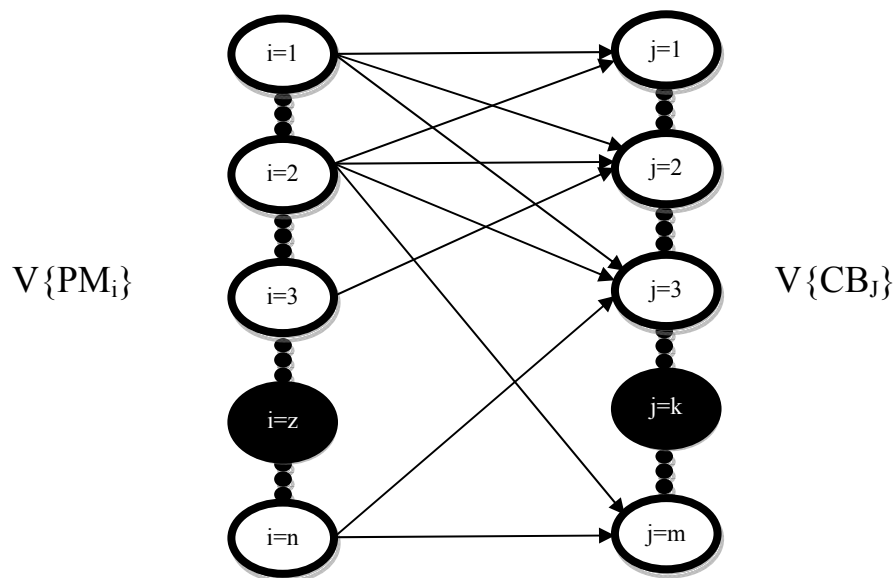


Рис. 1. Побудований граф C_R

Математична інтерпретація. На основі побудованого графа C_R , який є дводольним, побудована математична формалізація моделі задачі вибору захисту грошових банкнот:

$$F = \text{opt } \{PM_i\} \mid \forall V\{CB_j\}_{j=k} \neq \emptyset, \quad (1)$$

при обмеженнях

$$V\{CB_j\} \neq \emptyset, \mid j = k; k \subseteq \{j\}, \quad (2)$$

$$\min V\{PM_i\} = 1; i = 1 \div n, \quad (3)$$

$$\min V\{CB_j\} \geq 2; j = 1 \div n, \quad (4)$$

$$i \neq j. \quad (5)$$

Висновки. Таким чином, задача вибору захисту грошових банкнот була інтерпретована за допомогою апарату теорії графів, що дозволило формалізувати задачу як задачу лінійного програмування з функціоналом (1) та визначеними обмеженнями (2-5).

Список використаних джерел:

1. Allen G. Berman. *U.S. Coins & Currency, Warman's Companion*. Krause Publications.
2. Avoine, A. (2004). *Privacy Issues in RFID Banknote Protection Schemes*, *Smart Card Research and Advanced Applications – CARDIS*, 33-48.
3. European Central Bank: *Report on the legal protection of banknotes in the European Union Member States*, November 1999. Retrieved from: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/bnlegalen.pdf>.
4. Н. Кристофідес. *Теорія графів. Алгоритмічний підхід*. – М.: Мир, 1978. – 432 с.
5. Ф. Харари. *Теория графов*. – М.: Мир, 1973. – 300 с.

*Корнієнко М.В. к.ю.н., доцент
кафедри адміністративної діяльності
ОВС та економічної безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В сучасних складних умовах, розвитку і оновлення України, євроінтеграційного економічного курсу, все більш актуальними постають питання інформаційної безпеки.

Інформаційний суверенітет та інформаційна безпека України гарантуються і забезпечуються в першу чергу нормативно-правовою базою, яка становлять джерела різної юридичної сили, тому їх можна умовно поділити на рівні, виходячи з основного та значимого для практики критерію їхньої юридичної сили, до найвищого рівня відносимо Конституцію України та рішення Конституційного Суду України, до найнижчого відносимо джерела неофіційного рівня, це посібники, монографії, методичні рекомендації професіоналів та інше.

В Конституції України, ст. 17 зазначено що, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Безпосередньо питанням інформаційної безпеки приділено багато уваги в таких нормативних документах як, Закон України «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», , «Про авторське право та суміжні права», «Про державну таємницю», «Про захист інформації в автоматизованих системах», «Про зв'язок», «Про рекламу», «Про видавничу справу», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про кінематографію», «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення», указом президента «Про Доктрину інформаційної безпеки України» та іншими законодавчими актами, а також міжнародними договорами і конвенціями в галузі свободи слова та інформаційної діяльності, ратифікованими Україною.

Наприклад концепція національної безпеки України визначає основні загрози національній безпеці України в інформаційній сфері: це такі як не виваженість державної політики та відсутність необхідної інфраструктури в інформаційній сфері; повільність входження України у світовий інформаційний простір; інформаційна експансія з боку інших держав; витік інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом таємницю.

Одним із проблемних питань інформаційної безпеки України є неефективне управління її діяльністю, організаційні зміни, що здійснюються в рамках адміністративної реформи, мають несистемний характер, проводяться без попереднього дослідження з боку органів державної влади. Стрімкі негативні тенденції розвитку національного інформаційного простору, кризовий стан економіки України та інші чинники зумовлюють зростання загроз, що може

призвести до значних втрат політичного, економічного, військового та іншого характеру.

Також не вирішеним на законодавчому рівні залишається питання визначення, на наш погляд важливого питання як «інформаційна війна» запроваджене американським дослідником М.Маклуеном, який стверджував що «Істинно тотальна війна - це війна за допомогою інформації». Фахівці технічних і гуманітарних галузей знань по різному трактують це поняття. Перші розуміють це, як порушення електронної інфраструктури суспільства (у розвинених країнах – мережі державних та фінансових установ, таких як управління транспортом, електроживлення, військові та космічні системи, які неодноразово піддавались атакам кібертерористів). Другі трактують це поняття як нав'язування певних ідеологічних стереотипів, тієї або іншої суспільної думки за допомогою засобів масової інформації, у тому числі через електронні видання. Різне тлумачення може призвести до хибного тлумачення законів.

Одну з найнебезпечніших загроз національній безпеці України в інформаційній сфері становить, «комп'ютерна злочинність». Як показують дослідження Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю, рівень загрози буде зростати пропорційно до розширення використання нових інформаційних технологій в управлінні, бізнесі та торгівлі. У зв'язку із поширенням використання в Україні глобальної мережі Internet та з приєднанням до міжнародних систем телекомунікації нових країн, підвищенням інтелектуального рівня зловмисників зовнішня загроза постійно зростатиме. Проблемним питанням інформаційної безпеки в Україні є законодавчо не закріплене питання створення, вже вкрай важливого на сьогодні Міжвідомчого бюро боротьби з комп'ютерною злочинністю. Яке повинно найбільш ефективно працювати в системі Міністерства внутрішніх справ України. Одним із напрямків його діяльності має бути координування роботи правоохоронних органів у сфері інформаційних технологій, що дозволить підтримувати в державі необхідний рівень інформаційної безпеки, сприятиме входженню нашої держави до світового інформаційного суспільства та підкреслить для європейської спільноти спрямованість і прагнення України до стрімких євроінтеграційних перетворень.

На сучасному етапі розвитку України питання забезпечення інформаційної безпеки стоять на одному рівні із захистом суверенітету і територіальної цілісності та забезпечення її економічної безпеки.

Отже, інформаційна безпека України залежить від вирішення проблем формування і керування процесами суспільної свідомості, виробництва та репродукування інформаційних ресурсів і доступу до них, створення цивілізованого ринку інформаційних продуктів та послуг, реалізацію прав кожного громадянина на інформацію.

Можна визначити першочергові заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки для України в умовах євроінтеграційних процесах це, визначення складу, послідовності та порядку розроблення законодавчих і нормативно-правових актів з питань інформаційної безпеки, а також механізмів їх впровадження в практику та правове забезпечення; розроблення і створення організаційної

структури системи інформаційної безпеки в Україні; створення Міжвідомчого бюро боротьби з комп'ютерною злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] : закон України від 28. 06. 1996 р. № 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 06. 04. 2010 р. № v011p710-10. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. // Зі змінами на 05.03.15 // – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
3. Економічна безпека [Текст] : навч. посіб. / за ред. О. М. Джужі ; [авт. кол. : О. І. Барановський, Л. В. Герасименко, Л. М. Доля та ін.]. – К. : Правова єдність, 2010. – 367 с. – (Навчальне видання).
3. Національний інститут проблем міжнародної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.niisp.gov.ua.
4. Василюк В. Я. Інформаційна безпека держави [Текст]: курс лекцій / В. Я. Василюк, С. О. Климчук. – К. : КНТ : Скіф, 2008. – 135 с.
5. Ліпкан В. А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції [Текст] : навч. посіб. / В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко, В. М. Желіховський ; КНУВС, каф. міжнар. відносин та нац. безпеки – К. КНТ, 2006. – 279 с. – (Сер. : Національна і міжнародна безпека).

Коваль О.В., магістрант,
Горячківська І.В., магістрант,
Черевко О.В., д.е.н., доцент,
професор кафедри менеджменту
та економічної безпеки,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

СУЧАСНИЙ СТАН ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Інформація як об'єкт захисту. Широке використання інформаційних технологій у всіх сферах життя суспільства робить досить актуальною проблему захисту інформації, її користувачів, інформаційних ресурсів, каналів передачі даних від злочинних зазіхань зловмисників.

Концентрація інформації в комп'ютерах (аналогічно концентрації готівки в банках) змушує одних усе більш підсилювати пошуки шляхів доступу до інформації, а інших, відповідно, підсилювати контроль над нею з метою захисту.

Складність створення системи захисту інформації визначається тим, що дані можуть бути викрадені з комп'ютера (скопійовані), одночасно залишаючись на місці. Цінність деяких даних полягає у володінні ними, а не в їх знищенні або зміні.

Забезпечення безпеки інформації - справа дорога, і не стільки через витрати на закупівлю або установку різних технічних або програмних засобів, скільки через те, що важко кваліфіковано визначити межі розумної безпеки і відповідної підтримки системи в працездатному стані.

Об'єктами зазіхань можуть бути як самі матеріальні технічні засоби (комп'ютери і периферія), так і програмне забезпечення і бази даних.

Забезпечення безпеки інформації в комп'ютерних мережах припускає створення перешкод для будь-яких несанкціонованих спроб розкрадання або модифікації даних, переданих у мережі. При цьому дуже важливо зберегти такі властивості інформації, як: доступність, цілісність, конфіденційність.

Доступність інформації - здатність забезпечувати своєчасний і безперешкодний доступ користувачів до інформації, яка їх цікавить.

Конфіденційність - це властивість, що вказує на необхідність введення обмежень доступу до даної інформації для визначеного кола користувачів.

Для того, щоб правильно оцінити можливий реальний збиток від втрати інформації, що зберігається на комп'ютері, необхідно знати, які загрози при цьому можуть виникнути і які адекватні заходи для її захисту необхідно приймати.

Характеристика загроз безпеки інформації. Неправомірне перекручування, фальсифікація, знищення або розголошення конфіденційної інформації може нанести серйозні, а іноді й непоправні матеріальні або моральні втрати. У цьому випадку, досить важливим є забезпечення безпеки інформації без збитку для інтересів тих, кому вона призначена.

Щоб забезпечити гарантований захист інформації в комп'ютерних системах обробки даних, потрібно насамперед сформулювати мету захисту інформації і визначити перелік необхідних заходів, які забезпечують захист. Для цього необхідно, в першу чергу, розглянути і систематизувати всі можливі фактори (загрози), що можуть привести до втрати або перекручування вихідної інформації.

Під загрозою безпеки комп'ютерної системи розуміється подія (вплив), що у випадку своєї реалізації стане причиною порушення цілісності інформації, її втрати або заміни. Загрози можуть бути як випадковими, так і навмисними.

До випадкових загроз відносяться:

1. помилки обслуговуючого персоналу і користувачів;
2. втрата інформації, обумовлена неправильним збереженням архівних даних;
3. випадкове знищення або зміна даних;
4. збої устаткування і електроживлення;
5. збої кабельної системи;
6. перебої електроживлення;
7. збої систем архівування даних;
8. збої роботи серверів, робочих станцій, мережевих карт і т.д.;
9. некоректна робота програмного забезпечення;
10. зміна даних при помилках у програмному забезпеченні;
11. зараження системи комп'ютерними вірусами;
12. несанкціонований доступ;
13. випадкове ознайомлення з конфіденційною інформацією сторонніх осіб.

Найчастіше збиток наноситься не через чийсь злий намір, а просто через елементарні помилки користувачів, що випадково псують або видаляють дані, життєво важливі для системи.

Надійний засіб запобігання втрат інформації при короткочасному відключенні електроенергії - установка джерел безперебійного живлення (UPS). Різні по своїх технічних і споживчих характеристиках, подібні пристрої можуть забезпечити живлення всієї локальної мережі або окремого комп'ютера упродовж часу, достатнього для відновлення подачі напруги або для збереження інформації на магнітних носіях.

Основний, найбільш розповсюджений, метод захисту інформації і устаткування від стихійних лих (пожеж, землетрусів, повеней і т.п.) полягає в створенні і збереженні архівних копій даних.

Особливістю комп'ютерних технологій є те, що безпомилкових програм, у принципі, не буває. Якщо проект практично в будь-якій області техніки можна виконати з величезним запасом надійності, то в області програмування така надійність досить умовна, а іноді майже недосяжна. І це стосується не тільки окремих програм, але і цілого ряду програмних продуктів фірм, відомих в усім світі.

На сьогоднішній день більше половини користувачів випробували «на собі» дію вірусів. Найбільш розповсюдженим методом захисту від вірусів дотепер залишається використання різних антивірусних програм.

Рівень зазначених загроз значною мірою знижується за рахунок підвищення кваліфікації обслуговуючого персоналу і користувачів, а також надійності апаратно-програмних і технічних засобів.

Однак найбільш небезпечним джерелом загроз інформації є навмисні дії зловмисників.

Стандартність архітектурних принципів побудови устаткування і програм забезпечує порівняно легкий доступ професіонала до інформації, що знаходиться в персональному комп'ютері. Обмеження доступу до ПК шляхом введення кодів не гарантує стовідсотковий захист інформації.

Включити комп'ютер і зняти код доступу до системи не викликає особливих утруднень: досить відключити акумулятор на материнській платі. На деяких моделях материнських плат для цього передбачений спеціальний перемикач. Також у кожного виготовлювача програми BIOS (AMI, AWARD і ін.) є коди, що мають пріоритет перед будь-якими кодами користувачів, набравши які можна одержати доступ до системи. У крайньому випадку, можна вкрасти системний блок комп'ютера або витягти жорсткий диск і вже в спокійній обстановці одержати доступ до необхідної інформації.

Загрози, що навмисно створюються зловмисником або групою осіб (навмисні загрози), заслуговують більш детального аналізу, тому що часто носять витончений характер і приводять до важких наслідків. Тому розглянемо їх докладно.

До навмисних загроз відносяться:

- несанкціонований доступ до інформації і мережевих ресурсів;
- розкриття і модифікація даних і програм, їх копіювання;
- розкриття, модифікація або підміна трафіка обчислювальної мережі;
- розробка і поширення комп'ютерних вірусів, введення в програмне забезпечення логічних бомб;

- крадіжка магнітних носіїв і розрахункових документів;
- руйнування архівної інформації або навмисне її знищення;
- фальсифікація повідомлень, відмова від факту одержання інформації або зміна часу його прийому;
- перехоплення та ознайомлення з інформацією, яка передана по каналах зв'язку тощо.

Загроза порушення цілісності - будь-яка навмисна зміна (модифікація або навіть видалення) даних, що зберігаються в обчислювальній системі або передаються з однієї системи в іншу. Звичайно вважається, що загрозі розкриття піддаються в більшому ступені державні структури, а загрозі порушення цілісності - ділові або комерційні.

Загроза відмови в обслуговуванні виникає всякий раз, коли в результаті певних дій блокується доступ до деякого ресурсу обчислювальної системи.

Порушники безпеки інформації. Спроба одержати несанкціонований доступ до комп'ютерної мережі з метою ознайомитися з нею, залишити інформацію, виконати, знищити, змінити або викрасти програму або іншу інформацію кваліфікується як «комп'ютерне піратство».

Для запобігання можливих загроз, фірми повинні не тільки забезпечити захист операційних систем, програмного забезпечення і контроль доступу, але і спробувати виявити категорії порушників і ті методи, які вони використовують.

У залежності від мотивів, мети і методів, дії порушників безпеки інформації можна розділити на чотири категорії:

- шукачі пригод;
- ідейні «хакери»;
- «хакери»-професіонали;
- ненадійні (неблагополучні) співробітники.

Шукач пригод, як правило, студент або старшокласник, і в нього рідко є продуманий план атаки. Він вибирає мету випадковим чином і звичайно відступає, зіштовхнувшись зі складнощами. Знайшовши діру в системі безпеки, він намагається зібрати закриту інформацію, але практично ніколи не намагається її таємно змінити. Своїми перемогами такий шукач пригод ділиться тільки зі своїми близькими друзями-колегами.

Ідейний «хакер» - це той же шукач пригод, але більш майстерний. Він уже вибирає собі конкретні цілі (хости і ресурси) на підставі своїх переконань. Його улюбленим видом атаки є зміна інформаційного наповнення Web-сервера або, у більш рідких випадках, блокування роботи ресурсу, що атакується. У порівнянні із шукачем пригод, ідейний «хакер» розповідає про успішні атаки на багато більш широкої аудиторії, звичайно розміщаючи інформацію на хакерському Web-вузлі.

«Хакер»-професіонал має чіткий план дій і націлюється на визначені ресурси. Його атаки добре продумані і звичайно здійснюються в кілька етапів. Спочатку він збирає попередню інформацію (тип ОС, надані сервіси і міри захисту). Потім він складає план атаки з урахуванням зібраних даних і підбирає (або навіть розробляє) відповідні інструменти. Далі, провівши атаку, він одер-

жує закриту інформацію і, нарешті, знищує всі сліди своїх дій. Такий професіонал звичайно добре фінансується і може працювати один або в складі команди професіоналів.

Ненадійний (неблагополучний) співробітник своїми діями може спричинити стільки ж проблем (буває і більше), скільки промисловий шпигун, до того ж, його присутність звичайно складніше знайти. Крім того, йому доводиться переборювати не зовнішній захист мережі, а тільки, як правило, менш жорсткий внутрішній. Він не такий витончений у способах атаки, як промисловий шпигун, і тому частіше допускає помилки і тим самим може видати свою присутність. Однак, у цьому випадку, небезпека його несанкціонованого доступу до корпоративним даних набагато вища, ніж будь-якого іншого зловмисника.

Перераховані категорії порушників безпеки інформації можна згрупувати по їхній кваліфікації: початківець (шукач пригод), фахівець (ідейний «хакер», ненадійний співробітник), професіонал («хакер»-професіонал). А якщо з цими групами зіставити мотиви порушення безпеки і технічну оснащеність кожної групи, то можна одержати узагальнену модель порушника безпеки інформації, як це показано на рис. 1.3.

Порушник безпеки інформація, як правило, будучи фахівцем визначеної кваліфікації, намагається довідатися все про комп'ютерні системи і мережі, зокрема, про засоби їх захисту. Тому модель порушника визначає:

- категорії осіб, у числі яких може виявитися порушник;
- можливі цілі порушника і їх градації по ступені важливості і небезпеки;
- припущення про його кваліфікації;
- оцінка його технічної озброєності;
- обмеження і припущення про характер його дій.

Діапазон спонукальних мотивів одержання доступу до системи досить широкий: від бажання випробувати емоційний підйом під час гри з комп'ютером до відчуття влади над ненависним менеджером. Займаються цим не тільки новачки, що бажають побавитися, але і професійні програмісти. Паролі вони добувають, або в результаті підбору або здогадування, або шляхом обміну з іншими «хакерами».

До категорії хакерів-професіоналів звичайно відносять наступних осіб:

- таких, що входять у злочинні угруповання, які переслідують політичні цілі;
- прагнучих одержати інформацію з метою промислового шпигунства;
- «хакер» або угруповання «хакерів», що прагнуть до наживи.

Сьогодні, зі стрімким розвитком Internet, «хакери» стають справжньою загрозою для державних і корпоративних комп'ютерних мереж. Так, за оцінками експертів США, напади «хакерів» на комп'ютери і мережі федеральних державних систем відбуваються в цій країні не рідше 50-ти раз на день. Багато великих компаній і організації піддаються атакам кілька разів у тиждень, а деякі навіть щодня. Виходять такі атаки не завжди ззовні, 70% спроб зловмисного проникнення в комп'ютерні системи мають джерело всередині самої організації.

Список використаних джерел:

1. Соколов А.В., Степанюк О.М. *Защита от компьютерного терроризма. Справочное пособие.* – СПб.: БХВ – Петербург; Арлит 2002. – 496 с.;
2. Баранов В.М. и др. *Защита информации в системах и средствах информатизации и связи. Учебное пособие.* – СПб.: 1996. – 111 с.
3. Мельников В.В. *Защита информации в компьютерных системах.* М.: Финансы и статистика. – 1997. – 364 с.

Літвінова І. М., к. х. н, доцент
Інститут хімічних технологій (м. Рубіжне)
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Аналіз проблем, пов'язаних з розробкою механізмів корпоративного управління, показав, що в даний час достатньо опрацьованими є питання створення понятійної бази, вироблення основних принципів корпоративного управління, вимог до механізмів корпоративного управління, розподілу функцій управління між сегментами, і складу основних механізмів корпоративного управління.

Найбільш складне завдання корпоративного управління – розробка ефективних механізмів, що реалізують основні функції корпоративного центру, головне завдання якого – узгодження інтересів учасників корпоративних відносин. Можна виділити дві групи механізмів, що реалізують основні функції корпоративного центру: механізми стратегічного планування діяльності підприємства; механізми формування і розподілу інформаційних потоків. Будь-яка сфера діяльності пов'язана з необхідністю дії на різні об'єкти з метою приведення їх в бажаний стан. Зовнішні дії на економічну систему, направлені на зміну траєкторії її природного руху для досягнення певної заданої цілі, і складають управління економічною системою.

Постановка цілі управління є відправною крапкою для проектування процесу управління і визначає критерії функціонування економічної системи. Початкові умови описують координати стану об'єкту з урахуванням конкретних значень його параметрів в початковий момент часу. Залежно від цілей, можуть бути вибрані різні тимчасові інтервали і відповідні значення координат. Ефективний механізм управління в економічних системах базується на інноваційних методах формування інформаційного забезпечення на різних етапах управління.

На етапі отримання даних в центрі формуються інформаційні бази даних, необхідні для ухвалення рішень. В ієрархічних організаційних системах, як правило, центр багато даних отримує безпосередньо від сегментів підприємства. Основна небезпека, яка виникає на цьому етапі – це небезпека отримання недостовірної, свідомо спотвореної інформації.

Ознакою ефективності механізму є наявність інформаційного простору, що застосовує методи контролю достовірності і об'єктивності інформаційного

забезпечення. Механізми управління, при яких підприємствам вигідно представляти достовірну інформацію, є механізмами відкритого управління.

Для підготовки етапу збору інформації – створення корпоративних моніторингових систем – корпоративному центру необхідно:

- сформувати інформаційну структуру всіх учасників корпоративних відносин;

- організувати інформаційні потоки, визначити методи адміністрування і карту доступу до інформаційних ресурсів усередині і між учасниками корпоративних відносин;

- сформувати методи збору, перевірки, обробки і зберігання інформації;

- визначити перелік програмного забезпечення, його сумісність і методи адміністрування на всіх рівнях;

- визначити механізми контролю достовірності і своєчасності інформації;

- почергово вводити в експлуатацію окремі моніторингові системи.

Наступний етап – ухвалення рішення. На цьому етапі найбільш важливими є методи вибору, обробки, моделювання і представлення інформації у вигляді звітів. Супровід ухвалення рішення – найбільш складний етап обробки інформаційних потоків, критичний до їх об'єму, достовірності, доступності і адекватності.

На останньому етапі – реалізації рішення – роль інформаційного середовища визначається моніторингом всіх етапів і видів діяльності, підготовкою даних до безперервного аудиту стану справ, виявленням параметрів і ситуацій, що дестабілізують процес виконання.

У функціонуванні інформаційного середовища необхідно забезпечити, крім засобів генерації даних, також і засоби їх аналізу. Наявні в сучасних системах управління бази даних засобів побудови запитів і різні механізми пошуку, хоча і полегшують витяг потрібної інформації, все ж таки не здатні дати достатньо інтелектуальну її оцінку, тобто зробити узагальнення, групування, видалення надмірних даних, підвищити достовірність за рахунок виключення помилок і обробки декількох незалежних джерел інформації. Проблема ця стає надзвичайно важливою у зв'язку з лавиноподібним зростанням об'єму інформації і збільшенням вимог до інфосистем за продуктивністю: успіх в управлінні багато в чому визначається оперативністю ухвалення рішень, дані для яких і надає інформаційна система. В цьому випадку на допомогу традиційним методам приходить оперативна обробка даних. Інтеграція інформаційної системи з системою оперативного аналізу інформації дає змогу у багато разів збільшити ефективність першої, оскільки дані в ній будуть не просто зберігатися, а «працювати».

Комплексна інформаційна система – це сукупність технічних і програмних засобів, що реалізують ідеї і методи автоматизації. Комплексна автоматизація має на увазі переклад в площину комп'ютерних технологій всіх основних ділових процесів організації. Найбільш виправданим і ефективним представляється використання інформаційної системи, як основу спеціальних програмних засобів, що створює інформаційне забезпечення бізнес-процесів.

Місія створюваної інформаційної системи може бути сформульована таким чином: задоволення інформаційних потреб всіх рівнів управління в якісній, динамічній, своєчасній, достовірній інформації.

Виходячи з місії, визначаються її стратегічні цілі: істотно змінити рівень послуг за рахунок розробки і розповсюдження сучасних методів моніторингу інтелектуального, інформаційного і управлінського потенціалу, мінімізація витрат. Лідерство в об'ємах і якості послуг досягається за допомогою інтеграції зусиль учасників підприємства, управління сукупним портфелем асортименту послуг. Лідерство в мінімізації витрат може бути досягнуте за рахунок управління витратами по всіх напрямках діяльності, чіткої організації управлінського і фінансового обліку, проведення заходів по мотивації і стимулюванню.

Створення інформаційного забезпечення підприємства, призначення якого – управління інноваціями, є складним організаційно-технологічним завданням, реалізація якого має декілька складових. Без усвідомлення ролі кожної з них неможливо правильно здійснити планування і організувати реалізацію вибраного проекту. Розглянемо основні проблеми, які супроводжують розробку подібних систем.

Перш за все, слід вказати, що сучасні інформаційні системи є складними інтегрованими комплексами, які включають модулі, що відповідають практично за всі механізми роботи підприємства. Інша важлива обставина полягає в тому, що інформаційні системи підприємства призначені для крупних, територіально роз'єднаних економічних систем. Таким підприємствам необхідна реалізація складної структури видаленого доступу і можливості працювати в розподілених мережах, причому топологія і структура систем визначається функціональними особливостями підприємства. Третій важливий момент – інформаційна система постійно розвивається, як через вплив зовнішніх факторів, так і внаслідок зміни бізнес-функцій, і, отже, повинна містити інструментальні засоби адаптації і супроводу системи. Нарешті, четверте: інформаційна система підприємства – це набір пристроїв, механізмів, методів і алгоритмів, які спрямовані на підтримку життєвого циклу інформації і включають три основні процеси: обробку даних, управління інформаційними потоками і управління знаннями.

У свою чергу, з точки зору технологій, інформаційна система – це не один і навіть не декілька програмних комплексів. Самим нижнім рівнем інформаційної системи є сховище, в якому міститься вся інтелектуальна власність підприємства. Система управління знаннями об'єднує ідеї, знання, зміст документів і ділові правила, автоматизуючи процеси, що базуються на знаннях, як усередині підприємства, так і між його сегментами. Не менш важливо виділити клас підсистем аналізу і ухвалення рішень, без якого життєвий цикл інформації не буде завершений.

Автоматизація системи управління підприємством має на увазі автоматизацію бізнес-процесів. З іншого боку, проект впровадження інформаційної системи на підприємстві можна розглядати як один з етапів оптимізації системи управління. Автоматизація бізнес-процесів в даному випадку розглядається як оптимізація бізнес-процесів підприємства з використанням можливостей інфо-

рмаційних технологій. В результаті автоматизація бізнес-процесів веде до поліпшення (оптимізації) показників ефективності бізнес-процесів.

Використання корпоративних механізмів в управлінні підприємством дає змогу найповніше врахувати і погодити інтереси різних груп людей, причетних до інноваційної діяльності, об'єднати зусилля у всіх областях наукової і інноваційної діяльності. Проте існують достатньо серйозні проблеми узгодження інтересів у внутрішньокорпоративних і міжкорпоративних відносинах. Подальше розширення відносин і утворення інформаційного забезпечення має велике макроекономічне значення. Головною метою створення таких систем є об'єднання матеріальних, інтелектуальних активів і інформаційних ресурсів її учасників для підвищення конкурентоспроможності і ефективності, створення раціональних технологічних і коопераційних зв'язків, збільшення потенціалу, прискорення науково-технічного прогресу, залучення інвестицій.

Формування інформаційного забезпечення на підприємстві дає можливість управляти макроекономічними процесами на рівні галузей, регіонів. В цьому випадку йде швидкий процес оптимізації економічних структур, підвищується інноваційна активність, оскільки інноваційна діяльність традиційно відноситься до пріоритетних напрямів роботи підприємства, посилюються позиції на ринку.

Всі ефекти від створення інформаційних систем пов'язані з фактором масштабу або синергетичним ефектом. В першу чергу, при цьому відбувається консолідація інформаційних потоків, які використовуються в управлінні. Інформаційні можливості подібних структур несуть в собі такі переваги, як гарантоване і своєчасне отримання необхідної інформації, її валідність, надійність і достовірність. Інформаційні системи дають змогу централізувати управління інформаційним простором і, відповідно, забезпечують можливості для маневру при оптимізації економічної і інтелектуальної підтримки цих процесів. Важливою перевагою інформаційних систем є також можливість якісно управляти інтелектуальними і інформаційними ресурсами, диверсифікувати ринкові ризики.

Отже, в інноваційній діяльності назріла необхідність у формуванні інформаційного забезпечення, підтримці існуючої інформаційної інфраструктури.

*Напора І.Ю., аспірант,
Черевко О.В., д.е.н., доцент,
професор кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

РОЛЬ ПЕРСОНАЛУ В ОРГАНІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Забезпечення інформаційної безпеки банківських установ є одним з пріоритетних завдань на сьогоднішній день. Високий рівень конкуренції між банками та криміналізація суспільства припускає витік комерційної й іншої закритої інформації банку.

Система інформаційного захисту – це сукупність заходів (адміністративних, правових, технічних тощо), які мінімізують можливі збитки та протидіють загрозам інформаційній безпеці банківських установ. Для створення надійної системи захисту інформації проводять детальний аналіз можливих загроз, розробляють і реалізують систему захисту та супроводжують її під час експлуатації [1, 397].

Окрім технічних заходів при організації інформаційної безпеки значне місце посідає правильний підбір та навчання персоналу. Надійність системи безпеки залежить від людей та їх відношення до системи безпеки. У зв'язку з надшвидким розвитком комп'ютеризації захист необхідно постійно вдосконалювати.

Основним джерелом ненавмисних інформаційних загроз є помилкові дії персоналу при роботі в інформаційній системі. Близько 80 % збитку матеріальним активам компаній завдаються їх власним персоналом і лише 20 % – спроби несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації приходять ззовні [2]. Навчання та інструктаж персоналу банківської установи щодо заходів захисту є надійним засобом забезпечення інформаційної безпеки.

Одним із способів захисту інформаційних систем є створення відділу інформаційної безпеки в рамках діючої служби економічної безпеки, який займається організацією інформаційної безпеки. Створення такого відділу значно знижує ймовірність вчинення злочинів в даній сфері [3].

До відділу інформаційної безпеки відбираються працівники, які мають вищу освіту, практичний досвід роботи, вміють застосовувати нормативно-правові документи у сфері захисту інформації з обмеженим доступом.

Висококваліфіковані фахівці відділів інформаційних технологій та інформаційної безпеки можуть вирішити одну з актуальних та складних проблем – боротьба з внутрішнім зловмисником (інсайдерами) [4].

У зв'язку з посилення конкурентної боротьби в світі та в Україні, зокрема, швидко розвиваються інноваційні способи ведення бізнесу. Серед вітчизняних суб'єктів господарювання набуває популярності аутсорсинг, в тому числі і банківський.

Термін «аутсорсинг» походить від англійського «outside resource using», що означає використання зовнішніх ресурсів, коли певні завдання виконуються висококваліфікованими спеціалістами іншої компанії, яка, як правило, є експертом у певному виді робіт.

Початок «епохи аутсорсинг» відносять до 60-х рр. XX ст., а саме – до 1962 р., коли було засновано Electronic Data System Corporation [5].

Банківські установи найчастіше використовують ІТ-аутсорсинг з метою зменшення витрат, поліпшення якості послуг, а також організації інформаційної безпеки.

Аутсорсинг має свої переваги та недоліки. Основними перевагами аутсорсингу є економія коштів, використання спеціалізованого обладнання, висококваліфікованого персоналу, зусилля сконцентровані на основній діяльності, безперервність виконання функцій, розподіл відповідальності і ризиків, аутсорсер має можливість спеціалізуватися у вузькій галузі тощо. Серед недоліків слід

виокремити такі, як: втрата контролю над певною частиною процесу, необхідність передачі внутрішньої інформації, виникнення певної залежності від аутсорсингової компанії.

Зазначені недоліки одночасно виступають загрозами інформаційній безпеці банківських установ, що зумовлює проведення подальших досліджень даного напрямку. З огляду на загальну комп'ютеризацію, одним з пріоритетних завдань на сьогоднішній день є забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання, в тому числі банківських установ. Персонал є, з одного боку, найбільшим джерелом виникнення загроз, а з іншого – основним інструментом їх подолання.

Список використаних джерел:

1. Єніфанов А.О. *Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектору економіки України: Монографія.* – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 417 с.
2. Сушко Н. М. *Менеджмент персоналу в банках: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.* - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 146 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://imanbooks.com/book_359.
3. Олійник А.В., Шацька В.М. *Інформаційні системи і технології у фінансових установах - Навчальний посібник* - Львів: "Новий Світ-2000", 2006 - 436 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/22029/>.
4. Ожиганова М. І. *Управління персоналом: навч. посіб.* / М. І. Ожиганова, В. О. Хорошко, Ю. Є. Ярмчук, В. В. Карпінєць - Вінниця: ВНТУ, 2014. - 187 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/books/petr/%D0%A3%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B2%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BA%D1%96/p3.html>.
5. Микало О. І. *Підходи до визначення терміна «аутсорсинг»* // Економічний вісник НТУУ «КПІ»: збірник наукових праць. – 2010. – № 7. – С. 111-115. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economy.kpi.ua/files/files/22_kpi_2010_7.pdf.

Шелехов А.О., к.ю.н., доцент
начальник кафедри адміністративної діяльності ОВС
та економічної безпеки ФПФПМГБ ОДУВС

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ЗАСОБИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ: ПРОГРАМНИЙ КОМПЛЕКС «МОБІЛЬНИЙ КРИМІНАЛІСТ + PASSWARE® KIT MOBILE»

Підприємства, установи та організації будь яких форм власності все частіше стикаються з проблемами забезпечення інформаційної безпеки. Витік таємної інформації, порушення інформаційної безпеки, махінації з електронними платіжними системами, викрадення конфіденційної інформації, знищення електронних документів спричиняють значні збитки та є реальною загрозою діяльності компаній та державних структур. Отже, виникає необхідність у розслідуванні комп'ютерних злочинів, а також збиранні доказів. Ці задачі сьогодні є доволі складними.

Дуже важливим під час криміналістичного дослідження комп'ютерної техніки є вибір необхідних інструментальних засобів (програмного забезпечення) для проведення експертиз в процесі розслідування.

Можна констатувати, що на сьогоднішній день налічується значна кількість програмних продуктів для криміналістичних досліджень планшетів, смартфонів, телефонів.

Особливої уваги серед них заслуговує потужне технічне рішення «Мобільний криміналіст + Passware® Kit Mobile», яке використовують у понад 50 країнах світу, зокрема Великобританії, США, Німеччині, Нідерландах, Росії і т.д.[1].

«Мобільний криміналіст + Passware® Kit Mobile» – це програмний комплекс для дослідження мобільних пристроїв, що виходить за рамки звичного аналізу стільникових телефонів, смартфонів і планшетів. Використання низькорівневих пропрієтарних протоколів доступу дозволяє отримати набагато більше даних, ніж при використанні звичайних логічних методів читання. Для отримання даних з смартфонів використовуються методи, що найкращим чином підходять до конкретного апарату: це отримання фізичного образу даних телефонів та SIM-карток, списку контактів, абонентських груп, номерів швидкого набору, пропущених, вхідних та вихідних дзвінків, повідомлень SMS, MMS та електронної пошти зі стандартних папок і створених користувачем, видалених повідомлень, часу і дати надходження повідомлень SMS до центру відправки повідомлень (SMSC) провайдера зв'язку, розкладу календарних подій, текстових нотаток, безпосередньо внесених користувачем; фотографій, відео, мелодій, даних секції Lifeblog (усі головні події в телефоні з географічними координатами), додатків Java, даних файлової системи пам'яті телефону та карти пам'яті (різних форматів), даних трафіку GPRS і Wi-Fi, голосових записів та аудіокліпів, тимчасових файлів та закладок інтернет-браузерів. Кількість можливостей, що підтримуються у конкретних випадках, залежить від моделей мобільних телефонів; а список моделей мобільних пристроїв, що підтримуються, сьогодні становить близько 9200 і постійно зростає.

Незалежно від використаного методу, «Мобільний криміналіст + Passware® Kit Mobile» дозволяє проводити глибокий аналіз даних і надає аналітичні інструменти для відновлення видаленої інформації, відтворення картини інциденту, хронології подій, побудови кола спілкування власника досліджуваного пристрою, і багато іншого.

«Мобільний криміналіст + Passware® Kit Mobile» дозволяє працювати зі смартфонами на базі IOS, Android, Symbian OS, Windows Mobile і BlackBerry. Обсяг корисних даних з цих пристроїв значно перевершує можливості інших продуктів.

Основні види даних, доступні для вилучення у «Мобільний криміналіст + Passware® Kit Mobile»:

- загальна інформація про пристрій (основні дані телефону і дані SIM-карти);
- список усіх контактів (зокрема номери мобільних і стаціонарних телефонів, факсів, поштові адреси, фотографії контактів та іншу повну інформацію

про контакти). Інформація про приналежність контактів до певних груп абонентів є непрямим показником частоти спілкування власника телефону з цими контактами;

- пропущені вихідні / вхідні дзвінки, дзвінки Facetime;
- органайзер (зустрічі, нотатки, нагадування про дзвінки, річниці та дні народження, списки справ та ін.);
- повідомлення SMS, MMS, iMessage, E-mail з вкладеннями (повідомлення, журнал повідомлень, папки, видалені повідомлення та ін.);
- створені користувачем словники;
- фотографії, відео, аудіо записи, а також голосові замітки;
- тимчасові файли та закладки інтернет-браузерів. «Мобільний Криміналіст» дозволяє отримати тимчасові файли, що створюються в телефоні при перегляді веб-сторінок. Отримується доступ до списку відвіданих Інтернет сайтів та файлів, скачаних браузером мобільного телефону ;

- геокоординати фотографій зроблених камерою пристрою, отримання дзвінку, або СМС, подій календарю. Сучасні мобільні телефони все частіше зберігають інформацію про місце, в якому відбулася та чи інша дія в самому телефоні. «Мобільний криміналіст + Passware® Kit Mobile» дозволяє отримати географічні дані, що зберігаються як у вигляді координат, так і у вигляді номерів базових станцій операторів стільникового зв'язку. Після обробки даних за допомогою програми розташування відображається на карті і може масштабуватися. Зазначена інформація під час розслідування злочинів дає змогу встановити місцезнаходження власника телефону в певний момент часу;

- журнал трафіку і сесій GPRS, EDGE, CSD, HSCSD и Wi-Fi;
- логи пристрою;
- паролі до облікових записів власника пристрою і точкам WiFi;
- інформація про видалені повідомлення;
- всі файли з пам'яті телефону, а також з карти пам'яті, зокрема встановлені додатки та їхні дані. Дані з понад 500 додатків: Apple Maps, Booking.com, Facebook, Google+, PayPal, Safari, Skype, Viber, WhatsApp та ін.

Зазначений продукт дозволяє отримувати дані бекапів iPhone, iPad і iPod Touch з хмарного сховища iCloud, якщо відомі дані облікового запису Apple, дозволяє експертам відновлювати паролі для: резервних копій iTunes; резервних копій Android; фізичних образів Android.

Автоматично розпізнає дані шпигунських програм, встановлюючи, чи стежив хтось за користувачем.

Містить вбудовані аналітичні інструменти для обробки отриманих даних:

Стрічка подій. Надає повний огляд способу життя жертви або підозрюваного, в тому числі відвідані місця і комунікації до, під час і після події.

Граф зв'язків. Знаходить докази і виявляє соціальні зв'язки між кількома пристроями за пару натискань.

Матриця активності. Дозволяє аналізувати найбільш активні періоди використання пристрою і відображає статистику активності для окремо взятого контакту або в певний період часу.

Об'єднані контакти. Надає доступ до найбільш повної інформації про контакт, яка отримана з усіх джерел даних пристрою.

Статистика та зв'язки. Дозволяє встановити коло зв'язків користувача і візуально визначити найбільш часті контакти [2].

Однак використання даного продукту є проблематичним для багатьох організацій у зв'язку з його вартістю (2000 €). А схожого або аналогічного аналога програмного продукту класу freeware на ринку немає.

Список використаних джерел:

1. Гриців О.І. Криміналістика в комп'ютерних системах: процеси, готові рішення [Електронний ресурс] / О.І. Гриців. – Режим доступу до статті: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/26004/1/21_123-129.pdf
2. Офіційний сайт «Мобільний криміналіст». – Режим доступу: <http://www.oxygen-forensic.com/ru/order/new-license-passware-analyst>

СЕКЦІЯ 4. Правові та організаційні засади економічної безпеки України

Албул С.В.

Перший проректор ОДУВС

кандидат юридичних наук, доцент

полковник міліції

Член Союзу юристів України

ДО ПИТАННЯ РОЗРОБЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Сучасна криміногенна ситуація в Україні – якісно новий феномен як за масштабами злочинних проявів, так і за ступенем їх руйнівного впливу на життєдіяльність суспільства, права і свободи громадян. За останні роки відбулася трансформація злочинності в нашій країні, зросла кількість організованих злочинних формувань, які мають сувору ієрархічну структуру, використовують новітні технічні засоби забезпечення протиправної діяльності, протидії правоохоронним органам. Організовані злочинні угруповання перетворились на симбіоз ділків тіньової економіки, озброєних груп, що обслуговують їх, та корумпованих державних службовців різних рівнів. Саме ослаблення державного контролю за ситуацією в країні дає можливість криміналітету задавати тон, диктувати свої правила поведінки, ідеологію, субкультуру, лобіювати вигідні їй правові, організаційні і тактичні рішення легітимної влади, здійснювати активну протидію правоохоронним структурам. Для організації злочинної діяльності вони оперують значними грошовими ресурсами, які, зокрема, використовуються для підкупу державних службовців, працівників правоохоронних органів, залучення фахівців різних галузей для створення ефективних механізмів, технологій, способів та схем вчинення злочинів тощо. Ситуація значно погіршується у зв'язку з активізацією агресивних проявів тероризму та екстремізму.

Ефективна протидія злочинам особливо її організованим формам, за нашим переконанням, неможлива без розуміння тих процесів, які відбуваються у злочинному середовищі або навпаки створенні необхідних умов для документування фактів протиправної діяльності тощо. У зв'язку з цим органи внутрішніх справ стикаються з необхідністю з'ясування умов формування та існування злочинних формувань, обраних ними механізмів вчинення злочинів, рольової участі у цьому процесі кожного учасника злочинного угруповання, руху тіньових та певних легальних фінансових потоків, які є підґрунтям існування цих угруповань або навпаки предметом їх злочинних інтересів, функціонування інфраструктури організованої злочинності тощо. Організація протидії

їх злочинній діяльності вимагає добування, аналітичної обробки та використання розвідувальної інформації, одержаної у процесі проведення гласних та негласних заходів, з метою своєчасного запобігання, виявлення і нейтралізації реальних та потенційних загроз національним інтересам України [1, с. 699].

Ситуація актуалізується ще й тим, що сьогодні, у зв'язку з набранням чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом України, оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ втратила наступальний характер.

Сутність наступальності, що полягає у необхідності упереджувального характеру дій оперативних підрозділів з тим, щоб, ще на ранніх стадіях вчинення умисних злочинів (готування, замах), були одержані фактичні дані щодо злочинного наміру особи або групи осіб, не було допущено переростання попередньої злочинної діяльності у закінчений злочин, фактично зруйнована. На сьогодні, з моменту початку кримінального провадження оперативні підрозділи ОВС позбавлені права ініціативно здійснювати заходи, спрямовані на встановлення та викриття злочинців, а мають діяти виключно в межах доручень слідчих та прокурорів. Таким чином, суттєвий арсенал оперативно-розшукових заходів та методів залишається фактично не витребуваним. Крім цього, чинний Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» втрачає свою актуальність, пов'язуючи процес реалізації прав оперативних підрозділів з положеннями Кримінального процесуального кодексу. Доводиться констатувати, що стала теорія ОРД потребує суттєвого переосмислення.

Компаративний аналіз сучасної європейської та світової практики засвідчує, що більшість розвинених країн йдуть шляхом чіткого розгалуження кримінально-процесуальної діяльності та діяльності з отримання, добування, аналітичного оброблення та прогнозування інформації про злочинність, окремі злочини та осіб, що до них причетні. Саме таку діяльність можна визначити, як кримінальну розвідку.

Найрозвинутіша мережа розвідувальних підрозділів існує в поліції США, де кожен поліцейський підрозділ має власну розвідувальну групу, яка залежно від його рівня складається з інформаційно-аналітичного підрозділу, групи оперативних працівників, групи спеціальних операцій, групи експертів, групи оперативних працівників, які працюють «під прикриттям», групи зовнішнього та електронного спостереження, та групи матеріально-технічного забезпечення. Загальною метою існування розвідувальної служби поліції США є збирання оперативної інформації, що забезпечила б ефективне планування та проведення заходів протидії злочинності. Цей вид розвідувальної діяльності має назву внутрішньої розвідки. Аналогічні підрозділи створено й у французькій поліції – бригади розшуку і захоплення. Вони вживають активних заходів щодо вивчення злочинного елементу і спостереження за ним, проникаючи до його середовища. Такій самий підхід має організація спеціальних підрозділів Швейцарії. Багатий досвід використання підрозділів розвідки в боротьбі зі злочинністю має угорська поліція. В її розпорядженні є підрозділи ретельно законспірованих працівників, спеціально підготовлених для роботи в злочинному середовищі. В свою чергу, кримінальна поліція Німеччини та відомство з охорони конституції теж використовують у криміногенному середовищі працівників «під прикрит-

тям», переважно для викриття тяжких та особливо тяжких злочинів [3, с. 114-115].

2 жовтня 2012 року Сеймом Литовської республіки було прийнято Закон «Про кримінальну розвідку», який прийшов на зміну Закону «Про оперативно-розшукову діяльність». С його прийняттям та набранням чинності протидія злочинності у Литовській республіці складається з двох, логічних складових: постійнодіючої розвідувальної діяльності та кримінально-процесуальної. Структурно Закон Литовської республіки «Про кримінальну розвідку» складається з 24 статей: 1. Призначення Закону; 2. Основні поняття Закону; 3. Правова основа та принципи кримінальної розвідки; 4. Завдання кримінальної розвідки; 5. Захист прав та свобод особи при здійсненні кримінальної розвідки; 6. Права суб'єктів кримінальної розвідки; 7. Обов'язки суб'єктів кримінальної розвідки; 8. Підстави кримінальної розвідки; 9. Отримання інформації від суб'єктів господарювання, що надають мережі електронного зв'язку та (або) послуги, Центрального банку Литви, фінансових підприємств та кредитних установ, а також інших юридичних осіб; 10. Використання в спеціальному порядку технічних засобів, таємний огляд поштових відправлень та документів, контроль поштових відправлень та виїмка, таємний контроль листувань та іншої комунікації; 11. Таємне проникнення до житла особи, службові та інші приміщення, закриті території, транспортні засоби; 12. Завдання, що виконують правоохоронні установи; 13. Імітація злочинної діяльності; 14. Контрольована поставка; 15. Спостереження; 16. Допомога осіб кримінальній розвідці; 17. Підготовка процесуальних документів, що використовуються для легендування/прикриття при здійсненні агентурної діяльності стосовно заарештованих осіб; 18. Використання інформації кримінальної розвідки; 19. Фінансування кримінальної розвідки; 20. Внутрішній контроль; 21. Координація кримінальної розвідки та контроль законності; 22. Урядовий контроль; 23. Парламентський контроль; 24. Набрання Законом чинності [2].

Необхідно зазначити, що чинний Закон України «Про розвідувальні органи України» не відносить оперативні підрозділи органів внутрішніх справ до суб'єктів розвідувальної діяльності. Разом із тим, відповідно Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», «оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів». Цим Законом встановлено вичерпний перелік державних органів, яким надано право здійснювати оперативно-розшукову діяльність. На наш погляд, логіко-семантичний аналіз положень норм вказаного Закону, дає підстави стверджувати, що визначеним суб'єктам, зокрема органам внутрішніх справ, надається право реалізовувати розвідувальну функцію. Крім цього, в ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» закріплено, що завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального

судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. Отже, законодавець наголошує саме на інформаційному характері ОРД, що й складає сутність розвідувальної діяльності.

Розвідувальна діяльність оперативних підрозділів ОВС здійснюється у наступних напрямках – особиста розвідка, агентурна розвідка, технічна розвідка, аналітична розвідка. В системі МВС України розвідувальні функції виконують підрозділи утвореного Департаменту кримінальної розвідки, Департаменту оперативної служби та Департаменту оперативно-технічних заходів. Крім цього, на тактичному рівні розвідувальна діяльність притаманна й іншим оперативним підрозділам ОВС за напрямками роботи. Виходячи з викладеного, вважаємо, що на сьогодні обґрунтованим є розроблення Концепції кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України.

Метою Концепції має бути визначення правових та організаційно-тактичних основ кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України з метою захисту особи, держави і суспільства від злочинності. Розроблення даної Концепції забезпечить створення правових основ діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ України, які здійснюють розвідувальну діяльність в інтересах кримінального судочинства та забезпечать інформування суб'єктів забезпечення національної безпеки України розвідувальною інформацією, необхідною для оперативного прийняття виважених управлінських рішень у сфері протидії злочинності [4, с. 107]. Обов'язковим елементом означеної Концепції є розроблення проекту Закону України «Про кримінальну розвідку», внесення відповідних змін та доповнень до чинного законодавства України, зокрема, до Кримінального процесуального кодексу, Законів України «Про розвідувальні органи України», «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», відомчі нормативні акти тощо.

Слід наголосити, що законопроект має визначати мету і завдання кримінальної розвідки ОВС, підстави для її здійснення, її правову основу та принципи. Він має встановлює державні органи, які здійснюють кримінальну розвідку, повноваження цих підрозділів, порядок надання розвідувальної інформації та захисту відомостей про кримінальну розвідку, Вказаний законопроект, крім іншого, має містити вичерпний перелік розвідувальних заходів (без розкриття тактики їх проведення). Він визначатиме також порядок фінансування та матеріально-технічного забезпечення, соціальні та правові гарантії співробітників органів і підрозділів, які здійснюють кримінальну розвідку та осіб, що сприяють її здійсненню, гарантії дотримання законності, особливості контролю за здійсненням антикримінальної розвідки та особливості контролю та нагляду.

Вбачається, що сприйняття необхідності формування Концепції кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України, розроблення Закону України «Про кримінальну розвідку» має теоретичну та практичну складові. По-перше, сприятиме подальшому науковому пошуку у галузі протидії злочинності та перегляду парадигми оперативно-розшукової діяльності. По-друге, поверне наступальний, упереджувальний характер діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ у стратегічних та тактичних напрямках протидії злочинності. По-третє, забезпечить комплексне, постійне надходження розвідува-

льної інформації з метою виконання завдань кримінального судочинства. Вважаємо, що напрями означеної Концепції у повній мірі співпадають з напрямками реформування органів внутрішніх справ України та їх правового забезпечення, Євроінтеграційному курсу нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Албул С.В. Інформаційно-прогностична сутність розвідувальної функції в оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ // *Evropský politický a právní diskurz: Česká republika, Brno.* – 2014. – Svazek 1. – 6 Vidání. – P. 699-710.
2. О криминальной разведке: Закон Литовской республики от 02.10.2012 № XI-2234 // [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: http://www3.lrs.lt/dokpraieska/forma_e.htm
3. Оперативно-розшукова компаративістика: монографія / О.М. Бандурка, М.М. Перепелиця, О.В. Манжай, В.В. Шендрюк. – Харків: Золота міля, 2013. – 352 с.
4. Albul S. Epistemology intelligence functions operational and investigative activities of internal affairs // *The Genesis of Genius : Scientific and educational journal.* – Switzerland: Genève, 2014. – № 2. – p. 103-108.

Бадюк М.О., курсант

Кубаєнко А.В. к.ю.н., доцент

кафедри адміністративної

діяльності ОВС та економічної безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Правоохоронні інститути як складова частина політико-правових, економічних та соціальних відносин входять до необхідних умов життєздатності та ефективності держави, економічної безпеки і національного розвитку. В умовах світової економічної кризи важливого значення набувають забезпечення конституційних прав і свобод громадян та реалізація політичного та економічного курсу нашої держави.

Тому існування і прогресивний розвиток нашої країни, як суверенної держави, залежить від здійснення цілеспрямованої політики щодо захисту її національних інтересів. Основи такої політики визначила Концепція (основи державно політики) національної безпеки України. Концепція національної безпеки України повинна забезпечувати:

– єдність принципів формування і проведення державної політики національної безпеки;

– поєднання підходів до формування відповідної законодавчої бази, підготовки доктрин, стратегій, концепцій, державних і відомчих програм у різних сферах національної безпеки.

Правову основу національної безпеки України становлять Конституція[1], Закон України «Про основи національної безпеки України» [2], міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання цих законів інші нормативно-правові акти.

Досліджуючи питання фінансової безпеки держави, вітчизняні науковці підкреслюють, що сутність фінансової безпеки полягає в збалансованому функціонуванні економічної системи взагалі, у можливості нормальної роботи внутрішньої економічної системи та безболісному включенні її до світової економічної системи. Розглядаючи безпеку фінансової системи України, слід зупинитися на економічній безпеці будь-якої іншої держави.

Економічна безпека будь-якої держави та окремих суб'єктів господарювання є неможливою без системи заходів дотримання законодавства у галузі господарської політики. На жаль, кардинальні реформи, що здійснюються в Україні, як свідчить статистика, супроводжується криміналізацією суспільства та зростанням злочинності, особливо в економічній та фінансовій сферах, а це створює реальну загрозу економічній безпеці країни. Економіка завжди була предметом злочинних посягань, особливо у трансформаційні періоди, коли радикально змінюються відносини власності та форми господарювання.

Тому сьогодні стан економічної безпеки залишається складним внаслідок дії низки викликів, зумовлених високим рівнем тінізації економіки, зокрема, поширенням тіньової зайнятості, розповсюдженням напівлегальних методів ухилення від оподаткування, криміналізацією економічних відносин, наявністю в країні організованих злочинних угруповань, що претендують на контроль над діяльністю суб'єктів господарювання.

В сучасних умовах тіньова економіка в Україні створює реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави, негативно впливає на суспільне життя: економіку, політику, соціальну та правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини тощо.

Сьогодні масштаби тіньової економіки, а також обсяги продукції і фінансових ресурсів, що обертаються у цьому секторі господарства, вже не можуть не враховуватися при прийнятті управлінських і законодавчих рішень на всіх рівнях владних структур. За оцінками фахівців близько 55% підприємств повністю або частково працюють у «тіні». Розрахунки питомої ваги тіньового сектору із застосуванням різних методик свідчать, що він становить близько 40 – 50% внутрішнього валового продукту. При чому, на думку вітчизняних і західних експертів, цей рівень тіньової економіки можна вважати її нижньою межею. Для порівняння в Італії рівень тіньової економіки складає 27,8%, у Франції – 14,9%, в Німеччині – 16,3%, в США – 8,9% ВВП.

Найбільш небезпечним наслідком розвитку тіньової економіки є криміналізація суспільства в цілому, що веде до втрати державою своїх регулюючих і контролюючих функцій та зниження рівня економічної безпеки. Такі поняття, як криміналізація і тінізація економіки тісно пов'язані між собою: тіньовий сектор є наслідком криміналізації економіки та суспільства в цілому, і в той же час – однією з причин цього процесу та його каталізатором.

Сьогодні економічні злочини значно відрізняються від тих злочинів, що були притаманні командно-адміністративній системі. Якщо раніше економічні злочини за способом скоєння були досить простими (розтрата, оплата праці «мертвих душ», спекуляція, розкрадання державної власності), то сьогодні еко-

номічна злочинність, особливо у банківській сфері та сфері зовнішньоекономічної діяльності, набула інтелектуального характеру.

Сучасні економічні злочини мають так риси:

- вони охоплюють різноманітні зловживання економічної влади на різних рівнях управління, які зазіхають на порядок ведення економічного управління;
- здійснюються у більшості випадків у процесі професійної діяльності;
- завдають значної економічної шкоди інтересам держави, більшості підприємницьких структур та населення.

Захист законних економічних інтересів особи, підприємства, суспільства і держави від таких загроз – є завданням, насамперед, правоохоронних органів і спецслужб.

Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [3] до правоохоронних органів, у широкому розумінні, відносять «органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.». І хоча за чисельністю міліція, служба безпеки, прикордонна служба та інші правоохоронні органи суттєво більші, ніж відповідні установи [4], рівень гарантій конституційних прав та законних економічних інтересів особи на захист сьогодні не відповідає європейським стандартам і вимогам правового, демократичного суспільства та держави. Тому кардинальне реформування правоохоронних органів є ключовою умовою подальшого суспільного поступу України та успіху демократичних перетворень. А економічна безпека держави багато в чому залежить від ефективності боротьби з економічними злочинами. Взірцем у цьому плані, на думку О.Є. Користіна [5], можуть слугувати Сполучені Штати Америки, де у Міністерстві фінансів функціонує спеціальний відділ по боротьбі з фінансовими злочинами.

Правоохоронні органи утворюють певним чином відособлену за ознакою професійної діяльності самостійну групу органів держави, що мають чітко визначені завдання та виконують певні правоохоронні функції. Мета, завдання та функції правоохоронних органів у цілому полягають у забезпеченні законності та правопорядку в усіх сферах життєдіяльності нашої країни. Щодо забезпечення економічної безпеки, то діяльність правоохоронних органів у цій сфері здебільшого зводиться до боротьби з економічною злочинністю — запобігання та викриття правопорушень у всіх галузях економіки України.

Місце органів внутрішніх справ у системі правоохоронних органів необхідно визначати з огляду на їх компетенцію з питань запобігання злочинам та іншим правопорушенням. ОВС є найчисельнішою ланкою в системі правоохоронних органів. Вони не тільки в організаційному, але й у функціональному плані посідають найважливіше місце в системі правоохоронних органів. Понад 80 % злочинів, що фіксуються у кримінальній статистиці, становлять злочини, які виявляються і розслідуються органами внутрішніх справ. Останні є центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координу-

ється Кабінетом Міністрів України, а також є провідними органами у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування і реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки України.

Важливу роль в системі правоохоронних органів відіграють спеціальні підрозділи Міністерства внутрішніх справ і служби безпеки України яким надані певні повноваження у боротьбі зі злочинністю в сфері економіки, зокрема:

1) заводити оперативно-розшукові справи; 2) на письмові вимоги одержувати від банків, а також кредитних митних, фінансових та інших установ, підприємств, організацій (незалежно від форм власності) інформацію і документи про операції, рахунки, вклади, внутрішні та зовнішні економічні угоди фізичних і юридичних осіб;

3) залучати до проведення перевірок, ревізій та експертиз кваліфікованих спеціалістів контролюючих і фінансових органів;

4) одержувати інформацію з автоматизованих інформаційних і довідкових систем та баз даних, створених міністерствами, відомствами, іншими державними органами України.

На сьогоднішній день економічні правопорушення набули інтелектуального характеру. Суб'єктами вчинення є особи, які добре підготовлені в юридичному, економічному та організаційному планах, які мають знання комп'ютерної техніки та технології, володіють декількома мовами. Тому боротьба з ними повинна здійснюватися системою правоохоронних органів та спецслужб, які, крім юридичних, мають спеціальні знання у галузі фінансів, ціноутворення, кредитування, бухгалтерського та податкового обліку і, особливо, організації дієвого фінансово-господарського контролю.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] : закон України від 28.06.1996 р. 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішення Конституційного Суду : за станом на 15.05.2014, v005p710-14 – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс] : закон України від 19.06.2003 № 964-IV із змін., внес. згідно із законами України : за станом на 05.03.2015, 186-19. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua> - Назва з екрана.
3. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів [Електронний ресурс] : закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII із змін., внес. згідно із законами України : за станом на 11.08.2013 р. № 3610-VI (3610-17) – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua> - Назва з екрана.
4. Детюк А. Правоохоронні органи як суб'єкти системи забезпечення економічної безпеки України / А. Детюк // Підприємництво, господарство і право. - 2009. - № 12 (168). - С. 33-37.
5. Користін О. Є. Економічна безпека : навч. посіб. / О. Є. Користін, О. І. Барановський, Л. В. Герасименко. - К. : КНУВС, 2010. - 368 с.

INSOLVENCY OF BANKS AND FINANCIAL INSTITUTIONS

The Law of Ukraine “On Restoring of Debtor’s Solvency or Declaration Him as a Bankrupt” (hereinafter – the Law on Insolvency [1]) as well as the Regulation № 1346/2000[2] has clearly excluded from its scope of application insolvencies of banks and financial institutions (para. 5 part 2, Art. 119 of the Law on Insolvency). Insolvency of banks is regulated by the Law of Ukraine "On Banks and Banking Activity", the Law of Ukraine "On the Deposit Guarantee System of Private Individuals". In order to differentiate the regulation of insolvency of banks and financial institutions and other legal entities Ukrainian legislator decided to use even different terms. Thus, under Title V of the Law of Ukraine "On Banks and Banking Activity" were developed a number of criteria for classification of bank as "problematic" or "insolvent" [as regards companies the term “bankruptcy” is used – *added by author*].

Recently Ukraine had seldom cases of bank insolvencies. The occupation of the Crimean peninsula and military aggression on the eastern part of the country, as a result caused a wave of bank insolvencies [3].

At the initiative of the National Bank of Ukraine (hereinafter - NBU) was adopted a law [4] that increased the requirements for the minimum authorized capital of newly created banks up to 500 mln. UAH (About 194 million EUR as of 03.30.2015) as well as the duty of existing banks to increase the amount of their share capital up the above mentioned amount within ten years.

Requirement on increase of the banks’ share capital combined with the financial difficulties faced by banks due to the hard economic situation have raised again the question of consolidation of Ukrainian banks [5, c. 13].

Due to the fact that Ukrainian legislation currently contains no effective mechanisms for the recognition and enforcement of foreign judgments even in respect of private companies, following the practice of protectionism in the relation to Ukrainian creditors, legislation on banks and banking activity does not recognize cross-border insolvencies at all. That is why such mechanisms as mergers and acquisitions or conversion of shares of the bank, envisaged by civil and corporate legislation of Ukraine may be the possibility of foreign investors to save their money.

It should be borne in mind that, unlike the EU legislation, the provisions of the Law on Insolvency are applicable to certain financial institutions. According to para. 1 part 1, Art. 1 of the Law of Ukraine "On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets” the term financial institutions include banks, credit unions, pawnshops, leasing companies, trust companies, insurance companies, institutions saving pensions, investment funds and companies and other legal entities, sole activity of which is the provision of financial services and in cases expressly defined by law - other services (operations) associated with the provision of financial services.

Thus, insolvency of certain number of financial market participants is regulated by the Law on Insolvency. For instance, insolvency of insurance companies

(Art. 87 of the Law on Insolvency), professional participants of the equity market as well as of collective investment institutions (Art. 88 of the Law on Insolvency), the issuer or trustee of mortgage certificates, construction financing fund manager or real estate transactions fund (Art. 89 of the Law on Insolvency).

Under the Law on Insolvency, meaning that within the general bankruptcy procedure are considered cases on insolvencies of credit unions, pawnshops, leasing companies, trust companies. The fact that the investor should bear in mind while contracting with the relevant organizations.

List of references

1. Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2343-12/print1396810273788685>.
2. Council regulation # 1346/2000 on Insolvency proceedings [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:160:0001:0018:en:PDF>.
3. Перелік банків України, які знаходяться на ліквідації [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=75473.
4. Постанова Правління НБУ від 17.11.2014 N 723 до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0723500-14>.
5. Федоренко М. Заповнення банку / М. Федоренко. // Юридична практика. – №43. – С. 13.

*Гогусь О.В. старший науковий співробітник
відділу досліджень проблем ювенальної юстиції
Науково-дослідного інституту
Національна академія прокуратури України*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НЕПОВНОЛІТНІХ СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Серед важливих заходів із протидії злочинності варто виокремити державне забезпечення безпеки неповнолітніх суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, неповнолітніх членів сімей і близьких родичів таких суб'єктів. Неповнолітніх умовно можна віднести до такої категорії суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, яка, зазвичай, легко піддається впливу. Адже злочинці при вчиненні впливу на неповнолітніх витрачають незначні зусилля, однак кримінальні провадження за такими фактами характеризуються складністю розкриття та розслідування, встановлення винних у вчиненні такого незаконного впливу та притягнення їх до кримінальної відповідальності. Шкода, що заподіюється такими злочинними діями, є надзвичайно істотною за своїм характером, а нерідко становить і тяжкі наслідки. Розкриття злочинів і провадження у справах щодо незаконного впливу на неповнолітніх ускладнюється соціальним становищем їх суб'єктів, як, зокрема, посадове, матеріальне тощо. Особи, які є потерпілими чи володіють інформацією щодо

таких злочинів, не завжди беруть участь у правоохоронних заходах, оскільки побоюються помсти за розголошення відомостей щодо незаконного впливу на неповнолітніх.

У статті 3 Конституції України закріплено, що "Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю" [1, ст. 3]. Органам, що ведуть кримінальне провадження, слід ретельніше приділяти особливу увагу прийняттю рішень про забезпечення безпеки неповнолітніх та їх виконанню у разі, коли злочин щодо неповнолітнього вчинено членами його сім'ї, родичами, близькими чи знайомими або іншими людьми, від яких неповнолітній перебуває в матеріальній, соціальній, виробничій, службовій чи іншій залежності (наприклад: службова особа дитячої установи, у якій перебуває неповнолітній). Аналогічні проблеми виникають і в інших випадках, коли кримінальне провадження ведеться щодо близьких чи знайомих потерпілому осіб. Адже неповнолітні через несформовану особистість можуть зазнавати впливу з боку цих осіб, легко піддаватися такому впливу. Наслідком цього може бути: відмова від давання показань у кримінальному провадженні; давання неправдивих показань; повне або часткове ухилення від участі у слідчих чи інших процесуальних діях. Для запобігання такого впливу на неповнолітніх суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності орган, який веде провадження у справі, із самого початку надходження до нього кримінального провадження повинен негайно прийняти рішення щодо вжиття заходів безпеки щодо таких неповнолітніх. Адже у іншому разі відновити бажання чи психологічну можливість неповнолітнього щодо його участі у процесуальних діях в кримінальному провадженні буде складно, а часом і неможливо, оскільки внаслідок психологічного чи фізичного впливу щодо їх життя, здоров'я, житла або майна може статися їх психологічний злам. Для реалізації такої процесуальної можливості застосування заходів безпеки щодо неповнолітніх без достатніх доказів щодо наявних загроз варто удосконалити ст. 487 КПК України [4, ст. 487], а саме: додати до її назви слова "... та застосування заходів щодо забезпечення їх безпеки"; доповнити її частину 2 у такій редакції: "Якщо за результатами з'ясування умов життя, виховання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого встановлено достатні дані щодо потенційної можливості впливу на їх позицію у кримінальному провадженні шляхом створення загроз їх життю, здоров'ю, житлу чи майну орган, який веде кримінальне провадження, може прийняти рішення про застосування заходів безпеки навіть при відсутності доказів реального існування таких загроз". При внесенні таких змін до законодавства про безпеку та кримінального процесуального законодавства зміст статті 380 Кримінального кодексу України [2, ст. 380] змінювати не потрібно, оскільки її диспозиція передбачає відповідальність, зокрема, за неприйняття, несвоєчасне прийняття, або прийняття недостатньо обґрунтованих рішень щодо застосування заходів безпеки до суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності. А питання необхідності, своєчасності та обґрунтованості рішень щодо таких заходів регламентуються законодавством про безпеку та кримінально-процесуальним законодавством.

Виконання рішень про застосування заходів безпеки щодо неповнолітніх має відбуватися у тому ж порядку і тими ж органами, що і щодо дорослих осіб, з урахуванням певних особливостей кримінального провадження, в якому беруть участь неповнолітні. Так, скажімо, у загальному порядку мають виконуватися рішення про застосування особистої охорони неповнолітнього. Забезпечувати таку охорону повинні підрозділи міліції "Грифон". Якщо ж неповнолітній є військовослужбовцем (наприклад: курсантом військового навчального закладу особа може бути одразу по закінченню загальноосвітньої школи у 17, а часом і у 16 років, набувши таким чином статус військовослужбовця), то питання виконання заходів безпеки вирішується його командуванням. Якщо ж неповнолітній перебуває під вартою чи відбуває покарання у виді позбавлення волі у виховній колонії, то питаннями його безпеки має опікуватися адміністрація установи, у якій він утримується [3, ст. 10]. При цьому до нього можуть також додатково застосовуватися і такі заходи безпеки як ізольоване тримання чи переведення до іншої установи по виконанню покарань. У випадку, коли неповнолітній бере участь у кримінальному провадженні, слідство в якому ведеться органами державної безпеки, то його безпеку можуть забезпечувати відповідні підрозділи Служби безпеки України.

Залежно від ролі тієї чи іншої особи у зазначених правовідносинах можна було б застосовувати такі заходи безпеки. Так, до неповнолітніх випадкових очевидців чи непрямих свідків факту злочину можна застосовувати, за необхідності, зміну анкетних даних у матеріалах справи; впізнання чи інші слідчі дії за їх участю повинні проводитися лише поза можливістю візуального спостереження їх з боку інших учасників цих дій; закритий судовий розгляд; у разі необхідності, й інші заходи безпеки (зміна прізвища, зміна телефону, зміна місця навчання, роботи або служби неповнолітнього, переселення в інше місце проживання або поміщення до місць, що унеможливають вплив на цих осіб, фізична охорона, видача засобів сповіщення про небезпеку та засобів особистої охорони тощо). При чому, забезпечувати безпеку цих осіб варто не лише в ході провадження у справі, але і в разі необхідності, по його завершенню доти, поки не зникне загроза небезпеки їх життю, здоров'ю, житлу чи майну. В кримінально-процесуальному законі слід закріпити норму, відповідно до якої захисник підозрюваного чи обвинуваченого не мав би змоги під час впізнання бачити ту особу, котра впізнає. Наведені заходи мали б свій ефект і щодо тих підозрюваних, котрі співробітничать зі слідством, не перебувають під вартою. Стосовно ув'язнених підозрюваних чи обвинувачених, то логічним було б тримання їх під вартою у різних установах з тим, щоб унеможливити обмін інформацією між ними щодо обставин справи. А от від застосування щодо неповнолітнього такого заходу як зміна зовнішності варто утримуватись через можливі негативні психологічні наслідки для охоронюваної особи.

Для дієвого забезпечення безпеки суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності потрібно вживати не лише правових, але і психологічних, виховних, організаційних та інших заходів з тим, щоб не суб'єкти судочинства боялися незаконного впливу, а щоб самі потенційні правопорушники утримувалися від незаконних дій, усвідомлюючи невідворотність юридичної відповідальності. За

фактами незаконного впливу на неповнолітніх суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, членів їх сімей та близьких родичів, перешкоджання законній діяльності слідчого або прокурора треба встановлювати винних та притягувати їх до відповідальності, не залишаючи без уваги жоден факт такої протиправної поведінки.

Підвищенню ефективності забезпечення безпеки житла та майна неповнолітніх суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, членів їх сімей та близьких родичів, від реалізації загроз щодо його знищення чи пошкодження сприятиме комплекс наступних заходів: 1) своєчасність прийняття рішень про заходи безпеки щодо неповнолітніх та своєчасне виконання таких рішень; 2) оперативні та роз'яснювальні заходи щодо усунення мотивів таких загроз у зацікавлених осіб; 3) охоронні заходи щодо майна неповнолітніх осіб, взятих під захист; 4) заходи кримінально-процесуального реагування на протиправні дії щодо життя, здоров'я, житла та майна неповнолітніх; 5) заходи по усуненню причин і умов, що сприяли виникненню загроз як майну, так і життю, здоров'ю та житлу неповнолітніх, які взяті під захист. Реалізація цих заходів сприятиме не тільки забезпеченню безпеки неповнолітніх суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, але і загальній правовій захищеності неповнолітніх, захисту їх прав та охоронюваних законом інтересів в ході кримінального провадження, виконанню завдань кримінального провадження [4, ст. 2], протидії злочинності, дотриманню принципу верховенства права, забезпеченню законності та посиленню правопорядку в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР// ВВР України, 1996, № 30, ст. 141.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV// ВВР України, 2004, N 3-4, ст. 21.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III// ВВР України, 2001, N 25-26, ст.131.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI// ВВР України, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.
5. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Закон України від 23.12.1993 № 3782-XII// ВВР України, 1994, N 11, ст.51.

***Коломієць Ю.М., викладач
кафедри спеціальної та фізичної підготовки
ОДУВС***

**СПЕЦІАЛЬНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА
ЧАСТИНА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ У
КУРСАНТІВ УЧБОВИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ**

Потреба в фахівцях високої кваліфікації та фізичної підготовленості, здатних адаптуватися в мінливих соціально-економічних умовах, що володіють не тільки необхідним рівнем юридичної освіти, але і фізично готових до його застосування при вирішенні професійних завдань в будь-якій обстановці завжди велика.

Специфіка правоохоронної діяльності та сучасні тенденції зростання злочинності характеризується конфліктністю, завжди існує ймовірність агресивної поведінки з боку правопорушників, тому до курсантів учбових закладів МВС України вимоги щодо розвитку професійно значущих якостей підвищені.

Професійна підготовка в органах внутрішніх справ України являє собою організовану цілеспрямовану педагогічну систему безперервного підвищення готовності особового складу до ефективного вирішення покладених на нього професійних завдань. Одним із перших завдань, які стоять перед професійною підготовкою працівників міліції, є підвищення вимог до фізичної підготовленості особового складу.

Відповідно до вимог наказу МВС України “Про затвердження Положення з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України” від 13 квітня 2012 р. № 318, фізична підготовка - це навчання рядового і начальницького складу ОВС, яке спрямоване на розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей працівника, збереження його здоров'я, творчої та трудової активності, всебічний розвиток фізичних якостей та формування навичок застосування заходів фізичного впливу, необхідних для виконання оперативно-службових завдань [1].

Згідно з чинними нормативними документами МВС України, які визначають багатоступеневу професійну підготовку особового складу ОВС, установлено, що постійні заняття з фізичної підготовки є найважливішим напрямом спрямованого впливу на якість виконання професійних обов'язків. Ця обставина показує значущість формування мотивації до систематичних занять фізичними вправами у працівників ОВС з метою підвищення якості готовності до виконання специфічних службових завдань [2].

Єдиними вимогами до професійних якостей правоохоронців є такі: громадянський обов'язок і моральні цінності служби в органах внутрішніх справ, професійний обов'язок, честь і гідність працівника органів внутрішніх справ, додержання принципів: гуманізму, законності, об'єктивності, справедливості, колективізму і товариства, лояльності, нейтральності, толерантності; моральні зобов'язання працівника органів внутрішніх справ: визнавати пріоритет державних і службових інтересів над особистими, бути прикладом безумовного дотримання вимог законів та службової дисципліни в професійній діяльності та приватному житті, залишатися за будь-яких обставин чесним і непідкупним, відданим інтересам служби, ставитися нетерпимо до будь-яких дій, які ображають та принижують людську гідність, заподіюють біль і страждання, являють собою тортури, жорстокість, нелюдське поводження з людьми, бути мужнім і безстрашним у небезпечних ситуаціях, які виникають під час припинення правопорушення, ліквідації наслідків аварій та стихійного лиха, проведення заходів щодо порятунку життя і збереження здоров'я людей, виявляти твердість і непримиренність у боротьбі зі злочинцями, застосовуючи для досягнення поставленої мети виключно законні і високоморальні принципи [3].

Для формування вищезазначених якостей фізична підготовленість відіграє дуже важливу роль – це організований, безперервний, цілеспрямований

процес оволодіння знаннями, спеціальними вміннями, практичними навичками, що необхідні для успішного виконання завдань [4].

Лапко А.Г. зазначає, що у ситуаціях затримання озброєних злочинців працівники повинні мобілізуватися і виявити усі свої професійні можливості, що неможливо без активізації і посилення почуття моральної відповідальності, честі, обов'язку. Також він наводить дані, що 36,4 % опитаних ними працівників міліції вважають вкрай доцільною реалізацію заходів по формуванню у працівників міліції в процесі навчання і службової діяльності моральних якостей честі, гідності, службового обов'язку, товариськості, справедливості тощо [5, с. 341].

Як зазначає Бабенко В.Г., успіх в екстремальній ситуації майже наполовину залежить від рівня фізичної підготовки особового складу, який формується та підтримується завдяки якійсній та ефективній організації занять з фізичної підготовки [6, с. 24].

Також на заняттях зі спеціальної фізичної підготовки приділяється увага розвитку якостей, які допоможуть в майбутній професійній діяльності: швидкості, спритності, сили, витривалості, гнучкості, вихованням сміливості, рішучості, ініціативності, упевненості у своїх силах, передбачається необхідність досконалого володіння навичками заходів фізичного впливу та виконання спеціальних вправ.

Саме на заняттях з фізичної підготовки курсанти ВНЗ МВС України формують і вдосконалюють рухові якості й навички, необхідні в повсякденній діяльності та під час виникнення екстремальних ситуацій, розвивають фізичні якості швидкості й сили, які надають перевагу під час переслідування правопорушника, в умовах силового протистояння та долати природних і штучних перешкод [7].

О.В. Кузенков виділяє такі найважливіші умови ефективного розвитку професійної діяльності курсантів: - залучення до практичних занять, які вимагають регулярного напруження вольових зусиль; - забезпечення умов для свідомого подолання внутрішніх і зовнішніх перешкод [8, с.116]

Заняття зі спеціальної фізичної підготовки сприяють розвитку професійної діяльності та супроводжуються активним розвитком особистості. Значні можливості цих занять з розвитку професійної діяльності зумовлені й тим, що в них передбачено взаємозв'язок фізичних і психічних якостей [1].

Як вказує Бондаренко В.В., для успішного ведення сутички з озброєним супротивником, однаково важливі всі психомоторні якості. До рухових якостей відносяться професійно-прикладні уміння та навички та спеціальні фізичні якості; а до психічних якостей – вольові якості, оперативність мислення, швидкість сприйняття та переробки інформації а також психологічна та емоційна стійкість [9, с. 6].

Отже, у процесі фізичної підготовки вирішуються завдання, які формують професійно значущі якості у курсантів учбових закладів МВС: формування і вдосконалення професійно важливих фізичних якостей (силової та швидкісної витривалості, швидкості реагування, спритності тощо); формування професійно важливих психічних якостей (психічної стійкості; концентрації та переключен-

ня уваги, швидкості оперативного мислення, точності ймовірного прогнозування тощо); забезпечення професійної працездатності та надійності організму (досягнення високого рівня функціонування систем і органів, які отримують найбільше навантаження у процесі службової діяльності); підвищення витривалості організму працівника до дій у несприятливих специфічних умовах професійної діяльності; формування професійних рис характеру, у першу чергу – сміливості, рішучості, витриманості, впевненості у власних силах тощо.

Список використаних джерел:

1. Положення з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України : наказ МВС України від 13 квітня 2012 р. № 318.
2. Про затвердження Правил поведінки та професійної етики осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України: наказ МВС України від 22.02.2012 № 155
3. Про затвердження Настановлення по організації фізичної підготовки рядового і начальницького складу ОВС України : Наказ МВС України від 25 листоп. 2003 р. № 1444.
4. Лапко А.Г. Морально – психологічна підготовка детермінанта формування професійної майстерності працівників міліції /Науковий вісник національної академії внутрішніх справ. - 2013. - № 2. Стр. 341- 348.
5. Бабенко В. Г. Заходи фізичного впливу : методичні рекомендації по проведенню занять / Бабенко В. Г., Попов О. В., Янко І. В. – К., 2001. – С. 24.
6. Положення з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України : наказ МВС України від 13 квіт. 2012 р. № 318.
7. Кузенков О.В. Проблеми професійної підготовки курсантів МВС України у процесі занять спеціальною фізичною підготовкою / Юридична психологія та педагогіка. – 2013. - № 2. С. 115- 122
8. Кузенков О.В. Ефективний розвиток професійної діяльності курсантів навчальних закладів системи МВС України у процесі спеціальної фізичної підготовки URL:<http://pravoznavec.com.ua/period/article/5297/%CE#chapter>
9. Бондаренко В.В. Шляхи вирішення проблеми формування у курсантів спеціальних якостей, необхідних для успішного протистояння нападу озброєного супротивника/ Проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. - № 10. Стр.6-8

Крижановська О.В.

викладач кафедри адміністративної
діяльності ОВС та економічної безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ОВС В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В сучасних умовах економічних відносин успішне виконання органами внутрішніх справ своїх важливих і відповідальних функцій багато в чому залежить від добре налагодженого матеріального і фінансового забезпечення, яке пов'язане з організацією та здійсненням господарської та фінансової діяльності держави. Як відомо, економіку країни характеризують можливості виробляти матеріальні блага, надавати послуги, задовольняти економічні потреби суспільства. Саме реалізація економічного потенціалу обумовлює відповідний рівень

економічної могутності, визначає роль держави у світовому просторі та надає кожному громадянину успішне матеріальне та соціальне забезпечення. Це означає, що господарською діяльністю насамперед займаються промислові, будівельні, сільськогосподарські, транспортні, комунально-побутові та торгово-постачальні організації.

Сьогодні, коли здійснюються глибокі перетворення в усіх сферах життя суспільства, а динамізм і масштаби цих перетворень створюють нову якість суспільства, актуалізується питання вироблення нових підходів і заходів щодо вдосконалення фінансової економіки країни, і насамперед фінансового становища кожного громадянина нашої держави.

Низький розвиток економіки та господарської діяльності впливає на всі сфери суспільства. В сучасних умовах необхідно переосмислення проблем фінансово - матеріального та соціального захисту працівників ОВС і навіть самого поняття «соціальний захист» [1, с. 55]. В даний час необхідний новий науковий підхід до економічного розуміння поняття «соціального захисту» в цілому, його місця в системі категорій економічної науки.

Поняття «соціальний захист» є одним із головних питань права соціального забезпечення. Його досліджували за різних часів такі вчені, як: В. Андреев, В. Аралов, К. Батигін, Н. Болотіна, Ж. Горбачова, І. Гушін, Л. Забелін, М. Захаров, Р. Іванова, А. Левшин, Е. Мачульська, К. Мельник, М. Полупанов, С. Прилипко, І. Сирота, Н. Стаховська, Б. Сташків, В. Тарасова, Е. Тучкова, Я. Фогель, О. Чутчева, В. Шайхатдинов, О. Синівська, М. Бойко.

Соціальний захист державних службовців, безсумнівно, є однією з основних функцій сучасної держави [2]. Головним призначенням цієї функції є забезпечення суспільного благополуччя, гідного життя і розвитку громадян, а також створення рівних можливостей для всіх громадян в досягненні цього благополуччя. Удосконалення правового регулювання соціального захисту працівників органів внутрішніх справ безпосередньо пов'язано з цілим комплексом правових, організаційних та економічних заходів. Ефективність механізму соціального захисту працівників органів внутрішніх справ безпосередньо пов'язана з якістю правового регулювання питання соціального захисту даної категорії державних службовців, з наявністю і адекватністю процедур реалізації заходів соціального захисту співробітників. Створення гідних умов для несення служби та достойне матеріальне забезпечення працівників органів внутрішніх справ - одне з головних завдань, що стоїть перед урядом нашої держави.

Фінансування правоохоронних органів покликане насамперед забезпечити належний соціальний статус їхніх працівників. Одна з головних вимог персоналу правоохоронних органів – гідне грошове забезпечення та забезпечення іншими матеріальними благами. Стимулом ефективної діяльності працівників правоохоронних органів є грошове винагородження. Справді, заробітна плата – це основне джерело доходів правоохоронців, тому її розмір є таким важливим. Але теперішнє грошове утримання не тільки не сприяє досягненню цієї мети, а й призводить до зниження зацікавленості правоохоронців у результатах своєї роботи, до перегляду ставлення до служби, що, зокрема, проявляється або у звільненні з правоохоронних органів, або в пошуках і використанні незаконних

шляхів для задоволення особистих потреб. Це становить реальну небезпеку, адже сталість правоохоронних органів (як і будь-якої державної організації) є можливою лише в разі зацікавленості їхніх працівників у службі саме в цій складовій механізмі державного апарату [3, с. 192].

Житлове забезпечення працівників ОВС, соціальні гарантії, пов'язані з правом соціального забезпечення й захисту працівників правоохоронних органів, а також членів його сім'ї, одноразові та компенсаційні виплати, передбачені Законом України «Про міліцію» [4] і іншими нормативними актами, мають переважно рекомендаційний характер, бо обов'язковість їх виконання нічим не підкріплюється, що в результаті зводить нанівець зусилля законодавця в цьому напрямі.

Розв'язання зазначених проблем важливе для будь-якої категорії громадян. Відмінність полягає в тому, що у громадській сфері повинні забезпечуватися умови для задоволення потреб громадян, а будуть вони реалізовані чи ні, справа самих громадян. На державній службі в правоохоронних органах інше становище: умови реалізації потреб правоохоронців забезпечуються державою, нею ж регламентуються й відповідні правові механізми.

Отже, сьогодні ми бачимо, що в умовах нерозвинутої господарської діяльності та несталої економіки держави, порушення конституційних прав у частині соціального захисту працівників правоохоронних органів набуває системного характеру. Держава фактично зняла з себе зобов'язання з соціального захисту працівників міліції. Життєвий рівень працівників ОВС знижується, сім'ї правоохоронців, вимучені постійними конфліктами, розпадаються; відсутній престиж служби в правоохоронних органах, висококваліфіковані працівники звільняються з ОВС.

Недостатній рівень фінансового забезпечення ставить під сумнів спроби держави кардинально поліпшити матеріальний добробут працівників органів внутрішніх справ. Несуттєві збільшення грошового утримання не поліпшують життя, а лише «наздоганяють» зростаючі ціни і частково компенсують інфляційні процеси [5, с. 23].

Створення державою сприятливих і безпечних умов службової діяльності працівників органів внутрішніх справ є передумовою ефективності діяльності ОВС як соціальної системи. Велике значення в ефективному функціонуванні органів внутрішніх справ у сучасний період відводиться економічним аспектам державної політики у цій сфері.

Дослідивши сучасний стан соціального забезпечення працівників ОВС, бачимо, що перш за все необхідно вдосконалити правові норми соціального характеру, орієнтуючись на сучасні економічні та фінансові проблеми. По-друге, необхідно усунути економіко-правові прогалини в існуючому законодавстві, регулюючому соціальний захист працівників органів внутрішніх справ та членів їх сімей. Крім того, важливо створити дієвий механізм соціального забезпечення правоохоронців, передбачивши відповідальність за невиконання встановлених нормативно-правовими актами заходів реалізації економічних та соціальних прав працівників правоохоронних органів України.

Список використаних джерел:

1. Бойко М. Д. *Право соціального забезпечення в Україні: Навч. посібн./ М.Д. Бойко. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Атіка, 2006. - 356 с.*
2. Конституція України [Електронний ресурс] : закон України від 28.06.1996 р. 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішення Конституційного Суду : за станом на 12.06.2013 р. № 2952-VI. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Болотіна Н. Б. *Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. К., 2005. - 381 с.*
4. Про міліцію [Електронний ресурс] : закон України від 20.12.1990 № 565-XII із змін., внес. згідно із законами України : за станом на 09.06.2013 р. № 4778-VI (4778-17) – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua> - Назва з екрана.
5. Демський О., Сищук О., Білокопитов М. Голодна «жебрачка» міліція справді небезпечна для суспільства // Віче. - 2011. - № 21. - С. 22-24.

Кузьмін Д.В., к.ю.н. старший викладач,
Конопотський інститут
Сумського державного університету

МЕТОДИ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ

Сьогодні однією із найважливіших засад розвитку економічної безпеки України є захищеність її громадян. Побудова в Україні правової держави обумовлює важливість вирішення проблеми забезпечення безпеки її громадян, в тому числі у процесі здійснення пасажирських перевезень автомобільним транспортом. А враховуючи, що останній є найпоширенішим в Україні видом транспорту (автомобільний транспорт виконує майже 55 % всіх пасажирських перевезень) та, водночас, є найнебезпечнішим серед інших видів транспорту, невідомі показники травматизму, смертності, майнової шкоди та забруднення навколишнього середовища під час здійснення автомобільних пасажирських перевезень викликають особливе занепокоєння. За цих умов питання правового забезпечення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом набуває нового, актуальнішого значення.

Найчастіше під терміном «метод» розуміють спосіб чи прийом здійснення чого-небудь. Найбільш типовими теоретичними визначеннями категорії методу є підходи, де метод трактується як спосіб, підхід, інструмент, прийом, комплекс різноманітних засобів, що використовуються для досягнення певної мети. Особливого значення проблема методів набуває в сфері державного регулювання, адже від правильного вибору, ефективного їх застосування значною мірою залежить досягнення організаційно-політичних та економічних цілей [7, С. 249].

Підтримуючись наведеної позиції, вважаємо, що під методами забезпечення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом необхідно розуміти сукупність різноманітних способів, прийомів та засобів здійснення

безпосереднього й цілеспрямованого впливу суб'єктів забезпечення безпеки пасажирських перевезень на загрози пасажирським перевезенням.

Комплексний характер забезпечення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом, передбачає існування певного розмаїття адміністративно-правових методів.

Адміністративні методи пронизують усі відносини в сфері публічного адміністрування, їх, зазвичай, визначають як способи або засоби впливу на діяльність підприємств, установ і організацій, посадових осіб та громадян шляхом прямого встановлення їх прав та обов'язків через систему норм, що спираються на систему підпорядкування, владні повноваження. Вони передбачають односторонній вибір суб'єктом способу вирішення завдання чи конкретного варіанта поведінки об'єкта, прямий вплив на керований об'єкт. Суб'єкт в межах своєї компетенції приймає рішення, юридично обов'язкове для об'єкта [6, С. 129]. Такий прямий регулюючий вплив, як зауважує Ю. П. Битяк, виходить безпосередньо з владної природи регулювання - так реалізується виконавча влада [3, С. 166]. «Адміністративність» методу, означає, що приписи держави мають не рекомендаційний, а обов'язковий (імперативний) характер. Без їх використання неможливе досягнення мети впорядковуючого впливу на поведінку різних учасників регулятивних суспільних відносин [1, С. 300]. Адміністративні методи базуються на застосуванні нормативних актів (розпоряджень, наказів, постанов органів виконавчої влади), мають директивний, обов'язковий характер, ґрунтуються на таких управлінських відносинах як дисципліна, відповідальність, влада, примус [2, С. 143].

Варто підтримати позицію Т. О. Коломоець, яка виділяє 3 основні групи адміністративних методів, а саме: регламентаційні, розпорядчі, нормативні [2, С. 144].

Суть адміністративних регламентаційних методів полягає у встановленні складу елементів системи і зв'язків між ними за допомогою закріплення визначених обов'язків, загальної регламентації. Вони закріплюються за допомогою положень, статутів, посадових інструкцій та інших регламентів. В свою чергу регламентаційні методи Т. О. Коломоець ще ділить на методи загально-організаційного регламентування, функціонального регламентування, структурного регламентування та посадового регламентування [2, С. 145].

Загально-організаційне регламентування включає закони, статuti і положення загально організаційного характеру, які встановлюють організаційну структуру і порядок функціонування соціальної системи в цілому. Якщо вести мову про забезпечення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом, до загально-організаційних нормативних актів необхідно віднести Закони України «Про дорожній рух», «Про транспорт» «Про автомобільний транспорт», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про екстрену медичну допомогу» тощо.

Функціональне регламентування охоплює положення, які визначають і встановлюють внутрішній розпорядок роботи, організаційний статус різних ланок, їх цілі, завдання, функції, повноваження, відповідальність тощо. Функціональне регламентування як метод забезпечення безпеки пасажирських

перевезень автомобільним транспортом полягає у прийнятті нормативно-правових актів, що закріплюють діяльність конкретних суб'єктів забезпечення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом (органів виконавчої влади). До них можна віднести Положення про Міністерство інфраструктури України, Положення про Державну інспекцію України з безпеки на наземному транспорті, Положення про Міністерство внутрішніх справ України, Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ та ін.

Структурне регламентування включає організаційні аспекти діяльності суб'єктів забезпечення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом, які відображають елементи і взаємозв'язок внутрішніх структур.

До структурного регламентування необхідно віднести прийняття положень про управління, відділи, сектори суб'єктів забезпечення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом. Наприклад, Положенням про Департамент інноваційного розвитку промисловості і транспортної інфраструктури Харківської обласної державної адміністрації визначено права, обов'язки та основні завдання вказаного підрозділу.

Посадове регламентування здійснюється шляхом розробки штатного розкладу та посадових інструкцій, що встановлюють перелік посад і основні вимоги щодо їх заміщення, виконання посадових обов'язків.

Розпорядчі методи відображають поточне використання встановлених організаційних зв'язків, їх часткове коригування в разі зміни умов роботи. В основу розпорядчого, впливу покладено повноваження органів виконавчої влади - закріплені в установленому порядку їх права та обов'язки.

Нормативні методи полягають у встановленні нормативів, які є орієнтиром в діяльності суб'єктів забезпечення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом. Нормативний метод щодо забезпечення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом знаходить свій прояв у прийнятті стандартів. Так, згідно підпункту 4.1.5 Положення про Міністерство інфраструктури України, останнє відповідно до покладених на нього завдань затверджує галузеві стандарти, технічні умови та будівельні норми. Так, в сфері забезпечення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом затверджений ДСТУ 60.2-00017584-011-2001 «Засоби транспортні дорожні. Технічні вимоги до безпечності конструкції автобусів загального призначення, які знаходяться в експлуатації».

Адміністративні методи використовуються разом з економічними, які виступають способами чи засобами економічного чи непрямого впливу з боку суб'єктів державно-управлінської діяльності на відповідні об'єкти управління через їх інтереси. Застосування економічних методів означає формування таких економічних умов та стимулів, які створюють у виконавців зацікавленість в кінцевому результаті. При цьому об'єкти управління не отримують обов'язкових вказівок, а отримують можливість проявити ініціативу у виборі засобів діяльності для реалізації своїх матеріальних інтересів [3, С. 166].

Т. О. Коломоець зазначає, що економічні методи знаходять свій прояв у прийнятті законів з фінансово-економічних питань, формування грошово-

кредитних відносин з метою створення оптимальних умов, що забезпечують досягнення високих економічних результатів, а при визначенні співвідношення адміністративних та економічних методів діяльності слід враховувати, що ці методи практично використовуються одними й тими ж суб'єктами та застосовуються щодо одних і тих самих об'єктів та використовуються з єдиною кінцевою метою - реалізація впливу суб'єкта, наділеного певними повноваженнями, на об'єкт [2, С. 145-146] .

Необхідно наголосити, що більшість пільг, преференцій і програм, спрямованих на підвищення безпеки пасажирських перевезень не реалізуються належним чином. Кошти отримані внаслідок позитивного впливу економічних пільг використовуються не ефективно. Економічні методи в сучасних умовах справлятимуть необхідний ефект тільки при їх поєднанні із адміністративними методами: держава має контролювати дотримання умов, за яких надаватимуться подібні пільги та преференції.

Аналізуючи ефективність використання методів забезпечення безпеки пасажирських перевезень слід звернути увагу на технічні та соціальні методи

Технічні методи – це певні способи технічного впливу, що здійснюються суб'єктами державної і недержавної системи на відповідний об'єкт для створення і збереження його економічної привабливості, відповідності витрат соціальним потребам. Такі методи застосовуються на основі досягнень в різних галузях науки і техніки. Прикладом може слугувати розвиток наукової бази вищих навчальних закладів Міністерства освіти та науки, які готують спеціалістів автомобільного транспорту.

Соціальні методи – це сукупність прийомів, способів впливу на поведінку фізичних і діяльність юридичних осіб, а також на соціальні процеси, для створення і підтримки на відповідному економічному та технічному рівнях системи транспортного обслуговування населення, зокрема і пасажирських перевезень. Такі методи скеровані на свідомість і волю людей, під якою розуміється регулюючий чинник свідомості, який виражений у здатності людини здійснювати ціленаправлені дії, з метою відпрацювання у кожного члена суспільства необхідної поведінки, дотримання необхідних для цього норм, вимог і правил. Власне кажучи, соціальні методи є способами організації, упорядкування тих процесів, які відбуваються в системі транспортного забезпечення населення.

До методів впливу на свідомість і поведінку людей належать переконання і примус – два взаємозалежних поняття, які доповнюють один одного, це елементи механізму забезпечення належної поведінки у суспільних відносинах, що складаються, зокрема і у сфері забезпечення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом. Переконання і примус відрізняються за характером впливу на учасників суспільних відносин [4, с. 10],

Переконання – це діяльність державних і недержавних суб'єктів, скерована на формування в окремих осіб і соціальних груп необхідності добровільного дотримання соціальних норм, які діють на автомобільному транспорті.

Переконання реалізується у таких формах, як: виховання необхідності дотримання вимог, норм та правил; поширення передового досвіду при експлуатації технічних засобів пасажирських перевезень автомобільним транспортом;

ознайомлення населення з вимогами техніки безпеки на автомобільному транспорті; роз'яснення правових норм, установлених законами й іншими нормативно-правовими актами у сфері забезпечення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом тощо.

На думку Д.Н. Бахраха, адміністративний примус – це особливий вид державного примусу, який полягає у застосуванні суб'єктами функціональної влади передбачених нормами адміністративного права примусових заходів у зв'язку з неправомірними діями [5, с. 151].

Примус у сфері забезпечення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом реалізується за допомогою застосування уповноваженими державними і недержавними суб'єктами у встановленому порядку й у межах наданої їм компетенції примусових заходів до тих учасників суспільних відносин, дії яких призводять (можуть призвести) до виникнення надзвичайних подій або створюють перешкоди функціонуванню системи пасажирських перевезень автомобільним транспортом [8, с.40].

Отже, виходячи з вищенаведеного можна зробити висновок, що застосування методів механізму забезпечення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом сприятиме економічній безпеці України, в зв'язку з зменшенням збитків від дорожньо-транспортних аварій.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України : Академічний курс: підруч. у двох томах / Під заг. ред. В. Б. Авер'янов (голова). – К. : «Юридична думка», Т. 1. Загальна частина. – 2004 – 584 с.
2. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. Т. О. Коломєць. – К. : Істина, 2012. – 528 с.
3. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю. П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.
4. Бахрах Д. Н. Административная ответственность граждан в СССР / Д. Н. Бахрах. – Свердловск: Изд-во Уральского университета, 1989. – 362 с.
5. Бахрах Д. Н. Административное право России: учебник для вузов / Д. Н. Бахрах. – М.: Юрид. лит., 2000. – 455 с.
6. Пирожкова, Ю. В. Адміністративно-правове регулювання у сфері автомобілебудування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Юлія Володимирівна Пирожкова. – Запоріжжя, 2007. – 223 с.
7. Совершенствование аппарата государственного управления: Конституционный аспект / Под общ. ред. В. В. Цветкова. – К. : Наук. думка, 1982. 548 с.
8. Чорномаз О. Б. Заходи адміністративного примусу на залізничному транспорті / О. Б. Чорномаз // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2007. - № 1. – С. 39–45.

Лавренчук М.О., ад'юнкт
кафедри економічної безпеки
Національної академії внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Державне регулювання економічної безпеки в аграрній сфері є однією з головних складових системи державного регулювання економіки взагалі. Ви-

конуючи економічну функцію, держава регулює сферу економічних відносин, але її втручання обмежене ринковими відносинами, які розвиваються на основі саморегулювання. Гарантом економічної безпеки країни виступає саме держава, тому за роки незалежності та з огляду на сучасні умови, невтручання держави в соціально-економічні процеси неможливе, попри численні дискусії прибічників різних економічних шкіл.

Відповідно до Закону України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 р. № 2982-IV державна аграрна політика спрямована на досягнення таких стратегічних цілей:

- гарантування продовольчої безпеки держави; перетворення аграрного сектора на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави; збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації; комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі [1].

Правове регулювання в аграрній сфері здійснюється державою в рамках реалізації аграрної політики через систему державних органів: Міністерство аграрної політики, Міністерство економіки, Державний комітет по земельних ресурсах, Державний комітет по водному господарству, Державний комітет лісового господарства та відповідні управління і департаменти міністерств і комітетів.

Відомо, що державна підтримка та регулювання аграрної політики здійснюється через сукупність заходів: бюджетне дотування сільськогосподарського виробництва, державна підтримка та захист (протекціонізм) вітчизняного сільгоспвиробника, демонополізація сфери АПК, проведення земельної реформи, регулювання цін на паливе та мінеральне добриво під час посівної кампанії, податкові пільги, квоти на виробництво, імпорتنі мита та ін..

Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» поняття «державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності» визначено як напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських та адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України.

Щодо аграрного сектора, то предметніше категорія «державне регулювання» розглядається П. Саблуком [3] як механізм цілеспрямованого формування раціональної структури сільськогосподарського виробництва, міжгосподарських та міжгалузевих зв'язків, оптимальних розмірів господарських одиниць, соціальної інфраструктури сільської місцевості, аграрного ринку, доходів фермерів тощо.

На думку П. Гайдуцького [4], державне регулювання являє собою систему економічних, фінансових, юридично-правових, організаційних і соціальних заходів, що здійснюється державою для ефективного і стабільного розвитку

сільськогосподарського виробництва та повного забезпечення населення якісним продовольством за прийнятними ринковими цінами.

Щодо механізму державного регулювання, М.А. Латинін у монографії «Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання» вміщує дефініцію поняття «механізм державного регулювання» як спосіб дій суб'єкта регулювання, який ґрунтується на базових функціях і принципах, забезпечуючи за допомогою форм, методів і засобів ефективне функціонування системи державного регулювання для досягнення визначеної мети та розв'язання протиріч [5].

Функціонування ринкової економіки не можливе без державного регулювання. За відсутності державного регулювання в дію автоматично вступають стихійні регулятори, часто там, де відсутнє або слабе державне управління – керує злочинний елемент. Ні в якому разі пріоритетною роллю державного регулювання не є зниження ринкового саморегулювання а навпаки, створення відповідних умов, націлення на інвестиційну активність та широке освоєння нових технологій.

Одним із специфічних моментів державного регулювання економіки в аграрній сфері є те, що в його процесі повинні поєднуватися заходи спрямовані на розвиток конкурентоспроможного підприємництва в даній сфері і водночас здійснювався соціальний захист населення. Вдала динаміка та тенденція розвитку регулювання економіки в аграрній сфері дасть можливість підвищити продуктивність праці сільгоспвиробників, впорядкувати соціальну міграцію, забезпечить країну власними продуктами харчування.

Аналіз ринкових перетворень в економіці України свідчить, що проведення реформування АПК спричинило послаблення державного регулювання. Радикальна аграрна реформа в Україні, вивільнивши енергію приватного підприємця, та ще й на фоні останніх урожайних років, у багатьох формувала ілюзію саморегуляції ринку, небезпечної впевненості в тому, що система забезпечення країни продовольством може бути створена за мінімальної участі держави, а то і без неї [6]. Така аграрна політика призвела до незахищеності галузі, що стало наслідком банкрутства та втрати економічної самостійності дрібних фермерів, загострення проблеми реалізації сільськогосподарської продукції, проблеми зайнятості населення, погіршення соціальних умов працюючих та ін.

Необхідність у державному регулюванні та фінансовій підтримці аграрного сектору економіки зумовлена наступними об'єктивними причинами :

- низька монополізація та концентрація аграрного виробництва, що призводить до зниження ціни і зростання диспропорцій із товарами інших галузей;
- слабка привабливість інвестування сільськогосподарської галузі;
- вплив природних кліматичних чинників, через які виникає розрив між робочим часом і періодом виробництва, а також обумовлюється необхідність створення системи захисту сільськогосподарських товаровиробників, страхування їх діяльності;
- нестійкість та мінливість цін на сільськогосподарську продукцію, що спричиняє нестабільність доходів у сільськогосподарських виробників;

- особливості формування соціальної інфраструктури села;
- необхідність екологізації сільськогосподарського виробництва.

Характеризуючи систему державного регулювання АПК необхідно виокремити її основні аспекти.

Динамічний аспект передбачає забезпечення раціонального співвідношення праці, фінансів, технічних засобів виробництва, наявними потребами суспільства і держави в продукції АПК та реальними можливостями щодо їх забезпечення.

Функціональний аспект здійснюється шляхом проведення моніторингу попиту і пропозиції на зовнішньому та внутрішньому ринках щодо сільськогосподарської продукції; прогнозування кон'юнктури сільськогосподарської продукції; розроблення цільових комплексних програм розвитку АПК та забезпечення їх реалізації; обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку АПК та інвестиційної діяльності в АПК; визначення необхідних структурних та кількісних параметрів державних замовлень на сільськогосподарську продукцію.

Структурний аспект передбачає здійснення ефективного функціонування системи фінансово-економічних відносин між галузями АПК та його підгалузями, з метою забезпечення населення високоякісними продуктами та прийняття конкретних управлінських рішень щодо підтримання високого рівня продовольчої безпеки.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 р. N 2982-IV // <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Гринькова В. М. Державне регулювання економіки: [навч. посіб.] / В. М. Гриньова, М.М. Новикова. – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2004. – 756 с.
3. Саблук П.Т. З виступу на VI міжнародному науковому конгресі “Державне управління та місцеве самоврядування” / П.Т.Саблук. - Х.: ХРІДУ НАДУ, 2006. – 234 с.
4. Гайдуцький П.І. Аграрна реформа в Україні / Гайдуцький П.І., Саблук П.Т., Лупенко Ю.О. та ін. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
5. Латинін М.А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання : [монографія] //М.А.Латинін/. – Х.:Вид-во ХарІ НАДУ «Магістр», 2006. – 320 с.
6. Борисова В.А. Адаптація підприємств аграрного сектора економіки до ринкових умов та їх інвестиційна привабливість// Аграрна наука і освіта на початку третього тисячоліття: Матеріали Міжн. наук.-практ. конф. – Т. II. – Львів: ЛДАУ – 2010. с. 160-170.

Переправка Д.О.
слухач магістратури ФПФКМ
Форос Г.В., к.ю.н.,
доцент кафедри ІТЗ та СТ

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ФОРМУВАНЬ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Актуальність теми визначається тим, що злочинність в Україні залишається одним з найбільш небезпечних соціальних явищ, яке швидко заповнює сфери життєдіяльності, що не мають надійної правової охорони. При всій скла-

дності криміногенної ситуації на початку тисячоліття правоохоронним органам вдалося стабілізувати ситуацію в боротьбі зі злочинністю, розпочати реформування своїх структур. В цих умовах усе більшу актуальність набуває удосконалення напрямків організаційно-правового регулювання суспільних відносин, які виникають в сфері протидії міжнародним та міжрегіональним організованим злочинним формуванням.

За напрямками діяльності організовані злочинні структури можна поділити на ті, що функціонують у сфері:

- кримінального бізнесу – незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; незаконний обіг зброї, автотранспортних засобів, предметів історії та мистецтва; торгівля людьми та їх органами; викрадення людей з метою викупу; вбивства на замовлення; організація азартних ігор, проституції тощо;

- тіньової економіки – контроль і вилучення частини прибутку; розподіл сфер впливу; безпосереднє створення тіньових підприємств та ін.;

- легальної економіки – відмивання коштів, отриманих злочинних шляхом; інвестування їх у високо прибуткові підприємства тощо [1,с.6].

Серед основних напрямків злочинної діяльності організованих формувань у загальнокримінальній сфері вагоме місце займає незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Протягом останніх років для нашої держави ця проблема набула ще більшого значення, оскільки йдеться про здоров'я нації та її інтелектуальний потенціал. Дану ситуацію ускладнює поширення інтересів до України з боку міжнародного наркобізнесу. Вказаній обставині сприяє географічне положення держави, інтенсивна міграція населення, відсутність надійно захищених від контрабанди наркотиків кордонів, осідання на території країни іноземцем, які об'єднавшись в етнічні групи, займаються торгівлею наркотиків.

Спектр злочинної діяльності певних організованих злочинних формувань досить широкий і залежить від економічних, політичних, соціальних та інших факторів, і при зміні цих факторів також змінюються напрямки злочинної діяльності, їх злочинна стратегія і тактика. Але при цьому основною метою їх злочинної діяльності є отримання зверхприбутків. Проведений аналіз наукової літератури дозволив прийти висновку, що криміногенні детермінанти, які обумовлюють та сприяють діяльності організованих злочинних формувань, умовно можна класифікувати на два рівня. Перший рівень – це детермінанти, які обумовлюють та сприяють діяльності ОЗФ на національному рівні. Другий рівень – це детермінанти, які обумовлюють та сприяють виходу та діяльності ОЗФ на міжнародному рівні. До найбільш вагомих детермінант національного рівня слід віднести економічні, правові, організаційні та інші. До найбільш вагомих детермінант міжнародного рівня слід віднести: незбалансованість сили національних валют, що призводить до порушення товарообміну між країнами, чим користуються міжнародні та транснаціональні ОЗФ; відмивання грошей, в тому числі за допомогою так званої “віртуальної” економіки; підкуп національної еліти, за допомогою зовнішніх кредитних уливань, в тому числі від транснаціональних та міжнародних ОЗФ; глобалізація світової економіки, що призводить

до її монополізації; використання вільно конвертованої валюти у країнах-донорах для конвертації кримінальних доходів, вивозу їх за рубіж, підтримки "тіньової" економіки, приховування від податків та інше.

На думку Литвака О.М., однією з головних причин ускладнення кримінальної ситуації в економіці України є підвищення рівня організованості, професіоналізму та злиття представників злочинного світу із державними службовцями [2, с.107].

Сприятливі умови щодо укорінення в економічні відносини організованих злочинних формувань створили численні факти корупції та хабарництва в органах державної влади та управління, а також, по суті, безконтрольне розпорядження держмайнtimer багатьма господарськими керівниками державних підприємств, організацій та установ. Згідно діючого законодавства, корупція - використання особою, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей [3].

До найбільш негативних наслідків впливу корупції на економіку дослідники відносять: розширення тіньової економіки; порушення конкурентних механізмів ринку; неефективно використовуються бюджетні кошти; підвищення цін за рахунок "корупційних витрат", розширюються масштаби корупції в неурядових організаціях (на фірмах, підприємствах, в громадських організаціях).

Таким чином, спектр злочинної діяльності певних ОЗФ досить широкий і залежить від економічних, політичних, соціальних та інших факторів, і при зміні цих факторів також змінюються напрямки злочинної діяльності, їх злочинна стратегія і тактика. Основною метою злочинної діяльності вказаних формувань є отримання зверхприбутків. При цьому найбільш прибутковими напрямками злочинної діяльності є незаконний обіг наркотиків, зброї, автотранспорту та протиправна діяльність у сфері економіки.

Список використаних джерел:

1. Іванов Ю.Ф. Кримінологія: Навч. посіб. / Ю.Ф. Іванов, О.М. Джужа. – К.: Вид. ПАЛІВОДА А.В., 2006. – 264 с.
2. Литвак О.М. Державний вплив на злочинність: Монографія. – К.: Юніком Інтер. – 2000. – С. 5.
3. Про засади запобігання корупції: [Електронний ресурс]: закон України від 14.10.2014 р. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.

*Ростовецька О.І., студентка,
Аносенков А.А., к.ю.н. доцент
кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу*

ДО ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Особливе місце у будь-якій державі належить бюджету, який є її невід'ємним атрибутом, забезпечує соціально-економічний розвиток. Отже, правопорушення, що вчиняються у бюджетній сфері негативно впливають на все суспільство, на інтереси кожної особи.

До прийняття Бюджетного кодексу України питання про порушення бюджетного законодавства не мали такої актуальності, тому фактично не були в центрі уваги вчених. Але це не означає, що таких правопорушень не існувало. Вони вчинялися на кожній стадії бюджетного процесу і полягали в порушенні як нормативних актів, які безпосередньо врегульовували порядок складання, розгляду, затвердження проектів бюджетів, підготовки та розгляду звітів про виконання бюджету і прийняття рішень щодо нього, так і у невиконанні самого Закону про Державний бюджет на відповідний рік чи рішення про місцеві бюджети.

Провідне місце серед гарантій дотримання прав та свобод людини і громадянина, забезпечення стабільності в державі, охорони суспільства від протиправних посягань належить юридичній відповідальності. Традиційно наукою і практикою виділяється декілька видів правової відповідальності: кримінальна, адміністративна, цивільно-правова, дисциплінарна.

В Україні проводяться різноманітні заходи щодо створення ефективного, дієвого механізму протидії правопорушенням у бюджетній сфері. Правова відповідальність за порушення бюджетного законодавства є сукупністю різних видів юридичної відповідальності.

Держава повинна досягти невідворотності відповідальності суб'єктів бюджетних правовідносин за правопорушення у бюджетній сфері та впливати на їх поведінку, яка не відповідає вимогам діючого законодавства. Тому норми повинні містити не лише положення, що стосуються здійснення суб'єктами їх прав і виконання обов'язків, а й приписи, які забезпечували б можливість застосування відповідальності у випадку їх невиконання, неналежного виконання, порушення.

Найбільша кількість бюджетних правопорушень сколюється під час найдовшої стадії бюджетного процесу – виконання бюджету. Актуальними та такими, що наносять найбільшої шкоди державі є такі правопорушення, як нецільове, неефективне, незаконне використання бюджетних коштів. За таких обставин держава залишається в скрутному економічному становищі, а порушники бюджетного законодавства спустошують бюджет та уникають відповідальності. Несвоєчасна розробка проектів бюджетів, їх прийняття та внесення змін, які суперечать Конституції України та іншим нормативно-правовим ак-

там, а це як відомо властиве кожній державі, може призвести в подальшому до невиконання як доходної, так і видаткової частин бюджетів. Прикладів порушень бюджетного законодавства можна навести багато. Але слід зазначити, що при цьому винні особи не несли відповідальності за їх вчинення. Хоча, в статті 116, 18 глави Бюджетного кодексу України визначені конкретні способи порушень бюджетного законодавства[1]. Як видно із аналізу даної статті, в основному особливу увагу тут зосереджено на витрачанні коштів відповідних бюджетів і лише поверхнево вказується на порушення термінів бюджетного процесу. Слід зазначити, що даний перелік звичайно потребував більшої конкретизації та передбачення конкретного виду відповідальності за кожний вид правопорушення.

До речі, зазначена стаття має назву "Порушення бюджетного законодавства", хоча, з тексту Закону "Про бюджетну систему України" не зрозуміло, які нормативні акти відносилися до законодавства про бюджетну систему України. Звичайно, доцільно було окремою статтею у даному Законі перерахувати ці нормативні акти – це, у свою чергу, можливо б сприяло і більш повному визначенню переліку тих порушень, які вчинялися у бюджетній сфері.

Правопорушення спрямоване на порушення бюджетної дисципліни, основою якої виступають правові відносини в процесі мобілізації, розподілу і використання бюджетних коштів. Одні вчені визначають бюджетну дисципліну як неухильне дотримання і виконання правових норм, правил в процесі планової мобілізації, розподілу і використання бюджетних коштів всіма державними підприємствами, установами, організаціями, а також їх посадовими особами. Інші вважають, що бюджетна дисципліна – це суворе дотримання організаціями всіх організаційно-правових форм і форм власності, їх посадовими особами, індивідуальними підприємцями і громадянами обов'язків по своєчасному і правильному внесенню платежів і інших надходжень до бюджету, а також обов'язку по ефективному і економному витрачання бюджетних коштів[2]. З такими визначеннями поняття бюджетної дисципліни важко погодитися, оскільки в них йдеться лише про порушення норм матеріального права, як видно в основному вже існуючих нормативних актів, а не вказано на існування порушень при складанні проектів бюджетів, їх розгляді тощо, тобто на порушення процесуальних норм.

Аналізуючи визначення порушення бюджетного законодавства, що дається у Бюджетному кодексі України можна зробити висновок, що наш законодавець ототожнює такі поняття як "бюджетне правопорушення" та "порушення бюджетного законодавства". На нашу думку, визначення бюджетного правопорушення, що містить Бюджетний кодекс скоріш за все можна вважати поняттям "порушення бюджетного законодавства".

Враховуючи зазначене вище, під порушенням бюджетного законодавства слід розуміти недотримання учасником бюджетного процесу встановленого Бюджетним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами порядку складання проектів бюджетів, розгляду та прийняття Закону про Державний бюджет України, рішень про місцеві бюджети, виконання бюджету, внесення змін до Закону про Державний бюджет, рішення про місцеві бюджети,

підготовки та розгляду звіту про виконання бюджету і прийняття рішень щодо нього.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50–51. – Ст. 572.
2. Финансовое право. Учебник / Под ред. проф. Е.Ю.Грачевой. – М.: Право и закон, КолоС, 2003. – 384 с.

Тацієнко В.В., к.ю.н., доцент
кафедри економіко-правових дисциплін НАВС

ЩОДО НЕГАТИВНИХ ФАКТОРІВ У ЦАРИНІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Нині існують численні наукові дослідження у сфері економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. Різним аспектам економічної безпеки підприємств, у тому числі теоретичним питанням економічної безпеки та проблемам її забезпечення, присвятили свої дослідження такі вітчизняні та іноземні науковці: О.В. Ареф'єва, Ю.В. Бабанова, О.І. Барановський, Л.С. Будович, В.М. Геєць, С.О. Грунін, Я.А. Жаліло, О.І. Захаров, С.М. Лаптев, Г.В. Кавун, А.В. Кашин, О.А. Кириченко, В.І. Козаченко, Т.Б. Кузенко, О.М. Ляшенко, С.М. Міщенко, С.В. Мунтіян, Є.А. Олейніков, Д.І. Олійник, О.А., Полушкин, П.Я. Пригунов, В.С. Сідак, О.І. Судакова, І.І. Тимошенко, Дж. Торре, В.І. Франчук, В.В. Шликов та ін..

Разом із тим нині проблема законодавчого забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання вченими України комплексно не розглядалася. Практично відсутній науковий аналіз чинників, які впливають на стан законодавчого забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Недосконалість національного законодавства щодо забезпечення системи економічної безпеки підприємства та безпеки підприємництва загалом згадувалась різними науковцями неодноразово.

Справа у тому, що правове регулювання підприємництва здійснюється численними нормативно-правовими актами як загального, так і спеціального характеру. Однак, стверджувати, що відповідне законодавство становить єдину систему як за взаємною узгодженістю норм, так і за повнотою нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності у цілому та економічної безпеки зокрема, представники економічної та юридичної науки не беруться. Навпаки, необхідність оптимізації нормативно-правової бази в цій сфері відзначають і науковці, і практики, оскільки прогалини в законодавстві нерідко стають джерелами ризиків та загроз економічній безпеці підприємства та/або посилюють дію різного роду негативних факторів. З іншого боку, і економічна безпека держави залежить від стану забезпечення економічної безпеки підприємства.

З погляду М.Капустіна, глобалізаційні процеси, розподіл праці й інтеграція до світової економічної системи, відкритість ринків товарів і послуг ведуть практично до ліквідації традиційних політичних і географічних меж в економічній царині. Отже, питання економічної безпеки стають дедалі актуальнішими і в аспекті національної безпеки [6].

У загальному вигляді взаємозв'язок між різними рівнями безпеки може бути представлено таким чином: національна безпека – економічна безпека держави – безпека підприємництва – економічна безпека підприємства (кожного окремого).

В.Сальніков зауважує, що проблеми економічної безпеки є похідними від державної економічної політики та можуть бути вирішеними у контексті підвищення обґрунтованості та послідовності її проведення [9]. Стосовно українських реалій можна додати залежність не тільки від економічного, а й великою мірою від політичного курсу держави та кризових явищ у політикумі.

Звернемось до національного законодавства, перш за все, що покликане регулювати питання економічної безпеки як на рівні держави, так і на рівні підприємства.

Конституція України (ст. 17) визначає забезпечення економічної та інформаційної безпеки держави (наряду із захистом суверенітету і територіальної цілісності України) найважливішими функціями держави [1].

Також зазначається, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки, та гарантується рівність всіх суб'єктів права власності перед законом (ст. 13).

Формування та розвиток національного підприємництва значною мірою залежать від створення відповідної правової бази, яка стимулювала б підприємницьку активність та добросовісну конкуренцію.

Держава відповідно до ст. 42 Основного Закону повинна забезпечувати захист конкуренції у підприємницькій діяльності, не допускати зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірного обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції, гарантуючи кожному право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Таким чином, гарантуючи захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, Основний Закон не наділяє їх правом на самозахист. Відсутність чітко визначеного права підприємців на гарантування власної безпеки змушує їх іти на певні кроки щодо свого захисту, що в свою чергу може призвести до порушень норм Кримінального кодексу України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2; 4] та ін.

Наведені вище положення Конституції знайшли відображення в Законі України «Про основи національної безпеки України» [4], яким визначено, зокрема, загрози національним інтересам і національній безпеці України та основні напрями державної політики в економічній сфері. Конкретних положень щодо економічної безпеки підприємництва згаданий закон не містить.

Більш наближеною до умов сьогодення стала Стратегія національної безпеки України [5], яка конкретизувала виклики та загрози економічній безпеці держави. Серйозною проблемою для системи економічної безпеки підприємств

ва є незадовільний стан та функціонування судової влади, поширення в її інститутах хабарництва та корупції, повільне, а подекуди й неправосудне вирішення судових справ. Системні недоліки у діяльності судових органів підривають довіру населення до реалізації в державі принципу верховенства права, загрожують реалізації прав і свобод громадян, законним інтересам суб'єктів підприємницької діяльності [5].

У контексті розгляду системи економічної безпеки підприємства як сукупності функціональних складових, законодавство держави мало б урегулювати функціонування, розвиток і безпеку кожної з них (фінансову, інформаційну, політико-правову, техніко-технологічну, екологічну, силову та інтелектуальну і кадрову). Розрізняючи в системі економічної безпеки підприємства її суб'єкти, об'єкти та механізми забезпечення, нормативно-правове поле повинне врегульовувати весь комплекс питань щодо їх ефективного функціонування. З огляду на основні ризики та загрози системі економічної безпеки підприємства нормативно-правові акти повинні щонайменше мінімізувати їх. Таким чином, можна виокремити принаймні три виміри оптимізації нормативно-правового регулювання системи економічної безпеки підприємства.

Більше того, нормативно-правові акти, у першу чергу більш високого рівня (закони), повинні закладати й підґрунтя для врегулювання потреб підприємництва із вирішення завдань економічної безпеки, що можуть виникнути у майбутньому відповідно до змін в економічному та безпековому середовищі. На жаль, проведений аналіз нормативно-правових актів України свідчить про відсутність у нормативно-правовому забезпеченні з відповідних питань подібних «майбутніх підвалин». Як свідчить практика, такі акти ледве встигають узаконити вже існуючі процеси та/чи розв'язати певні проблемні питання. Об'єктивно це можна пояснити тим, що ринкове середовище, обстановка, в якій функціонує підприємство та його система економічної безпеки, змінюються швидше ніж на них може реагувати держава (законодавчі акти). До того ж законодавча робота ведеться із запізненням і не завжди якісно. Крім цього, українські реалії останніх років, на жаль, відзначаються багатомісячними перервами в роботі законодавчого органу країни [7; 8].

На сьогодні законодавчо фактично не врегульовано функціонування недержавних структур безпеки як одного із зовнішніх суб'єктів системи економічної безпеки підприємства та служби безпеки підприємства як основного внутрішнього суб'єкта такої системи, її ядра. Потребують оптимізації й нормативні акти щодо захисту основних об'єктів системи, зокрема, інформація (що становить комерційну таємницю), власність у контексті захисту самого права власності та захисту інтелектуальної власності тощо.

Загалом проблематиці створення організаційно-правових засад діяльності недержавних служб безпеки (детективних, охоронних бюро та агентств) рядом неурядових громадських організацій та, зокрема, Українським союзом промисловців і підприємців приділяється велика увага, що також підтверджує потребу національних підприємств у таких службах.

Так, враховуючи недосконалість нормативно-правової бази у сфері безпеки підприємництва в Україні започатковано Громадянський Проект «Недер-

жавна система безпеки підприємництва», основною метою якого є більш ефективний захист національних економічних інтересів шляхом використання громадських позабюджетних можливостей. До нього, зокрема, долучились Міжнародна громадська організація «Міжнародна антитерористична єдність», Торгово-промислова палата України, Асоціація навчальних закладів України та інші.

Стратегія побудови в Україні недержавної системи безпеки підприємництва передбачала, зокрема, реалізацію комплексу заходів щодо вдосконалення законодавчого поля України відповідно до вимог самого існування та ефективної дії цієї системи [11].

У ході реалізації згаданого Проекту з метою удосконалення законодавства у сфері забезпечення безпеки підприємництва за участі автора в Українському союзі промисловців і підприємців було розроблено 4 законопроекти «Про охоронну діяльність», «Про детективну діяльність», «Про служби безпеки суб'єктів господарювання та інших юридичних осіб», «Про зброю».

Також, на нашу думку, необхідно розробити проекти таких нормативно-правових актів, як загальнонаціональна програма забезпечення безпеки підприємництва в Україні, законів України «Про комерційну таємницю» та «Про протиправне поглинання та захоплення підприємств», а також взяти участь у доопрацюванні з урахуванням міжнародного досвіду Ліцензійних умов чинного законодавства, що забезпечить правомірну діяльність структур недержавної системи безпеки України.

Прийняття згаданих законопроектів стане міцним підґрунтям для наближення країни до європейських стандартів у цій сфері, а також врегулює нагальні питання функціонування та розвитку недержавної системи безпеки в Україні.

Проведене дослідження нормативно-правових актів, що регулюють питання забезпечення економічної безпеки підприємств в Україні дозволяє виділити наступні недоліки нормативно-правового поля: відсутність правового поля для функціонування структур безпеки підприємництва за умов фактичної успішної діяльності таких структур; суперечливість, неоднозначність та нестабільність норм чинної нормативно-правової бази; велика кількість нормативних актів (особливо нижчого рівня), вимоги яких не просто суперечать нормативно-правовим актам вищого рівня, а нерідко спотворюють положення останніх, створюючи правовий хаос; низька виконавська дисципліна дотримання вимог нормативно-правових документів та, фактично, неієвність або надто низька ефективність багатьох із них; наявність великої кількості нечітких норм, що можуть піддаватися навіть протилежному трактуванню (відповідно до потреб зацікавлених структур чи осіб); прийняття окремих нормативно-правових актів на користь окремих осіб чи структур, в порушення прав та/або інтересів інших підприємств та навіть цілої галузі тощо.

До цього окремо можна додати й непрозорість та обтяжливість законодавства з питань оподаткування, до якого постійно вносяться зміни.

На сьогодні роль податків як регулятора економіки зростає. О.Ференц зазначає, що на цей час в Україні діє податкова система, яка за своїм складом та структурою подібна до податкових систем розвинутих європейських країн.

Проте, на відміну від країн Європейського Співтовариства податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання. Існуюча система формування державних доходів відображає недосконалість перехідної економіки та має переважно фіскальний характер [10].

Недосконалість податкової системи України, надто високе податкове навантаження на практиці є одним із головних негативних чинників впливу на систему економічної безпеки підприємства. Адже втрачаючи економічний сенс господарської діяльності в результаті завищеного податкового тиску, керівники і власники суб'єктів господарювання вдаються до вчинення порушень і злочинів, пов'язаних з мінімізацією бази оподаткування, як правило, шляхом збільшення витрат в результаті укладання фіктивних контрактів з компаніями, які виводять кошти у готівку. Таким чином, система економічної безпеки підприємства піддається системному ризику повної зупинки діяльності підприємства з боку правоохоронних органів. Вирішення зазначених ризиків можливе лише зусиллями держави і лише нормотворчим шляхом.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : за станом на 1 січня 2006 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К., 2006. – (Бібліотека офіційних видань).
2. Кримінальний Кодекс України : за станом на 16 листоп. 2008 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – ст. 131. – (Бібліотека офіційних видань).
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» : за станом на 14 січня 2006 р. / Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – ст. 303. – (Бібліотека офіційних видань).
4. Закон України «Про основи національної безпеки України» / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. — Офіц. вид. — К, 2003. — № 39. — ст. 351. — (Бібліотека офіційних видань).
5. Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» / Офіційний вісник України. — Офіц. вид. — К, 2007. — № 11. — С. 7. — (Бібліотека офіційних видань).
6. Капустін М. Про деякі проблеми економічної безпеки підприємництва [Електронний ресурс] / Микола Капустін // Журнал інтелектуальної еліти «Персонал». — 2007. — № 6. — С. 21.
7. Кондратьєв Я. Ю. Державний захист економічної діяльності : науковий та практичний аспекти [Електронний ресурс] / Я. Ю. Кондратьєв. — Режим доступу до статті: http://www.naiu.kiev.ua/tslc/pages/biblio/visnik/2003_2/_zmist_01/kondr.htm.
8. Протокол № 2 засідання Ради УСПП з корпоративної безпеки (1 березня 2007 року) [Електронний ресурс]. — Режим доступу до джерела: <http://www.uspp.org.ua/security/council/20070301>.
9. Сальников В. Проблемы экономической безопасности [Електронний ресурс] / В. Сальников — Режим доступу до статті: http://www.univermvd.ru/digest/02_01_01_finkontr.htm?y=rj.
10. Ференц О. Реформування податкової системи України [Електронний ресурс] / Олена Ференц. — Режим доступу до джерела: <http://www.minjust.gov.ua/0/11350>.
11. Щодо реалізації Громадянського проекту «Недержавна система безпеки підприємництва» [Електронний ресурс]. — Режим доступу до статті: <http://www.uspp.org.ua/security/system/2>.

*Шах Тимур, слухач магістратури
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної міліції ОДУВС
Воронцов А.В., к.ю.н., доцент
кафедри кримінального права
та кримінології факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної міліції ОДУВС*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВИКРАДЕННЯ ЕЛЕКТРИЧНОЇ АБО ТЕПЛОВОЇ ЕНЕРГІЇ

В зарубіжному законодавстві немає єдності поглядів щодо проблеми пов'язаної з відповідальністю за викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання. Загальний огляд кримінального законодавства окремих зарубіжних країн дає підстави для констатації того факту, що в багатьох із них не існує спеціальних норм, якими передбачена кримінальна відповідальність за незаконне використання електричної або теплової енергії. Наприклад, такі норми відсутні в кримінальних законодавствах Азербайджанської Республіки, Республіки Білорусь, Голландії, Данії, Російської Федерації, Республіки Узбекистан.

Російське законодавство встановлює відповідальність за самовільне використання електричної, теплової енергії, нафти, газу або нафтопродуктів тільки у межах Кодексу про адміністративні правопорушення (ст. 7.19) [1]. Кримінальна відповідальність за незаконне самовільне використання цих видів енергії при наявності певних підстав особа притягується за ст. 165 КК РФ «Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживанням довірою» [2]. Також необхідно зазначити, що російськими науковцями ведеться дискусія щодо виокремлення незаконного використання електричної та теплової енергії шляхом самовільного використання в самостійний склад злочину.

Аналіз кримінального законодавства Австрії, Республіки Польща, Франції, ФРН, Іспанії, Латвійської Республіки та інших країн свідчить, що незаконне використання електричної або теплової енергії в цих країнах визнане злочином і тягне за собою кримінальну відповідальність.

Кримінальні кодекси ряду держав містять норми, в яких електроенергія прирівнюється до предмета викрадення. Так, ст. 311-2 КК Франції прямо зазначає, що вилучення енергії на шкоду іншій особі визнається викраденням (Стаття 311-2: «Обманне вилучення енергії, яка завдала шкоди іншій особі, тотожне крадіжці») [3]. Відповідно до норм кримінальних законів Іспанії та Латвійської Республіки за самовільне використання електричної та теплової енергії, газу встановлено кримінальну відповідальність у рамках посягань проти власності (ст. 255 КК Іспанії: «Карається штрафом на суму від трьох до дванадцяти місячних заробітних плат той, хто зробить незаконне захоплення вартістю понад п'ятдесят тисяч песет, використовуючи електроенергію, газ, воду, телекомунікації та інші чужі елементи, енергію або газ наступними способами: використовуючи механізм, встановлений для здійснення обману. Зловмисно

спотворюючи показники або рахункові прилади. Використовуючи інші нелегальні способи» та ст. 182 КК Латвійської Республіки: «Самовільне використання електричної енергії, теплової енергії або газу, що заподіяло істотну шкоду, - карається арештом чи примусовими роботами, або грошовим штрафом до п'ятдесяти мінімальних місячних заробітних плат» [4; 5].

Стаття 142 КК Швейцарії передбачає відповідальність за незаконне використання енергії, а саме: хто незаконно використовує енергію з установки, яка служить для використання природних ресурсів, а саме з установки, що виробляє електроенергію, карається за скаргою тюремним ув'язненням або штрафом. Якщо особа діє з метою неправомірно збагатитися самому або збагатити іншого, карається каторжною в'язницею на строк до п'яти років або тюремним ув'язненням [6].

Таким чином, здійснений аналіз свідчить, що криміналізація незаконного використання електричної або теплової енергії в Україні відповідає принципу міжнародно-правової необхідності й допустимості криміналізації.

Підсумовуючи викладене, можна зробити наступні висновки. Існування у КК України відповідальності за незаконне використання електричної або теплової енергії є необхідним і актуальним, оскільки воно обумовлене рядом соціальних підстав криміналізації діянь. Безперечно, власність є одним з найважливіших благ особи, і її захист виступає одним із першочергових завдань кожної держави.

Історичний аналіз вітчизняних джерел кримінального права дає підстави констатувати, що норми про кримінальну відповідальність за незаконне використання майна, ухилення від оплати за надані послуги, енергію мають історичне підґрунтя.

Дослідження існування в іноземних державах кримінально-правової заборони стосовно незаконного використання електричної або теплової енергії дає підстави вважати, що кримінально-правові норми, які передбачають відповідальність за аналізовані злочинні посягання, містяться у багатьох кримінальних законодавствах і є невід'ємною складовою злочинів проти власності.

На підставі аналізу соціально-психологічних і системно-правових принципів криміналізації, основних етапів розвитку історії вітчизняного кримінального права, чинного кримінального законодавства України та окремих зарубіжних країн можна зробити висновок, що виокремлення незаконного використання електричної або теплової енергії в Україні у самостійний склад злочину є в цілому соціально обумовленим рішенням. Виокремлення відповідного складу злочину з масиву злочинів проти власності здійснює позитивний вплив на протидію його вчиненню та сприяє утриманню його рівня в структурі злочинності в соціально-придатних межах.

При цьому законодавча реалізація цього рішення з погляду юридичної техніки, виявилася невдалою через недоречне застосування поняття «викрадення» щодо незаконного використання зазначених видів енергії.

Список використаних джерел:

1. Емельянов В. П. Понятие объекта преступлений в уголовно-правовой науке / В. П. Емельянов // *Право і безпека*. – 2002. – № 4. – С. 7-11.

2. Жевлаков Э. Н. Экологические преступления: понятия, виды, проблемы ответственности: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Э. Н. Жевлаков. – МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 1991. – 52 с.
3. Загородников Н. И. Понятие объекта преступления в советском уголовном праве / Н. И. Загородников // Труды военно-юридической академии. – М.: РИО ВЮА. – 1951. – Вып. 13. – С. 32-46.
4. Заславська М. Г. Кримінальна відповідальність за неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей у системі заходів запобігання злочинності неповнолітніх / М. Г. Заславська // Питання боротьби зі злочинністю: Зб. наук. праць. – 2004. – Вип. 8. – С. 60-63.
5. Зеленецький В. С., Гуторова Н. О., Хотинець В. М., Шило О. Г. Розробка пропозицій щодо внесення змін та доповнень Кримінального та Кримінально-процесуального законодавства / В. С. Зеленецький, Н. О. Гуторова, В. М. Хотинець, О. Г. Шило // Питання боротьби зі злочинністю: Зб. наук. праць. – 2004. – Вип. 9. – С. 162-189.
6. Злобин Г. А., Никифоров Б. С. Умысел и его формы / Г. А. Злобин, Б. С. Никифоров. – М.: Юрид. лит., 1972. – 264 с.

СЕКЦІЯ 5. Фінансовий моніторинг в системі економічної безпеки держави

Бисага К.В.

*Товариство з обмеженою відповідальністю
«Страбіс ВЕБ», директор*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЗА ПОЛІТИЧНО ЗНАЧУЩИМИ ОСОБАМИ (ПЕП) В УКРАЇНІ ТА США

Фінансовий моніторинг - це діяльність організацій, що здійснюють операції з грошовими коштами або іншим майном, по виявленню операцій, що підлягають обов'язковому контролю, і інших операцій з грошовими коштами або іншим майном, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму, розповсюдженню зброї масового знищення. У зв'язку із зростанням фінансових злочинів пов'язаних із посадовими особами, уряди різних держав намагаються встановити контроль за фінансовою активністю посадових осіб.

В українському законодавстві до 2010 року взагалі не було визначено поняття «політичний діяч» як об'єкт фінансового моніторингу. Тільки 18 травня 2010р., коли були внесені зміни до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», у п.29 ст.1 з'явився термін «публічні діячі» та перелік таких осіб. Однак ця норма застосовувалась щодо представників тільки іноземних держав. [1] Нещодавно, Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014, який набрав чинності 06 лютого 2015 року, Верховна Рада України змінила цю норму, зарахувавши до «публічних діячів» також національних політичних діячів. Таким чином, станом на сьогодні українське законодавство відносить до політично значущих осіб (ПЕП) наступні категорії осіб (фізичні особи, які виконують або виконували протягом останніх трьох років визначені публічні функції в Україні): Президент України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України; перші заступники та заступники міністрів, керівники інших центральних органів виконавчої влади, їх перші заступники і заступники; народні депутати України; Голова та члени Правління Національного банку України, члени Ради Національного банку України; голови та судді Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів; члени Вищої ради юстиції, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, члени Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів; Голова Служби безпеки України та його заступники; Генеральний прокурор України та його заступники; Голова Антимонопольного комітету України та його заступники; Голова та члени Ра-

хункової палати; члени Національної ради з питань телебачення і радіомовлення України; надзвичайні і повноважні послы; Начальник Генерального штабу – Головнокомандувач Збройних Сил України, начальники Сухопутних військ України, Повітряних Сил України, Військово-Морських Сил України; державні службовці, посади яких віднесені до першої або другої категорії посад; керівники обласних територіальних органів центральних органів виконавчої влади, керівники органів прокуратури, керівники обласних територіальних органів Служби безпеки України, голови та судді апеляційних судів; керівники адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних та казенних підприємств, господарських товариств, державна частка у статутному капіталі яких перевищує 50 відсотків; керівники керівних органів політичних партій та члени їх центральних статутних органів. [2]

Разом з цим новий Закон України у пп.2 п.5 ст.6 дає визначення ще одного терміну, який має відношення стосовно національних, іноземних публічних діячів та діячів, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях – «пов’язані особи». До таких осіб відносяться «особи, з якими члени сім’ї національних, іноземних публічних діячів та діячів, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях мають ділові або особисті зв’язки, а також юридичні особи, кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є такі діячі чи їх члени сім’ї або особи, з якими такі діячі мають ділові або особисті зв’язки». [2]

Така деталізація поняття ПЕПів в українському законодавстві практично імплементувала Рекомендації ФАТФ та Директиви Європейського Парламенту та Ради щодо визначення «політичний діяч» і технічних критеріїв процедур належної перевірки. Таким чином, іноземні публічні діячі та національні публічні діячі – стали об’єктом фінансового моніторингу в Україні і до них застосовуються спеціальні процедури належної перевірки.

Що дає Україні цей новий закон? По-перше, такі норми Закону зробили більш переконливими дії держави у боротьбі проти корупції та відмивання коштів.

По-друге, юридичні та репутаційні ризики однакові як для іноземних, так і для українських політично значущих осіб. Тому механізми контролю політично значущих осіб, виписані у Законі, посилюють увагу до збільшених ризиків відмивання коштів, пов’язаних з такими клієнтами банків, і знижують їх. І хоча корупція поширена в одних країнах більше, ніж у інших, українські політики піддаються такій же спокусі, як і іноземні, тому і відношення до них повинно бути таким же. Адже незаконно зароблені кошти можуть зайти у фінансову систему спочатку через банк в Україні, а потім посередництвом кореспондентських відносин потрапити у провідні банки великих фінансових центрів. Підтвердженням цьому можуть слугувати схеми відмивання коштів «сім’єю» Януковича. За повідомленням Державної служби фінансового моніторингу колишнім президентом України Віктором Януковичем було легалізовано доходів, отриманих злочинним шляхом, на суму 140 млрд. гривень, а сума фінансових операцій, яка може бути пов’язана із здійсненням інших злочинів, складає 10,6 млрд. гривень. В рамках фінансових розслідувань вже виявлені фі-

нансові операції 44 компаній-нерезидентів, зареєстрованих на Кіпрі, Панамі, Великобританії, Белізі, Сейшелах, Австрії, які пов'язані з Януковичем та його найближчим оточенням. [3]

По-третє, у банківській системі України створюються умови, коли для банків не має відмінностей між іноземними та місцевими політично значущими особами. Створюється загальна система відслідковування дій і місцевих, і іноземних політично значущих осіб.

Таким чином, прийняттям нового Закону Україна виконала одну з основних вимог міжнародних контролюючих органів: національні закони і нормативи не повинні робити відмінностей між іноземними і місцевими політично значущими особами. Вони повинні вимагати однаково жорстких процедур належної перевірки для іноземних та місцевих політично значущих осіб.

У США термін «іноземний чиновник» був використаний американськими правоохоронними органами стосовно осіб, які мають схожі характеристики як ПЕП, визначені в Законі США «Про корупцію за кордоном». Термін «великі іноземні політичні діячі», як це визначено в розділі 312 Закону USA PATRIOT Act, в значній мірі є аналогічним стандартному визначенню ПЕП, але виключає чиновників середньої та нижчої ланки. [4]

Відповідно до Закону США «Про банківську таємницю», керівництво банків повинно прийняти всі розумні заходи для забезпечення того, щоб вони не свідомо чи мимоволі не допомагали в приховуванні або переміщенні доходів, отриманих від корупційних дій високопоставленими іноземними політичними діячами, членами їх сімей, а також їх партнерами. Ризики, які несуть банкам такі ПЕПи, можуть змінюватись в залежності від клієнта, послуги, держави походження, галузі роботи, а тому виявлення, моніторинг та проектування управління для рахунків і операцій ПЕПів повинні проводитися з урахуванням усіх можливих ризиків. [5]

У США визначення «політично значущої особи» зазвичай включає в себе діючих або колишніх іноземних політичних діячів, їх близьких родичів, а також їхніх найближчих соратників. Міжвідомча рекомендація, що була видана у січні 2001 року пропонує банкам ресурси, які можуть допомогти їм визначити, чи є фізична особа ПЕПом та виділяє три категорії: «Іноземний політичний діяч високого рангу», «Близькі родичі великих іноземних політичних діячів», «Близький соратник».

Визначення посадової особи ПЕПом повинно залишатися досить гнучким, щоб захопити коло осіб, які в силу свого службового становища чи посади, потенційно становлять ризик того, що їхні кошти можуть бути доходом від корупції в іноземних державах. Посада особи, сама по собі, не може забезпечити достатньої інформації, щоб визначити, чи є фізична особа ПЕПом, тому що уряди організовано по-різному в різних юрисдикціях. Тому банки США встановлюють такий контроль та процедури, які включають в себе розумні заходи для з'ясування статусу індивіда як ПЕП і проводять з урахуванням ризиків рахунки цих осіб, які вже самі по собі засновані на ризику. Також враховується той фактор, що ризик змінюється в залежності від інших факторів, таких як вид надання послуги, розмір платежу та інше. Якщо фізична особа є ПЕПом, то ба-

нки також враховують й інші фактори, у тому числі: офіційні обов'язки органу в якому працює особа, природа посади (наприклад почесний або найманий), рівень і характер його повноважень, вплив на владу та інших посадових осіб, доступ до державних активів або коштів.

При визначенні прийнятності рахунків з високим ризиком, банки США мають бути в змозі отримати достатню інформацію, щоб визначити, чи не є людина ПЕПом. Наприклад, при проведенні перевірочних заходів щодо облікового запису з підвищеним рівнем ризику, звичним для банку є перегляд джерела доходів клієнта, фінансової інформації, трудової історії особи. Ці фактори, швидше за все, потребують аналізу як минулої інформації, так і тієї, яка існує на даний момент, а також загальних посилянь, за допомогою яких можна ідентифікувати статус клієнта як ПЕПа. Однак визначення статусу клієнта як ПЕП не переводить автоматично усі його рахунки у стан підвищеного ризику; це тільки один з факторів того, що банк розглядає це в своїй оцінці ступеню ризику для майбутніх відносин. [6]

У 2014 році фінансова компанія JP Morgan заявила про закриття у США банківських і кредитних карткових рахунків, що належать іноземним політично значущим особам (ПЕПам) з метою стримування ризиків і дотримання правил боротьби з відмивання грошей політично значущими особами. Таке рішення компанії зачіпало майже 3500 іноземних рахунків у США. Високопосадовці, що мають рахунки у JP Morgan, почали скаржитися владі США про закриття рахунків. Однак, згідно законодавства США, закривати рахунок або приймати по ньому будь-яке інше бізнес-рішення – це прерогатива банку. Щодо приватних рахунків, відкритих для іноземців, банки США мають виконати, як мінімум, два кроки: перевірити, чи є власник рахунку вищим іноземним політичним діячем; переконатися, що кошти на рахунок не надходять від іноземної корупційної діяльності. [7]

Відповідно до Акта про банківську таємницю, який діє в США ще з 1970 року, фінансові установи повинні надсилати до Мережі боротьби з фінансовими злочинами (FINCEN) Міністерства фінансів США звіти про підозрілу діяльність своїх клієнтів. Окремо Акт Патріота США створив систему моніторингу кореспондентських рахунків іноземних банків. І під цей моніторинг можуть потрапити практично всі транзакції, де використовується американський долар.

Банк Riggs, де впродовж століть обслуговувалися президенти США, в 2004 році було оштрафовано на 25 млн. доларів за системні порушення американського законодавства з протидії відмиванню грошей. Розслідування, проведене в Конгресі США, встановило, що менеджмент банку часто навідувався в Чилі та Екваторіальну Гвінею, пропонуючи послуги приватного банкінгу та консультацій з «управління статками» всесвітньо відомим диктаторам — президенту Чилі Августо Піночету та президенту Екваторіальної Гвінеї Теодоро Обянґ Нгуема Мбасого. Працівники банку не просто порушили вимогу ідентифікувати серед клієнтів політичних діячів, а прямо пропонували свої послуги найбільш одіозним і корумпованим диктаторам світу. Зокрема, фахівці Riggs допомогли створити своїм «важливим клієнтам» систему офшорних корпорацій і фіктивних фірм, через які мільйонами витікали гроші платників податків

з Чилі та бідної африканської країни Екваторіальна Гвінея. Ділові відносини з ПЕПами супроводжувалися постійними листами подяки від менеджменту банку обом диктаторам за відкриття рахунків у Riggs та підбадьорливими заохоченнями посилити ділові відносини, щоб допомогти «запровадити та гарантувати стабільне керівництво їх країнами». Результат для банку та його менеджменту був показово плачевним: винних працівників Riggs було притягнуто до цивільної та кримінальної відповідальності, їх кар'єра банкірів припинилася, а сам банк Riggs зник з ринку фінансових послуг світу — за заниженою ціною активи банку придбав інший фінансовий гігант Америки. [8]

Публічна розправа правоохоронних органів США над банком Riggs стала дієвим застереженням для інших. І тут варто згадати, що дія законів з протидії відмиванню грошей часто сягає за межі юрисдикції США. Так, улітку 2011 року Федеральна резервна система США видала наказ британському банку Royal Bank of Scotland, який є материнською компанією щодо Coutts&Co, посилити внутрішню програму моніторингу клієнтів, котра дала б змогу вчасно ідентифікувати клієнтів високого ризику та повідомляти про них. Така програма мала би стосуватися ділових відносин британського банку з американським фінансовим сектором. Можливо, саме такі дії з боку американського регулятора мотивували уряд Великобританії глибше розібратися, як британські банки виконують світові стандарти щодо ведення бізнесу з клієнтами високого ризику. Адже порушення вимог законодавства США могло спричинити втрату доступу британської фінансової системи до долара.

Сьогодні в світі сформувався правовий інструмент, який забороняє банкам мати ділові відносини з корумпованими політиками та їх незаконно здобутим багатством: грошима та статками. Як зазначають експерти, сформульований у стандартах ФАТФ і Євросоюзу та адаптований у національних законодавствах провідних країн світу, цей інструмент не просто викладений на папері, його практичні можливості підтверджено конкретними діями регуляторних установ.

Інститут протидії відмиванню доходів в Україні сформувався пізніше американського і європейського, внаслідок чого він багато в чому базується на діючих міжнародних стандартах цієї сфери. І незважаючи на те, що сьогодні Україна є активним учасником діяльності як регіональних, так і міжнародних груп по розробці стандартів протидії відмиванню злочинних доходів, аналіз і рецепція зарубіжного досвіду є, безумовно, необхідними елементами для подальшого розвитку економіки країни

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» (втратив чинність), Закон від 28.11.2002 № 249-IV, Відомості Верховної Ради від 03.01.2003 №1 ст. 2
2. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», Закон від 14.10.2014 № 1702-VII, Відомості Верховної Ради від 19.12.2014 №50-51 ст. 2057

3. Диалог, Госфинмониторинг: Янукович подозревается в незаконном присвоении 140 млрд гривен [Електронний ресурс] / Диалог. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://www.dialog.ua/news/28367_1416328581
4. *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA PATRIOT ACT) ACT OF 2001, PUBLIC LAW 107–56—OCT. 26, 2001, Mode of access: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-107publ56/pdf/PLAW-107publ56.pdf>*
5. *The Bank Secrecy Act of 1970 or An Act to amend the Federal Deposit Insurance Act to require insured banks to maintain certain records, to require that certain transactions in U.S. currency be reported to the Department of the Treasury, and for other purposes, Mode of access: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-84/pdf/STATUTE-84-Pg1114-2.pdf>*
6. *The Wolfsberg Group, Wolfsberg Frequently Asked Questions (“FAQs”) on Politically Exposed Persons (“PEPs”), 2008. Mode of access: http://www.wolfsberg-principles.com/pdf/faq/Wolfsberg_PEP_FAQs_%282008%29.pdf*
7. *Christine Duhaime, JP Morgan closing foreign accounts over compliance risks & costs. 07.05.2014. Mode of access: <http://www.antimoneylaunderinglaw.com/2014/05/jp-morgan-closing-accounts-of-foreign-government-officials-in-us-over-compliance-costs.html>*
8. *Timothy L. O'Brien, At Riggs Bank, a Tangled Path Led to Scandal / O'Brien T.L. // The New York Times. – 19.07.2004. Mode of access: <http://www.nytimes.com/2004/07/19/us/at-riggs-bank-a-tangled-path-led-to-scandal.html>*

Внукова Н.М., д.е.н., професор,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуалізація питання, пов'язаного із впровадженням міжнародних стандартів у сфері фінансового моніторингу, відбувалася 16 лютого 2012 року, коли були прийняті FATF нові Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення

У жовтні 2014 року прийнята нова редакція Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення», яка суттєво розширила і поглибила основи побудови системи фінансового моніторингу відповідно до міжнародних стандартів.

Одночасно 2014 року підписана Угода про Асоціацію України з ЄС, де ст.20 спрямована на боротьбу з легалізації (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму. Сторони беруть на себе зобов'язання співробітничати з метою запобігання та боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму, посилювати двостороннє та міжнародне співробітництво у цій сфері, зокрема, співробітництво **на оперативному рівні**, що є стратегічним для майбутнього розвитку системи фінансового моніторингу за участі правоохоронної системи, також сторони забезпечують імплементацію міжнародних стандартів, зокрема FATF, та стандартів ЄС [8]. Додатково ст.11 спрямована на нерозповсюдження зброї масового знищення, а ст. 153 присвячена адаптації законодавства до норм ЄС.

FATF (Financial Action Task Force) – це міжнародна організація із запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Відповідно до III спеціальної рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF) компетентні органи держави повинні мати можливість безстрокового замороження активів осіб, причетних до фінансування тероризму на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН.

Відповідно до Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року [7] поставлено завдання з розроблення щорічних планів заходів із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

Стратегією передбачена організація ефективного міжнародного співробітництва шляхом продовження участі України у міжнародних заходах у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що здійснюються в рамках діяльності Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF), Європейського Союзу, Ради Європи, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Егмонтської групи, Євразійської групи з протидії легалізації злочинних доходів або фінансуванню тероризму та інших міжнародних організацій і установ. Між тим, враховуючи, що 2015 року вступив в дію Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення», необхідна розробка нової Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, з урахуванням євроінтеграційних прагнень та умов.

Державна служба фінансового моніторингу підводить підсумки 10-річного періоду членства у Групі Егмонт – Об'єднанні підрозділів фінансової розвідки країн світу. В Україні обговорюється проект Довгострокової стратегії співробітництва ПФР України і Координатора проектів ОБСЄ в Україні у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Підписання зазначеної Довгострокової стратегії стане імпульсом для посилення двостороннього співробітництва та підвищення ефективності взаємодії з Організацією з безпеки і співробітництва в Європі у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму [5**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Крім того розглядаються перспективні напрями співробітництва між Держфінмоніторингом України та ОБСЄ в сфері ПВК/ФТ (нових міжнародних стандартів). Україна є учасницею ОБСЄ з 30 січня 1992 року.

За оцінками FATF розмір «відмитих» злочинних доходів складає від 2 до 5% світового ВВП і постійно збільшуються, що за обсягом складає майже 2 млрд.дол.США [1].

05 березня 2012 року видано Наказ Мінфіну України “Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму”.

Концепція розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму на 2005-2010 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2005 р. № 315-р. Вона одержала розвиток через прийняття 9 березня 2011 р. «Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року».

Досягнення Держфінмоніторингу України пов'язані з проведенням аналітичної роботи і виділенням актуальних методів та способів легалізації доходів, які узагальнюються і спрямовуються на попередження злочинів у сфері відмивання коштів. Відповідальність за відмивання «брудних коштів» підвищена останніми змінами до Кримінального кодексу України (станом на 16.10.2012 року).

Відповідно до статті 209 КК легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років; ці дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі - від семи до дванадцяти років; вчинені організованою групою або в особливо великому розмірі - від восьми до п'ятнадцяти років.

У Кримінальному кодексі існує і стаття 209-1 «Умисне порушення вимог законодавства», пов'язана з дією суб'єктів первинного фінансового моніторингу та інших осіб, які займаються адмініструванням процесів, яке карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; розголошення у будь-якому вигляді інформації карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. За аналітичними матеріалами Держфінмоніторингу щодо розгляду правоохоронними органами узагальнених матеріалів відзначено, що до суду дійшло тільки близько 10% узагальнених матеріалів, підготовлених Держфінмоніторингом, що є показником недостатньої узгодженості співпраці фінансової розвідки і правоохоронних органів. Аналогічно, наприклад, щодо Республіки Білорусь, незважаючи на те, що там побудовано достатню нормативну базу щодо боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і фінансуванням зброї масового знищення, в загальній структурі злочинів такі злочини складають тільки 0,015% [4]. Отже, стоїть завдання посилення обговорення і узгодженості дій правоохоронних органів у сфері фінансового моніторингу.

Наприклад, в кінці 2014 року СБУ ліквідувала конвертаційний центр, який функціонував на території Дніпропетровської, Запорізької, Харківської, Київської областей і Києва. Щомісячно у "тіньовий" обіг виводилось більше 500 млн.грн.. Розпочато кримінальне провадження по ст. 205 (фіктивне підприємство) і ст. 209 (легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом КК України [6].

Для організації прозорої системи взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та їх клієнтів розроблено Критерії ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму (наказ Держфінмоніторингу № 126 від 03.08.2010 року), які спрямовані на виконання суб'єктами первинного фінансового моніторингу законодавства у

сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму класифікацій своїх клієнтів з урахуванням критеріїв ризику.

Особливість цього документу – це значно розширений перелік осіб, які повинні їх використовувати у своїй діяльності. Це не тільки фінансові установи, але й професійні спеціалісти допоміжних сфер, пов'язаних з нотаріальною, бухгалтерською, аудиторською діяльністю, операцій з нерухомістю.

Зміна системи нагляду стосується впровадження Концепції пруденційного нагляду через попередження злочинів у сфері фінансового моніторингу, яка повною мірою відповідає новим Міжнародним стандартам FATF щодо рекомендацій у сфері протидії легалізації злочинних доходів.

Нові вимоги Міжнародних стандартів FATF (2012) стосуються використання ризико-орієнтованого підходу на реалізацію протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, встановлення прозорості діяльності власників суб'єктів первинного фінансового моніторингу, розвиток міжнародного співробітництва у обміні інформацією.

Нові міжнародні стандарти актуалізують вимоги до фінансових груп; спрямовані на сприяння загальному охопленню всіх членів суспільства; врахуванню нових загроз, серед яких попередження фінансуванню зброї масового знищення; боротьби з корупцією; застереження щодо податкових злочинів та фінансування тероризму.

Концептуальні принципи побудови національної системи полягають у відповідності конституційним нормам; вимогам міжнародних організацій; розвитку міжнародного співробітництва.

Проблеми та перспективи розвитку системи фінансового моніторингу пов'язані із недостатньою кількістю кваліфікованих кадрів; відсутністю однозначних якісних критеріїв щодо віднесення фінансових послуг до таких, що підлягають фінансовому моніторингу; необхідності імплементації нових міжнародних стандартів FATF у контроль фінансової діяльності в Україні.

Для посилення дій, пов'язаних із розвитком системи фінансового моніторингу, пропонуються заходи з удосконалення фахового забезпечення цього процесу через організацію і проведення спільно економістами та юристами наукових досліджень фінансово-правового напрямку для пошуку ефективних методів попередження “відмивання” коштів. Для розширення методичного забезпечення можливо оголошення спільно МОН, Держфінмоніторингом, Нацкомфінпослуг, МВС конкурсів на посібники та підручники з фінансового моніторингу.

Для розширення взаємодії та посилення фахового забезпечення органів фінансового контролю, фінансових установ і університетів розпочати діалог із створення сучасних навчальних магістерських програм спеціального спрямування з фінансового моніторингу.

Список використаних джерел:

1. FATF приняла новые рекомендации в сфере противодействия легализации преступных доходов [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.eurasiangroup.org/ru/page_1337628340_19.phpid=2639&lang=uk

2. Внукова Н.М. Управління розвитком системи фінансового моніторингу за новими міжнародними стандартами / Н.М.Внукова // Проблеми управління в умовах сучасного розвитку економіки та шляхи їх вирішення : Збірник наукових праць.- Х.: ХІБМ, 2014. – С.15-19.
3. Внукова Н.М. Стратегія розвитку системи фінансового моніторингу з урахуванням міжнародних стандартів / Н.М.Внукова // Актуальні питання фінансової безпеки держави : Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні питання безпеки фінансової системи держави». – Х: ХНУВС, 2014. – С.77-80.
4. Григорьева Н.Л. Опыт зарубежных стран в противодействии легализации денежных средств или иного имущества, полученных преступным путем: проблемы и перспективы [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/opyt-zarubezhnyh-stran-v-protivodeystvii-legalizatsii-denezhnyh-sredstv-ili-inogo-imuschestva-poluchennyh-prestupnym-putem-problemy-i>
5. Держфінмоніторинг України та Організація з безпеки і співробітництва в Європі готують Довгострокову стратегію співробітництва в сфері ПВК/ФТ [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/news.php?news_
6. СБУ ліквідувала нелегальну фінансову структуру с оборотом 500 млн грн [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://news.meta.ua/cluster:39465165-SBU-likvidirovala-nelegalnu-finansovu-strukturu-s-oborotom-500-mln-grn/> Дата звернення: 07.11.2014
7. Стратегія розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року: Розпорядженням КМУ від 9 березня 2011 р. № 190-р [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/documents.php?cat_id=34&doc_id=369&lang=uk&page=1
8. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] / Режим доступу: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_(body).pdf)

Користін О.Є.

д.ю.н., професор, ректор Одеського
державного університету внутрішніх справ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ЗАПОБІГАННЯ ВТЕЧІ КАПІТАЛУ З УКРАЇНИ

На мою думку, першочерговим завданням є об'єктивне оцінювання явища «вивезення капіталу», розпочинаючи з обґрунтування понять, аналізу сучасних суспільних відносин, з'ясування детермінуючих факторів цього феномену, а вже потім до розроблення пропозицій щодо поліпшення стану.

До вивезення капіталу необхідно підходити як до багатогранного явища, виходячи з основних мотивів, що спонукають на його здійснення. Це буде сприяти системному й більш предметному вивченню даного економічного явища, формуванню й реалізації адекватних заходів протидії впливу капіталу з України.

Вже не одне століття міжнародний рух капіталів є предметом наукового аналізу. І наукова думка розвивається із розвитком економічних відносин у суспільстві.

Зокрема, оминаючи погляди меркантилістів, цікавою є точка зору А.Сміта, який зазначав, що вивезення капіталу за межі держави повинно ґрунтуватися на більш вигідних методах його використання. І однією з причин цього він визначав різницю у нормі прибутку на капітал у різних країнах. Його підтримував і Дж. Мілль, який розвиваючи ідею говорив, що у найбільш багатих країнах має місце тенденція до зниження норми прибутку. Крім того, він зазначав, що підвищення банківського відсотку може сприяти залученню іноземного капіталу, і як наслідок, зміцнення валютного курсу та відвернення відпливу капіталу.

Кейнс говорив про перевагу ліквідності: схильність інвестора до збереження частини своїх ресурсів у високоліквідній, а частини – у низьколіквідній формі, причому, у першому випадку прибуток значно менший, через те, що ризик втрат менший. Дж. Тобін розширюючи перелік ключових категорій щодо відтоку капіталу, виділяв прибутковість-ризик-ліквідність.

Таким чином, в науковій думці достатньо давно сформувались погляди щодо об'єктивності процесів міжнародного переміщення капіталів.

Наразі, для нас важливим залишається з'ясування причин негативного значення цього явища в Україні і необхідності виділення об'єктивно існуючих процесів, що базуються на економічних відносинах, та окремо, діяльності, що характеризується суспільною небезпечністю і є загрозою для національної економічної безпеки.

Пошуки дефініційних меж (відпливу капіталу і його втечі) доцільно проводити в розрізі двох напрямів: структурно-кількісному й причинно-наслідковому.

Структурно-кількісний підхід до визначення втечі капіталу заснований на методиці статистичної оцінки даного явища. З погляду ряду вчених, втеча капіталу стосується фінансових ресурсів, що залишили країну нелегальним шляхом або не знаходять свого відображення в її платіжному балансі. В трактуванні М. Дулея під втечею капіталу із країни розуміють вартість закордонних активів, прибуток по яких не відображається в її платіжному балансі. Визначаючи втечу капіталу із країн, що розвиваються, деякі економісти включають у це поняття будь-який відтік із країни приватних капіталів. При цьому, якщо мова йде про розвинену країну, то відносно відпливу приватного капіталу економісти скоріше вживають термін «закордонні інвестиції». Той же самий економічний феномен називається «втечею капіталу» у випадку держави, що розвивається.

У причинно-наслідковому підході віднесення відпливу фінансових активів до вивезення або втечі капіталу визначається характером мотивів, що змушують власників капіталу переміщати його із країни в країну. У широкому розумінні, втеча розглядається як «анормальний рух капіталу із країни, що стимулюється одним або цілим комплексом побоювань і підозр». Анормальність даного явища полягає в наявності протиріччя між інвестиційною метою фірм і завданнями держави, яка виражається в тому, що приватний сектор акумулює іноземні нетто-активи в той час, коли держава вважає за необхідне накопичувати іноземні нетто-зобов'язання або скорочувати нетто-активи. При цьому прихильники такого підходу (Ч.П. Киндлебергер, У. Клайн) наголошують на прагненні інвесторів уникнути надмірних економічних і політичних ризиків.

В економічній літературі існує ще одна концепція втечі капіталу, яка не вписується в представлені підходи, але дозволяє визначити які типи економік, як правило, піддані даному явищу, і, отже, можуть регулювати його прямим способом. Автор цієї концепції Л.Л. Фітуни вважає, що «втеча капіталу - не єдиний, але принципово важливий елемент у системі глобального перерозподілу національних багатств». З географічної точки зору, це виглядає як перетікання капіталу переважно в зони розвинених економік. Таким чином, втеча капіталу стає проблемою країн, що розвиваються й економік перехідного типу. У цих державах дана специфічна форма руху капіталу - основний об'єкт регулювання.

При розгляді основних проблем сучасної економіки серед важливих економічних явищ і процесів особливу увагу необхідно приділити проблемам руху капіталу, виділенню факторів, які визначають напрямок і інтенсивність його переміщення, а також інституціональних умов, які здатні вплинути на рішення потенційних інвесторів про територіальне розміщення свого капіталу.

Основним аспектом у вирішенні питання про необхідність і підвищення ефективності державного регулювання відпливу капіталу є об'єктивне існування протиріч між приватним і суспільними (національними) економічними інтересами в зазначеному процесі. Сутнісною характеристикою процесу відпливу капіталу (а тим більше втечі капіталу) є його протиріччя інтересам країни, що виникає із протиріччя між інвестиційною метою фірм, що прагнуть підвищити економічну ефективність свого локального виробництва, збільшити рентабельність свого бізнесу, і інвестиційними завданнями держави, покликаними оптимізувати галузеву й територіальну структуру національного виробництва, забезпечити стійкі темпи й високу якість економічного росту всієї господарської системи.

Слід зазначити, що масований відтік капіталу характерний для країн з галопуючою інфляцією, високими податками й політичною нестабільністю. До вищезгаданих причин можна додати відсутність пільг і стимулів для зберігання й інвестування капіталів усередині країни, «прозорість» державного кордону.

Першопричиною відпливу капіталу з України наприкінці ХХ століття стала фундаментальна нестабільність її суспільного й господарського життя, базовою передумовою цього феномена з'явилася хронічна, багатопланова криза суспільства, економіки й держави, несприятливий інвестиційний клімат.

Мотиви відпливу капіталу з України досить очевидні. По-перше, це природня реакція українських підприємців на високий рівень господарсько-політичних ризиків, своєрідна спроба компенсувати витрати, пов'язані з відсутністю інвестиційних гарантій. Недостатній розвиток іпотечного кредиту, недосконалість фінансових ринків, а також низький рівень менеджменту не дозволяють перейти Україні до нормальної для ринкових умов системи максимізації доходів.

Одним зі спонукальних мотивів відпливу українського капіталу можна визнати й відсутність у вітчизняних підприємців сприятливих інвестиційних очікувань, у тому числі пов'язаних з корупцією в органах державної влади, недовіра бізнесу до уряду країни. Тут необхідно відзначити недосконалість

українського законодавства, недостатній розвиток юридичної системи прав власності, внесення частих і непередбачуваних змін у нормативно-правові акти.

Іншим важливим мотивом вивезення капіталу з України залишається надмірно високий рівень оподатковування. Тут зіграло свою роль не стільки підвищення фіскальних ставок, скільки неефективність системи нарахування й стягнення податків, необґрунтованість застосування штрафних санкцій, тобто низька якість податкового законодавства й відсутність диференційованого підходу при стягненні податкових платежів (зокрема, використання закордонного досвіду пільгового оподатковування зростаючого бізнесу). Правомірно припустити, що багато українських підприємців йшли на ухилення від сплати податків заради забезпечення збереження обігових коштів, вивозили капітал в офшорні зони й «податкові гавані» для налагодження виробництва товарів і послуг.

Важливим для України є такий мотив витоку капіталів, як приховування їх кримінального походження. Особлива небезпека полягає у тому, що українські кримінальні групи застосовують нестандартні прийоми й способи переведення ресурсів, використовуючи недосконалість українського законодавства.

На підставі викладеного можна зробити висновок про те, що капітал вивозиться з України внаслідок нестабільності інституціонального середовища, слабкості інституціональних механізмів захисту прав власності (судової й правоохоронної систем, законодавства про банкрутство й т.п.) корупції, непевності ряду підприємців у необоротності реформ. Разом з тим, розглядаючи мотиви вивезення капіталу, слід враховувати не тільки бажання його власників зберегти свої накопичення від ризику політичних змін у країні, але й такі економічні фактори, як страхування від інфляції й прагнення до диверсифікованої портфеля активів з метою зниження ризиків і одержання стійкого прибутку. Основну мету вивезення капіталу (пошук більш сприятливого інституціонального середовища) можна розділити на наступні підцілі: оптимізація співвідношення доходів і видатків, прагнення господарюючого індивіда до одержання більшого прибутку, створення передбачуваних умов для інвестицій, використання ефективних методів реалізації контракту, мінімізація податків, страхування від інфляції, "відмивання коштів", нагромадження коштів як форми страхування від непередбачених обставин.

На нашу думку, існує головний критерій вибору уряду на користь обмеження свободи руху капіталів - співвідношення приватних і загальнонаціональних інтересів, що визначає ступінь загрози економічній безпеці країни. У випадку, коли сукупні витрати й збитки перевищують сукупну вигоду національної економіки від здійснення господарюючим суб'єктом зовнішньоекономічної угоди, регулювання операцій по вивезенню капіталу стає корисним доповненням до політики збереження зовнішньої рівноваги.

З міжнародного досвіду, формування національних і міжнародних правових режимів по боротьбі з нелегальним вивезенням капіталу історично бере свій початок у боротьбі з незаконним обігом наркотиків. Подальший розвиток цих режимів проходив в розрізі розвитку як національного, так і міжнародного законодавства, спрямованого проти відмивання коштів (money laundering).

Одним з інструментів для досягнення результату донедавна слугувало обмеження операцій, пов'язаних з рухом капіталу. Так, у законодавствах країн Західної Європи й Америки основним засобом запобігання витоку капіталу було встановлення обмежень на його вивезення. Слід зазначити, що подібні обмеження знімалися поступово, в силу руху цих країн до вільного міжнародного ринку капіталів. І в самий останній момент скасовувалися саме обмеження на придбання фізичними особами цінних паперів іноземних емітентів. У США це відбулося в 1974 р., у західноєвропейських країнах - лише в 90-х роках. Тільки до цього часу уряди підраховували, що економічний розвиток їх держав досяг рівня, що дозволяє зняти деякі обмеження.

Сьогодні в західноєвропейських країнах акцент у боротьбі з відтоком капіталу робиться на вдосконаленні системи оподаткування, спрямованої на зниження податків і стимулювання вкладення капіталу в національну економіку.

Відзначимо, що загальною визначальною рисою системи пільг, що надавалися урядом США в сфері інвестування й науково-технічного розвитку виробництва, є їхня чітка націленість на реальний результат: капітали інвестуються в національну економіку, причому в передові, перспективні галузі, що й бурхливо розбудовуються.

У Великій Британії існує досить діюча й мобільна система податкових пільг для приватних інвесторів, яка сприяє вирішенню проблеми втечі капіталу із країни. Так, з доходів від приватних інвестицій не стягуються внески в національну програму страхування. З іншого боку, виплата дивідендів дає можливість корпорації скористатися податковим кредитом, рівним одній третині виплаченою раніше корпорацією суми у вигляді податку на прибуток.

Вивезення капіталу фінансовими інститутами через купівлю іноземних облігацій, розташованих у Швейцарії на суму, що перевищує встановлений норматив і на строк понад 12 місяців, здійснюється за згодою Центрального Банку

У Японії валютні обмеження, що встановлюються урядом країни, котрі впливають на експорт, що підпадає під регулювання (вивезення товарів на суму, що перевищує законодавчо встановлений норматив), необхідним є декларування й ліцензування.

Таким чином, можемо виділити два блоки заходів щодо стримування втечі капіталу: економічний та юридичний. Економічний передбачає запровадження механізмів, що стимулюють внутрішнє інвестування, базуючись на об'єктивних закономірностях економічних відносин.

Щодо юридичного блоку, то їх деталізація звісно матиме широкий спектр для вирішення проблем. Наразі, доречним є зупинитися на одній з них. Як відомо найбільший відтік активів з України відбувається до офшорних зон, серед яких провідною для українського бізнесу є Кіпр. Поряд з цим, в офіційному переліку офшорів, що визначається Постановою КМУ щорічно, така зона не зазначається. Саме тому, антилегалізаційне вітчизняне законодавство не оцінює транзакції до Кіпру у якості ризикових, як це має місце стосовно інших офшорних зон.

Куліш Т.В.

*Курсант 205 взводу 2-го курсу
ФПФПТМ ОДУВС*

Андрусенко С.В.

*професор кафедри діяльності
ОВС на транспорті ФПФПТМ
ОДУВС, кандидат юридичних
наук, доцент*

ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ

Ефективна транспортна система - необхідна умова функціонування кожної галузі економіки й держави в цілому. Серед існуючих видів транспорту провідне місце належить залізничному, який є однією з базових галузей економіки України.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про залізничний транспорт», діяльність залізничного транспорту, як частини єдиної транспортної системи країни, сприяє нормальному функціонуванню всіх галузей суспільного виробництва, соціальному й економічному розвитку і зміцненню обороноздатності держави, її міжнародному співробітництву. Залізничний транспорт забезпечує її внутрішні й зовнішні транспортно-економічні зв'язки й потреби населення в перевезеннях.[1]

Забезпечення правопорядку на транспорті вимагає від співробітників високого професіоналізму, знання не тільки своєї спеціальності, а й особливостей функціонування багатьох транспортних служб, уміння миттєво орієнтуватися в обстановці, яка постійно змінюється.

На транспорті мають місце як кримінальні злочини, так і проступки. Серед проступків можна назвати такі як кримінальні, адміністративні, цивільно-правові, дисциплінарні.

Об'єктом правопорушень на транспорті є суспільні відносини у сфері безпечної роботи транспорту або суспільна безпека.

Наслідками цих правопорушень часто бувають аварії, катастрофи, нещасні випадки з людьми та інше. Результатом цього є шкідливі наслідки здоров'ю людей, майну, навколишньому природному середовищу, або виникає їх загроза.

Суспільна небезпека цих правопорушень має два аспекти: по-перше, виникає небезпека життю та здоров'ю людей; по-друге, наноситься або виникає загроза матеріальної шкоди і разом з цим порушується безпечне функціонування самого транспорту.

Злочини відрізняються від інших правопорушень кількістю суспільної небезпеки. Тому критерієм віднесення транспортних правопорушень до тієї чи іншої групи можуть бути ступінь і характер суспільної небезпеки.

Вони виражаються в характері порушень відповідних правил безпеки, розмірі шкоди, способі скоєння правопорушення, особливостях суб'єкту й суб'єктивної сторони.

Транспортне правопорушення одного й того ж виду може бути в одному випадку злочином, а в іншому адміністративним проступком, якщо певна дія не привела до тяжких наслідків.[2]

Правопорушення, які вчиняються на залізничному транспорті, мають яскраво виражену дійову специфіку, зумовлену особливостями залізничного транспорту, що, у свою чергу, ускладнює їх виявлення, розкриття й запобігання. Уявлення особливостей діяльності залізничного транспорту, знання можливих способів його протиправного використання, а також пріоритетів розвитку цієї специфічної галузі економіки- важливі умови для побудови сучасної ефективної системи його захисту від протиправних посягань. Будь-які протиправні дії, що мають місце на залізничному транспорті, не тільки посягають на певні суспільні відносини, а й порушують нормальну роботу системи підвищеної безпеки.

Запобігання правопорушень як самостійний напрямок діяльності ОВС у науковому плані почало розроблятися наприкінці 50-х- на початку 60-х років минулого століття. Тоді ж у працях багатьох дослідників була сформована стала наукова точка зору, що запобігання правопорушень- це система заходів економічного, соціально-культурного, виховного й правового характеру, які проводяться державними органами, громадськими організаціями з метою боротьби з правопорушеннями й усунення її причин.[3]

Профілактика правопорушень - складна багатогранна діяльність, що охоплює сферу вдосконалення суспільних відносин взагалі, також і сферу транспортної діяльності, та формування особистості. На жаль, останнім часом у сфері формування особистості правоохоронні органи стикаються з асоціальними явищами, здебільшого саме під час учинення правопорушень. Тому головним напрямком боротьби з такими суспільно небезпечними явищами є їх профілактика.

Профілактика правопорушень на залізничному транспорті виступає по відношенню до соціальної профілактики антисуспільних явищ як відносно самостійне, складне утворення, що, у свою чергу, складається з двох груп:

- 1) Правових;
- 2) Неформалізованих - кримінологічних, криміналістичних і інших методів і засобів впливу на злочинну поведінку людей.[4]

Причини правопорушень на залізничному транспорті в цілому мають, найчастіше, суто об'єктивний характер, їх усунення не під силу не тільки ОВС, а й державі. Отже, на сьогодні йдеться тільки щодо виявлення й аналізу причин правопорушень у даній сфері, але не їх усунення, оскільки виникнення і функціонування пов'язане з негативними явищами соціального порядку і ними зачіпаються не стільки окремі громадяни, скільки суспільство в цілому. Часто для усунення причин правопорушень необхідні такі якісні зміни, які можуть відбутися лише при переході суспільства на вищий ступінь соціального розвитку. Але й при цьому їх усунення не відбудеться саме по собі. Тут потрібні цілеспрямовані зусилля, також і ОВС, з поступового зменшення їх впливу.

Значення загальнопрофілактичної діяльності полягає в тому, що в її процесі досягаються мета загальної і конкретної превенції, оскільки з одного боку

профілактичні заходи нейтралізують конкретні обставини, якими скористалися чи можуть скористатися правопорушники, а з іншого - факт виявлення підрозділами ОВС на транспорті й усунення зазначених обставин спонукає конкретних осіб, які мають протиправні задуми, відмовитися від їх реалізації.

Аналіз практичної діяльності оперативних підрозділів ОВС на транспорті й теоретичні основи ОРД свідчать, що є такі напрями запобігання правопорушень на залізничному транспорті ОРЗ. По-перше, виявлення й усунення причин учинення правопорушень на залізничному транспорті, а також умов, які сприяють їх учиненню (загальна профілактика). По-друге, виявлення осіб, від яких слід очікувати вчинення зазначених правопорушень, з метою необхідного профілактичного впливу, який допоможе переорієнтувати даних осіб, змусить їх відмовитися від протиправних намірів (індивідуальна профілактика). По-третє, припинення правопорушень на стадії підготовки замаху на його вчинення. По-четверте, здійснення оперативно-профілактичного відпрацювання територіях обслуговування під час проведення оперативно-профілактичних операцій.

Для виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень на об'єктах залізничного транспорту, оперативні працівники повинні володіти сучасними методиками отримання оперативної інформації, яка надходить з різних джерел (гласних і негласних) і дозволяє розробляти та здійснювати профілактичні оперативно-розшукові заходи.

Для виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень на залізничному транспорті, оперативними підрозділами здійснюється ряд профілактичних ОРЗ, серед яких:

- отримання інформації, яка надходить від негласних співробітників;
- аналіз оперативної обстановки;
- отримання інформації з кримінальних, оперативно-розшукових справ;
- інформація, яка надходить від службових осіб, заяв громадян, публікацій у засобах масової інформації;
- отримання інформації від інших оперативних підрозділів, а також шляхом застосування методів ОРД тощо.[5]

Правопорушення на транспорті займають одне із провідних місць серед інших видів правопорушень. Правильне розуміння специфіки цих правопорушень припускає і точне визначення самих транспортних засобів, про які йде мова у нормативно-правових актах.

На даний час питання, що стосуються відповідальності за порушення правових відносин на транспорті є надзвичайно актуальними, оскільки у процесі активного розвитку інфраструктури України, постала нагальна необхідність приведення законодавства, що регулює дану галузь відповідно до потреб сучасного розвитку, а в останні роки і відповідно до вимог Європейського Союзу, посилюються процеси запозичення кращих зразків правового регулювання даних відносин, що у свою чергу виявилось у ратифікації ряду міжнародних документів.[6]

Список використаних джерел

1. Закон України «Про залізничний транспорт» від 04.07.1996 № 273/96-ВР://
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/273/96-вр>

2. Транспортні правопорушення та юридична відповідальність:// <http://kyrsa4.com.ua/material.php?id=26>
3. Баранов С.О. Теоретичні аспекти оперативної профілактики злочинів, які вчиняються на залізничному транспорті // Південноукраїнський правничий часопис. - 2012.- №1.- С. 33- 36
4. Научная библиотека КиберЛенинка: <http://cyberleninka.ru/article/n/zheleznodorozhnyy-transport-kak-obekt-predupreditelnogo-vozdeystviya-1#ixzz3XPjIq92Q>
5. Баранов С.О. Місце криміналістичної профілактики в запобіганні вчиненню злочинів на залізничному транспорті // Південноукраїнський правничий часопис. - 2010.- №3.- С.24- 26
6. Правопорушення на транспорті://http://knowledge.allbest.ru/law/3c0b65635b3ad79b5c53a89421306d27_0.html

Мукоїда Р.В., полковник міліції,
кандидат юридичних наук, доцент,
заступник начальника кафедри ОРД
ФПФПКМ ОДУВС

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ В УКРАЇНІ

Існуюча система законодавства України у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму ще не повною мірою задовольняє зростаючі потреби суспільства у демократичних перетвореннях і забезпеченні ефективного виконання завдань та функцій держави, тому на порядок денний постають питання про створення системи ефективного механізму правового регулювання фінансового моніторингу в Україні як невід’ємної передумови захисту прав і законних інтересів людини, суспільства й держави, запровадження правових, соціальних та економічних стандартів життєдіяльності людини, суспільства і держави, реального покращання добробуту людей.

З метою імплементації нових Стандартів FATF та рекомендацій Міжнародного валютного фонду, Держфінмоніторингом спільно з Міністерством фінансів України та іншими державними органами розроблено, а Верховною Радою України 14 жовтня 2014 року прийнято Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». [1]

Новий закон імплементує зазначені міжнародні стандарти. Мета його прийняття — це виконання домовленостей в рамках угоди про стенд-бай (SBA) з Міжнародним валютним фондом та урахування пропозицій стосовно національного законодавства експертів Комітету Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL).

Цей правовий акт удосконалює національне законодавство у сфері фінансового моніторингу за такими напрямками:

— запровадження національної оцінки ризиків системи фінансового моніторингу та удосконалення ризик-орієнтованого підходу;

- виокремлення заходів щодо боротьби з фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;
- зміни до підходу щодо визначення предикатних злочинів (включення податкових злочинів до предикатних);
- вдосконалення законодавчих аспектів, які впливають на якість розслідування злочинів з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- зміни у Кримінальний процесуальний кодекс України (щодо підслідності злочинів з легалізації);
- здійснення фінансового моніторингу щодо національних та іноземних публічних діячів і посадових осіб міжнародних організацій;
- встановлення порога для міжнародних грошових переказів;
- зняття порогових сум для здійснення фінансового моніторингу ріелторами та нотаріусами;
- поліпшення процедури зупинення фінансових операцій.

Безумовно, всі вищезазначені новели потрібні й актуальні з огляду на ті виклики та загрози, з якими зіткнулася Україна.

Новий закон покликаний стати потужним інструментом у запобіганні легалізації кримінальних активів та фінансування тероризму. Проте ефективність роботи учасників національної системи фінансового моніторингу хоч і залежить безпосередньо від належного правового регулювання, але може піддаватися впливам й інших чинників, що більш пов'язані із практичною його реалізацією.

В першу чергу це стосується розробки нової підзаконної бази нормативних актів, спрямованої на реалізацію закону. Це нові акти Кабінету Міністрів України, регулюючих та правоохоронних органів.

На нашу думку, потрібно розробити Стратегію розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року. Цей документ має стати орієнтиром для розв'язання ключових проблем шляхом об'єднання зусиль державних органів і приватного сектору для удосконалення національної системи запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом.

До основних цілей діяльності з легалізації (відмивання) злочинних доходів можна віднести:

- приховування слідів походження доходів, одержаних з нелегальних джерел;
- створення на вигляд законності одержання доходів;
- приховування осіб, котрі отримують незаконні доходи, і котрі ініціюють сам процес відмивання;
- ухилення від сплати податків;
- забезпечення зручного та оперативного доступу до коштів, одержаних з нелегальних джерел. Створення умов для безпечного і комфортного споживання;
- створення умов для безпечного інвестування в легальний бізнес.[2]

Легалізація (відмивання) доходів, одержаних іншими особами злочинним шляхом - це обумовлена об'єктивними і суб'єктивними факторами взаємозале-

жна із середовищем і в ньому відображувана динамічна система стійко повторюваних дій, спрямованих на здійснення операцій з коштами чи майном, одержаними свідомо злочинним шляхом, з метою приховання їхнього безпосереднього походження для наступного введення в громадський обіг.

Специфіка існуючої міжнародної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом полягає у тому, що її функції не обмежуються регулюванням міжнародного співробітництва у вказаній сфері між компетентними органами різних країн, а передбачають в першу чергу забезпечення формування відповідних національних систем протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом у кожній країні світу. При цьому, приймається до уваги той суттєвий факт, що в якості безпосередніх учасників міжнародної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом виступають не тільки держави та їх компетентні органи, але й широке коло національних і транснаціональних фінансових установ та інших господарюючих суб'єктів, які надають послуги у сфері забезпечення доступу до національної і глобальної фінансової системи.

В даному контексті, національні стандарти у сфері запобігання і протидії відмиванню доходів є підсистемою міжнародних стандартів у сфері запобігання і протидії відмиванню доходів. Міжнародна система стандартів має ряд специфічних ознак, які стали відображенням комплексного характеру завдань, що постали перед міжнародним співтовариством у процесі створення цієї системи.

Суб'єктами (учасниками) відносин у міжнародній системі запобігання і протидії відмиванню доходів є держави, компетентні державні органи, національні підрозділи фінансових розвідок, фінансові установи і представники визначених нефінансових видів діяльності та професій.

Державна система протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, в Україні відповідає світовим стандартам, але має недоліки, які суттєво впливають на ефективність її функціонування, що обумовлює необхідність виокремлення її основних компонентів: концепцію дій системи; нормативно-правову базу, що регламентує загальні засади державної політики в сфері протидії легалізації; суб'єкти протидії, їх компетенцію, порядок взаємодії між собою та з іншими державними органами; форми контролю як фінансового, так і кримінально-правового та механізми його реалізації (методи, засоби, прийоми). Важливу роль у державній системі протидії відіграють її суб'єкти. Розглянемо суб'єктів двох підсистем – фінансового моніторингу та кримінально-правового контролю.

До підсистеми фінансового контролю відноситься діяльність СПФМ та Держфінмоніторингу, що безпосередньо полягає у виявленні та повідомленні про підозрілі фінансові операції, а також у здійсненні впливу на порушників шляхом накладання штрафів та притягнення до інших видів відповідальності (фінансової, дисциплінарної, адміністративної), тобто включає ряд певних елементів (суб'єкти контролю, механізм ідентифікації клієнтів, дослідження підозрілих фінансових операцій, порядок повідомлень про зазначені операції та передачі інформації до правоохоронних органів, зберігання документації тощо). До кримінально-правового контролю віднесено увесь комплекс заходів,

що здійснюються правоохоронними органами внаслідок того, що національним законодавством встановлена кримінальна відповідальність за легалізацію доходів, отриманих злочинним шляхом.

На нашу думку, на підставі вивчення закордонного досвіду, потрібно створити єдиний орган державного фінансового контролю Службу фінансових розслідувань України (фінансову поліцію). Пропонується створення органу з широкими повноваженнями у межах ризикоорієнтованої системи протидії фінансовим злочинам.

Аналіз стану протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму дозволяє виявити наступні слабкі місця у системі протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму:

1) Відсутність налагодженого міжвідомчого співробітництва між Державною службою фінансового моніторингу та правоохоронними органами;

2) Відсутність налагодженого міжвідомчого співробітництва між правоохоронними органами та судовою гілкою влади;

3) Майже відсутність випадків накладання арешту на доходи, здобуті злочинним шляхом, які розташовані за кордоном, що свідчить про відсутність взаємодії вітчизняних правоохоронних органів із правоохоронними органами інших держав з метою виявлення доходів осіб, які підозрюються у скоєнні предикатних кримінальних правопорушень в Україні, а також відсутність процедури повернення доходів, одержаних злочинним шляхом, отриманих внаслідок легалізації (відмивання) коштів або фінансування тероризму, які були вивезені за кордон.

З огляду на вказані слабкі місця у системі протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, основними напрямками вдосконалення цієї системи мають стати:

- розбудова ефективної системи повернення з-за кордону коштів та активів, отриманих злочинним шляхом внаслідок операцій з легалізації (відмивання) коштів та фінансування тероризму, зокрема створення механізмів повернення активів, здобутих злочинним шляхом, відповідно до рекомендацій ООН, Світового банку;

- розширення переліку предикатних кримінальних правопорушень відповідно до стандартів FATF;

- уніфікація, з метою поглиблення міжвідомчого співробітництва, вимог до складання узагальнених матеріалів Державною службою фінансового моніторингу з вимогами відкриття матеріалів кримінального провадження правоохоронними органами;

- розширення інформаційних ресурсів єдиної державної інформаційної системи;

- удосконалення інформаційної взаємодії з суб'єктами фінансового моніторингу;

- забезпечення захисту інформаційних ресурсів та підсистем єдиної державної інформаційної системи;

- модернізації технології обробки інформації;
- підвищення ефективності аналізу фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення або проведених за участю осіб, які публічно закликають до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або зміни меж території або державного кордону України, та передачі відповідних матеріалів до правоохоронних та розвідувальних органів, згідно з компетенцією;
- дослідження методів та фінансових схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також доведення їх до відомих суб'єктів первинного фінансового моніторингу;
- розроблення Методики проведення національної оцінки ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, яка б враховувала положення Керівництва «Національна оцінка ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму», розробленого FATF, передовий досвід розвинутих країн;

Враховуючи викладене, варто зазначити, що на сьогодні ми не можемо повністю перенести досвід організації державного контролю в розвинутих країнах світу у вітчизняну практику з причин недостатнього розвитку національної системи державного управління; відсутності стратегії розвитку національної економіки та не визначення основних завдань органів державного контролю в контексті її розвитку.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 19.12.2014. № 1702-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 50-51. – Ст. 2057. (з наступними змінами та доповненнями).
2. Аркуша Л.І. Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності. – Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2011.

Наукове видання

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОГО І ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Матеріали
міжнародної науково-практичної конференції
29-30 квітня 2015 року

Технічний редактор *Шелехов А.О.*
Оригінал-макет підготувала *Горячківська І.В.*

Підписано до друку 28.04.2015. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Гарн. «Times New Roman» Друк цифровий. Ум. друк .арк. 12,8.
Наклад 50 прим.
Видавництво ОДУВС
м. Одеса, вул. Успенська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3507 від 25.06.2009 р.
тел. 0487024884; 0949547884 email – *ndrvv1@gmail.com*
